BAPTISTÆ MANTUANI CARMELITÆ ADOLESCENTIA, SEU BUCOLICA,

Brevibus *Jod. Badii* commentariis illuſtrata.

His acceſſerunt *J. Murmelii* in ſingulas Eclogas argumentum, cum annotatiunculis ejuſdem in loca aliquot obſcuriora.

Acceſſit & Index, non ille vetus & indigeſtus, ſed novùs omnino, ac locupletior multò,

Operâ *Barth. Laurentii.*

LONDINI:
Excudebat *J. F.* pro Societate Stationariorum. MDCLXIX.

BAPTISTÆ

MANTUANI

CARMELITÆ

ADOLESCENTIA,

SEU

BUCOLICA

[illegible] commentariis illustrata.

[illegible] argumentum [illegible] eculis ejusdem in loca [illegible]

[illegible] non [illegible] moras [illegible] ac [illegible]

[illegible]

M D [illegible]

Excudebat [illegible]

61441

BAPTISTA MANTUANUS CARMELITA,

PARIDI CÆRESARIO

S. P. D.

AUdi, ô Pari, ænigma perplexum, quod Oedipus ipse non solveret. Ego quinquagenarius, & jam consenescens, adolescentiam meam reperi; & habeo adolescentiam simul & senectam. Sed nè longâ ambage te teneam, nodum hunc dissolvo. Anno præterito, cùm Florentia rediens, Bononiam pervenissem, intellexi apud quendam literatum virum esse quendam libellum meum, quem olim ante religionem, dum in gymnasio Paduano philosophari inciperem, ludens excuderam, & ab illa ætate *adolescentiam* vocaveram. Carmen est Bucolicum, in octo Eclogas divisum, quod jamdiu tanquam abortivum putabam abolitum. Ubi id rescivi, Saturninâ fame repentè sum percitus, & cogitavi quonam pacto possem proli meæ inferre perniciem. Juvantibus ergò amicis, libellum mihi vendicavi, ut perderem, quem suspicabar erratis non posse non scatere. At ubi intellexi,& alia quædam exemplaria superesse visum est præstare, hoc quod vendicâram emendare, emendatúmque edere,ut ejus editione, cætera,quæ continent multa nimis juvenilia,deleantur. Hoc igitur sic castigatum, duabus aliis eclogis, quas in religione luci, in

calce subjunctis, tibi, ô Pari, juvenis antiquæ nobilitatis, & studiorum, ac omnium bonarum artium amantissimè, nostræque urbis decus egregium, libentissimè dono; ut, quando tetricis illis philosophiæ ac theologiæ lucubrationibus, quibus assiduè vacas, fatigatus fueris, habeas jucundulam hanc lectiunculam, quâ, tanquam ludo quodam blandulo, sed liberali, lassum legendo reparetur ingenium. Omnes autem penes quos immatura illa sunt exemplaria, quæ dixi, rogatos volo, ut si quid unquam fuit eis dulce meum, confestim exurant, nec ullo pacto superesse permittant. Accipe ergò, Pari suavissime, libellum & autorem; & ambobus, tanquam rebus tuis, tuo deinceps utaris arbitrio. Vale.

Calend. Septem. Ann. MCCCCXCVIII.

Anno-

Annotatiunculæ aliquot in subsequentem librum, ex epistola quadam *J. Murmelii*, ad *Paulum Ruremundensem*.

SED *ut* (inquit) *ex ordine à te quæsitis respondeam, hæc accipe: in tertia Ecloga, quòd Thracius Hebrus Orphea flevisse dicitur, rectè ais, id tibi ex quarto Georgicôn Virgilii non constare; cùm ibi non Orphea, sed ejus uxorem Eurydicen Hebrus flevisse dicatur. Adducendum itaque fuit testimonium Ovidii ita scribentis;*

Te mœstæ volucres, Orpheu, te turba ferarum.
Te rigidi silices, tua carmina sæpe secutæ
Fleverunt sylvæ, positis te frondibus arbos
Tonsa comas luxit, lacrymis quoque flumina dicunt
Increvisse suis.

Hic enim per flumina, *Thraciæ fluvii, & cum primis Hebrus (quod sequentia indicant) significatur.*

Venio ad patinam Æsopi, cujus mentio fit in quinta Ecloga. Qualis autem ea fuerit, docet Plinius in decimo naturalis historiæ, cap. 51, his verbis; Maximè tamen insignis est in hac memoria, Clodii Æsopi tragici histrionis patina, sexcentis sestertiis taxata: in qua posuit aves cantu aliquo, aut humano sermone vocales, nummis sex singulas coemptas, nullâ aliâ inductus suavitate, nisi ut in iis imitationem hominis manderet, nè quæstus quidem suos reveritus, illos opimos & voce meritos: dignus prorsus filio, à quo diximus devoratas margaritas. Non sit tamen (ut verum fatear) facilè inter duos judicium turpitudinis, nisi quòd minus est, summas rerum naturæ opes, quàm hominum linguas cœnâsse. *Hactenus Plinius. Tertio loco quæsitum est, super illud sextæ Eclogæ,* Nec nemus Ægeriæ sonipes, nec vir bonus urbem, *cur Ægeriæ nemus, quod ab Aricia non procul abest, equi defugiant. Hujus rei causam apud Græcos Callimachus (teste Servio) tradidit, apud nostros verò Ovidius in 3. Fastorum inquit;*

Vallis Aricinæ sylvâ præcinctus opacâ
Est locus antiquâ relligione sacer.

Hic latet Hippolytus loris distractus equorum,
Unde nemus nullis illud aditur equis.

Et ante Ovidium, Maro in septimo Æneidos;

Unde etiam templo Triviæ, lucisque sacratis
Cornipedes arcentur equi, quòd littore currum
Et juvenem monstris pavidi effudêre marinis.

Præterea cognoscere cupis quem accipiendum censeam per Nursinum senem *in octava Ecloga, cujus fato juga* inclyta *dicuntur. Senex hic, divus pater Benedictus intelligendus est, qui in Nursia, vel civitate Piceni, vel Provinciæ ortus, monasterium condidit primùm in monte aliquo regionis illius; deinde cum religionis fratribus in Cassenium montem migravit, ibique Apollinis fano in divi Joan. Baptistæ sacellum commutato, virtutibus, miraculisque claruit; & tandem vitâ defunctus, ibique in sacello prædicto sepultus, juga illa montana immortali nominis sui memoria illustravit. Postremò rogas, quonam modo defendatur Latinitas orationis illius in Ecloga nona*; Hæc armenta quibus caput à tellure levatur Altius, & cui sunt longa inter nodia crurum. *Miraris enim antecedenti pluralis numeri subjectum alterum pluralis numeri, alterum singularis relativum. Scito igitur figuratam esse poetæ locutionem. Teste namque Prisciano, lib.* 17. *diversi interdum numeri construuntur. Salust. in Catilinario.* Interea servitia repudiabat, cujus initio ad eum magnæ copiæ concurrebant. *Cujus enim singulari, ad rem retulit*, id est, *cujus res, viz. servitiorum. Tibullus*; Vos quoque abesse procul jubeo, discedite ab aris Cui tulit hesternâ gaudia nocte Venus. *Cui subintellige* turbæ, *vel* multitudini. *Ita & hîc, Cui gregi armentorum, vel armento. Hacten. Murmelius.*

ADELON.

Totum hoc poëma constat dramatico genere. Nam autor nusquam loquitur, nisi pastorali personâ assumptâ, quam, ut inquit Badius, interdum sub Candidi *nomine assumit*, &c. *Contendit idem Badius, pastorale decorum sermonisque Bucolici tenuitatem hîc magis anxiè observatam, quàm in Marone. Qualitas carminis, hexametra Bucolica; stylus gracilis. Bucolicæ congruens personæ; ferè argumenti nomen sortiuntur.*

BAPTISTÆ

BAPTISTÆ MANTUANI, CARMELITÆ THEOLOGI, ADOLESCENTIA,

In decem Eclogas divisa.

Ad PARID. CÆRESARIUM.

ECLOGA I.

De honesto amore, & felici ejus exitu, inscripta FAUSTUS.

JOAN. MURMELII argumentum.

Antiquos repeti vult Fortunatus amores.
Obsequitur Faustus, referens connubia læta.

COLLOCUTORES,

Fortunatus & Faustus.

F*Auste, precor, gelida quando pecus omne sub umbra*
Ruminat, antiquos paulum recitemus amores:
Nè, si fortè sopor nos occupet; ulla ferarum,
Quæ modò per segetes, tacitè insidiantur adultas,
Sæviat in pecudes. Melior vigilantia somno.

Fauste, precor,&c.] Hæc prima Ecloga *De honesto amore & felici ejus exitu* inscribitur, non sine ratione. Nam licèt nondum religionem professus, hæc veluti ingenii sui præludia composuerat, ad poësim haud dubie natus autor, tamen quia nè tunc quidem quidquam inhonestum, aut concipere, aut edere voluisset, nunc cum recognosceret, si offendisset, nimirum rejicisset. Proinde, nè si de amoribus titulum quispiam severus religiosus lectitans aufugeret, inscripsit de amore honesto, quo revera nihil est homine dignius. Hic autem amor honestus describitur, quia affectione matrimoniale initus. Additur autem, *& felici ejus exitu*, ut eos qui amare volent, ad honestum amorem invitet; quippe cujus felix est exitus. Nam de lubricis

bricis & inhonestis ferè dicitur à compatriota ejus, in consimili opere, ——*Et quisquis amaros Aut metuit dulces, aut experietur amaros.* Personæ, ut in præambulis diximus, etiam hic ab officio & rebus denominantur, Faustus,& Fortunatus. Nam utrumque in bonum sonat, ut, *Fortunate senex,&c.* Et, *O fortunatos nimium, bona si sua nôrint, Agricolas!* Et rursus, *O fortunati, quorum jam mœnia surgunt!* Præterea, *Fortunatus & ille, deos qui novit agrestes.* Faustus autem, si ad vocem alludere lubet, videtur quasi fautus, aut favore auctus, aut favore stans. Ordo, quem non ubique (quia opus non erit) repetemus, hic est: ô *Fauste, quando*] id est, quandoquidem, *omne pecus ruminat*] id est, remandit prius in ventrem immissa, *sub umbra gelida*] id est, temperie frigidâ (Persius autem dicit, *Et patulâ pecus omne sub ulmo est.*) *precor recitemus amores antiquos*] id est, honestos, quales erant antiquis. Unde Phavorinus apud Gel. lib. 1. cap. 10. ad juvenem nimis antiquè loquentem. *Sed antiquitatem tibi placere ais, quod honesta, bona, sobria, & modesta sit: Vive ergò moribus præteritis, loquere verbis præsentibus.* Antiquum etiam solet accipi pro *charo*, quòd amici & vina, & cætera id genus, ut quæque veterrima, ità charissima nobis esse soleant. Unde Macrob. in 1. Saturn. *Hinc est quòd mihi quoque institutione tuâ nihil antiquius æstimatur, &c.* Veruntamen hic potius accepero pro *honestis*, & *antiquis Congruentibus.* Id autem epitheton decenter additur, quòd sine eo Servius velit amores lubricos dici. Nam qui honestatis & Religionis est, numero unitatis efferri solet. Veruntamen amores etiam honestos dici testatur Cicero in Offic. sic dicens, *Faciem honesti vides, quæ si oculis cerneretur, mirabiles amores (ut ait Plato) excitares sapientiæ.* Recitemus ergò amores antiquos. Ne si fortè *sopor*] id est, profundus somnus, *nos occupet*] videlicet oscitantes. *Ulla*] id est, quævis ferarum, quæ insidiantur modò tacitè per segetes *adultas*] id est, maturas, *sæviat in pecudes*], quod docet Maro in Culice. *Vigilantia* scilicet est *melior somno*] Generale Adagium quo sententiam confirmat.

Antiquum.

Sopor.

Adulta seges.

Faust.

Faust. *Hic locus, hæc eadem sub qua requiescimus arbor,*
Scit quibus ingemui curis, quibus ignibus arsi,
Ante duos, vel (ni memini malè) quattuor annos.
Sed tibi, quando vacat, quando est jucunda relatu,
Historiam, prima repetens ab origine, pandam :
Hic ego dum sequerer primis armenta sub annis,
Veste solo stratâ, sedi, jacuique supinus,
Cum gemitu & lacrymis mea tristia fata revolvens :
Nulla quies mihi dulcis erat, nullus labor, ægro
Pectore : sensus iners, & mens torpore sepulta,
Ut stomachus languentis erat, quem nulla ciborum
Blandimenta movent, quem nulla invitat orexis.
Carminis occiderat studium : Nam nulla sonabat
Fistula disparibus calamis ; odiosus & arcus,
Funda odiosa, canes, odiosi, odiosa volucrum
Præda, nucum calices cultro enucleare, molestum ;
Texere fiscellam junco, vel vimine piscem
Fallere, scrutari nidos, certare palæstrâ,
Sortiri digitis, res injucunda, voluptas
Magna prius, tanti dum mens erat inscia morbi :
Colligere agrestes uvas, & fraga per rus.

Hic locus] Sermo est. ut dixi, merè pastoralis, & ità aptus ac proprius. *Scit quibus ingemui curis*] Testimonio rem firmat, & ad tela Cupidinis alludit, qui alterâ manu tela, alterâ gestat flammas. Unde Maro Mantuanus, *At regina gravi jamdudum saucia curâ, Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni.* Nam vulnus telo fit : unde *saucia curis* dicta. Nam cura secundùm Servium dicitur, quòd cor urat. Quocirca hîc bene dicit, *Ingemui*] id est, intus & in præcordiis, vel multùm ingemui curis ; quia *Res est solliciti plena timoris amor.* *Quibus ignibus*] Quasi dicat, flagrantissimis, aut cæcis : ut ille, *Et cæco carpitur igni.* Ignis autem aliquando *amor* dicitur : ut. *Si quos aut Phyllidis ignes, Aut Alconis habes laudes.* Aliquando *amatus :* ut, *At mihi sese offert ultro meus ignis Amyntas. Vel, ni memini malè*] quod factum non censet, quia *meminerunt omnia amantes.* *Quando* [id est, quandoquidem.

Cura. *Ingemere.* *Ignis.* *Quando.*

jucunda

Jucunda relatu] id est, dum refertur, & recensetur, vel ut referatur. Est autem posterius supinum, quod eo modo cum omnibus adjectivis construi docet Valla. *Prima repetens ab origine*] Maronianum est. *Sub primis annis*] quia primus furor amorem gravissimus est, cùm inexperta exerceat pectora. *Veste solo*] id est, per terram, *Strata*] id est, extensâ. Dicitur etiam solum sterni floribus. *Sedi*] id est, resedi defessus. *Dum sequerer*] id est, sequi deberem. *Jacuique supinus*] quod amantis est. *Sensus iners*] id est, sine arte & industriâ. *Mens torpore sepulta*] id est, hebetata torpore ex languore orto. *Ut stomachus languentis erat Quem*] scilicet stomachum, *Nulla invitat orexis*] id est, nullus appetitus, aut nullus vomitus, sive ructatio. *Orexis* enim Græcum est, & idem est quod *appetitus*. Ex vomitu autem appetitus nascitur: unde etiam apud Plinium in Epistola pro *vomitu* accipitur. Errant autem qui Latinè *oris exitum* interpretantur. Nam *os oris* primam producit: hoc autem corripitur, ut hic, & à Juvenal. Sat. 6. *Rabidam facturus orexim*: & Sat. 11. *Hinc surgit orexis, Hinc stomacho bilis. Carminis occiderat studium.*] Commemorat ferè quæ pastorem oblectare solent, & primùm fistulam: de qua Æneid. 3. de Polyphemo loquens, ait Maro, *Solamenque mali de collo fistula pendet. Disparibus calamis*] Emphaticôs quidem dicit: nec etiam artificiosissima ut est disparibus calamis compacta; ut in Bucol. Maro, *Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistula*, Et alibi, *Aut unquam tibi fistula cerâ Juncta fuit?* Nam ut alibi dicit, *Pan primus calamos cerâ conjungere plures Instituit. Odiosus & arcus*] Plus est quàm si ejus studium occideret. Id autem pastorale studium est, &, ut illud, *& figere cervos*, etiam de venatu intelligi potest. *Funda odiosa*] quâ se pubes rustica ad futuram militiam exercere solebat. *Nucum calices*] id est, testas. *Enucleare*] id est, nucleis evacuare, & nucleos extrahere; sicut exossare. *Texere fiscellam*] id est, vas vimineum. Maro in Alexi; *Quin tu aliquid potiùs quorum nunc indiget usus. Viminibus mollique paras intexere junco.* Et in fine Bucolicorum, *Dum sedet &*

Marginal notes: *Stratus.* — *Iners.* — *Orexis.* — *Calices.* — *Enucleare.*

& gracili fiscellam texit hibisco. Est autem diminutivum à fiscina, de qua Georg. 1. *Nunc facili rubeâ texatur fiscina virgâ. Vel vimine*] id est, tenui perticâ, seu virgâ. *Scrutari nidos*] Maro; *Parta meæ Veneri sunt munera; namque notavi Ipse locum, aëriæ quo congessère palumbes. Certare palæstrâ*] cursu & luctâ. *Sortiri digitis*] id est, micare, qui Italorum est ludus. Erigit autem micantium uterque quot vult digitos, & divinat, quot sint ambobus erecti; & qui prior nunciat, depositum sortitur. *Agrestes uvas, &c.*] labruscas, & fraga humi nascentia. Virgil. *Qui legitis flores, & humi nascentia fraga.* *Vimen.* *Sortiri digitis.*

Mœrebam, ut pastu rediens Philomela, cibumque
Ore ferens natis, vacuo sua pignora nido
Cùm sublata videt, rostro cadit esca remisso,
Cor stupet, & contra nidos super arboris altæ
Fronde sedet, plorans infelices hymenæos:
Seu veluti amisso partu formosa juvenca,
Quæ postquam latos aliis mugitibus agros
Complevit, residens pallenti sola sub umbra,
Gramina non carpit, nec fluminis attrahit undam.
Sed quid circuitu pario tibi tædia longo?
Dum sequor ambages, & verba & tempora perdo:
Summa hæc, vitales auras invitus agebam.
Quòd si fortè volens cognoscere singula, dicas,
Fauste, quis in Syrtes Auster te impegerat istas?
Me mea (verum etenim tibi, Fortunate, fatebor)
Me mea Galla suo sic circumvenerat ore,
Ut captam pedicis circundat aranea muscam.
Namque erat ore rubens, & pleno turgida vultu;
Et quamvis oculo penè esset inutilis uno,
Cùm tamen illius faciem mirabar, & annos,
Dicebam Triviæ formam nihil esse Dianæ.

Mœrebam, &c.] Similitudinem affert, quâ res sit clarior, sed rustico non impertinentem. *Pastu*] nomen est, ut sit pastu seu pasturâ: Nam posteriora supina non ponunt periti cum verbis de loco, quòd tamen imperitorum præcipit manus. *Ore ferens*] Virg. de apibus. *Pastu.*

Ore

Ore ferient dulcem natis immitibus escam.

Philomela] dicitur luscinia; ea autem querula fingitur propter amissam linguam, ut in Bucol. Virg. dici solet, *Quas illi Philomela dapes.* Legunt autem alii Philomella, non simplici l, quia melos primam corripit; ut sit amatrix dulcis cantûs. Nihil enim artificiosius canit, ut autor est Plinius, dicens, *Est lusciniis diebus atque noctibus continuis quindecim cantus; densante se frondium germine. Mira profectò res est quòd tanta vox in tantulo corpusculo sit, tam pertinax spiritus, & Musicæ perfectæ modulatus sonus. Certant inter se, & victâ morte quiescit, priùs vitâ, quàm cantu deficiens. Audit disciplinam attentè & corrigit: propter hæc paria illis, ac servis pretia erunt. In ore Stesichori poëtæ adhuc infantis cecinit,* &c. Alii verò Philomena per n legunt. *Rostro remisso*] id est, non ampliùs escam tenente. Negant autem rostrum dici nisi sit incurvum. *Super arboris altæ fronde*] antiquè, ut Maro, *Fronde super viridi, & gemina super arbore sidunt.* Nam nunc, *super frondem*, dicemus. Volunt præterea, *super* dici, ubi res contingitur; *supra*, ubi distantia est. *Plorans*] id est, conquerens. *Hymenæos*] id est, nuptias in quibus Hymenæus à Græcis invocari solet, ut Thalassio à Latinis; quod in Epithalamiis, id est, carminibus nuptialibus videre est: ut autem docent Donatus & Servius, Hymenæum quidem Liberi & Veneris, filium dicunt esse, qui primus certas nuptias instituerit; ideóque per laudem cantari in virginalibus nuptiis ob hujusmodi meritum. Alii virum fortem Atticum, qui raptas prædonibus virgines, oppressis latronibus, patriæ restituerit. Hinc etiam, inquit Servius, apud Romanos Thalassio invocatur. Cùm enim in raptu Sabinarum plebeius quidam raptam pulcherrimam duceret; nè ei auferretur ab aliis, Thalassionis cujusdam nobilis esse simulavit, cujus nomine fuit puellæ tuta virginitas. De qua re Liv. lib. 1. decadis primæ est autor. Plura tamen, & quædam his diversa, apud Plutarchum legas. Alii inquit Donatus, quòd Hymen dicatur membrana quædam, quâ est munita virginitas, quæ primo disrumpitur coitu, Hymenæum

Rostrum. *Super.* *Supra.* *Hymenæus.* *Hyemen.*

menæum dictum putant. Alii hymnum vocari virginalium nuptiarum. Ergò sic accipe Hymenæum in nuptiis, quemadmodum in funere vel in sacris hymnum. Ter. in Adelph. *Verùm hæc mihi mora est, tibicina, & hymenæum qui cantent.* Hæc ille. Hîc autem accipitur pro conjunctione quasi nuptiali. *Seu veluti*] alia similitudo rusticis congrua. *Gramina non carpit*] Sic Maro, *Ulla neque amnem Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam.* *Dum sequor ambages*] id est, dubios & longos verborum circuitus & involucra: ab *ambigo*, quod est, *circumago*. Maro, *Non hîc te carmine ficto, Sive per ambages, aut longa exorsa tenebo.* *Vitales auras*] Sic Æneid 1. *Si vescitur aurâ Ætheriâ, nec adhuc crudelibus occubat umbris.* *Quis auster?*] quivis ventus importunus. Maro, *dare classibus austros.* Est autem meridionalis, tepore corrumpens: unde amoribus quadrat. Maro, *Eheu! quid volui misero mihi? perditus austrum Floribus, & liquidis immisi fontibus apros.* Corrumpentem opsonia, docet Juvenalis. *Et properat, velut urgeat auster.* *Syrtes*] sunt loca arenosa, habentia vada brevia; in quæ si inciderint naves, evelli nequeunt: de quibus Maro Æneid. 1. *In brevia & Syrtes urget.* Sunt autem in Getulia. Æneïd. 6. *Hunc ego Getulis agerem si Syrtibus exul.* Hinc metaphoricôs aut allegoricôs pro inextricabilibus amorum nexibus. Nam qui amant quod obtinere nequeunt, lupum auribus tenent; cùm neque tenere, neque dimittere compotes sint. *Impegerat*] ab impingo, nam pango etiam pegi facit. *Istas*] tuas, & viles. Pertinet enim iste ad secundam personam, & ad contemptum. Maro, *Aut quid petis istis? Me mea Galla*] in Juvenale etiam tenuis clientis uxor. *Galla mea est.* inquit; *Profer Galla caput, &c.* *Suo ore*] formositate oris. *Pedicis*] laqueis & vinculis pedum, sicut manicæ sunt manûm vincula. Georgic. 1. *Tum gruibus pedicas, & retia ponere cervis: Auritósque sequi lepores, tum figere damas.* Et Æneid. 2. *manicas atq; acta levari Vincla jubet Priamus.* Est etiam manica, manuum & brachiorum tegumentum. Idem. *Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.* *Et pleno turgida vultu*] Ter. *succi plena*, sed id urbanius: Nam

Ambages.

Auster.

Syrtes.

Iste.

Pedica.

Turgidus.

NOTE

This volume

tight binding a

effort has been

duce the centre

result in

he has a very
and while every
n made to repro-
es, force would
n damage

bemic
rms

Ore ferient dulcem natis immitibus escam.

Philomela] dicitur luscinia; ea autem querula fingitur propter amissam linguam, ut in Bucol. Virg. dici solet, *Quas illi Philomela dapes*. Legunt autem alii Philomella, non simplici l, quia melos primam corripit; ut sit amatrix dulcis cantûs. Nihil enim artificiosiùs canit, ut autor est Plinius, dicens, *Est lusciniis diebus atque noctibus continuis quindecim cantus; densante se frondium germine. Mira profectò res est quòd tanta vox in tantulo corpusculo sit, tam pertinax spiritus, & Musicæ perfectæ modulatus sonus. Certant inter se, & victâ morte quiescit, priùs vitâ, quàm cantu deficiens. Audit disciplinam attentè & corrigit: propter hæc paria illis, ac servis pretia erunt. In ore Stesichori poëtæ adhuc infantis cecinit*, &c. Alii verò Philomena per n legunt. *Rostro remisso*] id est, non ampliùs escam tenente. Negant autem rostrum dici nisi sit incurvum. *Super arboris altæ fronde*] antiquè, ut Maro, *Fronde super viridi, & gemina super arbore sidunt*. Nam nunc, *super frondem*, dicemus. Volunt prætereà, *super* dici, ubi res contingitur; *supra*, ubi distantia est. *Plorans*] id est, conquerens. *Hymenæos*] id est, nuptias in quibus Hymenæus à Græcis invocari solet, ut Thalassio à Latinis; quod in Epithalamiis, id est, carminibus nuptialibus videre est: ut autem docent Donatus & Servius, Hymenæum quidem Liberi & Veneris, filium dicunt esse, qui primus certas nuptias instituerit; ideóque per laudem cantari in virginalibus nuptiis ob hujusmodi meritum. Alii virum fortem Atticum, qui raptas prædonibus virgines, oppressis latronibus, patriæ restituerit. Hinc etiam, inquit Servius, apud Romanos Thalassio invocatur. Cùm enim in raptu Sabinarum plebeius quidam raptam pulcherrimam duceret; nè ei auferretur ab aliis, Thalassionis cujusdam nobilis esse simulavit, cujus nomine fuit puellæ tuta virginitas. De qua re Liv. lib. 1. decadis primæ est autor. Plura tamen, & quædam his diversa, apud Plutarchum legas: Alii inquit Donatus, quòd Hymen dicatur membrana quædam, quâ est munita virginitas, quæ primo disrumpitur coitu, Hymenæum

Rostrum. *Super.* *Supra.* *Hymenæus.* *Hyemen.*

menæum dictum putant. Alii hymnum vocari virginalium nuptiarum. Ergò sic accipe Hymenæum in nuptiis, quemadmodum in funere vel in sacris hymnum. Ter. in Adelph. *Verùm hæc mihi mora est, tibicina, & hymenæum qui cantent*. Hæc ille. Hîc autem accipitur pro conjunctione quasi nuptiali. *Seu veluti*] alia similitudo rusticis congrua. *Gramina non carpit*] Sic Maro, *Ulla neque amnem Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam. Dum sequor ambages*] id est, dubios & longos verborum circuitus & involucra: ab *ambigo*, quod est, *circumago*. Maro, *Non hîc te carmine ficto, Sive per ambages, aut longa exorsa tenebo. Vitales auras*] Sic Æneid 1. *Si vescitur aurâ Ætheriâ, nec adhuc crudelibus occubat umbris. Quis auster?*] quivis ventus importunus. Maro, *dare classibus austros*. Est autem meridionalis, tepore corrumpens: unde amoribus quadrat. Maro, *Eheu! quid volui misero mihi? perditus austrum Floribus, & liquidis immisi fontibus apros*. Corrumpentem opsonia, docet Juvenalis. *Et properat, velut urgeat auster. Syrtes*] sunt loca arenosa, habentia vada brevia; in quæ si inciderint naves, evelli nequeunt: de quibus Maro Æneid. 1. *In brevia & Syrtes urget*. Sunt autem in Getulia. Æneïd. 6. *Hunc ego Getulis agerem si Syrtibus exul*. Hinc metaphoricôs aut allegoricôs pro inextricabilibus amorum nexibus. Nam qui amant quod obtinere nequeunt, lupum auribus tenent; cùm neque tenere, neque dimittere compotes sint. *Impegerat*] ab impingo, nam pango etiam pegi facit. *Istas*] tuas, & viles. Pertinet enim iste ad secundam personam, & ad contemptum. Maro, *Aut quid petis istis? Me mea Galla*] in Juvenale etiam tenuis clientis uxor. *Galla mea est*. inquit; *Profer Galla caput, &c. Suo ore*] formositate oris. *Pedicis*] laqueis & vinculis pedum, sicut manicæ sunt manûm vincula. Georgic. 1. *Tum gruibus pedicas, & retia ponere cervis: Auritósque sequi lepores, tum figere damas*. Et Æneid. 2. *manicas atq; acta levari Vincla jubet Priamus*. Est etiam manica, manuum & brachiorum tegumentum. Idem. *Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ. Et pleno turgida vultu*] Ter. *succi plena*, sed id urbanius: Nam

Ambages. *Auster.* *Syrtes.* *Iste.* *Pedica.* *Turgidus.*

Nam turgida, id est, inflata non suo pingui, non nisi rusticis placet; ut *& lusca*] id est, altero oculo capta. Sed dicit *penè*, ut non merè luscam, sed pætam, id est, tremulis oculis putes. Nam & Venus pæta dicitur. *Diana Triviæ*] id est, tres vias habentis in cœlo, ubi Luna dicitur; in sylvis, ubi Diana venatrix; & apud inferos, ubi Proserpina. Quod fingitur, quia Lunæ lumen nunc superis, nunc inferis, nunc nobis conspicitur. Legi posset *Dicebam*] id est judicabam in animo meo, *nihil esse*] videlicet ad hanc nostram.

Luscus.

Trivia.

Fort. *Ludit amor sensus, oculos præstringit, & aufert*
Libertatem animi, & mirâ nos fascinat arte.
Credo, aliquis dæmon subiens præcordia flammam
Concitet, & raptam tollat de cardine mentem;
Nec Deus (ut perhibent) amor est; sed amaror, & error.

Ludit amor sensus] Interloquitur Fortunatus, nè durior sit perpetuus tenor unius. *Ludit*] id est eludit. *Oculos præstringit*] Unde præstigiæ & præstigiatores, qui Mercurium principem habent. *Fascinat*] id est, illigat quasi fasce, quodam incantamento. Maro; *Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.* *Aliquis dæmon*] id est, vafer spiritus. *Præcordia*] id est, membra nulas cor cingentes, in quibus sunt affectiones, seu passiones animorum. *Concitet*] à concito frequentativo, id est, provocet aut commoveat. *De cardine*] de stabilitate & firmitudine sua. *Nec Deus*] Maro; *Nunc scio quid sit Amor, duris in cotibus illum Ismarus, aut Rhodope aut extremi Garamantes: Nec nostri generis puerum, nec sanguinis edunt.* *Amaror*] id est, amarities, amaritas, seu amaritudo: ab amaro dicitur.

Fascinare.

Præcordia.

Concitare.

Cardo.

Amaror.

Faust. *Adde, quòd optatis nec spes erat ulla potiri,*
Quamvis illa meo miserata faveret amori,
Monstraretque suos oculis ac nutibus ignes.
Nam quocunquè isset, semper comes aspera, semper
Nupta sequebatur soror, & durissima mater.
Sicque repugnabant votis contraria vota,
Non secùs ac muri catus: ille invadere pernam
Nititur, hic rimas oculis observat acutis.

Adde

Adde, &c.] Docet quomodo in Syrtes incidisse probetur. *Non secus*] id est, non aliter. *Ac*] id est, quàm, scilicet repugnat. *Catus*] id est, felis, animal revera *Cautum*, id est, vafrum & callidum: & corripit catus primam; unde per, t, simplex scribitur. Horatius 1. carminum, *Voce formâsti catus & decore.* Veruntamen multi, quando accipitur pro animali, per tt duplex scribendum putant. *Perna*] à pede dicitur secundum Varronem, quasi sit pes porcinus cum carne: præcipuè priores pernas vocant, posteriores verò petasones. *Rimas*] id est, fissuras, è quibus mus exiliat.

Catus. *Perna.* *Petaso.*

For. *Qui satur est, pleno laudat jejunia ventre:*
Et quem nulla premit sitis, est sitientibus asper.

Iterum interloquitur Fortunatus; cujus dictum si ad durissimam matrem respicit, sensus est, matrem jam saturatam amoribus, non ignoscere filiæ amare incipienti: si ad catum, illum invidere muri, aut sorici famelico, cùm satur sit; quia tunc præcipuè venatui intendit, cùm contrà faciat canis.

Faust. *Tempus erat curvâ segetes incidere falce,*
Et latè albebant flaventibus hordea culmis:
Affuit (ut mos est) natis comitata duabus,
Collectura parens, quæ præterit hordea messor.
Ignorabat enim vel dissimulabat amorem.
Dissimulâsse puto, quoniam data munera natæ
Noverat, exiguum leporem geminásque palumbes.
For. *Pauperies inimica bonis est moribus, omne*
Labitur in vitium, culpæ scelerúmque ministra est.
Faust. *Farra legens ibat mea per vestigia virgo,*
Nuda pedem, discincta sinum, spoliata lacertos,
Ut decet æstatem, quæ solibus urdet iniquis:
Tecta caput fronde intortâ; quia sole perusta
Fusca fit, & voto facies non servit amantum.
Jam tergo vicina meo laterique propinqua,
Sponte meâ delapsa manu frumenta legebat.
Nec celare suos, nec vincere fœmina curas.

Nec

Nec differre potest; tantum levitatis in illa est.
For. *Quisquis amat, levis est; nec fœmina sola, sed ipsi*
Quos sapere, & præstare aliis mortalibus aiunt;
Quos operit latus fulgenti murice clavus;
Quos vidi elatos regali incedere passu.
Tu quoque sic affectus eras, dementior illâ,
Forsitan & levior: virgo data farra legebat,
At tu farra dabas; dic, quæ dementia major?
Perge, opus est verbis aliquando arcere soporem.

Tempus erat curvâ segetes incidere] Græcè & duriter, ut rustico competit. Nam Latinè dicas, tempus incidendi, autoribus Servio & Vallâ. Virgilius tamen Æneid. 2. dixit, *Sed si tantus amor casus cognoscere nostros. Collectura parens*] Hic locus videtur sumptus ex Ruth. *Pauperies inimica bonis est moribus*] ità rusticis visum est, quibus nondum intellecta deorum munera, aut quia indigentem difficile est bene operari, aut revera, quia per paupertatem coguntur mulierculæ munera accipere, quæ divitibus essent respuenda. *Omne labitur in vitium*] Sic Comicus, *Inopiâ, & cognatorum negligentiâ coacta.* Et pòst, *Ità ut ingenium est omnium hominum proclive à labore ad libidinem.* Est quidem hæc sententia rustico digna. Nam neque paupertas vitium est, neque in vitium impellit, si eam ferre noverimus quin munus deorum à Lucano rectè dicitur, sed nondum intellectum. Verùm quia proclives sumus ad libidinem, nostro, non paupertatis vitio sæpe peccamus: unde Prov. 30. *Aut egestate compulsus furer, & perjurem nomen Domini.* Et tamen idem dixit, *Paupertas & honestas à Deo sunt.* Dicimus ergò paupertatem in spiritu, sanctam, sed difficilem ejus usum. Pauperies propriè accipitur pro damno, ut si quadrupedis jactura pauperiem fecisse dicatur. *Nuda pedem*] Græcæ & poëticæ locutiones sunt. Maro Æneid. 1. *Nuda genu nodòque sinus collecta fluentes:* sunt autem oratoribus vitandæ. *Sponte meâ*] Sic & Booz ipsi Ruth fieri præcipit. *Clavus* Vestis & Senatorum Romanorum. *Murex*] conchylii genus est, è cujus sanguine fit purpureus color. *Dic, quæ dementia*] in prosa potiùs dixero, *utra* vel *utrius*.

Pauperies.

Faus

Faust. *Continuò aspiciens ægrè tulit aspera mater,*
Et clamans, Quo, dixit, abis? cur deseris agmen?
Galla veni: namque hic alnos prope mitior umbra,
Hic tremulas inter frondes immurmurat aura,
O invisa meis vox auribus! Ite, precabar,
Ite (malùm) venti celeres, dispergite vocem.
Siquis pastor oves ad pinguia pascua ducat,
Et vetet adductas præsens decerpere gramen;
Vel si jam pastas potum compescat ad amnem,
Et sitibundo ori salientem deneget undam:
Nonne importunus, naturæ inimicus, & excors?
Illa mihi vox visa Jovis violentior irâ
Cùm tonat & pluviis terris irascitur aër.
Non potui, volui frontem non flectere: virgo
Demissi in cilium de subvelaminis ora
Me aspiciens, motis blandè subrisit ocellis.
Id cernens iterum, natum vocat improba mater;
Galla operi magis intendens, audire recusat;
Ut pede, sic animo sequitur. Tum providus ipse
(Namque dolos inspirat amor, fraudesque ministrat)
Nunc cantu, nunc sollicitans clamore metentes,
Velamenta dabam sceleri; quò credere possent
Et soror & mater, non audivisse puellam.
Falce repellebam sentes, nè crura sequentis
Lævia, nè teneras ausint offendere plantas.
Fort. *Quisquis amat, servit, sequitur captivus amantem,*
Fert domitâ cervice jugum; fert verbera tergo
Dulcia, fert stimulos, trahit & bovis instar aratrum.

Continuò aspiciens, &c.] Recitat argumentum amorum suorum. *Si quis pastor*] indicat similitudine, quàm incommoda fuerat matris reclamatio. Nam sicut pastor ovibus esset importunus, si eas à præsentibus herbis, aut fluminibus, cùm famerent, aut sitirent, arceat; quæ Tantali pœna dicitur: ità importuna visa est mater, quæ præsentiâ puellæ vetabat frui. *Jovis violentior irâ*] Amatoriè dictum. *Audire recusat*] id est, hic ut videtur dissimulat. *Velamenta dabam sceleri*] id est, fraudi, quæ

non ſemper ſcelerata eſt. Sed eſt in puella non audiente monitis maternis. *Sentes*] id eſt, ſpinas & vepres. *Crura ſequentis*] ſcilicet virginis. *Lævia*] non aſpera, nec piloſa. *Teneras plantas*] Maro, *Ah! tibi ne teneras glacies ſecet aſpera plantas. Quiſquis amat, ſervit*] ideo Ovidius, *Dum licet, injuſto ſubtrahe colla jugo. Fert*] id eſt, patitur verbera. Satyricus, *Soleâ puer objurgabere rubrâ. Bovis inſtar*] id eſt, in ſtatum, & in morem, quod Valla non approbat: vult enim *inſtar*, ad æquiparationem, non ad ſimilitudinem pertinere.

Fauſt. *Tu quoque, ut hic video, non es ignarus amorum.*
Fort. *Id commune malum: Semel inſanivimus omnes.*
Fauſt. *Hoc animi tam triſte bonum, tam dulce venenum.*
Quotidie crudele magis creſcebat in horas,
Ut calor, in nonam dum lux attollitur horam.
Pallebam attonito ſimilis, lymphaticus, amens,
Immemor, inſomnis: nec erat res ardua morbi
Noſſe genus: frons eſt animi mutabilis index.
Ut pater advertit, mitem ſe præbuit ultra
Conſuetum, quod & ipſe ſuos expertus, amorum
Sciret onus; blandóque loquens humaniter ore;
Dic, inquit, dic, Fauſte, Quid hoc, quod pectore volvis?
Infelix puer, hæc facies teſtatur amorem.
Dic mihi, nè pudeat curas aperire parenti.
Fort. *Sit licèt in natos facies auſtera parentum,*
Æqua tamen ſemper mens eſt, & amica voluntas.
Fauſt. *Ut facilem pater affectum præ ſe tulit, ultrò*
Rem confeſſus, opem petii. Promiſit, & antè
Quàm brumale gelu borealibus arva pruinis
Spargeret, agnati unanimes cum patre puellam
Deſpondere mihi: nec adhuc ſine teſtibus illi
Congrediebar, eram medio ſitibundus in amne
Tantalus. O quoties, miſſo cum bobus aratro,
Ut vacuis aliquando eſſet ſola ædibus, ibam!

Tu quoque] Æneas Sylvius, qui & Papa Pius, aſſerit neminem ad trigeſimum pervenire ætatis annum, qui non ſenſerit aliquando amoris ignem. Unde proverbialiter dicitur

citur hic, *Semel insanivimus omnes*. Quod Maro in Georgic. lib. 4. sic dicit. *Omne adeò genus in terris hominúmque ferarúmque, Et genus æquoreum, pecudes, pictæque volucres, In furias ignémque ruunt: amor omnibus idem, &c. Hic*] id est, ex his à te dictis. *Lymphaticus*] id est, furore percitus ut hi qui lymphas, id est, nymphas se vidisse in aquis credunt. Errant autem, qui vinum lymphaticum dicunt pro diluto. *Amens*] id est, sine mente. Terent. *Nam hæc inceptio non amantium, sed amentium est. Frons est animi mutabilis index*] Proverbiale. Sed quia cœperunt homines dissimulare, dicit Juven. *Fronti nulla fides*. Ea dicata fertur verecundiæ atq; pudori. *Frons index*] Sunt ergò index & similia, communia. Cic. *Hanc vocem stultitiæ indicem. Ut pater advertit*] .i. rescivit, agnovit, annotavit animadvertendo. *Mitem se præbuit*] talem præstandum docet Mitio. Terent. in Adel. *Ultra consuetum*] .i. præter consuetudinem; quia solent patres esse severi in mores filiorum: unde Menedemus Terent. in Heaut. *Cœpi non humaniter, neque ut decuit, animum ægrotum adolescentuli tractare; sed vi, & viâ pervulgatâ patrum, quotidie accusabam*, &c. Causam autem quare pater mitior fuit, addit, *quod & ipse suos expertus, &c.*] Unde & divum Petrum labi contigit, ut sciret ignoscere. *Dic mihi, nè pudeat*] ex loco. Terent. *Sit licèt in natos, &c.*] confirmat, ut vero simile sit quod ille dixerat. *Agnati*] id est, affines *Despondêre*] id est, desponderunt mihi puellam. *Nec adhuc sine testibus*] id est, arbitris, & præsentibus. *Illi*] id est, cum illa. *Congrediebar*] id est, licet mihi esset desponsata, tamen non licebat convenire eam, nec cum ea loqui, cùm sola esset: quo custoditam ejus attestatur pudicitiam. Est autem locutio Virgiliana. Nam Virgilius verba ad certamen pertinentia, cum dativo construit, quæ alii cum ablativo, mediante cum, ut, *placidóne etiam pugnabis amori?* id est, cum amore. *Certa tibi*] id est, tecum, *Infelix puer, atque impar congressus Achilli*] id est, cum Achille. *Eram medio sitibundus in amne Tantalus*] id est, Tantali similis, de quo Horat. primo sermonum, *Tantalus à labris sitiens fugientia captat Flumina.* Quia enim

Lymphaticus.

Amens:

Tantalus

deorum secreta revelavit, aut quia Pelopem filium diis epulandum apposuit, hâc pœnâ apud inferos damnatus dicitur, ut mento tenus, imò labiorum tenus, habeat dulcissima flumina, quibus dum sitim restinguere conatur, delabuntur: & naso tenus fragrantia poma,] itidem, dum apprehendere conatur, subterfugiunt. Signantur autem avari, ut autor est Horatius, subdens ibidem: *Quid rides? mutato nomine, de te Fabula narratur; congestis undique saccis Indormis inhians, & tanquam parcere sacris Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis. Ut aedibus*] id est, domibus privatis, scilicet paternis. *Vacuis*] scilicet patre, matre, sorore, & reliquis familiaribus. *Esset sola*] scilicet domi. *Ibam*] scilicet, ad eam.

Omnia causabar, stivam, dentale, jugúmque,
Lora jugi, rullam; deerant quaecunque petebam
E socere lare; sola tamen deerat mibi virgo.
Non deeram mibi; piscator, venator, & auceps
Factus eram, & solers studia intermissa resumpsi.
Quicquid erat praedae, quicquid fortuna tulisset,
Ad soceros ibat, gener officiosus habebar.
Nocte semel mediâ subeuntem limina furtim,
(Sic etenim pactus fueram cum virgine) furem
Esse rati invasêre canes: ego protinus altam
Transiliens sepem, vix ora latrantia fugi.
His tandem studiis hyemem transegimus illam.
Ver rediit, jam sylva viret, jam vinea frondet.
Jam spicata Ceres, jam cogitat hordea messor,
Splendidulis jam nocte volant lampyrides alis:
Ecce dies genialis adest, mihi ducitur uxor.
Sed quid opus multis? nox expectata duobus
Venit, & in portum vento ratis acta secundo est.
Tum bove mactato, geminâ convivia luce
Sub patula instructis celebravimus arbore mensis:
Adfuit Oenophilus, multoque solutus Iaccho.
Tempestiva dedit toto spectacula vico,
Et cum multifori Tonius cui tibia buxo.
Tandem post epulas & pocula, multicolorem

Ventri-

Ventriculum sumpsit, buccásque inflare rubentes
Incipiens, oculos aperit, ciliísque levatis,
Multotiésque altiùs flatu à pulmonibus hausto,
Utrem implet, cubito vocem dat tibia presso.
Nunc huc, nunc illùc, digito saliente, vocavit
Pinguibus à mensis juvenes ad compita cantu
Saltidico, dulcíque diem certamine clausit.
Et jam tres hyemes abiére, & proximat æstas
Quarta: dies rapidis siqua est bona, præterit horis:
Siqua placent, abeunt; inimica tenaciùs hærent.
Fort. *Fauste viden'? vicina pecus vineta subintrat.*
Jam, nè fortè gravi mulctâ taxemur, eundum est.

Omnia causabar] Pergit quò occeperat, docens faustum amorum suorum exitum, optatis videlicet nuptiis. *Omnia causabar*] scilicet excusabam, seu accusabam, & in excusationem intermissæ operæ, adducebam; ut in Mœri, *Causando nostros in longum ducis amores.* *Stivam*] id est, manicam aratri, quâ regitur. *Dentale*] id est lignum ad quod inducitur vomer, ut dicit Servius, ad illud 2. Georg. *Duplici aptantur dentalia dorso.* *Rullam*] id est, partem, à ruendo dictam. *E lare*] id est, domo. *Soceri*] scilicet futuri, quia desponsatione factâ. *Non Deeram mihi*] id est, officio meo, aut utilitati meæ. *Studia intermissa*] scilicet tempore languoris, ut prius dixit. *Gener*] est conjux filiæ, & dicitur ad socerum & socrum correlativé. *Jam Ceres*] id est, seges, aut frumentum. *Spicata*] id est, spicas habens. *Lampyrides*] sunt papiliones quidam, qui Nitedulæ & Cicindulæ dicuntur, de quibus Sipontinus sic; *Cicindula à Græcis Lampyris dicta; quidam Noctilucam, quòd noctu luceat, Nitedulámque vocant.* Non ante matura pabula, aut post desecta conspicitur, nunc pennarum hiatu refulgens, nunc compressu obumbrata. Hujus animalis stellantes volatus maturitatis hordei signum rusticis præbent, mirâ benignitate naturæ. Ab hac lychnus pensilis, quem vulgò lampadem vocant. Cicindula appellatur, quæ nocte totâ servatur accensa, & Lampyridos instar lucet. Mart. de Cicindula, *Ancillam tibi sors dedit lucernæ, Totas quæ simul exigat tenebras.* Scribitur

Causari. *Stiva.* *Dentale.* *Rulla.* *Gener.* *Ceres.* *Spicatus.* *Lampyris.*

biter autem Græcè λαμπτῆρες ἰδ@ sed pro υ, etiam y scribi à nobis solet. Quia ergò hordei maturitatem denotant, bene dicit, *Jam cogitat hordea messor: Splendidulis*, &c. *Dies genialis*] id est, in quo gignendis liberis in genitali toro opera detur. *Ratis acta*] id est, res de qua parùm sperabatur, optatum sortita est exitum. *Gemina luce*] solis, & tædarum. *Sub patula*] id est, semper patente. *Oenophilus*] id est, vini amator. Oenophorum autem vas magnum in quo vinum affertur. Juvenal. *Totum œnophorum sitiens.* Οἶνος Græcè dicitur vinum. *Iaccho* id est, Baccho; hoc est, vino solutus; solvit enim curas: unde Lyæus à λύω, id est, solvo, dicitur Liber Pater. *Tonius*] à tonando dictus, cantor. *Cui tibia buxo*] Ex buxo enim ferè fiunt nunc fistulæ, olim ex tibiis gruum; unde & tibiæ dictæ. *Multicolorem utriculum*] id est, folliculum, quem inflare solent, variis panniculis tectum, vulgò musam cornutam vocant, eo quòd obcurvam fistulam annexam habet. *Buccas rubentes*] ex vino. *Multoties*] satis humile adverbium, quo idonei abstineri dicuntur. *Utrem*] id est, saccum illum ex corio. *Pinguibus à mensis juvenes ad compita*] id est, loca, quæ plures petere solent, in quibus rustici choreas & cæteros ludos exercent. *Cantu saltidico*] id est, saltandi formam dictante. *Et proximat*] id est, proximè appropinquat, aut instat. *Æstas quarta*] quia æstatem pro messe dixerat. *Dies rapidis, &c.*] *Si qua*] id est, aliqua, *dies*] i. tempestas, *est bona*] id est, læta, prospera; *præterit horis rapidis*] id est, velociter transeuntibus: id enim videtur lætis. *Inimica tenacius hærent*] Generalis sententia, quâ finem facit: plura tamen videtur dicturus, sed à Fortunato ad coërtionem pecoris avocatur. *Viden,*] id est, vidésne? *Pecus vicina subintrat vineta*] id est, loco vitibus consita vicina. *Eundum est*] id est, ire nos oportet ad custodiam pecoris. *Nè taxemur*] id est, damnemur, *gravi mulctâ*] id est, pœnâ pro delicto dandâ.

Patulus. *Oenophil.* *Oenophorum.* *Lyæus.* *Tonius.* *Ventriculus.* *Proximare.* *Vineta.*

De insania amoris, inscripta
FORTUNATUS.
JOAN. MURMELII argumentum.
Quæ Padus exundans tulerit dispendia primùm:
Insanum memorat mox Fortunatus Amyntam.

Faustus, & Fortunatus.

C*Ur tam serus ades? quid te (jam septima lux est)*
Detinuit? gregibúsne nocent hæc pascua vestris?
Fort. *Fauste, Padus nostros qui præterlabitur agros*
Creverat, & tumidis ripas æquaverat undis.
Nos, curâ gregis obmissâ, privata coëgit
Publicáque utilitas, ripam munire diurnis
Nocturnisque operis, fluviumve arcere furentem.
Faust. *Fert Padus exundans mala sæpius omina, noster*
Tityrus est autor, qui pascua dixit, & arva.
Fort. *Forsitan id verum, quando extra tempora, & ultra*
Mensuram atque modum subito concreverit æstu:
Nunc autem id poscit tempus: nam liquitur altis
Nix hyberna jugis, implent cava flumina, montes
Se exonerant, fluviósq; onerant; sic flumina, rursum
Se exonerant, pelagúsq; onerant; hominum quoq; mos est,
Quæ nos cunque premunt, alieno imponere tergo.

Cur tam serus ades?] In hac ecloga damnabitur amoris insania, quâ Amyntam pastorem deperisse memorabit Fortunatus. Non enim nomini congruet, ut Fortunatus amores experiretur amaros. Amyntas à Marone inducitur pastor æmulus, unde dicit, *invidit stultus Amyntas.* *Amynticus.* Amynticus autem dicitur vindicativus. Talis autem proximus est ad furorem & insaniam, cùm cœptis desistere cogitur. Utrumque deduci videtur ab ἀμύνομαι, quod est ulciscor, punio, repugno, principium collocutionis est de inundatione Padi, quam Faustus accusat, quò minùs affuerit illis diebus cum pecore. *Cur tam serus*] id est, tardus; sed utrumque sic accipio, ut ad tempus referatur. Virgilius, *Tardi venêre subulci*] *Serus.* Nam lentus, piger, oscitans, etiam manè venire possit, serus autem vespere duntaxat, etiamsi celer & præceps.

Præceps. *Jam ſeptima lux*] ſeptimus dies. Prima tamen lux, & primus dies, differunt, autore Vallâ. Nam primâ luce facio quod in prima parte diei : primo die,quod toto ipſo die qui primus eſt. *Gregibuſve nocent*] Quaſi dicat minimè, cùm ager Mantuanus ſit optimus. Unde Maro, *Et qualem infelix amiſit Mantua campum.* *Padus*] fluvius eſt maximus Italiæ, in quem juxta Mantuam influit Mincius unde de utroque dicit Maro in Tityro. *Hîc inter flumina nota, Et fontes ſacros frigus captabis opacum.* *Noſtros ergò agros*] id eſt, Mantuanos. *Nos, curâ gregis obmiſſâ*] aut omiſſâ vulgatiùs : Horatium ſecuti, depoſito b, dicimus omiſſâ & omiſi, primâ brevi. *Nocturniſque operis*] id eſt, operationibus aut operariis : nam utrumque ſignificat hæc opera. *Fert Padus exundans mala ſæpius omina*] id eſt, portenta, aut indicia futuræ calamitatis. *Noſter*] id eſt, noſtras, ut compatriota noſter. *Tityrus*] id eſt, Maro, qui in primo Bucolicorum per Tityrum intelligitur. *Eſt autor*] in fine primi Georgicorum, poſt cædem Cæſaris, quam tot mala ſecuta ſunt, Quia *Fluviorum Rex Eridanus,campóſque per omnes. Cum ſtabulis armenta tulit.* Idem enim eſt Padus, & Eridanus ab Eridano, ſeu Phaëthonte filio Solis,qui in eo ſubmerſus dicitur, denominatus Idem dicit, Horat. 1 Carmin. de Tiberi. *Vidimus flavum Tiberim, retortis Littore Hetruſco violenter undis*, *Ire dejectum monumenta regis*, *Templáque Veſtæ.* *Qui paſcua dixit, & arva*] id eſt, Bucolica, & Georgica Prudenter Æneida tacet, ut cujus lectio ad ruſticum non ſpectat. Horatius autem in ſermonibus reticet, quia tunc nondum erat emiſſa. *Forſitan*] Bene forſitan nè portentis fidem priſcorum adhibere cenſeatur : quæ verò intempeſtivè fiunt, nihil portendere videntur præter ſe. *Nam liquitur*] id eſt, liqueſcit, & defluit. Virgil. Georgicorum primo, *Vere novo gelidus canis cùm montibus humor Liquitur.* *Montes*] Nominativus eſt, quia montes implent cava flumina, id eſt, alveos fluminum. *Se exonerant*] videlicet montes, & onerant flumina, flumina rurſus onus ſuum in mare demittunt: nam *Omnia flumina intrant mare, & mare non redundat*, Unde ruſticè dixit,

Padus. *Opera.* *Omina.* *Noſter.* *Tityrus.* *Liquitur.*

Pelagúſq;

Pelagúsque onerant. Quæ nos cunque] Tmesis, id est, incisio est, pro *quæcunque nos*, Dicitur autem Tmesis, non Temesis. *Alieno imponere tergo*] unde de Pharisæis Salvator, Matth.23. *Alligant autem onera gravia & importabilia, & imponunt in humeros hominum; digito autem suo nolunt ea movere.*

Fort. *Sed jam contractum revocat suus alveus amnem.*

Faust. *Decrescente Pado (dictu mirabile) noster,*
Fortunate, lacus majoribus æstuat undis.
Urbs natat, obscuræ fiunt cellaria fossæ.
Lintre cados adeunt, labens ad vina minister
Ridet, & ex imis fertur gravis obba lacunis.
Multa, licèt nati fuerint melioribus horis,
Multa & magna ferunt aliquando incommoda cives.

Fort. *Commoditas omnis sua fert incommoda secum:*
Et sorti appendix est illætabilis omni.

Faust. *Hactenus Eridanus: nostros repetamus amores;*
Quandoquidem nunc alma Venus movet omnia, cœlum
Luce tepet nitidâ, tellus viret, arva volucres
Cantibus exhilarant vernis, nunc omnia fœtant.

Fort. *Tu tua lusisti, sed nos aliena sequamur.*
Namque tibi noti referam pastoris amores,
Ut doceam Veneris nihil esse potentius igne.
Pauper & infesto sub sydere natus Amyntas,
Sex vitulos totidémque pares ætate juvencas;
Armentíque patrem ducens in pascua taurum,
Venerat ad Coitum, nitidis ubi Mincius undis
Alluit herbosos fugiens perniciter agros,
Arx nova propter aquas pinnatis ardua muris
Est Doitus, campo moles fundata palustri.
Hic igitur recubans, vitrei prope fluminis undam,
Vitis ubi amplectens longis dumeta lacertis,
In vada curvatâ ripæ supereminet umbrâ,
Piscibus insidias tendebat arundine, & hamo.
Messis erat, solis rapidi violentia adustos
Prosciderat campos: finem Philomela canendi
Fecerat; & neque lux, passim morientibus herbis,
Pascere oves poterat, neque nox humore cicadas.

Dúmque

Dumque incumbit aquis, studióque intendit inani,
Taurus (ut auditum est) primùm vexatus ab œstro,
Mox canibus, demum furaci à milite, sylvis
Abditus, ex toto confestim evanuit agro.

Sed jam contractum] Non interrogativè, sed indicativè legatur. *Suus alveus*] id est, proprius, aut debitus : aut hypallage, id est, suum amnem. *Mirabile dictu*] id est, ut dicatur, vel dum dicatur. *Noster lacus*] vicinus urbi nostræ Mantuæ, scilicet Benacus; Mincius enim ex Benaco fluit. *Lintre*] id est, scaphâ, aut aliâ naviculâ. *Gravis obba*] id est, lagena : Persius sessilem vocat, eo quòd lato fundo quasi sedeat, dicens Satyr. 5. *Exhalat vapidâ læsum pice sessilis obba. Melioribus horis*] unde Juven. *Distat enim quæ Sydera te excipiant, modò primos incipientem Edere vagitus, & adhuc à matre rubentem.* Sed id Ethnicis quàm Christianis consonantius. Verùm si non trahimur, aut compellimur inviti ; ducimur tamen zelo, & invitamur. *Appendix Illætabilis*] quia in hoc mundo non sunt solida, nec plena gaudia, quæ nihil habeant amaroris. Nam extremum gaudii luctus occupat. *Appendix* dicitur quod appenditur. *Illætabilis*] De qua non est lætandum. Sic Æneid. 4. *Hinc Drepani me portus & illætabilis ora.* Multa sunt proverbialiter dicta, notatúque *digna*. Boëtius dicit se didicisse, in foribus Jovis esse duo dolia, alterum boni, alterum mali ; neminémque nasci qui non aliquando ex utroque bibat. *Hactenus Eridanus*] scilicet dictus est, id est, inundatio Padi. *Nostros repetamus amores, Quandoquidem nunc*] scilicet in vere, præcipuè dum nix liquitur. Tunc enim Veneri potissima datur opera : unde Vernæ dicti quòd ferè verno tempore gignuntur. *Alma*] quia diva creatrix, ab alendo dicta. Nam propagatione conservat genus nostrum. *Arva volucres*] Maro, *Hinc volucrum concentus in arvis Exhilarant*] Ἱλαρὸς Græcè, unde hilarem Terent. dixit : facit hilaro verbum, quod est, hilarem & lætum facio. *Nunc omnia fœtant*] id est, fœtus producunt. *Tu tua lusisti*] .i. tuos amores fœliciter cecinisti. Est enim ludere, res non graves canere. Unde Virg. in Bucol. *Et ipsum ludere quæ vellem*

Linter. *Obba.* *Appendix Illætabilis.* *Verna.* *Alma.* *Hilarare.* *Fœtare.* *Ludere.*

vellem calamo permisit agresti. Et Ovid. *Ille ego qui fueram tenerorum lusor amorum, Ingenio perii Naso poëta meo.* Ità Maro in cul. *Lusimus Octavi gracili modulante Thalia. Atq; ut araneoli tenuem formavimus orsum. Sed nos aliena sequamur*] Non enim Fortunato, ut dixi, infortunia amorum congruunt. Ea enim dicturus est. *Veneris nihil esse potentius igne*] Mar. *Omnia vincit amor, & nos cedamus amori.* Et ideò de tempore quo amant belluæ dicit, Georg.3. *Tempore non alio catulorum oblita leæna.*

Sævior erravit campis, nec funera vulgo
Tam multa informes ursi, stragémque dedêre
Per sylvas, tum sævus aper, tum pessima tigris.
(Heu!) malè tum Libyæ solis erratur in oris.

Et infesto sub sydere] i. molesto, & inferente quasi vim; quod plus est, quàm si *infausto* legendum sit. *Ad Coitum*] *Coitus:* id est, ad arcem sic dictam, quòd esset ad fluentum Padi, & Mincii ex Benaco, ut dixi, nascentis. *Perniciter*] velociter. *Arx nova*] castellum notat. *Propter aquas*] .i. juxta Virg.Georg.3. *Et viridi in campo templum de marmore ponam: Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat Mincius, & tenerâ prætexit arundine ripas.* Sed quæram, cùm ille in laudem Mincii dixit; *tardis flexibus* (Est enim sic utilior navigantibus, adverso præsertim flumine) cur hic dicat, *fugiens perniciter.* Sed dicemus id ad inundationem pertinere, quâ flumina tarda aliàs, pernicia fiunt. *Longis lacertis*] id est, brachiis, quia labruscæ non putantur, nec resecantur. *Arundine & hamo*] id est, hamatâ arundine, .i. virgâ tenui. *Sciderat*] mutavit quispiam, fecitq; *Prosciderat:* Nam scindo scidi priorem corripit: Æn.3. *Hesperium Siculo latus abscidit, arváq; & urbes.* Ubi Servius tamen videtur sentire, debere produci, Nam *metri,* inquit, *causâ (sci) syllabam corripuit: Verùm non legitur correpta, cùm contrà sæpe reperiatur.* Hor.1. Car. *Nequicquam deus abscidit,*&c. Posset fortè legi, *Solverat,* aut quid simile, *Neq; lux*] id est, diurnum tempus. *Neq; nox humore*] id est, rore. Virg. *Dumq; thymo pascentur apes, dum rore cicadæ.* *Studioq; intendit inani*] .i. piscandi hamo, unde parùm utilitatis consequitur, præsertim prætermissâ

custodiâ

custodiâ armentorum. *Ab œstro*] Vespæ genus est, sic Græcè à sono dictum. *Mox*] id est, paulò pòst, vexatus à canibus. *Demum*] id est, tandem, aut ultimó. *Abditus*] id est, absconditus. *A milite*] id est, viro belligero humilis conditionis, unde *furaci* addit. Non enim militem dicimus equitem auratum, sed millesimum quemque, id est, quemlibet è numero millenario, etiam vilissimum. Unde milites Romani potissimùm pedites vocabant.

Miles.

Quod puer ut novit tumulum conscendit, & altâ
Voce bovem clamans, longo rura omnia visu
Prospicit. Ut frustra niti se comperit, arcum
Corripit & pharetram, sequitúrque per invia taurum,
Illum per caulas, & per stabula omnia quærens,
Per colles, Benace, tuos, per consita olivis
Jugera, per virides ficis & vitibus agros.
Venerat ad sublime jugum, quod sulphuris arcem
Sustinet, & longis aperit prospectibus illinc
Benacum, hinc campos longè latéque patentes.
Lux ea sacra fuit Petro, frondente sub ulmo
Mixta erat ex omni pubes post prandia vico,
Ducebátque leves buxo resonante choreas
Rustica gens, nullâ genus arte domabile, semper
Irrequietum animal gaudet sudore, peracto
Manè sacro, festâ (quando omnibus otia) luce
Ipsa oti ac famis impatiens epulator, & implet
Ingluviem, audito properat tibicine ad ulmum;
Hic furit, hic saltu fertur bovis instar ad auras;
Quam rastris versare nefas, & vomere, terram
Calcibus obduris & inerti mole fatigat,
Ac ferit, & totâ Baccho facit orgia luce,
Vociferans, ridens, saliens, & pocula siccans.

Faust. *Stulte, quid hæc faris? solatia rustica damnas,*
Rusticus ipse? tuis malus es, tibi pessimus ipsi

Fort. *Dicta joco fuerint, nostrum repetamus Amyntam.*

Quod puer] Prosequitur historiam aut argumentum cœptum. *Prospicit*] porrò aspicit. Æneidos 1. *Navem in conspectu nullam, tres littore cervos. Prospicit errantes. Ut*] .i. postquam. *Per caulas, & per stabula omnia quærens,*

Prospicere.

rens, Per colles, Benace, tuos] Non longè ergò distat, ità ut de eo intelligi posset, quod dixit, *Noster lacus*, &c. *Sulphuris arcem*] à sulphure denominatam. *Benacum*] qui ut Latius ex Alpibus augetur. *Sacra fuit Petro*] ad vincula, ut videtur, calendis Augusti. *Buxo*] id est, fistulâ ex Buxo. Maro, *Tympana vos buxúsque vocat Berecynthia. Ipsa otî ac*] Sic Maro in fine Georg. *Ignobilis oti*, pro otii dixit. Nam ut hîc *otii* scribas versus non patitur. *Bovis instar*] .i. in morem, quod Valla, ut dixi, improbat. *Quam rastris*] scilicet in cœmeterio, aut alio loco sacro; aut areâ publicâ. *Facit Orgia Baccho*] id est, celebrat Bacchinalia. Orgia autem generaliter dicuntur omnia festa. *Calcibus*] à nominativo calces. Sic enim scribendum præcipiunt, éstque incerti generis, Virg. *Ferratâ calce fatigat.* Alibi mascul. leges. *Inerti mole*] .i. pondere corporis inertis. *Tibi pessimus ipsi*] confessus enim fuerat suos amores; unde posset in eum dici illud Horat. *Orgia.* *Calces.*

Quam temerè in nosmet legem sancimus iniquam!

Continuit gressum, baculóque innixus acerno,
Intermisit iter, donec mitesceret æstus.
Ah puer infelix! æstus te major in umbra
Corripiet. Nudam videas nè in fonte Dianam,
Claude oculos; blandis neu des Sirenibus aurem,
Sors tua Narcisso similis. Narcissus in undis
Dum sedare sitim properat, sitit ampliùs: at tu
Exteriorem æstum fugiens, intrinsecus ardes.
Quàm melius fuerat, (nisi te sic fata tulissent)
Ad reliquum rediisse pecus, servâsse juvencas,
Amissi bovis æquo animo dispendia ferre,
Quàm, dum conaris nil perdere, perdere te ipsum!
Faust. *Sed post jacturam quis non sapit? utile non est,*
Consilium post facta dari? quod oportuit ante.
Consilium post facta, imber post tempora frugum;

Continuit gressum] reliqua prosequitur. *Baculo acerno*] ex acere arbore. Acer enim primâ brevi, hujus aceris, secundum Priscianum, facit: unde acernus, a, um. *Intermisit iter*] quod habuit ad inquirendum taurum. *Ah puer infelix*] Acclamatio Fortunati. Sic illîc, *Ah virgo infelix! quæ te dementia* *Acernus.*

dementia cepit? Nudam videas nè in fonte Dianam, Claude oculos] .i. averte oculos nè videas vanitatem. Sed ad fabulam alludit. Actæon enim, quia Dianam imprudens nudam vidit, à canibus discerptus est. *Blandis neu des*

Sirenes. *Sirenibus aurem*] nam *Sirenes*, ut aiunt, *surdâ aure transire oportet*, ut inquit divus Hieronym. *Fuerunt* autem, autore Serv. in fine 3. Æn. *tres in parte virgines, & in parte volucres, Acheloi fluminis & Calliopes Musæ filiæ. Harum una voce, altera tibiis, tertia lyrâ canebat. Et primo juxta Pelorum in Capreis insulis habitaverunt, quæ illectos suo cantu in naufragia deducebant. Secundùm veritatem meretrices fuerunt, quæ transeuntes quoniam deducebant ad egestatem, his fictæ sunt inferre naufragia. Has Ulysses contemnendo deduxit ad mortem.* Hæc ille. Harum nomina dicuntur Parthenope, à qua quæ nunc Neapolis, .i. nova urbs dicitur, olim fuit denominata, Leucosia & Legia. Dicuntur autem ab eo quod ex εἴρειν, quod significat connectere, & retinere; & aspiratio convertitur in S. Harum cantum ad Ulyssem transtulit Cicero in carmine, cujus principium est, *O decus Argolicum,*

Narcissus. *quin puppim flectis Ulysse*, &c. *Sors tua Narcisso similis*] Is enim secundùm Ovid. Met. 4. cùm superbiâ formæ elatus, cæteros contemneret, amore sui in fonte visi exarsit, & cùm sui compos esse non posset, in margine languens tandem in sui nominis florem converti meruit. *Dum sedare sitim properat*] in fonte videlicet. *Sitit am-*

Quàm. *plius*] amore sui illic visi. *Intrinsecus ardes*] æstu amoris. *Quàm melius*] .i. quantò. Sic Virg. in 7. *Tam magis illa tremens & tristibus effera flammis. Quàm magis*, &c. *Nisi te sic fata tulissent*] imputat fatis, sed tamen immeritò, ut legitur apud Aul. Gel. lib. 6. cap. 2. *Hei mihi! quid damnant mortales numina cœli? Esse aiunt etenim per nos mala, cùm tamen ipsis Vecordi præter fatum sint mente dolores.* Multi ergò fatis imputant. Juven. *Hunc ego fatis imputo.* Et alibi. *Fata regunt homines.* Et Manl. l. 3. *Fata quoq; & vitas hominum suspendit ab astris. Sic felix aut tri-*

Fatum. *ste venit per singula fatum.* Verùm fatum variè accipi solet: utcunq; tamen accipiatur, dicemus non imponere

arbitrio

arbitrio nostro necessitatem, etiamsi fata viam inveniunt. *Consilium post facta est*, inquit, *imber post tempora frugum*] bene ad suum institutum convertit, nè non rusticus putetur. Ut autem Maro inquit, *Dulce satis humor*.

Fort. *Una puellares inter pulcherrima turmas*
Virgo erat, alba comas, aliis procerior, annos
Nata quaterquinos, vel circiter, ore nitenti,
Urbanis certare potens, & vincere, nymphis,
Aureolis radians guttis: ad tempora lymbus
Ibat, & ad pectus clausum velamen aheno
Claviculo, medium fulgenti fibula ferro
Stringit in angustum, nova candicat insitia lapsu
Linea rugoso, pedibúsque allabitur imis.
Hanc puer ut vidit, periit, flammásque tuendo
Hausit, & in pectus cæcos absorbuit ignes;
Ignes, qui nec aquis perimi potuêre, nec imbre
Diminui, neque graminibus, magicísve susurris;
Oblitúsque greges, & damna domestica, totus
Uritur, & noctes in luctum expendit amaras:
Sæpe gravescentem verbis compescere flammam
Nixus, & insanum juvenis cohibere furorem,
Dicebam, Miserande puer, quis te Deus istas
Misit in ambages? sed non Deus, imò Satanûm
Pessimus ex illis, quos noctibus atque diebus
Ter tribus in terras fama est ex æthere lapsos.

na puellares] Non attendens ad interlocutionem Fau-inam, pergit Fortunatus, describens puellam, cujus nore exarsit, *Nata quaterquinos*] id est, viginti, quæ tas rusticis uxorem ad laborem expetentibus grata, m urbano junior placeat, ut in Eunuc. *Anni quot? decim, Flos ipse*, &c. *Urbanis nymphis*] id est, spon-, aut puellis pro nymphis habendis; est autem dativus ore Virgiliano, *Montibus in nostris solus tibi certat nyntas*: id est, tecum: & cum nymphis; sed duriùs ditur, *& vincere*, cùm sequatur *nymphis*. Nam subdire oportet *eas*. *Aureolis*] id est, parum aureis, sicut *luteo luteolum* deduxit Maro. *Lymbus*] id est, vestis longa. *Aheno*] id est, æreo. *Claviculo*] id est, spintere.

Fulgenti

Fulgenti ferro] ex uſu aut artificio, aut ex eo quòd album ferrum vocant. *Stringit in anguſtum*] ut gracilior habeatur; nam *ſi qua eſt habitior paulò, pugilem eſſe aiunt.* *Nova inſtita linea*] id eſt, faſcia annexa ſtolæ. Sunt autem duo epitheta quæ Latina lingua refugit, niſi diviſim conſtruantur; ſed tamen hæc tolerantur, quia perinde eſt ac ſi dicat, inſtita nova ex lino, quæ ruſticis convenit. Nam inſtita lanea, & ſerica ſtolæ matronali congruit. *Allabitur imis pedibus*] id eſt, ad imos pedes defluit. Horatius ſermonum 1. *Nil medium eſt, ſunt qui nolint tetigiſſe niſi illas. Quarum ſubſutâ talos tegat inſtita veſte:* eſt autem inſtita tenuiſſima faſciola, quæ Prætexta dicitur, ut inquit Acron ad dictum locum. *Lapſu rugoſo*] id eſt, in plicas contracto. *Hanc puer ut vidit, periit*] Maro: *Ut vidi, ut perii! ut me malus abſtulit error! Flammáſque tuendo*] id eſt, inſpiciendo: hic activè accipitur *Ignes ignes*] Bona & artificioſa repetitio. *Qui nec aquis*] Unde æditiuus apud Gel. lib. 19. cap. 9.

Quid faculam præfers philiros, quâ nil opus nobis?
Ibimus, hoc lucet pectore flamma ſatis.
Iſtam non potis eſt vis ſæva extinguere venti,
Aut imber cœlo candidus præcipitans.
At contra hunc ignem Veneris, niſi ſi Venus ipſa,
Nulla eſt quæ poſſit vis alia opprimere, &c.

Neque graminibus] id conqueritur Apollo apud Naſonem: *Hei mihi! quòd nullis amor eſt medicabilis herbis.* *Magicíſve ſuſurris*] id eſt, incantationibus, quæ obſcure remordente conſcientiâ proferuntur. *Quis te Deus*] ex veteri conſuetudine interrogandi. Nam hodie, cùm unum credimus Deum, ineptum eſſet, niſi abuſivè, ut dixi, ex poëtico more inferos dicamus Deos, & amorem, aut Virtutes, & vitia. *In iſtas ambages*] id eſt, inextricabiles errores. *Sed non Deus*] Corrigit ergò quòd dixerat Deus. *Imo*, inquit, *Satanûm peſſimus*] à nominativo Satan, hujus Satanos, ſicut Titan Titanos, Pæan Pæanos. Peccant ergò qui etiam Satanas Satanæ, mediâ brevi proferunt. *Ter tribus*] id eſt, novem noctibus, & totidem diebus ex novem choris Angelorum.

Dic, agè, si nôsti quenquam ; reminiscere, si quem
Videris hoc pacto ditescere, surgere in altum,
Dilatare domum, majoribus horrea acervis.
Complere, his studiis extendere latiùs agros,
Multiplicare greges , acquirere pascua bobus.
Inter tot populos, quot habet latissima tellus,
Sunt qui nostra ferant mensis epulanda cruentis
Corpora, & humanos absumant dentibus artus :
Sunt, inquam, quos tanta malis tot vexat Erinnys :
Sed nullum est tam immane genus, tam barbara nusquam
Gens, quæ fœmineos non execretur amores.
Hinc veniunt rixæ, veniunt & jurgia, & arma,
Sæpe etiam diræ multo cum sanguine mortes.
Hinc quoque deletis eversæ mœnibus urbes.
Ipsæ etiam leges, rubrísque volumina loris
Clausa vetant scelus hoc, & detestantur amores.
Ut leges audivit, ad hæc respondet Amyntas,
(Civis enim fuerat puer, & versatus in urbe)
His monitis prudens & circumspectus haberi
Niteris, & sensu tetricos anteire Catones.
Error hic, hæc passim sapiens dementia regnat,
Ipse sibi blanditur homo, solérsque putari
Vult animal ; tamen incautus sibi multa tetendit
Retia, & in foveam cecidit, quam fecerat anté.
Liber erat, servile jugum sibi condidit ipse :
Pondus id est legum (vidi ipse volumina) quas nec
Antiqui potuêre patres, nec possumus ipsi,
Nec servare ætas poterit ventura nepotum.
Aspice quàm stulta est hominum prudentia : cœlum
Sperat, & esse sibi sedem inter sydera credit.
Forsitan in volucrem moriens transibit, & altum
Spiritus assumptis tranabit ad æthera pennis.
Tunc ego, Quid latras ? legum Deus autor, & ipsis
Non parere, sapit magnam nimis impietatem.
Faust. Grandia de magnis hæc sunt certamina rebus.
Fort. Quid fuerim reris ? quamvìs pannosus, & asper
Sim modò, tunc animo, tunc vi, tunc ore valebam :
Nec mihi sese alius poterat componere pastor.

Faust. *Nunc quoque si rectus vultu gradiare supino,*
Alter eris Marius, raso ore videbere Carbo.
Fort. *Talia respondit sic objurgatus Amyntas:*
Facto homini Deus invidit. Concessa voluptas
Visa bonum nimis excellens, & vota repressit
Legibus inventis, ut equi ligat ora capistro,
Nè quocunque libet flectat vestigia, sessor.
Quæ mea sit, me cogit amor, sententia fari,
Liberaque ora facit: Qui non communicat usum
Conjugis, invidus est: livorem excusat honestas
Introducta usu longi livoris iniquo.
Nam dum quisque sibi retinet sua gaudia, nec vult
Publica, communis mos ac longævus honestus
Factus, & hunc morem fecit dementia legem.
Invida res amor est, res invidiosa voluptas.
Tunc ego non audens hominem contendere contra
Amplius, insano rediens ab amante, recessi.
Faust. *Cernis, ut hic malus affectus sic lumina mentis*
Claudat, in errores ut sponte feramur apertos?
Fort. *Cernis, ut à summo liventia nubila Baldo*
Se agglomerent? oritur grando: nè forte vagantes,
Tempestas deprendat oves, discedere tempus.

Dic age] Progreditur in detestationem amorum, quò illum avertat: facítque id quasi satyricè, docens nullum ex amoribus emolumentum, nullumque per eos ditescere. *Sunt qui nostra ferant*] Tyranni, qui sanguinem & sudorem pauperum absumunt: aut ad Cyclopas & Læstrygonas respexit, aut ad Ægyptios à Juvenale damnatos: sed veriùs ad avaros, qui quicquid pauperes sudore pariunt devorant. *Eversæ urbes*] ut Troja & aliæ (ut Hor. 1 Ser. sentit) multæ.

Nam fuit ante Helenam cunnus, terterrima belli
Causa: sed ignotis perierunt mortibus illi,
Quos venerem incertam rapientes more ferarum,
Viribus editior cædebat, ut in grege taurus.

Tetricus. *Tetricos*] severos & rigidos, à Tetricis montibus asperis. *Anteire.* *Anteire*] collisio est, sicut in *deinde*, *proinde*, *deesse*, fieri solet. *Catones.* *Catones*] duo nominati sunt severissimi; major ille

Cen-

Censorius, & minor Uticensis. *Ipsæ etiam leges*] ut lex divina, *Non mœchaberis :* lex humana, ut lex Julia in adulteros. De qua Juvenalis, *Lex Julia dormit*, &c. *Quas nec Antiqui potuêre patres*] Sic beatus Petrus, Act. 15. *Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? Sapiens dementia*] bona implicatio, sicut apud Juven. *Inter Socraticos notissima fossa cinædos :* cùm nihil sit magis repugnans, quàm Socraticum & cinædum esse : sed ut in Ptol. Andr. dicitur, Multi *Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant.* Videntur ergò sibi sapientes, cùm sint dementes, iniquam in se ferentes legem. Hor. *Quàm temere in nosmet legem sancimus iniquam ! Quam fecerat antè*] Sic David, *Incidit in foveam quam fecit. Forsitan in volucrem*] tanta est amantibus insania, ut etiam quæ fidei sunt irrideant. Graphice ergò docet, quàm non sit sui compos quisquis amat. *Grandia de magnis*] nè decori personâtum immemor videatur poëta, (videtur enim altior hæc disputatio, quàm ut rusticis conveniat) inducit alterum interloquentem quasi minus habeat fidei : unde Fortunatus, more senum qui se laudant, & sua tempora, (ut Nestor apud Homerum ; unde Flaccus in arte, *Laudator temporis acti, Se puero*) dicit se in adolescentia fuisse præstanti ingenio, & prudentiâ magnâ præditum. *Quid fuerim reris*] id est, arbitraris. *Quamvis pannosus*] id est, veste multis panniculis consutâ, & crasso panno : --*& asper Sim modo*] id est, *pannis annisque obsitus*, ut inquit Comicus. *Nunc quoque si rectus vultu gradiare supino, Alter eris Marius*] Qui procerus erat, &, ut Appianus docet, vultu severo; qui ex vultûs diritate, cùm nihil loqueretur, satis proferre visus quàm ingentem machinaretur cædem. Papirius autem *Carbo*, illâ tempestate, quâ cum juniori Gracche conspirabat, adhuc juvenis, seu imberbis erat : unde ait, *raso ore videbere Carbo*] alludens, ni fallor, ad carbonem, quo nihil nigrius. *Ut equi ligat ora capistro, Sessor*] id est, qui insidet equo. *Me cogit amor*] non ergò sui juris aut liberum se fatetur, sed amore coactum. *Qui non communicat usum Conjugis, invidus est*]

Reris.
Pannosus.
Carbo.

vult errore & hæresi Nicolaitarum, etiam conjuges debere communes esse, & per invidiam suam cuique datam, & legem Juliam in adulteros latam. Quæ res quia honesta visa, livorem excusat honestas. Honestatem autem introduxit longus, sed iniquus, inquit, usus: quæ omnia sunt ab insano & demente amatore dicta. Unde quam vidit, non maritali affectione amavit. *Invida res amor est*] id est, invidere faciens, quia nec regna parem, nec ferre Venus potest. *Liventia*] subnigra & densa à livore, qui est macula plumbei coloris, ex compressu facta. Tibull. *Tum succos herbásq; dedi, quis livor abiret, Quem facit impresso mutua dente Venus.* Et quia talem invidi contrahunt colorem, ideo lividi dicuntur; & livor, invidia. *Baldo*].i. à monte vicino. Est autem futuræ Eclogæ parasceue, i. preparatio.

ECLOGA. III.

De insani amoris exitu infelici, inscripta.

AMYNTAS.

JOAN. MURMELII Argumentum.

Agricolæ duram sortem, miseríque furores
Fortunatus & exitium deplorat Amyntæ.

Faustus & Fortunatus.

Illa hesterna ruens Baldi de vertice grando,
Fortunate, fuit nobis innoxia, divis
Gratia, nostrarum quibus est custodia frugum.
Sed, veluti ex illis veniens ait Harculus oris,
Veronensem agrum, pecudes, & ovilia sic est
Demolita, casas & pastoralia tecta
Sic evertit, ut agricolis spes nulla supersit.
Agricolis etenim pecus est substautia, & arva
His subjecta malis: grandis thesaurus in arca
Civibus est, quem nulla queat contundere grando.
Nulla pruina, gelu nullum, nullæ aëris iræ.
Fort. *Nescio quis ventos tempestatésque gubernat,*
Id scio, sed neque si scio, sat scio: sed tamen ausim
Dicere. Quid? vitáne ideo mulctabor in ipsa?
Numina si, ut perhibent, orbem moderantur ab alto.

Extimo

Extimo nil duros hominum curare labores.
Aspice, quo tenuem victum sudore paramus.
Quot mala pro grege. pro natis, pro conjuge pastor
Fert miser? infestis æstate caloribus ardet,
Frigoribus riget hybernis; dormimus ad imbrem
Cotibus in duris, vel humi. Contagia mille,
Mille premunt morbi pecudes, discrimina mille
Sollicitant; latro insidias intentat ovili,
Atque lupus, milésque lupo furacior omni.
Ut manus assiduo detrita incalluit usu,
Squaluit os, barba obriguit, cutis aruit æstu;
Una repentino rapit omnia turbine grando.
Hoc superi faciunt; quibus inclinamur ad aras,
Et quibus offerimus faculas, & cerea vota.
Nescio quæ pietas & quæ clementia tantis
Cladibus involvat pastores omnium egenos.

Illa hesterna ruens] Facto ex eventu pastoribus colloquio, prosequitur Fortunatus infelices amores Amyntæ. Stylus, quia pastoralis, facillimus est: quo circa brevissimus ero. *Illa grando hesterna*] cujus meminit in fine præcedentis Eclogæ. *De vertice*] id est, summitate. Vertex enim dicitur summitas, à qua vertendum est, cùm altiùs ire nequeas, ut in capite & monte. *Baldi*] Baldus mons est. *Divis*] id est, sanctis. *Harculus*] rustici nomen, quasi *bonus cultor*, aut *arvicola*, aut *retiarius*: ἄρκυς enim dicitur *rete*. *Est demolita*] id est, dejecit, prostravit, calamitatem inferendo. *Casus*] tuguria pastoralia. Et proinde dicit, *pastoralia tecta*. *Agricolis etenim*] Ordo est, Etenim substantia, id est, possessio & peculium, est agricolis pecus, & arva. *Nullæ aëris iræ*] id est, tempestates, quasi ab irato Jove qui & aër dicitur, illatæ. *Nescio quis, &c.*] rusticè id dicit sed graphicè. Sunt enim rustici impatientes calamitatis, ità ut in proverbio sit. *Qui sua amittit, & sensus amittit*: unde & Æneas amissâ conjuge (quanquam summus alioqui deorum cultor) ait Æneid. 2. *Quem non incusavi amens hominúmq; Deorumque? Aut quid in eversa vidi crudelius urbe?* Et in Bucol. amisso nato, *Atq; Deos, atq; astra vocat crudelia mater. Vitáne ideo mulctabor* in

Vertex. *Baldus.* *Harculus.* *Demoliri.* *Casa.* *Ira aëris.*

in ipsa?] id est, anne ob id vivens puniar? id quoq; de more rusticano. Nam illis durum non videtur, quod differtur malum, utpote post fata. *Numina si, ut perhibent*] Epicurei enim negabant: unde Maro in Eucol. *Nec curare Deum credis mortalia quenquam?* Lucr. *Nec bene pro meritis capitur nec tangitur irâ.* Hor. Serm. 1. *Credat Judæus* *Apella.* *apella, Non ego; namq; Deos didici securum agere ævum.* Judæum vocat *apellam*, id est, sine pelle præputii, hoc est, *Securus.* circumcisum. *Securum ævum*] i. seorsum à cura mortalium. Unde Epicurus jactabat se levâsse genus humanum duobus summè malis, metu, & superstitione Deorum: Metu quidem, quia dixit unum esse spiritûs humani & belluini interitum, & ità non esse metuenda, quæ post mortem eveniunt; Et superstitione, id est, anxiâ religione, cùm dii non curent mortalia. Sed utrumque impium & scelestum est, *Extimo.* omnem pietatem & religionem destruens. *Extimo*] pro existimo: existimo autem, i. censeo & judico: per x plurimi scribunt. *Æstimo.* Æstimo autem, id est, æris pretium constituo *Discrimen.* & liceor, per æ & st. *Discrimina*] id est, pericula. *Milesq; lupa furacior*] miles dicitur quicunque stipendium belli *Miles.* gratiâ suscipit. *Una grando*] Unde calamitas quæ dicta est, quòd calamos, id est, culmos segetum terit. Est autem in sermone multiplex pathos. *Quibus inclinamur*] adorando & sacrificando, nutu. Sic Hiarbus Æneid. 4. *Dicitur antè aras media inter numina divûm, Multa Jovem manibus supplex orâsse supinis.* Et infrà: *nos munera templis Quippe tuis ferimus, famámque fovemus inanem.* *Incalluit*] id est, callum, hoc est tumorem & duritiem induit. *Pastores omnium egenos*] Æneid. 1. *Omnibus exhaustos jam casibus, omnium egenos.*

Faust. *Fortunate, scelus nobis hæc omnia nostrum*
Ingerit; ætherei sententia judicis æqua est.
Fort. *Quod scelus? an fuimus Christi vitæ insidiati?*
Faust. *Jurgia, furta, iræ, Venus & mendacia, rixæ.*
Fort. *Quid meruêre boni? nec enim scelus obruit omnes;*
Et tamen una omnes pariter pessundat Erinnys.
Faust. *Heu! nescis: malè de superis sentire, nefandum.*
His igitur, quæ scire nefas, nescire necesse est,

Post-

Posthabitis, curas iterum repetamus Amyntæ,
Quas sumus experti, quas ignorare negatum est.
Res vulgaris amor, studium commune juventæ,
Fort. *Mæror & affectus alii de cardine mentem*
Sæpe levant, animo sermo venit æger ab ægro.
Faust. *Intellecta licet, pro re, pro tempore, fari:*
(Sic habitus Cosmas sapiens) incognita nunquam,
Fort. *Fauste, sapis: notos igitur repetamus amores;*
Restat Amynteos postrema in fata furores
Dicere, & in misero lacrymas impendere casu.

Fortunate, &c. Ne approbanda videatur sententia Fortunati, castigat eum Faustus, dicens illud notum verbum. *Omnia mala quæ patimur, peccata nostra meruêre. Ætherei sententia judicis æqua*] Augustinus enim docet occulta quidem esse interdum divina consilia, sed tamen nunquam injusta. Hoc Maro Æneid. 6. *Aut æquus amavit Juppiter* & 10. Æn. *Rex Juppiter omnibus idem. Quod scelus?*] Graphicè exprimit rusticorum opinionem, qui sese insontes putant, dum capitalibus criminibus vacant. Respondet autem Faustus: Quætis quod scelus? *Jurgia*] id est, contentiones quæ frequentes inter rusticos sunt; unde pro magno bono duxit Maro septem, dicens, *Hinc tibi quæ semper vicino ab limite sepes*, &c. *Venus*] i. luxuria carnis. *Quid meruêre boni?*] Non respondet ad hoc Faustus, aut quia festinat ad narrationem exitûs amorum Amyntæ, aut quia non decuit rusticum, quæ Theologorum sunt, enodare. Unde dicit nefas esse de factis Dei inquirere. Satis enim esse debet, quia Deus ità vult, qui nihil injustum velle potest. Ideóq; ubi divina est præceptio, nulla debet esse percunctatio; ut Abraham nobis præclarè ostendit, dicente D. August. Nam filium non dubitavit mactare, in quo tamen propaginis promissionem acceperat. At si quæras cur boni cum malis puniantur: dicetur, tantùm temporaliter puniri bonos, ut plus mereantur; malos autem, ad vindictam. Est ità pretiosa in conspectu Domini, mors sanctorum ejus. Mors autem peccatorum pessimo. *Nescire necesse est*] altiora te nè quæsieris: Mitte arcana Dei, &c. *Posthabitis*] i. prætermissis aut minoris

Jurgia.

Venus.

Posthabere.

ris habitis; ut, *Posthabui tamen illorum mea seria ludo*, &c. *Posthabitâ coluisse Samo.* *Quas*] id est, cujusmodi sumus experti, quia hoc commune malum: *Semel insanivimus omnes.* *Mœror & affectus alii*] .i. affectiones & passiones & perturbationes. *De cardine*] id est, de stabilitate. *Sæpe levans*] id est, amovens. *Animo sermo venit æger ab ægro*] quia ex abundantia cordis os loquitur. Unde Flaccus in arte, *Format enim natura priùs nos intus ad omnem Fortunarum habitum, juvat, aut impellit ad iram, Aut ad humum mærore gravi deducit, & angit. Pòst effert animi motus, interprete linguâ.* *Sic habitus Cosmas sapiens*] Cosmas (ut opinor) Medices, Florentin. ille ditissimus & memoratissimus pater Laurentii, & avus Petri Medicis hic intelligitur. *In postrema*] id est, in ultima. *Fata*] id est, mortem usque. *Impendere*] id est, impertiri. *In misero casu*] id est, infelici exitu.

Cardo.

Impendere.

Præteriens illàc parvo pòst tempore, rursum
Insanire hominem video, & miseratus amantem,
O iterum, dixi, mens inconsulta, veneno
Ebria fatali; populo jam fabula factus,
Non resipiscis adhuc? & adhuc in amore sepultus,
Te rapis atque tuos, pecus atque mapalia tecum,
Ut quondam moriens rapuit secum omnia Samson?
Quum senio curvatus eris, si fortè senectam
Fata tibi dederint, quis sustentabit inertem,
Somnolentum, inopem, cùm jam defecerit omne
Robur, & ingenium, sensúsque recesserit omnis?
Hæc tibi cuncta feret, nisi mors prævenerit, ætas.
Esto domi, vigila, observa, super omnia semper
Prospicé; quò tendas; & quò venisse dolendum est,
Ire cave: discerne vias, hominémque memento
Non ad delicias, non ad muliebria natum
Blandimenta, levi tam perniciosa juventæ.
Ipse ego, cui pecudes, cui lac, cui caseus, ægrè
Vitam ago: tanta agros omnes invasit egestas,
Tot duri rerum eventus, incommoda passim
Tanta, tot adversis totus convolvitur orbis.

Præteriens illàc] Principium narrationis, *Illàc*] id est, per

per locum illum, ubi dixi Amyntam amore languentem jacere. *Parvo pòst tempore*] Sic Maro: *Respexit tamen, & multo pòst tempore venit.* Unde *post* & *ante*, gratiâ excessûs, ablativum regunt cum suo, si volumus, casu; ut, post dictum diem parvo tempore: Sine autem casuali, videntur adverbia, ut *postea* & *antea*. *O iterum*] bonus est versus, quia in principio carminis monosyllaba vocalia non abjiciuntur, ut, *ò utinam, ó ego:* neque corripiuntur, sicut interdum in medio, ut in Buc. *Te Corydon, ò Alexi, trahit sua quemque voluptas.* *Mens inconsulta*] id est, imprudens, cui nihil est consilii aut pensi. Capitur enim *inconsultus* passivè pro eo cui non est datum consilium, ut Æneid. 3. *Inconsulti abeunt sedémque odêre Sibyllæ:* & tamen *consulti* videntur, qui consilium dant, sed revera qui consuluntur sæpe, id est, à quibus ut prudentibus consilium petitur. Unde non solum jurisconsultus, sed etiam jureconsultus dicitur, quasi in jure, aut de jure. *Veneno Ebria fatali*] id est, amore ad mortem ducente: est enim amor venenum, quia per venas it. Unde, *Vulnus alit venis:* nec tamen fato imputandum, sed nobis. Unde D. August. super illud, *Ego dixi, Miserere mei, sana animam meam, quia peccavi tibi*, ait, Ego peccavi, non fatum, non fortuna. De hoc tamen plura jam diximus. *Populo jam fabula*] id est argumentum fabulandi: non tamen dicit, *jam fabula facta*; quia ordo est, *factus jam populo fabula.* *Non resipiscis*] id est, iterum sapis, & ad sapientiam redis. *Pecus atque mapalia*] id est, casas & caulas: Dicuntur etiam sic à Virgilio; ut, *raris habitata mapalia villis:* & *magalia*, sed primâ longâ; ut Æn. 1. *Miratur molem Æneas magalia quondam.* *Rapuit secum omnia Samson*] ut Jud. 16 latè describitur: nota est historia. *Senectam Fata tibi dederint*] Qui enim (ut Seneca dicit) ad extremum fati pervenerit, senex morietur. Posuerunt antiqui multiplicem mortem: ut *fatalem*, quæ quatuor cursus Saturninos explebat, id est, centum & viginti annos; ultra quos fata, id est, deorum constituta, negabant posse vivere: Et *naturalem*, quæ tres explebat. i. 90. annos: Tunc enim natura deficit, dicitúrque *mors merita*, id est, pro merito, in remedium tot malorum

Inconsultus.

rum quæ sequuntur concessa: & *fortuitam* ac *violentam*, quæ etiam in primo cursu contingere possit: quas omnes tangit Maro, Æneidos quarto ad finem:

Nam quia nec fato, meritâ nec morte peribat,
Sed misera ante diem, subitóque accensa furore.

Hæc tibi cuncta feret] Unde Flaccus in arte, *Multa ferunt anni venientes commoda secum: Multa recedentes adimunt.* De incommodis senectæ, vide Juven. Satyr. 10. In qua dicit, *Sed quàm continuis & quantis longa senectus Plena malis! Prospice, quo tendas*] i. ad quem statum. Persius: *Est aliquid quo tendis. Et quò*] i. ad quem statum. Ordo est, *& cave ire* [eò] *quo venisse dolendum est. Esto domi*] aut simpliciter dicit, aut quod Persius; *Tecum habita, & nôris quàm sit tibi curta supellex. Levi*] id est, facili & inconstanti. *Tot duri rerum eventus*] Licèt, ut Valla docet, in plurali frequentiùs dicatur *eventa*, genere neutro: tamen etiam *eventus* legimus, ut Æn. 6. --- *cæcosque volutat Eventus.*

Quò.

Levis.

Accipe rem non auditam, non tempore factam
Præterito; sed quam lux hæc mihi protulit ipsi:
Ut mos, Autumno pecudes crescente totondi,
Manè foro exposui lanæ venalia pondo
Sexaginta, hodie grande æs conflare putabam:
Vix vitam gregis eduxi, vix pabula possum
Mercari hybernis nivibus; quo cætera pacto
Sit victura domus nondum mihi constat, Amynta.
Quisquis amat, dominæ munuscula mittat oportet.
Tu verò, cui vix tecum fortuna reliquit,
Sub quo luce habitat, sub quo pernoctat egestas,
Quid poteris cupidæ gratum donare puellæ?
Mittere mala decem, satis esse solebat amanti:
Purpurei flores, & raptus ab arbore nidus,
Gramen odoriferum, memini quo tempore magnæ
Credebantur opes; ventum est à gramine ad aurum
Regia res amor est hac tempestate, recessit
Mos vetus, & quædam mala lex inolevit amandi.

Accipe rem non auditam] Continuat sermonem, quem ad Amyntam habuit; in quo quod Amyntæ dicit, omnibus dicit, qui

qui similì capti sunt morbo. Recitat ergò argumentum pro re excogitatum. *Non auditam*] quia falsa sunt sæpe audita. Unde Plaut. *Plùs valet unus oculatus testis, quàm auriti decem*: i. unus qui se vidisse dicat, quàm decem qui se audivisse dicunt. *Autumno totondi*] alibi in Maio tondentur. *Sexaginta pondo*] i. libras. *Mittere mala decem*] Virg. in Bucol. *Aurea mala decem misi: cras altera mittam. Purpurei flores*] Idem: *Tibi lilia plenis Ecce ferunt Nymphæ calathis.* Sed id Amasii poëtæ uberiùs dicunt. *Et raptus ab arbore nidus*] Idem: *Parta meæ Veneri sunt munera: namq; notavi Ipse locum aëriæ quo congessêre palumbes. Gramen odoriferum*] Idem: *Tum casia atq; aliis intexens suavibus herbis, Mollia luteolâ pingit vaccinia calthâ. Credebantur opes*] unde, *Qui potuit violas addere, dives erat. A gramine ad aurum*] Ovid. *Melius nunc omnem in auro est. Regia res*] i. regalis, quod potiùs dicerem: sed tamen & *morbum regium* vocant, qui regalem expetit sumptum. *Hac tempestate*] hoc tempore turbulento. **Pondo.** **Regius.**

Talia suadenti torvo mihi rettulit ore;
Si cupis optatum mihi, Fortunate, salutem,
Da quod amo: nostro hæc una est medicina dolori.
Cætera quæ memoras, mihi sunt tormenta: revelli
Ex animo furor iste nequit, mea pectora imago
Virginis obsedit, mecum est, mecum itque reditque,
Excubat & dormit mecum; caput, ossa, medullas,
Cor complexa, potest cum sola excedere vita.
Ac veluti quoties aliena ex arbore secto
Surculus inseritur trunco, natura duorum
Jungitur, & mixto coalescit corpore virga:
Sic dominæ dilecta mihi se immersit imago,
Et fecit duo corda unum, duo traxit in unum
Pectora: sensus inest nobis & spiritus idem.
O me felicem, si, cùm mea fata vocabunt,
In gremio dulcique sinu, niveisque lacertis,
Saltem animo caput hoc languens abeunte jaceret:
Illa suâ nobis morientia lumina dextrâ
Clauderet, & tristi fleret mea funera voce!
Sive ad felices vadam post funera campos,

Seu ferar ardentem rapidi Phlegethontis ad undam:
Nec sine te felix ero, nec tecum miser unquam.
O Dryades florúmque deæ, nymphæq; decentes;
O nemorum Sylvane pater, servate precamur,
Collibus in vestris gelidisque in vallibus omne
Sylvarum rurísq; decus: circundate saltus
Sepibus, & prohibete pecus, nè floribus obsit.
Ista, precor, dominæ servate in funera nostræ.
Tunc omnis spargatur humus, redolentia serta
Texite, quæ circa tumulum, supráque jacentem
Componantur heram: tristes ad busta puellæ
Pierides aderunt, & lamentabile carmen
Ore canent madido, signatáque verba relinquent
Ista sepulturæ, relegenda nepotibus olim:
HIC tegitur virgo, cui nil, quin diva vocari
Debuerit, deerat, nisi dura fuisset amanti.

Talia suadenti] Recitat responsum miseri amantis, solam puellam deposcentis, ut Charinus Terent. *Nihil aliud nisi Philumenam volo.* Bene dicit *suadenti*, & non *persuadenti*, quia nihil efficit. *Furor iste*] id est, quem tu commemorâsti, & dixisti in me esse. *Excubat*] id est, Excubias agit, hoc est, vigilat mecum: Æneid. 4. -- *Illum absens absentem auditq; vidétque.* Id quoque Phædria optat sibi à Thaide fieri in Eunuch -- *ames me, me desideres, Me somnies, me expectes, de me cogites, Me speres, me te oblectes, mecum tota sis*, &c. *Caput*] unde furor in amante. *Ossa medullas*] Æneid. 4. -- *est mollis flamma medullas, Interea, & tacitum vivit sub pectore vulnus.* Unde hic addit, *Cor complexa*] Hinc enim dicitur cura, quòd cor urit. *Surculus*] id est, insita quæ pullulat virgula. *Duo corda unum*] unde 1 Cor. 6. *Et erunt duo in carne una.* Hic autem non ex re, sed ex affectione dicitur, quia nondum adhæsit: qui autem adhæret (ut ibidem dicitur) meretrici, unum corpus efficitur. *Et spiritus*] i. animus, quia Græcè ἄνεμος spiritus, seu ventus dicitur. *O me felicem*] graphice exprimit affectionem miserè amantis, cui dulce videtur in complexu amatæ mori. Virg. in Buc. *Hîc ipso tecum consumerer ævo.* *Illa suâ nobis*, &c.] Ex Tibul.

Excubare.

Surculus.

Spiritus.

bul. ferè ſumptus locis, aut ex epiſt. Ovid. *Triſti voce nænias canendo. Sive ad felices campos*] .i. Elyſios. De quibus Æn. 6. *Devenêre locos & amœna vireta Fortunatorum nemorum ſedéſq; beatas*, &c. Nos paradiſum *vocamus. Phlegethon*] fluvius infernalis ab ardore dictus. *Nec ſine te felix ero, nec tecum miſer unquam*] Ex affectione, ut dixi, loquitur, non ex debito conſilio; itaq; non eſt putandum eam eſſe poëtæ mentem. Quod dico propter imperitos, qui non diſcernentes, quando ex ſua ſententia, & quando ex alterius introducti loquuntur poëtæ, indifferenter citant, quaſi ità ſenſerint. Maro autem ſentit etiam amores perdurare poſt fata, unde in eodem 6. Æn. *Curæ non ipſa in morte relinquunt.* Quin putavit eaſdem permanere affectiones, dicens, *Quæ gratia currûm, Armorúmq; fuit vivis, quæ cura nitentes Paſcere equos, eadem ſequitur tellure repoſtos.* Juxta quod dictum eſt. *Qualem te invenio, talem te judico.* Et ità quia æterna eſt damnatis peccandi libido (non enim immutari poſſunt) meritò eſt æternum ſuppliciumSed ad ruſticum redeamus Amyntam, cui inſanus amor non perſuaſit, quod Prophetæ divinitus perſuaſum erat, dicenti, *Non avertas faciem tuam à me, & ſimilis ero deſcendentibus in lacum. O Dryades*] id eſt, nymphæ arborum & præcipuè quercuum, quia δρῦς δρυὸς quercus dicitur. *Florúmque deæ*] quæ *Napeæ* dicuntur. *Nymphæq;*] ſcilicet aliarum rerum; ut montium, quæ *Oreades*; & fluminum, quæ *Naiades* dicuntur; & marium, quæ *Nereides*; & arborum quoque, quæ *Hamadryades. O nemorum Sylvane pater*] unde à ſylvis denominatus. Hic quoque adveniſſe dicitur ad Gallum amore pereuntem, à Virgilio in Bucolicis:

Phlegethon. *Dryades.* *Napeæ.* *Oreades.* *Naiades.* *Hamadryades.* *Sylvanus.*

Venit & agreſti capitis Sylvanus honore,
Florentes ferulas, & grandia lilia quaſſans.

Unde dicit, *Servate, precamur*; quia nymphæ amare, & amari ſolent. *Servate*, inquit, *Decus*] id eſt, ornatum florum & herbarum. *Nè floribus obſit*] Virg. Geor. 4. *Nec oves, hœdique petulci Floribus inſultent, aut errans bucula campo Decutiat rorem, & ſurgentes atterat herbas. Iſta*] id eſt, veſtra dona. *Dominæ noſtræ*] ſic enim & *Domina.*

Græci

Græci & Latini, & Barbari uxores vocant. Unde Maro in Diris. *Quòd mea non mecum domino est. Circa tumulum*] Credebant enim in veteri superstitione beatas animas, quarum corpora molliter requiescerent. Unde Persius, *Nunc non cinis ille poëta Fœlix? nunc levior Cippus non imprimit ossa? Laudant convivæ; nunc non è manibus illis, Nunc non è tumulo, fortunatáque favillâ Nascentur violæ?* Et Juvenalis, *Dii majorum umbras tenuem & sine pondere terram, Spirantésque crocos & in urna perpetuum ver, Qui præceptorem sancti voluêre parentis Esse loco.* Et Martialis, *Sit tibi terra levis, mollíq; tegaris arenâ.* Ovid. *Ossa quieta, precor, tuta requiescite in urna: Et sit humus cineri non onerosa tuo.* Contrà imprecatur Tibullus: *O tu qui Venerem docuisti vendere primus, Quisquis es infelix urgeat ossa lapis. Tristes ad busta puellæ Pierides*] id est, Musæ. Juvenalis: *Pierides, prosit mihi vos dixisse puellas.* *Bustum* dicitur, quasi bene ustum, locus ubi urna condebatur. *Urna* autem ab urendo dicta, quòd ustorum teneret cineres. Ideo autem Romani, qui tunc ut nunc faciunt, terrâ condere solebant corpora defunctorum, cœperant ea concremare, quia per bella & invidiam eruta videbant aliquando ossa: Diversitatem tamen hanc ex Philosophis ortam putant, ut qui ex terra potissimùm sumpta putarent, terræ mandarent corpora; qui ex igne, igni. *Lamentabile carmen*] *Næniam* funebrem, aut corpore nondum sepulto *Epicedium*, & eo sepulto, *Epitaphium.* In Daphnide autem dicit Maro, *Et tumulo superaddite carmen. Relegenda nepotibus*] id est, minoribus aut posteris.

Bustum. *Urna.* *Nænia.* *Epicedium.* *Epitaphium.*

O virgo, si te tantus consumeret ardor,
Per centum Scyllas ad te, per mille Charybdes
Tranarem laturus opem: tu sævior hydrâ,
Me fugis: at culpæ nihil est in virgine; nam me
Nescit adhuc: si sciret enim, succurreret ultro.
Nec puto sub miti tam ferrea pectora vultu:
Signa tamen vultus fallacia; sub cute molli
Mens fera, sub blanda sunt corda immania fronte.
Alloquar, & faciam nostros intelligat ignes.
Si tamen illa meos vultus averterit, ibunt
In lacrymas oculi, triste in suspiria pectus.

Ode-

Oderit illa licèt semper fugiátque sequentem,
Ista tamen, quocunquè ferar, me cura sequetur.
Ite procul medicæ, non sum sanabilis, artes:
Ite procul, magico qui (quod nec credere dignum est)
Carmine pallentes animas revocatis ab orco:
Ite procul, vanis precibus qui flectere divos
Creditis: adversum est, & inexorabile cœlum.
Me rapit impatiens furor, & juvat ire per altos
Solivagum montes, per lustra ignota ferarum.

O virgo, &c.] Sunt verba Amyntæ per apostrophen puellam absentem alloquentis. *Per centum Scyllas*] Numerus finitus pro numero infinito. Scylla autem & Charybdis, pericula sunt maxima in mari Siculo; finguntur autem à poëtis esse monstra marina, ex puellis transmutata. Nam Scylla Phorci fuit filia: Charybdis mulier vorax. De Scylla dixit in Bucol. *Quid loquar? aut Scyllam Nisi aut quam fama sequuta, &c.* De Charybdi & etiam Scylla, Æn. 3. *Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis Obsidet.* Et ità, quia, ut dixit Horatius in arte, *Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt. Ducit enim in vitium vitii fuga, si caret arte:* ideo de eo, qui unum periculum evitans in aliud incidit, dici solet, *Incidit in Scyllam, cupiens vitare Charybdim. Tu sævior hydrâ*] quam Hercules tandem excussit, cùm amputato capite illi semper bina repullulare videret. Erat enim lacus quem exussit, & locum fertilem reddidit, sed serpens aquatica fingitur. *At culpæ*] id amatoriè. Nam semper amicas aut purgant, aut non credunt peccâsse. Unde ille, *Nec si mihi credere tantum. Signa tamen vultus fallacia*] sc. *sunt.* Juv. *Fronti nulla fides: quis enim non vicus abundat Tristibus obscœnis? Mens fera*] unde notus, sed minus idoneus autor, *Omnis quæ nitido volucris plumescit amictu, Non est, si simulat, vera columba tamen. Sæpe sub agnina latet hircus pelle Lycaon, Súbque Catone pio perfidus ille Nero. Si tamen illa meos vultus averterit*] videtur Hypallage, ut fit, si averterit suos vultus à me. Id enim indignabundi faciunt. Æn. 1. *Diva solo fixos oculos aversa tenebat.* Sed si accipiatur averto, sicut aversor *Averto. Aversor.*

Avertor. ſor & avertor accipi ſolent, pro eo, quod eſt per indignationem avertendo contemno, ſicut Servius fieri poſſe aſſerit, qui dicit averto & avertor in una ſignificatione declinari poſſe ; dicitur recta loquutio, non figurata, qualis eſt illa apud Boetium , *Heu! heu! quàm ſurdâ miſeros avertitur aure*, &c. Unde eſt frequentativum averſor, quo frequentiùs utimur. Ovid. in Faſt. *Officióq; levem non averſatus honorem. Medicæ artes*] Unde Apollo apud Ovid. Metam. primo dicit , *Inventum medicina meum eſt, opifexq; per orbem Dicor , & herbarum ſubjecta potentia nobis : Hei mihi quòd nullis amor eſt medicabilis herbis ! Nec proſunt domino quæ proſunt omnibus artes ! Ite procul*, &c.] quia Romanis earum erat odioſa profeſſio. Unde Æn.4. *Magicas invitam acingier artes. Quod nec credere dignum eſt*] Unde de Pythonyſſa quæ Samuelem excierat dubitant Theologi ; an Samuelem revera, an nequam ſpiritum in illum transfiguratum; quod Auguſtinus potiùs aſſerere videtur. *Animas revocatis ab Orco*] .i. ab inferno urgente. Unde *Orcus.* Orcus quaſi urgus, à quibuſdam dictus videtur. Sic in Buc.

Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena,
Ipſe dedit Mœris, naſcuntur plurima Ponto :
His ego ſæpe lupum fieri, & ſe condere ſylvis
Mœrim, ſæpe, animas imis exire ſepulchris ;
Atque ſatas aliò vidi traducere meſſes.

Vanis precibus] id eſt, impiè : ſed ex amentia amantium, *Solivagus.* Epicuro tamen dignum. *Solivagum*] non in ſolo, ſed ſolum vagantem. Soli autem ſibi videntur amantes, dum ſunt ſine amata. *Per luſtra*] per latibula , aut latebras. *Ignota*] ſcilicet hominibus , hoc eſt, invia. Æn. 4. de Didon. *Sempérq; relicta , Sola ſibi , ſemper longam incomitata videtur Ire viam , & Tyrios deſertâ quærere terrâ, Eumenidum veluti* , &c. Id autem nunc erat illi , & eſt nunc huic, futuræ mortis indicium.

Talia jactantem, verbis conabar amicis
Flectere, ſed vulnus nihil inſanabile curat.
Illum per campos nox intempeſtas ſilentes,
Illum exorta dies inter dumeta videbat
Inſomnem ſemper, rarò ſylveſtria poma

Car-

Carpentem, & potu contentum simplicis undæ;
Post longos gemitus, exhaustáque lumina fletu
Assiduo, post lamenta & convulsa frequenti
Pectora singultu, moriens finivit amores.
Exanimum corpus tumuli sine honore relictum,
Nocturnæ absumpsêre feræ, volucrésque diurnæ.
Faust. *Heu funesta lues, fatala machina passim*
Corda venenatis penetrans humana sagittis,
Æquiparans hominem pecudi! Quæ pocula Circe?
Quæ pejora unquam potuit dare philtra Calypso?
Quæ Styx? quis Phlegethon gravior? quæ major Erinnys?
O stulti, quicunq; Deum dixistis Amorem!
Num natura nocens Deus est? ubicunque locorum
Sit Deus, est homini clemens, innoxius, æquus.
Fort. *Heu miserande puer, tenerâ sublate juventâ!*
Quæ tibi nascenti luxerunt sydera? quæ tam
Noxia pars cœli est, ut te, nil tale merentem,
Læserit, & primis infortunârit ab annis?
Nec tamen omnino cœlum tibi defuit; omne
Carmen, & argutis quicquid modulamur avenis,
Doctus eras: nisi te mors immatura tulisset,
Dignus eras hederis, dignus Parnasside lauro.
Nec meliùs cecinit pugnas, ac tristia bella,
Hordea, & agrorum cultus, & pascua noster
Tityrus, à magno tantum dilectus Alexi.
Namque tibi præcox animi solertia, nobis
Cognita jampridem, magnam producere frugem
Cœperat; & specimen tuleras virtutis & artis
Non vulgare tuæ: poteras jam gloria dici
Ruris, & ætatis decus indelebile nostræ.
Te Padus, & noster lugubri Mincius ore,
Cum Nymphis flevêre suis, ut Thracius Hebrus
Orphea: te tristes ovium flevêre magistri,
Ut Daphnim luxisse ferunt: te pascua & agri
Undique, & audita est totis querimonia campis.
Spargite pastores tumulum redolentibus herbis,
Atque sacerdotum cantus, ac thura quotannis
Dicite, & æternam requiem cantate poëtæ.

Faust. *Tu tamen arva tenes patriæ melioris, & altum*
Incolis Elysium, nos hic te flemus Amynta.
Fort. *Flendum hodie nobis fuerat: nam tristia nocte*
Nescio quæ mœstis cernebam insomnia formis.
Sed jam vesper adest, & sol se in nube recondens
Dum cadit agricolis vicinos nuntiat imbres,
Cogere & ad caulas pecudes convertere tempus.

Talia jactantem] Fortunati est in sua persona loquentis, & impietatem atque amentiam Amyntæ damnantis. Æneïd. 1. *Talia jactanti*, &c. *Verbis amicis*] id est, quæ amicos decent. Est enim amicus,a,um, adjectivum. Unde amicior & amicissimus leguntur. *Conabar*] id verè, quia sine effectu conamur. *Sed nihil*] id est, nulla res. *Curat*] id est, purgat vulnus insanabile. Nullum tamen est in moribus tale ante suprema fata. Aut *vulnus insanabile nihil*] id est, nihil curat verba. *Inter dumeta*] ubi dumi & vepres crescunt. *Insomnem*] id est, nullum somnum admittentem, quod miserè amantium est, Æneïdos quarto. *At non infelix animi Phœnissa, nec unquam Solvitur in somnos, oculisque aut pectore noctem Accipit. Sylvestria poma*] In sylvis nascentia. *Exhaustáque lumina*] id est, oculos exhaustos. *Moriens finivit amores*] Unde & Comicus, *Hanc nisi mors mihi adimet nemo.* Dixit tamen Maro, *Curæ non ipsa in morte relinquunt. Sine honore tumuli*] id est, insepultum. *Fatalis machina*] Alludit ad equum Trojanum, de quo Maro Æneïdos secundo, *Scandit fatalis machina muros. Fatalis* igitur *machina*] id est, instrumentum ad exitium fatale ducens. *Æquiparans hominem pecudi*] Unde fictæ sunt transformationes, quas Circe in socios Ulyssis exercuit. Psalmista: *Homo cùm in honore esset, non intellexit*, &c. *Philtra*] id est, amatoria pocula ad amorem inducentia. Circe autem & Calypso ex Odyssea Homerica notissimæ sunt, ad quas Ulysses appulsus dicitur, &c. De Circe quidem Solis filia ad principium 7. Æneïd. plura videbis. Calypso autem, autore Hesiodo, Oceani & Tethyos, aut, Homero judice, Atlantis filia, insulam à se denominatam in mari Iönio tenuit, ad quam Ulyss. ut à Circe discesserat, nau-

Curare.

Insomnis.

Lumina.

naufragus pervênit, & amatorio illectus, septem annos permansit, vixque divelli potuit. *Philtra* autem dicuntur, quia Philos amator dicitur, pocula, aut carmina, aut alia ad amorem inducentia. *Quæ Styx?*] infernalis palus à tristitia dicta. *Phlegethon*] fluvius ab ardore denominatus. *Erinnys*] dicitur furia. *Num*] id est, nunquid, *natura nocens*] Physicè hoc dicit. Nam virtutes naturales, deos dicebant. Unde Plinius. lib. 2. naturalis hist. *Fragilis & laboriosa mortalitas in partes ista digessit, fragilitatis suæ memor, ut portionibus quisque coleret, quo maximè indigeret*, &c. Vim ergò amoris, Cupidinem genere masculino, quia deum, dicebant. *Quæ tibi nascenti luxerunt sydera?*] iterum fatale putat. Vide ubi de fato loquuti sumus. *Cœlum defuit*] id est, benigna influentia cœli. *Doctus erat*] Quemvis ergò sui temporis doctum deflet, secutus Matronem in Daphnide. *Mors immatura*] id est, ante Maturitatem veniens. Id enim dicitur immaturum, quod nondum est maturum. Præcox autem, quod ante tempus maturum, quasi præcoctum & præcoquum. *Illud autem* (inquit Quintilianus) *præcox ingenium haud temere ad frugem pervenit: quia præcoci ingenio præditi, aut citò moriuntur, aut studia deserunt.* *Dignus eras hederis*] quibus coronantur poëtæ, eò quòd sunt in tutela Liberi patris, qui eis coronatus ex India rediit. Horatius: *Me doctarum hederæ præmia frontium. Diis miscent superis.* Persius: *Quorum imagines lambunt hederæ sequaces.* Juven. *Ut dignus venias hederis, & imagine macta.* Virg. in Bucol. *Atq; hanc sine tempora circum Inter victrices hederam tibi serpere lauros.* Et iterum: *Hederâ crescentem ornate poëtam. Dignus Parnaside lauro*] .i. in Parnassio monte Phocidis Bœotiam versus Musis & Apollini sacro, nascente. Est ergò Parnassius Paronymicum à patria sumptum. Sed hic pro nomine patriò ponitur, quasi sit Parnaïssica. *Nec meliùs cecinit pugnas*] ut in Æn. *Et agrorum cultus*] ut in Geor. *Et pascua*] .i. pastores, ut in Bucol. Nam etiam pascua in Geor. dicit. *Noster*] id est, nostras; hoc est, Mantuanus. *Tityrus*] id est, Virgilius, qui se per Tityrum in primo Bucolico carmine

Philtra. *Phlegethor.* *Erinnys.* *Immaturus.* *Præcox.* *Hedera.* *Parnassis.* *Parnassius.*

significavit. *A magno Alexi*] id est, Augusto. *Præcox solertia*] quia ante barbam. *Et specimen tuleras*] scilicet præ te, aut *abstuleras specimen*] .i. ornamentum. *Non vulgare*] id est, egregium. *Cum Nymphis flevêre.* Sic Maro de Daphnide in Daphnide. *Ut Thracius Hebrus*] scilicet fluvius. *Orphea*] scilicet flevit, ut quarto Georgicorum innuit poëta. *Ut Daphnim*] de quo in Bucolicis Virgilius laté: *Spargite pastores*] Sic in Daphnide, *Spargite humum foliis, inducite fontibus umbras pastores*; *mandat fieri sibi talia Daphnis: Et tumulum facite.* Et hæc pro Epicedio sunt, quod canitur ante inhumationem. Sequentia, Epitaphii, quod post inhumationem canitur, vicem habent. *Tu tamen arva tenes*] Hoc quidem videtur minùs quadrare superioribus. Nam cùm furor & amentia; atque impietas in superos, & vilipensio legum in Amynta fuerit; & ità mortuum, nec pœnituisse significaverit; non videtur congruè dicere, *& altum incolis Elysium*] id est, paradisum. Sed purgari potest, tum quòd pastoribus hæc dicuntur, tum quòd asserendo Elysium incolere, tacitè pœnitentiam egisse significat. *Cernebam insomnia*] Phantasmata nocturna, quasi futuræ lacrymationis prognostica, idq; ex superstitione rustica. *Vicinos nuntiat imbres*] Georgicorum primo: *Sol quoq; & exoriens, & quum se condet in undas, Signa dabit: solem certissima signa sequentur, &c.* Sed illìc de ortu dicit, quod hìc de occasu. Addit enim:

Ille ubi nascentem maculis violaverit ortum,
Conditus in nubem, medioq; refulserit orbe,
Suspecti tibi sint imbres.

Cogere, & ad caulas] id est, ovilia. Virgilius in Sileno: *Cogere donec oves stabulis, numerumq; referre Jussit.* *Tempus cogere*] pro cogendi, Græca loquutio, ut:

Et jam tempus, equûm fumantia solvere colla.

Marginal notes: [illegible] (beside "de Daphnide in Daphnide"); *Insomnia.* (beside "tentiam egisse significat")

ECLOGA

De natura mulierum, inscripta ALPHUS.

JOANN. MURMELII Argumentum.

Amissum memorat caprum, puerique furorem
Janus, & Ingenium notat hinc Alphus muliebre.

Alphus & Janus.

JAne, caper (video) macer est tuus: esse solebat
Acer, & elatis in cœlum cornibus ire;
Nunc dejectus humi, flaccis piger auribus herbam
Olfacit, & summis attingit gramina labris.
Janus. *Languet, & ex isto languore facetia surgit:*
Quæ, quoties memini, risum ciet; edita nondum est:
Edita cùm fuerit, totus mirabitur orbis.
Alph. *Jane soles narrare sales lepidissimè, & ore*
Suaviloquo: dic ergò tuus cur langueat hircus.]
Janus. *Res non ficta, deus testis, sed facta recenter:*
At dulce id facinus non est narrabile gratis.
Quid pretii sperare licet? quæ dona reporto?
Alph. *Jane, ubi congessit nidos Philomena, docebo.*
Janus. *Qui leviter spondet, promisso eludit inani.*
Alph. *Qui non credit, inops fidei: sed pignore tutum*
Te faciam, duo tela meâ deprome pharetrâ.

Jane, caper] Principium hujus Eclogæ ex macie capri captat occasionem facetæ narrationis de pastore mercenario, qui captus amore puellæ, in foveam feris positam incidit: ubi inventus & à vicinis rusticis extractus, furorem amoris non destituit: occasione cujus, graphicè mulierum ingenia describuntur. *Macer est*, qui *solebat esse acer, & elatis, &c.* Unde quod in Hecyra de hominibus dicitur, etiam quibusdam belluis competit: *Profectò hoc sic est, ut puto: omnibus nobis ut res dant sese, ità magni atque humiles sumus.* *Flaccis auribus*] id est, auriculis laxis & pendentibus, quia mollibus. *Herbam olfacit*] id morbi indicium est. *Risum ciet*] id est, excitat, à *cieo* secundæ conjugationis; est enim præsentis temporis. *Totus mirabitur orbis*] Rusticâ jactantiâ & garrulitate hoc dicit:

 nam

nam si ex persona poëtæ dicatur, verè illi dici posset. *Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.* Quid enim mirum, si rusticus imprudens in foveam cecidit? *Jane soles narrare sales*] id est, non insulsos apologos. *Ubi congessit*] Latinius Maro: *Namq; notavi ipse locum, aëri quo congessêre palumbes.* Nam quæ ferre aut tendere ad locum significant, ut *convenio*, *confluo*, *congero*, adverbium ad locum desiderant, & non in loco: Potest tamen dici, *Ubi congessit*] id est, concinnavit & construxit, postquam allata fuit materies. *Qui leviter spondet*] proverbiale est: nam ferè usu venit, ut, qui citò promittunt, difficulter promissa exhibeant, & è converso. *Qui non credit*] Alio proverbio ex arte Rhetorica respondet: *Qui non credit, inops est fidei*; quia qualis quisque est, talem judicat quemlibet; & ità, qui fidus non est, neminem fidum existimat. *Deprome*] id est, exime. *Duo tela*] id est, duo spicula, aut duas sagittas, quæ sunt pastoribus apta. Virg. *Cùm Daphnidis arcum Fregisti & calamos.*

Telum.

Jan. *Incipiam, Nymphæ Parnassides, ora movete,*
Et memorate mei dira infortunia capri,
At Philomenæos Alpho concedite nidos.
Conductus mercede puer, præfectus ovili,
Assiduè pascebat oves, caprum atq; capellas.
Servitium nobis pueri fuit utile, donec
Virgine conspectâ, quæ tum huc veniebat aquatum,
Tabuit: ex illo vecors jam tempore factus,
Frigidiùs curare gregem, contemnere caulas
Cœpit, & exhausto subvertere cuncta cerebro.
Quum sopitus erat, poterat vigil esse videri.
Nugabatur enim quando vigilabat, inerti
Corporis officio, solvebat somnia mente.
Hunc ergò in saltu ludens per cornua caprum
Viminibus validis inter dumeta ligârat,
(Quarta dies hodie) tentans an vincula possit
Vincere cervice, ac præduræ robore frontis.
Quæsitum interea nidos nemus omne pererrat.
Corda subit virgo, dilecta recogitat ora;
Ora, sinus, & quæ fari pudor, omnia volvit.

Lu-

Lux fugit interea, capri redit immemor, altâ
Nocte recordatus surgit, pavidúsq; per umbras
Dum graditur, ruit in foveam, quæ fronde salignâ,
Captandis obducta feris & stramine sicco,
Instar erat putei fundo irremeabilis alto.
Est caper in vinclis, puer est in carcere, pastor
Nullus oves curat: jam tertia luxerat hora.
Miror, oves refero ac numero; caprúmq; requirens,
Obstupeo; puerum clamo, magalia lustro.
Vera loquar: magicis nè fortè liquoribus unctus,
Extimui, ascenso migrâsset in aëra capro:
Namque striges tali fama est ope, nocte vagantes,
Ad quædam longinqua procul convivia ferri.
Attonitus tandem pecudes ad pascua duco.
Dumq; nemus subeo meditans mecum, ecce, per umbras,
Ecce procul caper in dumis strepit, atque reluctans
Cornibus adversis contra sua vincula pugnat.

Incipiam] Sic Æneïdos secundo, *Incipiam: Fracti bello*, &c. *Nymphæ Parnassides*] id est, Musæ Parnassum frequentare solitæ. *Ora movete*] Virg. *Pandite nunc Helicona deæ, cantúsque movete.* Sed quia præcipitur ab Hor. in arte, *Nec deus intersit, nisi dignus vindice nodus Inciderit*; videbitur quibusdam non apta invocatio, quia non debet deus invocari aut induci ad difficultatem dissolvendam nisi res tanta sit, ut opibus humanis fieri aut geri nequeat. Verum poëtæ aliquando ridiculè, aliquando juxta æstimationem invocantis invocationem faciunt: Unde Juvenal. descripturus Rhombum, dicit Satyrâ quartâ, *Incipe Calliope, licet hîc considere, non est Cantandum, res vera agitur: narrate puellæ Pierides: prosit mihi vos dixisse puellas.* Hoc autem ridiculè dicit: hîc verò loquitur rusticus, cui quam dicturus est res summam difficultatem habere visa est. Unde priùs dixit, *Totus mirabitur orbis. Philomenæos*] quos Philomena congessit. *Conductus*] ergò mercenarius. *Servitium*] id est, famulatus. *Tabuit*] .i. lentâ tabe exhaustus est. *Vecors*] .i. pravi, aut perversi cordis. *Frigidiùs*] .i. negligentiùs, sicut in re diligenti dicit per contrarium Maro, *Fervet opus. Exhausto cerebro*] nimiâ

Servitium.
Tabescere.
Exhaustus.

NOTE

This volume

tight binding a

effort has been

duce the centre

result in

he has a very
and while every
n made to repro-
es, force would
in damage

nam si ex persona poëtæ dicatur, verè illi dici posset. *Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.* Quid enim mirum, si rusticus imprudens in foveam cecidit? *Jane soles narrare sales*] id est, non insulsos apologos. *Ubi congessit*] Latinius Maro: *Namq; notavi ipse locum, aëri quo congessêre palumbes.* Nam quæ ferre aut tendere ad locum significant, ut *convenio*, *confluo*, *congero*, adverbium ad locum desiderant, & non in loco: Potest tamen dici, *Ubi congessit*] id est, concinnavit & construxit, postquam allata fuit materies. *Qui leviter spondet*] proverbiale est: nam ferè usu venit, ut, qui citò promittunt, difficulter promissa exhibeant, & è converso. *Qui non credit*] Alio proverbio ex arte Rhetorica respondet: *Qui non credit, inops est fidei*; quia qualis quisque est, talem judicat quemlibet; & ità, qui fidus non est, neminem fidum existimat. *Deprome*] id est, exime. *Duo tela*] id est, duo spicula, aut duas sagittas, quæ sunt pastoribus apta. Virg. *Cùm Daphnidis arcum Fregisti & calamos.*

Telum.

Jan. *Incipiam, Nymphæ Parnassides, ora movete,*
Et memorate mei dira infortunia capri,
At Philomenæos Alpho concedite nidos.
Conductus mercede puer, præfectus ovili,
Assiduè pascebat oves, caprum atq; capellas.
Servitium nobis pueri fuit utile, donec
Virgine conspectâ, quæ tum huc veniebat aquatum,
Tabuit: ex illo vecors jam tempore factus,
Frigidiùs curare gregem, contemnere caulas
Cœpit, & exhausto subvertere cuncta cerebro.
Quum sopitus erat, poterat vigil esse videri.
Nugabatur enim quando vigilabat, inerti
Corporis officio, solvebat somnia mente.
Hunc ergò in saltu ludens per cornua caprum
Viminibus validis inter dumeta ligârat,
(Quarta dies hodie) tentans an vincula possit
Vincere cervice, ac prædura robore frontis.
Quæsitum interea nidos nemus omne pererrat.
Corda subit virgo, dilecta recogitat ora;
Ora, sinus, & quæ fari pudor, omnia volvit.

Lu-

Lux fugit interea, capri redit immemor, altâ
Nocte recordatus surgit, pavidúsq; per umbras
Dum graditur, ruit in foveam, quæ fronde salignâ,
Captandis obducta feris & stramine sicco,
Instar erat putei fundo irremeabilis alto.
Est caper in vinclis, puer est in carcere, pastor
Nullus oves curat: jam tertia luxerat hora.
Miror, oves refero ac numero; caprúmq; requirens,
Obstupeo; puerum clamo, magalia lustro.
Vera loquar: magicis nè fortè liquoribus unctus,
Extimui, ascenso migrâsset in aëra capro:
Namque striges tali fama est ope, nocte vagantes,
Ad quædam longinqua procul convivia ferri.
Attonitus tandem pecudes ad pascua duco.
Dumq; nemus subeo meditans mecum, ecce, per umbras,
Ecce procul caper in dumis strepit, atque reluctans
Cornibus adversis contra sua vincula pugnat.

Incipiam] Sic Æneïdos secundo, *Incipiam: Fracti bello*, &c. *Nymphæ Parnassides*] id est, Musæ Parnassum frequentare solitæ. *Ora movete*] Virg. *Pandite nunc Helicona deæ, cantúsque movete.* Sed quia præcipitur ab Hor. in arte, *Nec deus intersit, nisi dignus vindice nodus Inciderit*; videbitur quibusdam non apta invocatio, quia non debet deus invocari aut induci ad difficultatem dissolvendam nisi res tanta sit, ut opibus humanis fieri aut geri nequeat. Verum poëtæ aliquando ridiculè, aliquando juxta æstimationem invocantis invocationem faciunt: Unde Juvenal. descripturus Rhombum, dicit Satyrâ quartâ, *Incipe Calliope, licet hîc considere, non est Cantandum, res vera agitur: narrate puellæ Pierides: prosit mihi vos dixisse puellas.* Hoc autem ridiculè dicit: hîc verò loquitur rusticus, cui quam dicturus est res summam difficultatem habere visa est. Unde priùs dixit, *Totus mirabitur orbis. Philomenæos*] quos Philomena congessit. *Conductus*] ergò mercenarius. *Servitium*] id est, famulatus. *Tabuit*] i. lentâ tabe exhaustus est. *Vecors*] i. pravi, aut perversi cordis. *Frigidiùs*] i. negligentiùs, sicut in re diligenti dicit per contrarium Maro, *Fervet opus. Exhausto cerebro*] nimiâ

Servitium.
Tabescere.
Exhaustus.

Sopitus. nimiâ ſolicitudine effœto. *Quum ſopitus erat*] id eſt, *Nugari.* ſomno obrutus, *poterat videri eſſe vigil. Nugabatur enim*] id eſt, ſecum inaniter loquebatur: Hor. *Neſcio quid meditans nugarum.* Perſius: *Nugari ſolitos. Ludens*] id eſt, ad ludum, ut curam animi premeret. *In ſaltu*] in *Tentans.* paſcuis ubi pecudes ſaliunt. *Tentans*] id eſt, periculum faciens. *Quæſitum pererrat*] id eſt, pererrando it quæſitum; non enim conſtruitur prius ſupinum ſine motu, ſaltem latente. *Et quæ fari pudor*] ſcilicet *eſt*: id eſt, gremi-*Saligna.* um; & infra gremium pudenda. *Fronde ſalignâ*] id eſt, *Obducta.* ſalicum foliis. *Obducta*] id eſt, obſtructa in ſuperficie. *Captandis feris*] id eſt, ad captandas feras. *Jam tertia Refero.* *luxerat hora*] ſcilicet poſterioris diei. *Refero*] Recenſeo, *Magalia.* aut ſeparo. *Magalia*] id eſt, caſas, & tuguria. *Striges* ſortilegæ, & magicis utentes. *Ad quædam longinqua*] Id enim ſibi perſuadent dæmonibus illuſæ. *Ecce*] quaſi diceret, Præter ſpem.

Terruit incautum ſubitò feralis imago,
Et nil tale ratum: firmato pectore tandem,
Noſco animal; ſubienſque rubos, ſeco vincula runcâ.
Serò domum rediens, video per paſcua longè
Turbam exultantem riſu juveniliter alto.
Ut propè conſtitimus, méque agnovêre, ſalutant,
Et, Tuus, ecce, aiunt, puer hic, ô Jane luporum
Erutus è foveis, dum nocte perambulat agros,
Incidit in caſſes. Et ſic inventus uterque,
Et caper, & paſtor. Caper hæc incommoda paſſus
Languet adhuc: puer imprudens, inſanior hirco eſt.
Virgo ſuperbivit mox, ut ſe audivit amari;
Et pueri ſimulans curam ignorare, pudorem
Fingit, ut ad formam faciat pudor; ora ſinúmque
Ornat, & in terram verſis incedit ocellis,
Callidá vulpinâ rem ſimplicitate gubernat.
Hæc ſtudia, hi caſſes, hæc ſunt mulieribus arma.
Ille ſuâ ſperans Galateâ aliquando potiri,
Contemptâ mercede, ſuos ſectatur amores.
Propterea plauſtro, ſtivâ, bobúſque relictis,
Ad paſtoris opus redeo: ſubjecta furori

Iſta

Ista juventutis levitas rura omnia vexat.

Terruit incautum] Rem prosequitur. *Feralis*] id est, terribilis ut fera; id est, mors. Nam si dicatur *imago feralis*, id est, ipsius feræ, non videtur ratio carminis stare: nam *fera* primam corripit, *feralis* producit. Æneïdos quarto: *Solâque culminibus ferali carmine bubo. Incautum & nil tale ratum. Firmato pectore tandem, nosco animal*] scilicet ubi propiùs accesseram. *Seco*] id est, abrumpo vincula quibus in vepribus alligatus erat. *Incidit in casses*] in foveam, in laqueos. Ovidius: *Incidit in casses præda petita meos. Virgo superbivit*] Principium principalis narrationis. *Et pueri simulans curam ignorare*] Non simulans curam, sed dissimulans se ignorare curam, scilicet amorum. Nam simulamus, id quod non est, esse: dissimulamus, id quod est, non esse. *Pudorem fingit*] id est, (simulat, & fallaciter præ se fert. *Ora sinúmque*] in quibus est muliebris species. *In terram versis*] id enim pudicas decet. Unde Æneïd. primo; *Tum breviter Dido vultum demissa profatur. Hæc sunt mulieribus arma*] *Mulieribus* naturâ antepenultimam corripit, sed necessitate producit. Lucanus: *siqua Deûm soboles, si qua est mulieris origo. Suâ Galateâ*] puella lactea, sed rustica. Unde Maro, *Namque (fatebor enim) dum me Galatea tenebat, Nec spes libertatis erat, nec cura peculi. Contemptâ mercede*] scilicet quam à Jano acceperat. *Ista*] scilicet vilis. *Levitas*] id est, inconstantia propter amores & leves mores.

Feralis. *Casses.* *Simulare.* *Dissimulare.* *Galatea.* *Levitas.*

Alph. *Quod nequit ingenium, casus facit: ô stupor! ô sors*
Ingeniosa! ô res risu celebranda bimestri!
Jane, fides servanda, tibi Philomena laborat.
Sed quod tam vafro memoras de virginis astu,
Rettulit in mentem, quæ psallere sæpe solebat
Carmina fœmineis olim de fraudibus Umber.

Janus. *Dic, Umbri, dic, si quid habes, meditare parumper*
Et verba & numeros; Umbrî est memorabile carmen.

Alph. *Est, ut ais, sed non gratìs memorabile carmen.*
Quas referes grates? & quid mercedis habebo?

Janus. *Accipe, promissis absolvo, & spicula reddo.*

Alph. *Dum vado ad ventrem post hæc carecta levandum,*

Jane,

Jane, meum tu coge pecus, nè vitibus obsit
Janus. *O aries, aries, qui tortis cornibus atrum*
Dæmona præsentas, semper vineta subintrans;
Non sapies, donec fossâ tibi lumina fronte
Eruero. Non sunt porrecta in jugera centum
Pascua sat, nisi pampineos populeris & agros?

Quod nequit ingenium, casus facit] Interloquitur Alphus, ne unius sermo fastidio sit. Sensus autem est, Multa quæ per ingenium excogitare nequeas, casu in mentem veniunt. **Bimestris.** *Risu bimestri*].i. duos menses durante. *Tibi Philomena laborat*].i. nidificat. Unde Maro, *Sic vos non vobis nidificatis aves.* **Umber.** *Fœmineis de fraudibus Umber*] homo ex Umbria. Sunt qui Antonium Campanum intelligant. *Dic, Umbri*] Ordo est, *Dic, dic*, inquam, *si quid habes Umbri*].i. de Umbro aut de carminibus ejus. Virg. *Quin age, si quid habes, in me mora non erit ulla.* Et iterum: *Si quos aut Phyllidis ignes, Aut Alconis habes laudes, aut jurgia Codri.* **Meditari.** *Meditare*]exerce, experire. Virg. *Sylvestrem tenui musam meditaris avenâ. Et verba & numeros*] Idem: *Numeros memini, si verba tenerem. Non gratis*] .i. non sine mercede. *Promissis*] sc. Philomenæ pullis. *Et spicula*].i. sagittas. *Dum vado ad ventrem*] Hoc profectò nimis rusticè; tametsi rustico congruit; facit tamen poeta ad exprimendum morem rusticum. *Tu coge*].i. compelle in unum nè divagetur. Virg. *Tityre coge pecus. Ne vitibus obsit*] depascendo pampinos, aut uvas decutiendo. *O aries, aries*]Alloquutio rustica ad pecus. Sic Maro ad arbores: *Et vos ô lauri carpam, & te proxima myrte, Sic positæ quoniam suaves miscetis odores.* Non abjicitur autem, nec corripitur, *ô*, quia vox monosyllaba in principio carminis posita. *Atrum Dæmona*] .i. spiritum malè callidum, qui, cùm pingi verè non potest, cornutus tamen pingitur. *Non sapies*] .i. non eris sapiens & fugitans malorum, *donec ego eruero tibi lumina*] .i. oculos, & hac **Lumina.** *fronte fossâ*].i. perforatâ & excavatâ, evulsis oculis. *Populeris*] .i. deprædaris, spolies. *Et*] .i. etiam. *Agros pampineos*] **Populari.** .i. vineas, in quibus vites sunt, quarum frondes pampinos vocamus. Dicitur etiam *populare:* Virg. in Æneid. *Non nos aut Libycos ferro populare penates Venimus*, &c.

Alph.

Alph. *Jane, recordatus redeo: sed plurima forsan*
Nondum nota tibi referam: cognoverat Umber
Omnia, quæ fas est homini perdiscere: cœlos,
Sydera, tellurem, ventos, mare, flumina, fontes.
Viderat & Rhodopen, atq; alta Ceraunia, & Ossam,
Gallica regna, Ararim, Rhodanum, Tiberimq; Padumq;
Attica Romanis referebat carmina verbis,
Ore utroq; potens, & linguâ primus utrâq;
Hunc unum nobis invidit Græcia, & ipsi
Arcades, & Thracum saltus, & Thessala Tempe.
Si quid erit quod fortè velis tibi notius esse,
Candidus, illius semper documenta secutus,
Non procul hinc: hæc ille tenet, nos ille docebit.
Sed jam septiforem flatu experiamur avenam.
Antè tamen Nymphæ, precor, ut Libethrides adsint:
Præsertim quæ plus meminisse Polymnia fertur.

Jane, &c.] Purgatâ alvo redit ad narrationem. *Viderat.*] Hac Periphrasi videtur Gregor. Tifernatem dicere, qui eâ tempestate vixerat. Nam γρηγορέω significat vigilo: Vigilantis est autem multa videre. *Viderat & Rhodopen*] id est, Thraciam, ubi Rhodope mons est: *Rhodope.* *atq; alta Ceraunia*] montes Epiri à fulminibus dictos. *Ceraunia.* *Et Ossam*] montem Thessaliæ. *Ossa.* *Ararim*] qui à Lugdunensibus nunc *Sogona* dicitur. *Araris.* Uterque autem, tam Arar seu Araris, quam Rhodanus, Lugdunum confluit; ad cujus confluentem erat olim illa ara de qua Juven. *Aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram.* *Tyberim*] fluvium Hetruriæ, qui Romam perfluit. *Tyberis.* *Padum*] fluviorum regem in Italia, in mare Adriaticum ex Alpibus inferioribus incidentem. *Padus.* Unde Homerus Eridanum, qui & Padus dicitur, ex inferis ad superos tendere dicit. *Attica*] id est, Græca, & potissimùm Attica, quia Attica lingua è quinq; Græcorum linguis cultissima est, *Romanis*] i. Latinis verbis: nam aliter ea non intellixisset rusticus. *Ore utroque*] & Græco sermone & Latino. *Et primus*] i. peritissimus utrâq; linguâ. *Hunc unum nobis invidit Græcia*] id est, invidè nobis esse conspexit, cùm similem non haberet: quod in vita Antonii Campani etiam de Turcis com-

commemorant: verùm hîc Tifernatem intelligam. *Et ipsi Arcades*] *ipsi* emphasim habet, quasi dicat peritissimi musici, *Et cantare pares & respondere parati.* *Et Thracum saltus*] ubi Orpheus, Amphion, aliiq; complures versati sunt vates. *Et Tempe*] .i. amœnissima loca Thessaliæ, quibus etiam musicus chorus versatus est. *Candidus, illius, &c.*] Per *Candidum* credo poëtam intelligi, cujus exterior vestis, ut Carmelitis cæteris, & mens ferè candida est. *Hæc*] .i. documenta Umbri. *Sed jam septiforem*]id est, septem foramina habentem. Virg. *Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistula.* *Libethrides nymphæ*] .i. Musæ, aut Libethrum, locum quendam in Thracia; aut Libethram, fontem in Magnesia regione Thessaliæ adjuncta incolentes. Maro: *Nymphæ noster amor Libethrides, &c.* *Præsertim quæ plus*] subaudi, cæteris: alioqui dixisset, plurimum. *Polymnia*] à πολὺ .i. multum, & μνεία .i. memoria, cujus filiæ Musæ sunt. Dicitur etiam *Polyhymnia*, .i. multorum hymnorum, seu laudum. Hor. *Nec Polyhymnia Lesboum refugit tendere barbiton.*

Tempe. *Septiforem.* *Libethrides.* *Polymnia.*

Fœmineum servile genus, crudele, superbum,
Lege, modo, ratione caret: confinia recti
Negligit, extremis gaudet, facit omnia voto
Præcipiti, vel lenta jacet, vel concita currit
Fœmina: semper hyems, atque intractabile frigus,
Aut canis ardentes contristat sydere terras:
Temperiem nunquam, nunquam mediocria, curat;
Vel te ardenter amat, vel te capitaliter odit.
Si gravis est, mœret torvo nimis hernica vultu.
Si studeat comis fieri, gravitate remissâ
Fit levis: erumpit blando lascivia risu,
Et lepor in molli radiat meretricius ore.
Flet, ridet, sapit, insanit, formidat, & audet,
Vult, non vult, secumque sibi contraria pugnat,
Mobilis, inconstans, vaga, garrula, vana, bilinguis,
Imperiosa, minax, indignabunda, cruenta,
Improba, avara, rapax, querula, invida, credula, mendax,
Impatiens, onerosa, bibax, temeraria, mordax,
Ambitiosa, levis, maga, lena, superstitiosa,

Desidi-

Desidiosa, vorax, ganeæ studiosa, palatum
Docta, salax, petulans, & dedita mollitiei,
Dedita blanditiis, curandæ dedita formæ;
Iræ odiique tenax, in idonea tempora differt
Ulciscendi animos, infida, ingrata, maligna,
Impetuosa, audax, fera, litigiosa, rebellis,
Exprobrat, excusat tragicâ sua crimina voce.
Murmurat, accendit rixas, nil fœdera pendit.
Ridet amicitias, curat sua commoda tantùm.
Ludit, adulatur, defert, sale mordet amaro,
Seminat in vulgus nugas, auditâque linguâ
Auget, & ex humili tumulo producit Olympum.
Dissimulat, simulat, doctissima fingere causas,
Ordirique dolos, fraudique accommodat ora,
Ora omnes facili casus imitantia motu.

Fœmineum servile genus] Multa in muliebrem sexum supercilioseè dicuntur, quæ omnia in malas dici possunt: sed rarissimæ sunt bonæ secundum Lucilium, qui dicit, *Heu! facul est homini inventu bona fœmina nusquam:* ubi *facul*, pro *facile* antiquè dixit. Et Susarion Megarens. antiquæ comœdiæ princeps: *Audite populos, Susarion hæc dicit filius Phyllini Megarensis tripodiscius; Malum sunt mulieres: Sed tamen, O populares, non est invenire domum sine malo.* Multa tamen etiam in sanctis literis in bonarum commendationem dicuntur. *Sed mulierem fortem quis inveniet? Modo*] .i. moderatione, de qua Hor. 1. Ser. *Est modus in rebus, sunt certi deniq; fines, Quos ultra citráq; nequit consistere rectum. Extremis gaudet*] quæ ambo mala sunt, quia uni virtuti duo vitia opponuntur; alterum per abundantiam, alterum per defectum peccans. *Aut canis*] id est, canicula, aut *Sirius. Odit*] præteriti est temporis, & ità producitur; nec reperies apud idoneos *odio*, nisi semel in Cicerone *odias. Nimis hernica*] id est, aspera, ut Hernici montes in Italia asperrimi. *Gravitate remissâ, fit levis*] quia *Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt. Ducit enim in vitium vitii fuga, si caret arte. Lepor meretricius*] id est, suaviloquium, & blanditiæ meretricibus dignæ. *Sibi contraria*] .i. inconstans, unde

Facul.
Modus.
Canis.
Hernica.

unde addit, *Mobilis, inconstans*] Æn. 4. -- *varium & mutabile semper Fœmina. Imperiosa*] .i. affectatrix imperii. *Indignabunda*] fastidiens frequenter. *Cruenta*] cruoris & sanguinis appetens, & maximè, ut Juv. docet, vindictæ. *Improba*] .i. improbanda. *Avara*] quia rapax, sed tamen inutiliter expendit. Juv. *Prodiga non sentit pereuntem fœmina censum: Ac velut exhaustâ redivivus pullulet arcâ Nummus, & è pleno semper tollatur acervo, Non unquam reputat quanti sibi gaudia constent. Rapax*] ergò ut expendat. *Querula*] quia, ut dicit Juven. *Aut odit pueros, aut fictâ pellice plorat. Maga*] .i. sortilega, magicæ arti intendens, ut Juv. docet: *Hic magicos affert cantus, hic Thessala vendit Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti. Lena*] etiam filiarum venditrix. Juven. *Scilicet expectas ut tradat mater honestos, Aut alios mores quàm quos habet: utile porrò Filiolam turpi vetulæ producere turpem. Superstitiosa*] quod idem Juven. sexto docet, ut cætera ferè quæ hic habentur. *Ganeæ*] sic & alii Christiani poëtæ, sed ganeo primam producit Satyr. *Occultas ganeo pultes. Palatum docta*] .i. delicata. *Salax*] luxuriosa. *Tragica voce*] quali utuntur tragici dum infortunia regum lamentantur. *Litigiosa*] quia nulla fere causa est, in qua non fœmina litem moverit. *Nil*] .i. nihili pendit fœdera. *Ludit*] .i. illudit. *Defert*] .i. clàm diffamat, & crimen occultum pandit. *Sale amaro*] .i. callidâ reprehensione. *Seminat*] .i. dispergit in vulgus. *Nugas*] .i. res frivolas. *Ex humili tumulo producit Olympum*] id est, nil sibi non promittit posse efficere. *Ora omnes*] Ordo: Accommodat, inquam, ora imitantia facili motu *omnes casus*] id est, eventa omnia; hoc est, scit se accommodare rebus, & ridere cum ridentibus, & flere cum flentibus, imò interdum utrumque simul.

Imperiosus. Indignabundus. Cruentus. Improbus. Avarus. Maga. Lena. Ganea. Salax.

Non potes insidias evadere, non potes astum
Vincere: tantæ artes, solertia tanta nocendi.
Et, quanquam videas oculis præsentibus, audet
Excusare nefas: potis est eludere sensus
Sedulitate animi: nihil est, quod credere possis;
Et nihil est quod non, si vult, te credere cogat.

His

His facient exempla fidem. Quæ crimina non sunt
Fœmineâ tentata manu? Dedit hostibus arcem,
Decepta ornatu brachî Tarpeia sinistri.
Sæviit in natos manibus Medea cruentis.
Tyndaris Ægeas oneravit navibus undas.
Scylla hostem sequitur, patri furata capillum.
Fratrem Biblis amat, subicit se Myrrha parenti:
Concubitu nati longæva Semiramis ardet.
Causa necis vati conjux fuit Amphiarao.
Occidêre viros nocturnis Belides armis.
Orphea membratim Cicones secuêre poëtam.
Cognita luxuriæ petulantia Pasiphaëæ.
Phædra pudicitiam contra crudeliter ausa est.
Decepit Iudæa virum Rebecca, suámque
Progeniem, velans hircino guttura tergo.
Porrigit Alcidæ conjux fatale venenum.
Decipit Hippodame patrem. Lavinia Troas
Implicat ancipiti bello. Bryseis Achillem
Depulit è castris: demens Chryseïde factus
Fulminat Atrides & sentit Apollinis iras.
Eva genus nostrum felicibus expulit arvis.

Non potes] Eandem rem prosequitur. *Astum*] id est, astutiam. *Astus.* *Nihil est quod credere possis*] quia *Et quanquam videas oculis*, &c. Juven. -- *nihil est audacius illis Deprensis, iram atque animos à crimine sumunt.* --- *Quæ crimina non sunt Fœmineâ tentata mauu?*] Quasi dicat, nulla non sunt, & ità omnia sunt. *Tarpeia*] virgo quæ ut armillas, quas in brachiis hostium vidit, haberet, tradidit illis arcem Capitolinam: unde armis brachiorum obruta interiit. Dicitur autem hic *brachî*] pro *brachii*: quia aliter versus non staret. *Sæviit in natos*] Virg. *Sævus amor docuit natorum sanguine matrem Commaculare manus*: nam Medea à Jasone spreta, omnes communes liberos præter Thessalum trucidavit. *Tyndaris*] *Tyndaris.* id est, Helena Tyndari (ut putabatur) filia, à Paride rapta, aut ipsum sequuta; mille carinis à Græcis repetita est. *Scylla*] Nisi Megarensium regis filia, abscisso purpureo *Scylla.* capillo, quem pater sacratum habuit, ad Minoa hostem per-

Biblis. pertulit. *Biblis*] ut Ovid. Met. 9. docet, exardet amore Cauni fratris; à quo spreta, in fontem sui nominis conversa est. *Myrrha.* *Subicit se Myrrha parenti*] scilicet Cinyræ: de quo lib. 10. Met. quæ etiam in Myrrham arborem illîc conversa dicitur. Est autem in verbo *subicit*, Syncope. Nam si (ut debet) *subjicit* scriberetur, esset positio brevis. Fecerunt tamen id alii quoque. *Semiramis.* *Semiramis*] regina Babyloniæ, & regni Assyriorum moderatrix, exarsit amore Nini filii, quem diu simulaverat, ut Just. docet lib. 1. *Causa necis vati conjux fuit*] id est, Eriphile. De qua in Thebaïde Statii multa leguntur. *Belides.* *Belides*] Beli neptes, filiæ Danai fratris Ægypti regis, quæ quinquaginta nupserunt totidem patruelibus; id est, patrui Ægypti filiis, coactæ ab eo: sed à patre, qui ab oraculo habuit sibi cavendum à tali genero, persuasæ, primâ nocte omnes maritos suos interfecerunt præter Hypermnestram, quæ Lynceo pepercit, à quo Danaus obtruncatus. *Cicones.* *Cicones*] Mulieres Thraciæ, ut autor est Virg. in fine Georg. *Pasiphaë.* *Pasiphaë*] uxor Minoïs regis Cretensium, amore tauri incensa, se in ligneam vaccam â Dædalo effictam includi fecit; sic cum tauro concumbens, & postea cum Minoë, Minotaurum genuit. Ordo est: *petulantia luxuriæ Pasiphaeæ*] id est, ipsius Pasiphaës, scilicet *est cognita*. *Phædra*] Pasiphaës & Minoïs filia, Hippolytum privignum, cui desponsata, sed non tradita à Theseo fuerat, interpellavit de stupro. At cùm ille renueret, nè patri injurius sit, detulit apud patrem, quasi ille interpellâsset ipsam; unde credulus pater, à Neptuno sive à patre Ægeo impetrat, ut à Phocis marinis belluis equi Hippolyti in furorem versi, ipsum dissolverent: unde *Hippolytus.* Hippolytus ab ἵππος, quod est equus & equa, & λύω, id est, dissolvo, dictus præsagio quodam videtur; nam ab Hippolyte matre id nomen priùs habere potuit. *Rebecca.* *Decepit Judæa Rebecca virum*] scilicet, Isaacum cujus oculi caligaverant. *Suámq; progeniem*] id est, filium chariorem Jacob. *Velans hircino tergo*] .i. pellibus hircorum aut caprorum, ut pilosus perciperetur, ut erat Esau. *Conjux*] scilicet Deia-*Deinira.* nira. *Fatale venenum*] id est, tunicam sanguine venenato Nessi intinctam dedit. *Alcides.* *Alcidæ*] id est, Herculi Alcei nepoti

poti putativo; Nam Amphitryonides dicitur cùm Jovis sit filius. *Hippodamia*] Oenomai Helidis & Pisæ regis filia, patrem decepit, quia Pelopi in patris perniciem nupsit. Erat enim in fatis tunc patrem decessurum, quando illa nuberet: nupsit autem superata in curuli certamine, dolo tamen Myrtili aurigæ. Dicitur etiam Hippodamia, quasi equorum domitrix. *Lavinia*] filia Latini, Turno desponsata à matre Amata, & Æneæ per oracula & patris assensum. Trojanis multis exitii causa fuit. *Bryseis*] quæ Achilli sorte obvenerat: cùm abductâ Chryseïde, quæ Agamemnoni obvenerat, hanc Agamemnon vi abstulisset, effecit ut Achilles iratas armis abstineret, & multos Græcorum interimi sineret, donec Parrocli amici necem ulicisci vellet. *Atrides*] id est, Atrei filius, saltem putativus Agamemnon. *Fulminat*] id est, irâ & amore æstuat. *Factus demens Chryseïde*] id est, per amorem Chryseïdis, filiæ Chrysæ sacerdotis Apollinis, qui cùm insulatus in exercitum Græcorum filiam expetitam venisset, nec obtinuisset, sævâ pestilentiâ ab Apolline impetratâ, tandem eam abduxit. *Sentit ergò iras Apollinis*] .i. pestem quâ totus exercitus mulctabatur. *Felicibus arvis*] paradiso.

Hippodamia. *Lavinia.* *Bryseis.* *Atrides.* *Fulminare.* *Chryseis.*

Credite pastores, per rustica numina juro,
Pascua si gregibus vestris innoxia vultis,
Si vobis ovium cura est, si denique vobis
Grata quies, pax, vita; leves prohibete puellas,
Pellanturque procul vestris ab ovilibus omnes,
Thestylis, & Phyllis, Galatea, Neæra, Lycoris.
Dicite, Quæ tristem mulier descendit ad Orcum,
Et rediit? potuit, si non malè sana fuisset,
Eurydice revehi per quas descenderat umbras:
Rapta sequi renuit fessam Proserpina matrem.
At pius Æneas rediit, remeavit & Orpheus,
Maximus Alcides, & Theseus, & duo fratres,
Unus equis, alter pugnis bonus atque palæstrâ:
Et noster Deus, unde salus & vita resurgit.
Hæc sunt, pastores, hæc sunt mysteria nobis
Advertenda: animi fugiunt obscœna viriles,
Fœmineas loca delectant infamia mentes.

Ut semel in scopulos vento contortus, & undâ,
Nauta scit incautis monstrare pericula nantis:
Sic senior longo factus prudentior usu,
Præteritos meminit casus, aperitque futuri
Temporis eventus, vitæq; pericula monstrat.
Si fugiunt aquilam fulica, si retia cervi,
Si agna lupum, si dama canem: muliebria cur non
Blanditimenta fugis, tantùm tibi noxia, pastor?

Credite pastores] Convertit sermonem ad pastores, quorum docendi gratiâ hæc de fœminis dixit. *Per rustica numina*] id antiquè, nisi ad Deum & sanctos, quibus arva custodiæ sunt, referamus. *Thestylis*, &c.] harum enim meminit Virgil. in Bucol. dicens, *Thestylis & rapido fessis messoribus æstu, Allia serpyllúmq; herbas contundit olentes.* Et iterum, *Jampridem à me illos abducere Thestylis orat.* Item, *Phyllida mitte mihi, meus est natalis Iola*: &, *Phyllida amo ante alias: nam me discedere flevit.* Item, *Malò me Galatea petit lasciva puella.* Et, *Huc ades ô Galatea*, &c. Item *Ille Nearum Dum fovet.* Item, *Tua cura Lycoris, Pérq; nives illum, pérq; horrida castra secuta est.* *Dicite*] ingeniosa excogitatio. *Rapta*] Raptæ leguntur mulieres ab inferis, & ferè redemptæ, sed non rediisse. *Eurydice*] Orphei conjux, cùm eam Aristæus pastor insequeretur, à serpente, qui in herbis delituit extinctâ, ab Orpheo citharæ beneficio redempta ab inferis fuit, eâ lege, ut ea non respiceret; quod tamen fecit: unde reverti coacta est; quod quarto Georgicôn, ad finem graphicè describitur, & à Boëtio non segniter. *Proserpina*] Cereris filia, à Plutone surrepta, & à Cerere matre inventa, redempta fuisset, si nihil apud inferos gustâsset: sed granum pomi gustavit, ut non rediret. Unde Geor. 1. *Nec repetita sequi curat Proserpina matrem.* *At pius Æneas rediit*] postquam illùc, duce Sibyllâ, patris videndi gratiâ descendisset, ut 6 Æneïd. latè dicitur. *Remeavit & Orpheus*] relictâ tamen conjuge. *Maximus Alcides*] id est, Hercules, ut Pirithoum redimeret. Virgil. *Quid Thesea magnum? Quid memorem Alciden? & duo fratres, Unius equis*] scilicet, Castor: tamen Virg. ponens nomen pro nomine, dixit, *Domitus Pollucis*

Eurydice. *Proserpina.* *Alcides.*

Pollucis habenis. Alter pugnis] scilicet, Pollux. Fratres gemini in cœlum translati, ubi Geminos constituunt: signum tam latum, ut dum alterum occidit, alterum oriri incipiat; unde fabulæ locus est, ut alter mortalis, quippe à Tyndaro genitus, alter immortalis, ab Jove satus dicatur; sed mutuâ charitate ità devincti, ut immortalitatem communicarent, ut altero moriente, alter revivifcat. Unde sexto Æne,dos: *Si fratrem Pollux alternâ morte redemit, Itq; reditq; viam toties.* Meliùs autem legitur *alter* quàm *alius*: quia *alter* de duobus, *alius* de pluribus dicitur. *Et noster Deus*] Dominus noster Jesus Christus, qui descendit ad inferna, & tertio die resurrexit à mortuis. *Advertenda*] consideranda. *Animi viriles fugiunt obscœna*] naturaliter quidem usque adeò, ut qui non fugiunt, effœminati dicantur, aut muliebres. Unde est illud Ennii apud Ciceronem in 1. de officiis: *Vos etenim juvenes animos geritis muliebres, Illaque virgo viri. Fœmineos loca delectant insania mentes*] id quidem de turpibus verum est. *Senior*] Vult sibi in ea re experto fidem adhiberi, sicut nautis veteranis de periculis marinis creditur. *Fulicæ*] aves sunt marinæ. Docet autem belluas prudentiores esse in fugiendis nocivis, ac insidiosis, quàm nos sumus. *Alter.* *Alius.* *Fulicæ.*

Est in ois pietas crocodili, astutia hyænæ:
Cùm flet, & appellat te blandiùs, insidiatur.
Fœmineos pastor fugito (sunt retia) vultus;
Non animis, non virtuti, non viribus ullis
Fidito, non clypeo, cujus munimine Perseus
Vidit, saxifica colubros impunè Medusæ.
Monstra peremerunt, multi domuêre gigantes,
Evertêre urbes, legem imposuêre marinis
Fluctibus, impetui fluviorum, & montibus aspris.
Sacra coronârunt multos certamina: sed qui
Cuncta subegerunt, sunt à muliere subacti.
Rex qui pastor erat, fundâ spolioque leonis
Inclytus, & natus qui templa Sionia fecit
Primus, & excellens invicto robore Samson,
Fœmineum subiêre jugum: minùs officit ignis,
Saxa minùs, rhomphæa minùs, minùs hasta, minùs mors.
Nec formæ contenta suæ splendore, decorum An-

Auget mille modis mulier; frontem ligat auro,
Purpurat arte genas, & collocat arte capillos:
Arte regit gressus, & lumina temperat arte.
Currit, ut in latebras ludens perducat amantem:
Vult dare, sed cupiens simplex & honesta videri,
Denegat, & pugnat; sed avult super omnia vinci,
Fœmina Cæciaco (res mira) simillima vento est,
Qui trahit, expellens mendaci nubila flatu.

Crocodilus. *Est in eis pietas Crocodili*] Crocodilus, est animal terrestre, & aquatile; crescit ex minimo ad decem & septem & amplius cubitos: quibusdam Ægyptiorum Crocodili sacrosancti sunt: quibusdam non sunt, sed veluti hostes exagitantur. Unde Juven. *Crocodilon adorat Pars hæc.* Est autem bellua hæc, quæ ova parit instar anserinorum, contra fugaces terribilis, contra insequentes autem fugax; hebetes oculos habet in aqua, extra aquam acerrimi visûs est; conspecto homine emittit lacrymas, mox appropinquantem devorat; unde factum est proverbium, *Lacrymæ Crocodili*; de his qui sub specie pietatis homines fallunt. *Hyæna.* Graphicè ergò dicit, *Est in eis pietas Crocodili. Hyæna*] autem animal est in Africa præcipuè nascens; utramque e naturam esse nonnulli existimant, & alternis annis marem, alternis fœminam fieri. Hoc Aristoteles negat. Collum ei & juba continuatæ spinæ porrigitur, flectiq; nisi circumactu totius corporis non potest. Humanum sermonem inter pastorum stabula assimulare dicitur, nomenq; alicujus discere, quem foras evocatum dilaceret, vomitionem etiam hominis imitari ad solicitandos canes, quos invadit. Solet præterea id animal sepulcra eruere, ut corpore inquirat: Hæc Sipontinus: ob quæ rectè dicitur *astutia Hyænæ*. *Fidito.* *Fidito*] .i. confidito. *Non clypeo*] scilicet crystallino ipsiu Palladis, cujus numine protectus Perseus Medusam intere mit; è cujus sanguine natus fingitur Pegasus equus alatu. *Medusa.* Erat autem Medusa una trium Gorgonum, quæ unu habuisse oculum, quò vicissim uterentur, dicuntur; ho est unionem seu margaritam: erat autem pulcherrima; un de se inspicientes, in stuporem traxit, & ita in saxa verter dicta est. Hanc enim visam Neptunus, ardens amore

in

in templum usque Palladis insequutus, illic oppressit; unde irata dea ipsius capillos, quibus Neptuno placuerat, in angues mutavit, deditq; ut omnes eam inspicientes, in lapides verterentur. Perseus autem dicitur Danaes Acrisii regis Argivorum filiæ, ab Jove oppressæ, filius. *Monstra peremerunt multi*] ut Hercules, Theseus, Perseus. *Domuère gigantes*] ut dii in bello giganteo, & Hercules Antæum in Libya, & Geryonem in Hispania, Cacum in Italia, & alios alibi. *Evertère urbes*] ut Scipio Carthaginem in Africa, & Numantiam in Hispania, Græci Trojam, & alii alias. *Legem imposuère marinis Fluctibus*] ut Cæsar, & Augustus, Lucrino lacui. Xerxes, qui pontem super mare extruxit, & cùm dirutum videret, flagellis cædi jussit. *Et montibus aspris*] ut idem Xerxes, qui Athon montem æquavit solo, & pro parte navigabilem fecit. Juv. *Velificatus Athos*. Dicitur autem *aspris*, per Syncopen, pro *asperis*. *Sed qui Cuncta subegerunt*] Juv. Sat. 6. *Nunc patimur longæ pacis mala; sævior armis Luxuria incubuit, victumq; ulciscitur orbem. Rex qui pastor erat*] David, *fundâ*] quâ Goliah stravit. *Spolioq; leonis*] quem se adhuc pastorem interemisse dicit. *Et natus*] i. filius ejus Solomon. *Qui templa Sionia*] id est, Hierosolymitana: Nam Sion principalis pars Hierosolymæ est. De his in libris Regum, & de Samsone lib. Jud. dicitur. *Rhomphæa*] framea, quâ Angelus à Paradiso terruit Adam & Evam. Plebeii ac triviales sunt versiculi; *Adam, Samsonem, Loth, Davidem, Solomonem, Fœmina, decepit: Quis modo tutus erit? Frontem ligat auro*] quod crinale vocant; aut reticulo aureo, seu aurato. *Purpurat*] i. purpureas facit, hoc est, rubicundas. *Arte*] scilicet fucatoriâ. *Lumina*] i. occulos. *Currit, ut in latebras ludens perducat amantem*] Unde poeta, *Malo me Galatea petit lasciva puella: Et fugit ad salices, & se cupit antè videri.* Aut ad eam respicis, de qua Prov. 7. mirum in modum graphicè loquitur Solomon: omitto verba, quia in manibus sunt. *Vult darè*] scil. stuprum, & copiam sui. *Sed vult super omnia vinci*] ut vim sibi illatam dicat. *Cæciaco vento*] Cæcias enim trahit ad se nubes, quas alii venti propellunt.

Quisquis es (expertus moneo) tentare recusa
Dum licet, hæc fragilis quot habet fastidia sexus.
Immundum natura animal, sed quæritur arte
Munditiès; id luce opus est, ea somnia nocte.
Deglabrat, atque lavat, pingit, striat, ungit & ornat;
Tota dolus, tota ars, tota histrio, tota venenum.
Consilio speculi gerit omnia, labra movere
Discit, & inspecto vultum componere vitro.
Discit blandiri, discit ridere, jocari.
Incedens humeros discit vibrare, naresque.
Quid sibi vult nudum pectus? quid aperta supernè
Rimula, quæ bifidam deducit in ubera vallem?
Nempe nihil nisi quo virus penetrabile sensum
Plus premat, & Stygiæ rapiant præcordia flammæ.
Hi juvenum scopuli, Syrtes, Scylla atque Charybdes.
Hæ immundæ Phinei volucres, quæ, ventre soluto,
Proluvie fœda thalamos, cœnacula, mensas,
Compita, templa, vias, agros, mare, flumina, montes,
Incestare solent: hæ sunt Phorcynides ore
Monstrifico, extremis Libyæ quæ in finibus olim
Aspectu mutare homines in saxa solebant.

Quisquis es (expertus moneo)] Parenthesis est. *Tentare*] id est, attentare & periculum facere. *Recusa*] Ovid. *Dum licet, indigno subtrahe colla jugo.* Et iterum, *Principiis obsta: sero medicina paratur, Dum mala per longas invaluere moras.* *Fastidia*] id est, superbos contemptus. *Immundam natura animal*] si animo vituperandi hoc diceret, ineptiret. Nam si natura immundæ, & cura ac arte mundæ sunt, in hoc venient laudandæ, quod arte naturam corrigunt: verum animo dehortandi ab earum illecebris & fucata venustate, id dicit. *Id luce opus est*] id est, nihil aliud faciunt noctes & dies, sive noctu & interdiu. *Deglabrat*] id est, lævem & glabram facit cutem, rugis & pilis amotis. *Striat*] in tricas colligit capillos. *Tota*] scilicet ens aut existens dolus. *Tota histrio*] ludicra, & scurrilis. *Tota venenum*] quia utrique videndo fœmina, & tactu inficit. Unde quidam, *Est tactu viscus mulier, visu basiliscus.* *Humeros discit vibrare*], id nimium petulantes faciunt,

Fastidia.

quæ

quæ humeros agitant ficut in amplexu: nam honestæ matres student esse demissis humeris. *Natésq;*] id est, clunes: Satyricus, *Tremulo descendunt clune puellæ*. *Rimula*] id est, fissura vestium in sinu inter mamillas. *Quæ bifidam*] id est, in binas partes divisam. *Virus*] id est, venenum, quo visa inficit. *Flammæ Stygiæ*] i. infernales: potiùs dixissem Phlegethonteæ. *Præcordia*] sunt tenues membranæ circa cor, quæ dicuntur affectionum, sive passionum sedes. *Hi juvenem scopuli, Syrtes*] i. brevia, vada arenosa, in quæ qui inciderit, difficulter evadit. Allegoricè ergò summa pericula intelligit, sicut sunt Scylla & Charybdis, in mari Siculo. *Immundæ Phinei volucres*] i. Harpyæ, de quibus Æneïd. 3. *Excipiunt Strophades, Graio stant nomine dictæ Insulæ in Ionio magno quas dira Celæno, Harpyæq; colunt aliæ, Phineïa postquam Clausa domus, mensásq; metu liquêre priores. Tristius haud illis monstrum, nec sævior ulla Pestis, & ira Deûm Stygiis sese extulit undis. Virginei volucrum vultus, fœdissima ventris Proluvies, uncæq; manus, & pallida semper Ora fame.* Phineus autem rex Arcadiæ liberis novercam subinduxit, cósq; ut illi complaceret, excæcavit: ob quam rem irati dii, ei oculos sustulerunt, & immiserunt Harpyas, quæ illi cibum abriperent; quod & diu fecerunt. Sed quia Argonautas hospitio susceperat, miserunt ad eum Zetem, & Calaim, Boreæ regis ac venti Thraciæ, ac Orithyæ ab eo raptæ filios, juvenes allatos, qui eas ad Strophadas usque pepulerunt. *Cœnacula*] altiora domûs, aut pro locis in quibus cœnatur. *Incestare*] id est, polluere, & non castum reddere. Æneïd. 6. *Et totam incestat funere classem*. *Hæ sunt Phorcynides*] id est, Gorgones. Ovid. *Finibus extremis Libyes, ubi fervida tellus Accipit Oceanum demisso sole calentem, Squallebant latè Phorcynidos arva Medusæ.*

Bifida. *Virus.* *Præcordia.* *Harpyæ.* *Cœnacula.* *Incestare.*

Carmina docti loqui cursim recitavimus Umbri,
Quæ si visa tibi nimiùm prolixa, memento,
Ipsius id rei vitium, non carminis esse.
Non longum est carmen: mulierum amentia longa est.
O memorande senex, quo se vetus Umbria tantum
Jactat, & ipse tuæ Tyberis conterminus urbi:

Martia non abs te tantum re Roma vocabat.
Ipsa tuas artes, & non trivialia nôrat
Carmina: te vitâ functum flevêre Latinæ
Naiades & Graiæ. Tuo molliter ossa quiescant
Semper, & in summo mens aurea vivat Olympo.

Carmina doctiloqui] Hunc, ut dixi, licet aut Autonium Campanum intelligere, aut Franciscum Petrarcham, aut alium quemvis eâ tempestate doctum. *Ipsius id rei*] contra artem producit syllabam: Nam quintæ declinationis nomina non producunt e ante *i*, nisi præcedat *i*: & ita rei, spei, fidei, plebei, penultimam corripiunt. Possumus versum emendare sic: *Ipsius esse rei vitium, non carmina, illud.* *Non longum est carmen*] Unde Martial. *Non sunt longa, quibus nihil est quod demere possis.* *Martia Roma*] aut bellicosa olim, aut Martem autorem habens: unde Livius in præfatione, *Si cui populo licere oportet, consecrare origines suas, & ad Deos referre autores; ea belli gloria est P. R. ut cùm suum, conditorisque sui parentem Martem potissimùm ferat, tam hoc gentes humanæ patiantur æquo animo, quàm imperium patiuntur.* *Et non trivialia*] Non vulgaria. *Non tu in triviis indocte solebas Stridenti miserum stipulâ disperdere carmen?* *Te vita functum*] id est, defunctum. *Latinæ Naiades*] id est, fluviorum & fontium Italicorum nymphæ, propter sermonem Latinum. *Et Graiæ*] id est, Græcæ, propter Græcum. *Tua molliter ossa quiescant*] unde prius ubi de sepulchro levi loquuti sumus, disseruimus: hoc ad veterem pertinet superstitionem, nam veriùs Virgilius dicit, *Facilis jactura sepulchri.* Et Sen. *Quid refert, humine an in sublimi putrescam?* *Mens aurea*] id est, pulcherrima. *Vivat Olympo*] id est, cœlo: hoc catholico viro dignum est, Olympus autem Macedoniæ mons altissimus, pro cœlo à Græcis potissimùm poni solet.

Naiades. *Graiæ.* *Olympus.*

ECLO-

De consuetudine divitum erga poetas,
inscripta CANDIDUS.

JOAN. MURMELII Argumentum.

Otia Sylvanus miratur inertia vatis,
Candidus abjectos queritur nunc esse poëtas.

Sylvanus & Candidus.

CAndide, nobiscum pecudes aliquando solebas
Pascere, & his gelidis calamos inflare sub umbris,
Et miscere sales simul & certare palæstrâ.
Nunc autem, quasi pastores & rura perosus,
Pascua sopito fugis, & trahis otia, cantu.
Can. Vos, quibus est res ampla domi, quibus ubera vacca
Plena ferunt, quibus alba greges mulctralia complent,
Cymbia lacte nivent, & pinguia prandia fumant,
Carmina laudatis; si quid concinnius exit
Plauditis, ac læti placidas extenditis aures;
Pro numeris vanas laudes, & inania verba
Redditis; interea pastor sitit, esurit, alget.
Sylv. Nonne potes curare greges & dicere versus,
Cùm vacat, & positis vitam traducere curis.
Can. Omnem operam gregibus pastorem impendere oportet,
Ire, redire, lupos arcere, mapalia sæpe
Cingere, mercari paleas & pabula, victum
Quærere: nil superest otî; laudabile carmen
Omnem operam, totúmque caput, Sylvane, requirit.
Grande utrumque opus est, & nostris viribus impar.
Cùm cecini, sitio: sitienti pocula nemo
Porrigit, irrident alii: Tibi penula (dicunt)
Candide trita, genu nudum, riget hispida barba:
Jam sylvæ implumes, & hyems in montibus albet
Irascor, doleo, indignor: fert omnia victus,
Lanitium, fœtúsque mares; non vendimus agnas,
Sed quia lac pascunt, premitur nihil: ubera siccant.

Candide, nobiscum, &c.] Argumentum hujus eclogæ est detestatio tenacitatis divitum in poëtas; quorum ingratitudine

tudine & avaritiâ, aurea vena in poëtis extinguitur. Per *Candidum* autem, mihi verisimile fit poëtam posse intelligi; per *Sylvanum*, quemvis divitem avarum. Inducit tamen utrumque pastorem, unde dicit *sub his umbris*] quasi dicat, sub quibus sumus; nec quicquam aptius *Sylvano*, quàm esse in *sylvis*. Est autem ferè eadem farrago quæ in Juvenal. Satyr. 7. *Et miscere sales*] id est, lepôres sermonis. *Sopito*] id est, oppresso, & neglecto cantu, quæ res doluit *Sylvano*. Nam divites avari, licèt nihil conferant in poëtas bonos, admirantur tamen eos, & oblectantur eorum carminibus: unde Juven. in dicta Satyra, *Spes nulla ulterior; didicit nam dives avarus, Tantum admirari, tantum laudare disertos, Ut pueri Junonis avem*, id est, pavonem admirantur & laudant: quia laudato nihil porrigunt, sed, si possunt, plumas auferunt. *Plena ferant*] Maro significantiùs *distenta* dixit. *Alba mulctralia*] id est, mulctras, hoc est, vasa in quæ mulgetur, lacte albicantia. *Cymbia*] id est, vasa incurva in morem cymbarum facta. *Carmina laudatis*] sicut jam Juven. dixit. *Si quid concinnius*] id est, modulatius: & ut Persius; *Si quid tamen aptius exit*. *Plauditis*] id est, applauditis. *Vanas laudes*] quia nihil commodi afferentes. Nam *probitas laudatur & alget*. *Alget*] quia nudus, & ità algore conficitur. Juven. Sat. 7. *Tædia tunc subeunt animos, tunc séque suámque Terpsichoren odit facunda & nuda senectus*. Et pòst; *neq; enim cantare sub antro Pierio, Thyrsúmve potest contingere sana Paupertas atque æris inops, quo nocte dieq; Corpus eget*. *Satur est cum dicit Horatius, Ohe*, &c. *Omnem operam gregibus*] Juven. *Pectora nostra duas non admittentia curas, Magnæ mentis opus*, &c. *Mapalia*] id est, casas & tuguria. *Sepe*] sepimento: Est ablativus à nominativo *sepes*. *Nil superest oti*] pro otii; enumerat autem negotia pastoralia, volens à consimili etiam alia intelligi. *Tibi penula*] .i. vestis exterior, attrita. *Sylvæ implumes*] id est, foliis spoliatæ. *Fert omnia victus*] id est, aufert. Sicut Maro; *Omnia fert ætas, animum quoq;* *Victus autem*] id est, necessitas edendi ut vivas: aut *victus*]

Mulctralia. *Cymbia.* *Concinnius.*

Penula.

victus] id est, cibus quo vivas. *Fert*] id est, absumit. *Lanitium*] id est, lanam. *Fœtusque mares*] id est, arietes & hœdos, aculeatos reliquos. *Non vendimus agnas*] quia ad futuram propagationem recipiunt eas. *Lac pascunt*] id est, sugunt & absumunt, dum pascuntur. *Premitur nihil*] id est, non fit caseus mollis. Maro: & *pressi copia lactis*. *Ubera siccant*] ex Marone est, ut alia multa.

Pœnitet ingenii, si quid mihi, pœnitet artis,
Pœnitet & vitæ, postquam mihi nulla secundant
Ex tot syderibus quot sunt in nocte serena.
Hactenus, ut nosti, gratis cantavimus; ætas
Indiga paucorum, merces fuit: altera longè
Conditio senii, quod nunc subit: omnium egenos
Reddit, & extinctis lucri spem viribus aufert.
Mox erit utendum partis, modo quærere tempus.
En! formica brevis, & provida bestia condit
In brumam nova farra cavis æstate latebris;
Neve renascantur fruges secat ore sepultas.

Sylv. *Scire genethliacos fatalia sydera dicunt:*
Hi sub Mercurio vates; & sub Jove reges,
Magnatesque locant: istis dat Juppiter aurum
Atque magistratus; dat Maiæ filius illis
Ingenium, linguam, citharam, & carminis artem.
Hæc tua sors; quid quæris opes? Deus omnia in omnes
Dividit, ut melius nobis videt esse futurum.
Sorte tua contentus abi, sine cætera nobis.

Can. *Sunt tibi divitiæ, mihi carmina; quid petis ergò*
Carmen, & invadis partes, Sylvane, alienas?

Sylv. *Non tibi surripio carmen, nec Apollinis arma,*
Sed dare dulcisonis aures concentibus opto.

Can. *Si gaudere meis igitur concentibus optas,*
Nos gaudere tuis opibus, Sylvane, decorum est.

Sylv. *Ille meis opibus gaudet, qui diligit: odit*
Invidus, atque animo bona fert aliena molesto.

Can. *Sic quoque tu nostris absens gaudere camœnis*
Sat potes: hæc artis sat sint tibi gaudia nostræ:
Carmina sunt auris convivia, caseus oris.

Si

Si cupis auditu, fac nos gaudere palato.
Hoc amor, hoc pietas, hoc vult Deus; omnia non dat
Omnibus, ut nemo sibi sit satis, indigeátque
Alter ope alterius; quæ res conjungit in unum
Omne genus, Gallos, Mauros, Italos & Iberos.

Pœnitet ingenii] Prosequitur *Candidus* querelas suas. *Pœnitet ingenii*] i. habere ingenium ad carmen aptum. *Si quid mihi*] scilicet est ingenii. *Nulla secundant*] id est, prospera sunt; ut ventus & flatus secundus, id est, sequens, & à tergo veniens navigantibus. *Quot sunt*] id est, apparent. Nam plura sunt. *Gratis*] id est, sine mercede. *Sed ætas*] scilicet juvenilis. *Indiga*] i. indigens paucorum; non enim subjecta est morbis, nec tanto eget munimento contra frigora. *Quod*] scilicet senium. *Nunc subit*] id est, surrepit, non animadvertentibus nobis. *Omnium egenos Reddit*] Unde Juven. *Lucri spem*] id est, spem lucrandi. *Mox erit utendum partis*] id est, acquisitis in juventa. *Nunc quærere*] pro quærendi, id est, acquirendi. *Tempus*] subaudi *est*. *En! formica*] Solomon Prov. 6. *Vade ad formicam, ô piger, & considera vias ejus, & disce sapientiam; quæ cùm non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat.* Et 30. *Formica populus infirmus, qui præparat in messe cibum suum.* Horat. primo Sermonum; *Sicut Parvula (nam exemplo est) magni formica laboris; Ore trahit, quodcunque potest, atq; addit acervo; Quem struit, haud ignara ac non incauta futuri. In brumam*] i. ad brevissimum diem, ut est in solstitio hyberno. Ordo est. *Condit*] i. abscondit. *Æstate*] i. per æstatem, *cavis latebris farra nova. Neve*] pro & ne. *Renascantur*] i. germinent. *Secat ore*] i. germen auferendo, dirumpit. *Fruges sepultas*] id est, absconditas in terris. *Genethliacos*] id est, de genesi & nativitate judicantes, qui inspecto nativitatis horoscopo, futuram vitam prædicant. *Hi*] scilicet genethliaci, & mathematici, *locant sub Mercurio*] id est, horâ nascendi, quâ Mercurius dominatur. *Vates*] i. prophetas, & poëtas, & omnes prudentes cautos ac ingeniosos. *Et sub Jove reges Magnatésq;*] Unde secundum Homerum in

Indiga.

Bruma.

Candere.

Iliad.

Iliad. *Honor autem à Jove est.* *Maiæ filius*] i. Mercurius. *Dat illis*] scilicet vatibus sub se natis ingenium, & ità vult eos contentos esse debere sua sorte; dicens, *Sorte tuâ contentus abi.* *Sine*] id est, derelinque. *Cætera*] id est, divitias & opes. *Nobis*] id est, qui ingenium & carminis artem non habemus. *Quid petis ergo Carmen?*] subtilis objectio. *Non tibi surripio carmen*] Callida quoque responsio: *Nec Apollinis arma*] citharam scilicet, cujus est inventor, ac cætera instrumenta musica, quia *In medio residens complectitur omnia Phœbus*: est enim princeps musicorum. Horat. *Lyræ solers & cantor Apollo.* Unde secundum Plinium, carmen Heroïcum oraculis Apollinis debemus. Et ideo Augustus illi ædem consecravit, ad quam carmina Phœbo digna ferantur; de qua Persius. *Ad sacra vatum carmen affero nostrum*: & Juven. *Musarum & Apollinis æde relictâ*, &c. *Si gaudere*] Rursus acris objectio, & subtilior purgatio, sed subtilissima rursum rejectio. *Carmina sunt auris convivia, caseus oris*] Pulchrum & proverbiale est. *Quæ res conjungit in unum*] Id verè dicit. Nam propter egestatem, & mutua auxilia, sunt inter varias nationes commercia. *Iberos*] id est, Hispanos.

Sydera jungamus; facito mihi Juppiter adsit.
Et tibi Mercurius noster dabit omnia, saxo,
Pileolum, virgam, citharas, nodum Herculis, alas.
Sylv. *Vana super vacuis inculcas plurima verbis.*
Can. *Vana inquis, quæ damna tuis inferre videntur*
Divitiis: si vis nostras audire camœnas,
Erue sopitam de sollicitudine mentem:
Vult hilares animos tranquilláque pectora carmen.
Torpeo ut esuriem patiens & frigora milvus:
Jamdudum squarrosa cutis, sitis occupat ora.
Nec pecus in stabulis, nec in agro farra, nec aurum
In loculis; & vis positis me vivere curis?
Non facit ad nostros talis medicina dolores.
Fac alacrem, tege, pasce, gravi succurre senectæ;
Invenies promptum versu, & cantare paratum.
Plena domus curas abigit, cellaria plena,
Plena penus, plenique cadi, plenæq; lagenæ,

Hor-

Horrea plena, greges læti, gravis ære crumena.
Tunc juvat hybernos noctu vigilare Decembres.
Ante focum, & cineri ludos inarare bacillo,
Torrere, & tepidis tostas operire favillis
Castaneas, plenóque sitim restinguere vitro,
Fabellísque inter nentes ridere puellas.
Tityrus (ut fama est) sub Mecœnate vetusto
Rura, boves, & agros, & Martia bella canebat
Altius, & magno pulsabat sydera cantu:
Eloquium fortuna dabat. Nos debile vulgus,
Pannosos, macie affectos, farragine pastos,
Aoniæ fugiunt Musæ, contemnit Apollo.

Sydera jungamus] id est, Jovem cum Mercurio; id est, communica mihi dona Jovis, & communicabo tecum dona Mercurii. *Faxo*] id est, faciam, ut *Mercurius noster*] id est, poetarum pater, & ingenii largitor, *det tibi pileolum*] id est, galerum, qui Mercurio assignatur, quod semper ferè radiis solaribus quasi galero tectus sit. *Virgam*] id est, caduceum. Unde Maro Æneid. 4. *Tum virgam capit, hac animas ille evocat Orco Palentes, alias sub tristia Tartara mittit: Dat somnos, adimitque, & lumina morte resignat. Illâ fretus agit ventos, & turbida tranat Nubila.* Id autem ex ultimo Iliad. sumptum videtur, qui locus sic versus est: *Tum virgam capit, hac oculos Deus excitat ipse, Hac dulces suadet somnos, & lumina claudit.* Macr. l. 1. Sat. dicit *caduceum* duobus draconibus ornatum fuisse, mare & fœminâ in nodum obligatis invicem parte mediâ voluminis sui: unde Mart. l. 7. *Cyllenes cœlique decus, facunde minister, Aurea cui torto virga dracone viret. Citharas*] quia tetrachordum invenit, id est, lyram quatuor chordarum; cùm Apollo septem chordarum invenisset. Unde Hor. l. 1. Car. *Curvæq; lyræ parentem. Nodum Herculis*] id est, inextricabilem, qualem Hercules invenit, qui nec principium, nec exitum habere videbatur: qui tamen dissolverat, dives erat. Hunc in caduceo jam ex draconibus consertum diximus. Alii *Herculanum nodum* dicunt, non ab Hercule inventum, sed à Mercurio: verùm ab Hercule dissolutum, non quidem arte, sed vi; quod & Alexandrum

Faxo. *Pileolus.* *Cithara.* *Nodus Herculis.*

Alexandrum magnum fecisse dicunt. Uterque tamen, & Mercurius mercium ac mercatorum deus, & Hercules, divitias quibus favent conferre dicuntur. Unde Horat. *Dives amico Hercule*, Et Persius: *O si sub rastro crepet argenti mihi seria dextro Hercule!* Antiquitas enim (ut scribit Diodorus) fabulata est Herculem dixisse, postquam ad deos translatus erat, qui sibi decimam bonorum dicarent, vitam felicem ducturos: quod Lucullus ditissimus, & alii Romanorum plurimi fecerunt, usque adeò ut ex decimis illi templum egregium trans Tyberim ædificârint. Per nodum ergò intelligam difficultatem acquirendarum divitiarum quas uterque confert: Mercurius quidem, vafrâ mente & ingenio cauto; Hercules vi quâ aurea mala abstulit. *Alas*] quibus à diis ornatus mittitur; ut Æn. 4. *Hîc primùm paribus nitens Cyllenius alis Constitit*, &c. *Vult hilares animos*] Unde Ovid. *Carmina proveniunt animos deducta sereno.* *Squarrosa cutis*] Squarrosi dicuntur quorum cutis exurgit ob assiduam illuviem. Lucil. *Verorum ac rapidum squarrosa incondita nostra.* *Promptum versu*] id est, ad versum. Videri potest dativus antiquus. *Plena domus*] scilicet divitiarum. *Curas abigit*] quod tamen multis contrà evenit: Nam ut dicit Juven. *Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit.* *Horrea plena*] Legam meliùs, hordea plena. *Greges læti*] id est, pingues, qui lætitiam afferunt dominis; aut bene curati, & ità revera læti. *Gravis ære crumena*] id est, marsupium, ut quidam dicunt. *Ære*] pecuniâ, quia ærea primùm fuit. Unde *ærarium*, quem fiscum nunc appellant. *Ludos inarare*] id securi faciunt rustici, divinare facientes quem sulcum tetigerint. *Bacillo*] parvo baculo, & dicitur in Nominativo bacillum. *Tityrus*] id est, Virgilius. *Farragine*] pulmentario ex farre facto. *Aoniæ*] quæ in Phocidis montibus, quos Aones olim habitavefunt, frequentes sunt.

Lucullus. *Squarrosus.* *Crumena.* *Ærarium.* *Bacillum.* *Farrago.* *Aoniæ.*

Sylv. *Si sperata mihi dederit fortuna quod opto,*
Candide, præsenti te sollicitudine solvam.

Can. *O utinam, Sylvane, foret tibi tanta voluntas,*
Quanta est hac etiam tibi tempestate facultas!

Non ego divitias Cosmi, non Serica posco
Pallia, non Tyrias chlamydas, non prandia regum,
Non patinam Æsopi fameo, clypeúmve Minervæ:
Nil opus est regis laribus, cui ferrea nomen
Tradidit, aut, si mens non fallitur, ænea barba.
Hæc me jampridem memini didicisse sub Umbro.
Postulo vestitum, peto victum sublare parvo,
Certior istud opis toti non defore vitæ;
Sint mihi Pythagoræ mensæ, Codrique supellex.
Sæpe alios, qui spem dederint, invenimus ore
Magnificos, sed re modicos: tibi fidimus uni,
Tu mihi si fueris mendax, præciditur omnis
Spes, ut solstitio fiam Philomela reverso
Mutus & elinguis: suspendere postibus arma.
Tempus erit, clausóque abigi spectacula circo.

Si sperata, &c.] Graphicè ostendit quod Ovidius dicit, quia *Pollicitis dives quilibet esse potest. Non ego divitias Cosmi*] Alii Cosmæ legunt, illius Florentini ditissimi. Sed & Cosmi multi fuerunt divites; congruúmque est divitibus nomen. Nam κόσμος dicitur ornamentum & mundus: κοσμέω, idem est quod orno. Unde & Latini mundum pro ornamento accipiunt, dicentes *mundum muliebrem*, quæcunque ad mulieris ornatum faciunt. *Non Serica posco Pallia*] *Seres* populi sunt circa Indiam, apud quos sunt arbores lanigeræ sine vermibus, quarum frondium canitiem depectunt aquâ perfusâ, ex quo vellere vestimenta conficiuntur, quæ Serica apellantur, ut autor est Plinius. Unde & Maro. *Velleráque ut foliis depectunt tenuia Seres.* Errat autem Servius qui Serica à bombycibus confici vult, cùm bombyces non apud Seras, sed in Arabia, & insula Coo peculiariter proveniant. Qui quidem bombyces vermiculi sunt, telásque aranearum modo texunt ad vestem luxúmque fœminarum; quæ bombycina appellantur. Juv. *Quarum delicias pannus bombycinus urit. Non Tyrias chlamydas*] .i. vestes ex purpura dibapha, id est, bis tincta, ut apud Tyrum fiebat, & idcirco in magno erant pretio. *Non prandia regum*] .i. prædivitum. Persius, *In luxum, & prandia regum. Non patinam Æsopi*] id est, qualem

Seres. *Serica.* *Bombyces.* *Bombycina.* *Dibapha.*

qualem procuravit Æſopus; non fabulator ille Phrygius, ſed Romanus hiſtrio, qui filiis ex quæſtu hiſtrionico ducenties ſeſtertiûm reliquit, quas opes filii abſumpſerunt. Unde Horat. 2. Sermonum: *Filius Æſopi, detractum ex aure Metellæ, Scilicet ut decies ſolidûm exorberet, aceto Diluit inſignem baccam* .i. margaritam ſeu unionem pretio decies ſeſtertiûm, aceto liquefecit & abſorpſit. Et ità filius hic notaretur, quia etiam Æſopus dici potuit. Literæ enim omnes diffamant patinam Æſopi. Unde & Beroaldus: *Jam patina Æſopi cedat, jam luxus Apiti, Et Ptolomæorum prodiga luxuries. Clypeúmve Minervæ*] .i. quanti æſtimata eſt ægis in pectore Minervæ, quæ prudentiam denotat, quâ pectora ſapientium muniuntur. *Nil opus eſt regis laribus*] .i. domibus aut ædibus. *Cui ferrea*, &c.] Quidam Pyrrham intelligerent, qui (ut Servius tradit) cùm à patre vocaretur Neoptolemus, poſtea dictus eſt Pyrrhus, à colore pilorum, qui ſubrufus erat. Ego autem intelligo de Nerone, aut majoribus ejus, qui æneam dicti ſunt habere barbam, atq; Ænobarbi vocati. De qua re ſic dicit Sipontinus: *Ænobarbus, hoc eſt, rutilam & quaſi æneam barbam habens, fuit cognomen Domitiorum, ex qua familia Nero fuit. Autorem autem originis paritérque cognominis habuerunt L. Domitium, cui rure quondam revertenti juvenes gemini auguſtiori formâ apparuerunt, juſſerúntq; nuntiari Senatui, ac populo Romano victoriam, de qua adhuc incertum erat: atque in fidem majeſtatis adeò permulſerunt malas, ut è nigro rutilum ærique aſſimilem capillum redderent; quod inſigne manſit & in poſteris ejus, ac magna pars rutilâ barbâ fuerunt. Unde Cn. Domitium Neronis atavum, (qui in Tribunatu ſuo pontificibus offenſior, quòd alium quàm ſe in patris ſui locum cooptâſſent, jus ſacerdotum ſurrogandorum à collegiis ad populum tranſtulerat, ac in conſulatu Allobrogibus Alverniſque ſuperatis, elephanto vectus fuerat, turbâ militum quaſi inter ſolennia ſacrificii proſequente) Lucius Craſſus orator dixit non eſſe mirandum, quod æneam barbam haberet, cui os ferreum, cor plumbeum eſſet.* Hæc ille. Quia ergò Neronem conſtat palatium

Æſopi tinæ.

Pyrrhus.

Ænobarbus.

sumptuosissimum extruxisse fuisséque de Ænobarborum familia, de illo intelligendum putem. Unde dicit Suetonius in ejus vita, quòd non in alia re damnosior, quàm in ædificando fuit. Nam domum à palatio Exquilias usque fecit, quàm primò transitoriam, mox incendio absumptam, restitutámque, auream nominavit. De cujus spatio atque cultu sufficeret hoc retulisse: Vestibulum ejus fuit in quo Colossus ducentorum viginti pedum staret; ipsius effigiei tanta laxitas, ut porticus triplices milialias haberet; item stagnum maris instar, circumseptum ædificiis ad urbium speciem, & reliqua quæ prosequitur Tranquillus ibidem. Dubitat autem an ferrea barba illi nomen dederit, vel quòd ferreus, id est, durissimus esset, vel quòd os ferreum dictus est habuisse Domitius; vel quòd rustico congruit de nominis causa dubitare, sicut ille, *In medio duo signa, Conon, & Quis fuit alter, Descripsit radio totum qui gentibus orbem? Hæc me jampridem memini didicisse*] Valla diceret non esse dicendum, *jampridem didicisse*, quia persistentem actionem, & præsens tempus efflagitant *jampridem*, *jamdudum*, *jam olim*, aut *olim jam*. Verùm, licet duriùs, posse dici, *Jampridem memini*: At Agretius negabit rectè dictum, *Memini didicisse*. Vult enim *memini* cum præsenti construendum: sed Valla contrà sentit, in Raudem. Unde & Persius, *Nec in bicipiti somniâsse Parnasso memini. Sub Umbro*] de quo priùs dictum est. Id autem addit, nè contra decorum peritior haberetur pastor, aut ut præceptori suo non ingratus sit, quem nescio an Sipontinum dicam, à quo plurima sumpsisse videtur. *Sint mihi Pythagoreæ mensæ*] qui carnibus abstinuit; & ventri indulsit non omne legumen, quia etiam fabis abstinuit; sed herbis vescebatur crescentibus in hortis: unde *epulum possis centum dare Pythagoreis*. *Codrique suppellex*] pauperis Poetæ ac Philosophi, de quo Juven. Sat. 3. *Lectus erat Codro proculâ minor, urceoli sex, Ornamentum abaci necnon & parvulus infrà Cantharus, & recubans sub eodem marmore Chiron: Jámque vetus Græcos servabat cista libellos, Et divina opici rodebant carmina mures.*

Pythagoras.

Códrus.

mures. Nil habuit Codri. Quis enim negat? & tamen illud Perdidit infelix totum nil. Hæc ille. *Ore*] id eſt, pollicitationibus, *Magnificos: Sed re*] id eſt, exhibitione pollicitorum, *medicos. Tibi fidimus*] id eſt, confidimus. *Ego fiam Philomela reverſo ſolſtitio*] id eſt, ut Philomela in ſolſtitio, *quia mutus, & elinguis*] id eſt, nihil canam, ſicut nec Philomela, quæ in vere præcipuè canit. *Suſpendere poſtibus arma Tempus erit. Arma*] id eſt fiſtulam & plectra, & cætera inſtrumenta muſica: alludit tamen ad arma pugilum, qui ad poſtem Herculis figebant arma ſua, quando eſſent emeriti, aut ampliùs exercere nolent; ſicut & cæterorum officiorum diis ſua, quicunque ampliùs uti nollent, ſuſpendebant arma. *Et Tempus erat abigi ſpectacula*] id eſt, ſpectatores, *Circo*] id eſt, theatro clauſo. *Arma. Circus.*

Sylv. *Candide, vidiſti Romam, ſanctiq; ſenatûs*
Pontifices, ubi tot vates, ubi copia rerum
Tantarum? facile eſt illis diteſcere campis.
Can. *Deciperis, me velle putans diteſcere: veſci*
Et lupus omne animal crudis exiſtimat eſcis.
Túque putas alios, quo tu pede, claudere paſſum.
Non ego ditari cupio, ſed vivere parvo:
Fac habeam tenuem ſine ſollicitudine victum;
Hoc contentus eam. Romana palatia vidi.
Sed quid Roma, putas, mihi proderit, ô Sylvane?
Occìdit Auguſtus, nunquam rediturus ab Orco.
Si quid Roma dabit, nugas dabit, accipit aurum,
Verba dat: Heu! Romæ nunc ſola pecunia regnat,
Exilium virtus patitur: ſperare jubemur
Undique, & in toto vates ſpe paſcitur orbe.
Sylv. *Dic pugnas, dic geſta virûm, dic prælia regum;*
Vertere ad hos qui ſceptra tenent, qui regna gubernant:
Invenies qui te de ſordibus eruat iſtis.
Can. *Inveniam qui me derideat, & ſubſannet.*
Tempeſtate iſtâ reverentia tanta poëſi,
Quanta lupanari: Quid me, Sylvane, laceſſis?
Sylv. *Non decet obſcœnis vatem prorumpere verbis.*

Can. *Non possum non vera loqui : si vera taceri*
Fortè velis, levibus me parce lacessere dictis.
Sylv. *Utile consilium præstare, lacessere non est.*

Candide, vidisti Romam?] Disertè describit morem avatorum, qui nè juvent, aliò mittunt opem implorantes. *Sanctique senatûs pontifices*] id est, Cardinales, sicut canitur clarè, *senatus apostolorum*, quem Cardinales repræsentare dicuntur. *Facile est illis ditescere campis*] Ubi scilicet tot divites sunt. *Deciperis, me velle putans ditescere*] Non enim quæro ditescere, sed victum, & vestitum, quibus contentus quis sit. *Vesci*] Ordo est, *Et lupus existimat*] id est, censet & judicat omne animal *vesci crudis*] id est, incoctis *escis*] scilicet carnibus, quibus ipse vescitur *Tuq;*] id est, & tu putas alios *claudere passum*] id est, ingredi, eo pede, *quo tu*] id est, moveri eâ affectione quâ tu (per pedes enim sæpe intelliguntur affectiones) hoc est, quia tu cupis ditescere, censes omnes id cupere. *Tenuem sine solicitudine victum*]Non ergò affluentiam petit, sed securitatem, quam tamen Salvator sine solicitudine à se sperandum docet, vetans, *nè solliciti simus quid bibamus & comedamus. O Sylvane*] Spondaïcus versus non ineptus, quia & languorem animi loquentis, & pondus rerum habet. *Augustus*] id est, beneficus in poëtas: *Virgilium, Horatium, Tuccam, Varum*, cæteròsque principes. *Nugas*] pollicitationes inanes. *Sola pecunia regnat*] Horat. *Et genus, & formam regina pecunia donat.* Ovid. *Dat census honores, Census amicitias : pauper ubique jacet.* Juven. *Quantum quisq; sua nummorum servat in arca, Tantum habet & fidei.* Et rursus Horatius; *Hos solos aiunt sapere & bene vivere, quorum Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.* Et iterum Juv. de Romanis loquens; *Quandoquidem inter nos sanctissima divitiarum Majestas, etsi funesta pecunia templo Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras, Ut colitur pax atque fides*, &c. *Exilium virtus patitur*] Idem Juven. *Aude aliquid brevibus Gyaris & carcere dignum, Si vis esse aliquid : probitas laudatur, & alget, Criminibus debetur honos*, &c. *Vates spe pascimur omnes*] quia nihil recipimus. *Dic pugnas, dic gesta virûm*] aliud

aliud subterfugium avari. *Vertere*] imperativè à *vertor*, id est, sis conversus, seu verte te *ad hos*] id est, ad eos, *qui tenent sceptra*] id est, ad reges. *Et subsannet*] iterum spondaicus versus consimili ratione compositus. *Quanta lupanari*] id est, prostibulo, aut prostitutis. *Lupas* vocabant olim prostitutas; unde & prostibula, lupanaria. Hinc fictum volunt Romulum à lupa nutritum. *Non decet*] per alium se castigat. *Levibus dictis*] non parvis, aut modicis, sed vanis, contumeliosis, sicut mulieres leves, quibus prostituta est pudicitia; dicuntur & mores leves, qui inconstantes. *Me parce lacessere. Parce*] id est, abstine, ut Æneïdos primo, *Parce metu Citherea.* *Lupanar. Lupa.*

Can. *Consilii locuples ego, sed pauperrimus auri.*
Quî pugnas, quî gesta virum, quî prælia regum
Dicet inops vates, cui nec quo fistula possit
Aptiùs incidi, fierique foramina, culter?
Aspice, ut excussis laxatâ manubria clavis,
Ut dentata acies, veterique simillima serræ.
Hoc leve: sed mensæ grave & intollerabile damnum.
Utile consilium firmat, sed inutile mentem
Frangit, & extenuat vires, animúmque retundit.
Magnates dare parva pudet, dare magna recusant.
Adde quòd & nostri curant itá carmina reges,
Ut frondes Aquilo, mare Libs, vineta pruinæ.
Ipsi ad delicias reges, & ad otia versi,
Quod celebrant, laudari optant: hinc carmina manant
Perdita de studio Veneris, de scurrilitate,
De ganea, de segnitie, de infamibus actis:
Quæ castum, capitale nefas, celebrare poëtam.

Consilii loculpès ego, sed pauperrimus auri] Hor. etiam cum genitivo construxit, dicens, *Horum ergò optârim pauperrimus esse bonorum. Quî*] id est, quomodo, aut quare dicet inops vates pugnas, &c. *Cui nec*] supple est *culter, quo fistula possit Aptiùs incidi, & quo foramina possint fieri. Aspice ut manubria*] scilicet, cultrorum, id est capuli quibus capiuntur, & tenentur in manibus, *laxata*, supple *sint*] laxa & dissoluta. *Clavis*] id est, claviculis quibus compinguntur. *Excussis*] hoc dicens ostendit *Manubrium.*

 cultrum

cultrum suum. *Et aspice ut*] id est, qualiter, *Acies*] scilicet cultri, id est, acuta ejus pars, *dentata*] supple *sit*; id est, in modum serræ, in dentes extracta. Unde addit, *veteriq; simillima serræ*] quam Dædalum invenisse quidam volunt, ad similitudinem maxillæ serpentinæ. *Hoc damnum*] sc. de instrumentis, & vestitu. *Est leve*] id est, tolerabile. *Sed mensæ*] id est, victûs, est grave & intolerabile. *Magnates dare parva pudet*] quia, ut dicit Horatius, *Magnos magna decent*. Sed hoc vaframento scimus nonnullos usos, dicentes petentibus magna, Indignos esse, qui magna recipiant; & exiguum quiddam orantibus, Se non decere tam exigua munera conferre. *Ut frondes Aquilo*] qui eas nihili facit; *ut Libs*] ventus Libycus, *Curat mare*] in quod sæpe sævit; Et *ut pruinæ*] id est, ros congelatus, aut gelu matutinum, *Curant vineta*] id est, vites; quod etiam nihil est, quia etiam congelantur. *Ipsi ad delicias*] Ordo est, *Ipsi reges*] id est, præpotentes, *Versi ad delicias*] id est, delectationes & illecebras carnis, *Et ad otia*] id est, desidiam, *Optant laudari quod celebrant*] id est, oblectamenta sua. *De studio Veneris*, id est, amoribus impudicis. *De scurrilitate*] id est, inhonestâ dicacitate. *De ganea*] id est, cauponâ, & gulositate. *De segnitie*] id est, desidiâ: dicuntur enim segnes seorsum ab igne, qui activissimus est, tepidi & ignavi. *De infamibus actis*] id est, privatis, cùm gesta ferè sint publica. Meliùs autem (autore Vallâ) *acta*, quàm *actus*, in hac significatione dicimus. *Quæ castum, capitale nefas, celebrare poëtam*] Idem sanctè & Catholicè sentit in opusculo contra impudicè scribentes, unde explodenda est Catulliana sententia: *Nam castum esse decet pium poëtam Ipsum: versiculos nihil necesse est: Qui tum deniq; habent salem & leporem, Si sunt molliculi ac parùm pudici.* Cui tamen multi gentilium subscripserunt. Unde ad Voconiam poetam Adrianus Imp. *Lascivus versu, mente pudicus eras.* Et Ovid. de se, *Crede mihi. mores distant à Carmine nostro: Vita verecunda est, Musa jocosa mihi.* Et Mart. *Lasciva est nobis pagina, vita proba.*

erræ inventio.

Pruina.
Vineta.

Ganea.

At qui durâ manu gesserunt bella potenti,
Fortiter utentes ferro, non molliter auro,

Dilexêre

Dilexère graves Musas. Heroica facta
Qui faciunt reges, heroica carmina laudant.
Ut cessère viri fortes, & mascula virtus,
Dicendum altiloqui nihil invenère poëtæ.
Occîdit ingenium vatum, ruit alta poësis.
At si fortè aliquis regum gerat aspera bella,
Et decus armorum studiis bellóque paravit,
Nil genus externum, venturáque secula curat,
Laude suæ gentis satur, & præsentibus annis.
Barbarus est, neque carmen amat, vel avarus in auro
Mergitur, atque Midæ curis flagrantibus ardet.
Est & apud reges rudis, invida, rustica turba,
Mimus, adulator, leno, assentator, adulter,
Histrio, scurra, quibus virtus odiosa: poëtas
Mille modis abigunt, ut quando cadavera corvi
Invenère, fugant alias volucrésque ferásque.

At qui dura, &c. *At* particula adversativa, locum habet ubi contraria nectimus jam dictis, ut dicto de Ænea in fine tertii, *Factóque hic fine quievit*, subdit de Didone in principio quarti, *At regina gravi jamdudum saucia curâ.* Pulchrè ornat carmen epithetis, quæ sic construuntur: *At qui gesserunt potenti manu dura bella Fortiter*, &c. *Dilexère graves Musas*; *reges, qui faciunt heroïca facta, laudant heroïca carmina. Ut*] id est, postquam. *Viri fortes cessère*] id est, è medio sublati sunt; quia fortes cedere nesciunt. *Et mascula*].i. virilis. *At si fortè*] bene occurrit argumento, quod jam cuivis in promptu est. Nam si heroïca gerentes, heroïcis gaudent carminibus, quæras cur ad illos non abeat, illósque canat Candidus: ad quod respondet, raros quidem esse qui heroïcè vivant, & si qui sint, eos non habere curam de æterno nomine. *Midæ curis*] id est, avaritiâ, quâ ductus petiit à diis ut quicquid contingeret, aurum fieret; quo impetrato, inediâ absumptus est. Nam & cibus, & potus in aurum versus est. *Est & apud reges*, &c.] Alia causa cur apud reges non sit bonis poëtis locus, quia illìc sunt literarum & probitatis hostes, utpote rudis & rustica turba; cùm poëtæ sint pauci, urbani, & eruditi. *Mimus*] id est, gestu corporis morum imitator; cùm

Masculus.

Mimus.

cum poëta gravis rem more philosophorum severè narret. *Adulator*] cum poëta sit severus. *Leno*] cum verus poëta sit turpitudinis omnis hostis & expulsor. *Assentator*] cum poëta sit virtutis laudator, *Adulter*] cum nihil musis sit magis contrarium, quàm adulterium. Nam quæcunq; poëtis aptantur casta sunt, ut *Pierides, Minerva, Daphne, fontes*. *Histrio*] cum poëtæ suæ dignitati consulant. *Quibus*] scilicet omnibus virtus est odiosa. *Poëtas mille modis abigunt*] quasi à præda inventa, ut quando cadavera corvi invenêre. Aptior esset similitudo: si honesti à rebus honestis abigantur per inhonestos, ut apes à floribus per araneas.

Sunt etiam vates quidam sine lege petulci,
Qui sine lege aliti, sine præceptoribus, audent
Quicquid amant reges, (& amant infamia solùm)
Scribere : nam vates etiam dementia vexat.
Hi se nescio quâ mentis levitate poëtas
Esse volunt, postquam trivialibus ora cicutis
Applicuêre, sibi applaudunt, sua carmina jactant,
Insulsi, illepidi, indociles, improvidi, inepti.
Qui his volet vacuas præbere ambagibus aures,
Id vitium commune putat, doctisque resistit
Vatibus, à vero indoctus discernere falsum.

Sylv. *Candide, per superos, per Olympica numina juro,*
Me tibi (si venti veniant ad vela secundi)
Laturum auxilium. Meliora in tempora vive:
Nec paulisper adhuc mecum sperare recusa.

Can. *Si mihi sic optas, tibi fit, Sylvane, quod optas.*

Sylv. *Opto equidem, dictúmque fides non sera sequetur.*

Can. *Vade malis avibus, nunquam rediturus, avare,*
Et facias subitò quicquid tractaveris, aurum,
More Midæ, quando virtus tibi vilior auro.

Sunt etiam vates] Docet tertiam causam, cur poëtis non sit apud reges locus ; quæ est, quia multi versiculorum ineptorum factores, & turpis vitæ homunciones, sacrum poëtarum nomen indignissimè sibi usurpant, quod ægerrime patitur Hor. dicens in arte, *Descriptas servare vices operúmque colores , Cur ego , si nequeo ignoróque , poëta salutor ?*

ſalutor?] *Petulci*] id eſt, petulanter, audentes quæ non poſſunt. *Nam vates etiam dementia vexat*] Non quidem graves, ſed leves & futiles. *Trivialibus ora cicutis*] Cicuta eſt herba fiſtuloſa, quâ paſtores canere ſolebant: unde Maro. *Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis Fiſtula.* Idem: *Non tute in triviis indocte ſolebas Stridenti miſerum ſtipulâ diſperdere carmen?* unde *Trivialia* dicuntur *exodia*, id eſt, ruſtica carmina quæ in compitis & triviis ab indocta ruſticorum pube in compitalibus & ambarvalibus cantari ſolebant. *Si applaudant*] ſibi placentes. *Sua carmina jactant*] exiſtentes. *Inſulſi*] id eſt, ſine ſalibus ſermonis. *Illepidi*] id eſt, ſine lepore ac venuſtate ſermonis. *Indocilis*] quia diſcere nolunt, & ità incorrigibiles. *Improvidi*] quia non videntes ſe ad interitum tendere, & alios ducere. *Inepti*] id eſt, amuſi, & ab omni aptitudine tum verborum, tum factorum abhorrentes. *Ambagibus*] id eſt, verborum inculcationibus, cùm artem veram non habeant. *Id vitium commune putat*] & ita rejicit bonos propter malos. *A vero indoctus*] .i. neſcius *diſcernere falſum. Candide, per ſuperos*] Videns Sylvanus Candidum vertutis amatorem verúmq; poëtam pollicetur operam cum juramento; nihil tamen confert in eum. *Per Olympica*] .i. per cœleſtia. *Si venti*] Proverbiale, .i. ſi res proſperè mihi ſuccedant, & eveniant mihi quæ opto. *Meliora iu tempora vive*] Virg. Æneïd. 1. *Durate, & voſmet rebus ſervate ſecundis. Pauliſper*] per paululum temporis. *Fides non ſera*] id eſt, non tardè faciens quod dixi. Nam *fides* videtur, autore Cicerone, dicta, eo quòd fiat dictum, ſive quod dictum & conventum eſt. Candidus autem non contentus pollicitationibus, imprecatur in abeuntem omnia mala, dicens, *Vade malis avibus*] .i. malo auſpicio; quaſi dicat, in rem malam. *Nunquam rediturus, avare*] Hoc autem videtur dicere in abſentem quaſi obmurmurando, poſtquam ſe nihil recepturum ſperavit. *Et facias ſubitò quicquid tractaveris aurum, More Midæ*] de quo jam diximus. *Quando*] .i. quandoquidem, *virtus tibi vilior auro*] ſcil. *eſt*, cùm tamen Horatius in Epiſtolis contrà dicat, *Vilius argentum eſt auro, virtutibus aurum.*

Olympica. *Fides.* *Malis avibus.* *Quando.*

ECLOGA

De civium & rusticorum discrepatione, inscripta CORNIX.

JOANN. MURMELII argumentum.

Cornix enarrat discrimina ruris & urbis,
Et pergit varios stultorum carpere mores.

Cornix & Fulica.

NIngit hyems, mugit Boreas, à culmine pendet
Stiria, depositis bobus requiescit arator,
Dormit humus, clauso pastor tunicatus ovili
Cessat iners, sedet ante focum fumosa Neæra,
Atque polenta coquit. Prius intolerabilis æstas
Nunc laudatur, hyems æstu laudata molesto
Displicet, optatum damnant præsentia frigus.
Ful. *Omne bonum præsens minus est, sperata videntur*
Magna, velut majus reddit distantia lumen.
Cor. *Delicias habet omne suas & gaudia tempus.*
Aspice ut impexi, tritâque in veste ligati,
Cæde suum pueri exultent: Inflatur in utrem
Immissis vesica fabis, sonat, & micat, acta
Nunc pede, nunc cubito, stricto nunc obvia pugno:
Si cadit, attollunt: cursu labor atque recursu
Brumam abigit; glaciale gelu pila rustica vincit.
Nos tamen hic meliùs tepido sub stramine foci
Transigimus tempus, dum lac coit igne recoctum.
Ful. *Pauperiem declarat hyems: improvida certè*
Turba sumus juvenes, securi æstate vagamur
Immemores hyemis; nostrum æs, tibicinis omne est.
Ut redit è Scythia Boreas, nidósque volucrum
Frondibus ostendit nudata cadentibus arbor,
Frigemus nudi scapulas, deorsum, ilia, plantas.
Stultitiam declarat hyems, sapientiùs urbes
Congeriem nummûm accumulant, & ad ilia vulpes,
Melotásque trahunt, maculosáque tergora lyncis.

Ningit hyems] Contentio est inter *Cornicem* pastorem, qui partes rusticorum agit; & *Fulicum*, qui urbanorum; de præ-

ræstantia fortunæ utrorumque: Occasione cujus multa uasi satyricè dicuntur in mores potiùs civium, quàm ru-sicorum. Videntur autem tam *Cornix* quàm *Fulica* astorum nomina. Uterque enim se rusticum profitetur masculino genere nominat. *Hyems*] id est, tempestas luviosa, & nivosa. *Boreas*] ventus frigidus à septentrio-ali plaga, quæ frigida est, flans. *Mugit*] mugitum imita-r flatu alto. *Stiria*] id est, glacies concreta. *A culmine*] tecto. *Dormit humus*] sopitur nive, & non exercetur. *astor tunicatus*] quia otiosus: unde dictum est à poëta, *udus ara, sere nudus: hyems ignava colonis.* *Neæra*] onjux rustica. *Fumosa*] quia ferè ligna viridia aut male cca comburunt. *Atque polenta coquit*] Ovid. *Quod xerat antè polentum.* Reperitur tamen & fœmineum, m hoc solùm inter Latina primæ declinationis reperia-r neutrum. *Omne bonum præsens minus est*] id est, mi-oris æstimatur, quia nemo contentus suâ sorte; unde Ho-t. in principio Ser. *Quî fit Mecœnas, ut nemo, quam sibi rtem, Seu ratio dederit, seu sors objecerit, illâ Con-ntus vivat, laudet diversa sequentes?* Veruntamen id ontrà usu venit, ubi minimè opus; quia bona terrena, eò uòd præsentia sunt, plus nos delectant, quàm cœlestia uæ futura sperantur. *Aspice ut impexi*] Docet exem-lis, non rerum, sed animorum esse discrimen. Nam pu-i nudi etiam in hyeme oblectantur variis, ut *Cæde su-m*] id est, porcorum, ut vesicam habeant, cujus agita-one brimale frigus superent: & rustici pilam magnam nto inflatam manibus pedibúsq; agitantes, glaciale ge-non curant. *Pauperiem declarat hyems*] id est, pau-ertatem. Est tamen interdum damnum, ut si quadrupes auperiem fecisse dicatur. Nos *juvenes sumus turba im-ovida*] quia securi æstate vagamur. *Nostrum æs*] id est, ecunia nostra. *Est tibicinis*] scilicet canentis ad choream stituendam. *Congeriem nummûm*] id est, nummorum, er Syncopen, *& ad ilia*] scilicet fovenda, & cooperien-a, *trahunt*] id est, contrahunt, *Vulpes*] id est, pelles ulpinas, *& μηλωτά*] id est, pelles ovinas. Græcum est, ætera nota sunt.

Hyems. *Boreas.* *Mugire.* *Stiria.* *Neæra.* *Polenta.* *Minus.* *Melotæ.*

Cor-

Cor. *Desipiunt omnes, nec nos in crimine sol;*
Immò ipsos vexat gravior dementia cives.
Verùm illis mater, nobis fortuna noverca
Nos premit : infelix sors est dementia : fac sim
Fortunatus, ero locuples, ero primus in urbe,
Audiar, assurgent omnes, me vertice nudo
Vulgus adorabit, me plebs, me consulet omnis
Turba, magistratus etiam, populúsque patrésque.
Ful. *O Cornix, Cornix! Non est fortuna, sed ipse*
Quo sapiunt homines animus : fortuna potentem
Non facit, immò Deus : causam recitabat Amyntas.
Cor. *Est fortuna deus : sed quid recitârit Amyntas,*
Dic, precor : in causis erat ingeniosus, & acer.
Ante tamen paulùm pecus & præsepia vise :
Vade, redi ; calor est post frigora dulcior ; ito.
Ful. *Attingit nix alta genu, vix tecta resistunt.*
Tanto oneri ; sublimis apex in vertice furni
Pyramidem fecit, metâque assurgit acutâ.
Cor. *Da pecori cordum, stipulisque foramina claude,*
Si paries hiat ; & rediens lætamine muni
Limina : nulla gregi gravior, quàm frigora, pestis.
Jámne ades ? Oh ! quænam hæc solito properantia ma
Ful. *Sollicitum me reddit hyems in frigore & igni.*
Maxima strenuitas fœno recubare calenti :
Abscondique cavo accubitu post frigora, dulce est.
Cor. *Incipe, & enarra discrimina ruris, & urbis.*

Desipiunt omnes] id graphicè docet Hor. 2. Ser. Nec rum, quia stultorum infinitus est numerus. *Nos*] scili rustici : unde se rusticos asserunt. *Verùm illis mater*] lepidè, quod Plinius de natura dicit, quæ nobis m contulit magnâ & sævâ mercede : ità ut non sit facile stimare, parénsne melio, an sævior noverca fuerit. *Inf sors*] id est, paupertas, & tenuis fortuna, *est dementia* est, reputatur demens quicunq; pauper; unde Hora in epistolis, *Hos solos aiunt sapere & bene vivere, quo Conspicitur nitidis fundata pecunia villis. Assurge* id est, reverentiam & honorem assurgentes impend *Vulgus adorabit*] id est, corporis gestu honora

Demens Quis.

Assurgere.

N

m adoramus etiam statuas & crucem Domini; sed Adorare.
mus tantùm rationem habentes, & sensum. *Consulet*] Orare.
st, consilium poscet. *Non est fortuna*] id verè Juven.
nos Te facimus fortuna deam. *Est fortuna deus*] id
falsa opinione,& rusticé : Nam cum deam neget nostra
s,etiam fortunam deum dicit. At id facit poeta,quòd
nina putabantur utriusq; sexûs.Unde de Venere Æne-
2. *Descendo, ac ducente Deo*] Et de Alecto, aut Ju-
e, 8. *Nec dextræ Deus erranti affuit:* Unde in Cy-
erat barbatæ Veneris simulacrum. Unde dictum est,
lentémq; Deum Venerem. Videtur autem Cornix do-
us, aut saltem major quàm Fulica, quem mittit ad
as: qui abiturus dicit, *Attingit nix alta genu. In ver-
furni*] ubi minimè consistere posse videtur propter
m; quòd panis in eo coqui solet.*Pyramidem*] .i.cumu- *Pyramis.*
nivis in Pyramidis formam. Est autem Pyramis stru-
a ex lapidibus in morem ignis ascendentis, cujus ver-
acutiùs est extructus, quales in Ægypto leguntur miræ
udinis fuisse: de quibus Martial. in principio,*Barbara
amidum sileat miracula Memphis.* Addit autem Cor-
Da pecori cordum]id autem dicitur fœnum quod au-
no secatur; sicut corda frumenta vocantur,quæ serò
urescunt. *Lætamine muni*] id est, fimo. *Jámne ades*] *Lætamen.*
ligendum est aliquantulum moræ interfuisse, & inte-
acuisse Cornicem. Omnia autem faciliora sunt quàm
xpositione egeant.

Hoc igitur tantum ruris discrimen & urbis
aliter exortum, noster recitabat Amyntas:
rincipio rerum, primâque ab origine mundi,
um muliere marem sociali fœdere jungens
eli opifex (sic namque Deum appellabat Amyntas:
omen adhuc teneo) natos producere jussit,
tque modum docuit fieri quo pignora possent.
ccinxêre operi, mandata fideliter implent;
icque utinam de pomi esu servata fuissent!
æmina fit mater, puerum parit, atque puellam,
tque puerperio simili fœcunda quotannis
uxit in immensum generis primordia nostri.

Post

Post tria lustra Deus rediit: dum pignora pectit,
Fœmina prospiciens, venientem a limine vidit.
Adam aberat, securus aves pascebat, adulter
Nullus adhuc suspectus erat, sed multiplicatis
Connubiis, fraudata fides, sine cornibus hirci
Facti, & zelotypo conjux suspecta marito:
Namque quisque facit, fieri sibi furta veretur.
Erubuit mater, nimiæq; libidinis ingens
Indicium rata tot natos, abscondere quosdam
Accelerat, fœno sepelit, paleisq; recondit.
Jámq; lares Deus ingressus, salvere penatès
Jussit, &, Huc, dixit, mulier, tua pignora profer.
Fœmina majores natu producere mandat.
His Deus arrisit velut arridere solemus
Exiguis avium pullis, parvisque catellis.
Et primo lætatus, ait, Cape, regia sceptra,
Rex eris: ac ferrum, & belli dedit arma secundo;
Et, Dux, inquit, eris: fasces, populique secures
Protulit, & vites, & pila insignia Romæ:
Jámque magistratus celebres partitus in omnem
Progeniem, humanos tacitus volvebat honores.
Interea mater rebus gavisa secundis,
Evolat ad caulas, & quos absconderat, ultro
Protulit, Hæc, dicens, nostri quoq; pignora ventris?
Hos aliquo, pater omnipotens, dignabere dono.
Setosum albebat paleis caput, hæserat armis
Stramen, & antiquis quæ pendet aranea tectis.
Non arrisit eis, sed tristi turbidus ore,
Vos fœnum, terram, & stipulas (Deus inquit) oletis.
Vester erit stimulus, vester ligo, pastina vestra,
Vester erit vomer, juga vestra, agrestia vestra
Omnia; aratores eritis pecorúmque magistri,
Fœnisecæ, solifossores, nautæ, atque bubulci.
Sed tamen ex vobis quosdam donabimus urbe,
Qui sint fartores, lanii, lixæ, artocopique,
Et genus hoc alii soliti sordescere, semper
Sudare, & toto servire prioribus ævo.

Taliter omnipotens fatus repetivit Olympum.
Sic factum servile genus, sic ruris & urbis
Inductum discrimen, ait Mantous Amyntas.

Hoc igitur] Apologo rusticano discrimen urbanorum & rusticorum commemorat à Deo factum, sicut & mercedum nonnulli sic dicunt institutam differentiam. Nam cùm mechanici à Deo, quantum mercedis exigerent, exquisissent; assignâssétq; sutoribus, crepidariis, & pluribus aliis quotidianâ mercede conducendis denarios binos; lapomis autem, & fabris lignariis ac carpentariis senos; disquisiêrunt priores quantum possessionis ex tantula mercede compararent: respondit, Quantum satis esset ipsis & liberis quotannis jugerum. At reliquis quantum compararent petentibus, respondit, Quotidie tantum terræ posse comparare, quantum per crura retrorsum bipenni projicerent. Conati autem præ avaritia in longum projicere, in podicem projecerunt; in quem fere magnæ mercedes nunc quoque projiciuntur. Præterea dicunt ranas & simias sic effectas; cùm muliercula, scilicet Eva, aut alia nimis fecunda, vereretur venienti Deo omnes liberos prodere, occuluit quosdam in furno, quosdam sub vase elixorio. Reliquis autem beneficio donatis, & negante plures habere, jussit Deus, qui in furno essent in simias converti; qui sub vase, in ranas ac bufones. Talem igitur apologum, ac fabellam annilem hîc prosequitur autor. *Modum docuit*] dicens, *Crescite & multiplicamini*, per coitum scilicet. *Accinxère operi*] id est, operam dederunt diligenter liberis procreandis. *Mandata fideliter implent*] jucunda narratio, quia hodie quoque ad illud preceptum plus æquo inclinamur. *Post tria lustra*] id est, quindecim annos. Nemo autem sit mihi tam ineptus, ut historiam putet à poëta narrari. *Hirci sine cornibus*] id est, fœdi adulteri. *Nam quæ quisque*, &c.] proverbialiter, & disertiùs quàm illud, *Qui fuit in furno, socium sibi quærit in illo. Salvere Penates*] id est, familiares, & omnes in domo habitantes. *Tua pignora*] id est, natos. Nam *Pignora naturum dicuntur pignora rerum. His Deus arrisit*] .i. annuit, blandus atque affabilis fuit. *Catellis*] .i. canis fœtui. *Et primo*]

Pignora.

primo] ſcilicet omnium. Unde ad primæ genituræ jura alludit. *Faſces*] qui erant ex virgis, in quibus ſecuris erat colligata: ferebantur autem à lictoribus poſt eos magiſtratus, qui in corpus & ſanguinem animadvertere poterant. *Securis*] à ſecando dicta, quòd interſecat, ut collum nocentium. *Et vites*] quibus centuriones & cæteri duces milites cædebant. Nam ex vite erat baculus, non ex alia arbore, nè ſeveriores haberentur, ſaltem in concives. Nam alios virgis cædere licebat. Juven. Sat. 8. *Nodoſam poſt hæc frangebat vertice vitem, Si lentus pigrâ muniret caſtra dolabrâ. Et pila*] quæ ſunt Romanorum tela. Lucan. *Signa, pares aquilæ, & pila minantia pilis. Heſerat armis*] id eſt, humeris. *Stimulus*] quo boves inſtigantur. *Ligo*] inſtrumentum ruſticorum, ut *paſtinum* quod bifurcum eſt ferramentum, quo paſtinatio & repaſtinatio vinearum fit. *Fœniſecæ*] id eſt, ſecantes fœnum. Perſius: *Fœniſecæ pingui vitiârunt unguine pultes. Soliſoſſores*] fodientes terram: eſt autem una vox: nam ſi quæ eſſent, *ſoli* ſecundam produceret, quam compoſita corripiunt in mediis ſyllabis, dummodo etiam in nominativo id habent, ut *fœniſeca, ſoliſoſſor:* quod dic quia *quanticunq,* à nominativo *quanticuſcunque* au *quantumcunq;* producitur, ut *qualicunque* à *qualiſcunq*. *Fartores*] qui farcimen faciunt. *Lanii*] id eſt, carnifices *Lixæ*] aquam ferentes. *Artocopi*] panifices; aut panes incidentes. *Et genus hoc alii*] ficut dicimus, *id genus*, pro *ejus generis*; ſic ponit *hoc genus*, pro *hujus generis*.] *Mantous*] .i. Mantuanus; ſed Mantous dicitur à Manto Nympha, matre Ocni, qui Mantuam à matre denominavit. De quo Maro, *Fatidicæ Mantûs & Thuſci filius amnis*. *Amyntas* autem is, eſt, de quo in Amynta viſum eſt.

Faſces. Securis. Vites. Pila. Stimulus. Ligo. Paſtinum. Fœneſeca. Soliſoſſores.

Cor. *Mirabar ſi quid recti dixiſſet Amyntas.*
Civis erat, ſemper nobis urbana juventus,
Cui nihil eſt præter ſtulta hæc commenta negotî,
Ludit, in agreſtes ſemper joculatur, & urbis.
Talia garrulitas, & vaniloquentia fingit.
At neque de ſuperis pudet has componere nugas:

Iste jocus manifesta gerit convitia secum:
Sed tu tam rudis es, tam pleno inflatus omaso,
Ut neque perpendas isto te scommate carpi?
Nos quoque paulisper mentem extendamus ad urbis
Stultitiam, nè fortè putes sapientius illos
Vivere qui splendent auro, qui murice fulgent.
His oculis vidi tunicis plerosque superbis
Vestiri, atque foro regali incedere gressu,
Quos secreta fames premit, atque domestica egestas.
Stultius his certe nihil est: opulentia ficta,
Paupertas; & segnities, & inertia vitæ
Vera, quid est aliud quam desipientia vera?
Vidi etiam patres (O rem indignam atque nefandam!)
Dum segnes dormire volunt, & vivere laute,
Prostituisse suas vulgo cum conjuge natas:
Quid pejus, quid perfidius, quid stultius unquam?
Ful. *Quid si vitam alio nequeant traducere pacto?*
Cor. *Cum totidem, quot nos, habeant animásque manúsque,*
Dic, cur vitam alio nequeant traducere pacto?

Mirabar, si quid recte dixisset Amyntas.] Quasi dicat, juvenis ille insanus amore, & rusticos odio habens. *Cui nihil negotî*] pro negotii. *Urbana juventus*] id est, multitudo juvenum urbanorum. *Convitia*] contumelias. *Omaso*] id est, intestino pingui, tarditatem ingenio afferente, ut Hor. & Persius attestantur. *Isto scommate*] id est, irrisorio dicterio. *Te*] qui rusticus es. *Carpi*] id est, reprehendi. *Nos quoque*] id est, vicissim. *Qui murice*] id est, purpurâ. *Prostituisse*] id est, ad turpem quæstum in lupanaribus & prostibulis statuisse, quasi pro foribus, ubi luxuria perditos expectant. *Quid*] scilicet dicas, aut quid faciant? & est inanior desidiosorum purgatio, quam ut refellatur. Unde dicit Cornix, habent cives urbani manus & pedes ut nos: Cur non quærunt sibi victum laboribus & parsimonia, ut nos?

Est etiam, cujus vecors industria vanas
Quærat opes, ubi nullus opes invenit ab ævo.
Æs lavat herbarum succis, & vertere in aurum
Æstimat, ac nigra semper fuligine pallet.

Est qui, dum tellure latens desiderat aurum,
Dat magicis operam studiis, & tempora perdit.
Quid levius; quid futilius, quid inanius unquam?
Omnia, nè veniant ad opus telluris & agri,
Omnia pertentant: ut agant nihil, omnia versant.
Semper agunt, nunquam peragunt; ex fœnore victum
Infamem extorquent: vi, fraude, dolisque laborant:
Mille viis opibus, mille insidiantur honori.
Nos capras, & oves, armentaque pascimus: illi
Accipitres, catulos, & equos & cercopithecos.
Rusticus est ovium pastor; volucrumque, canumque
Civis: Utrum melius, te judice, nobiliusque,
O Fulica? utilitas unde, aut opulentia major?

Ful. *Si venit ex nostris operis opulentia major:*
Civibus unde igitur tantarum copia rerum?

Cor. *Ex vi, fraude, dolis; vi, fraude, dolisque laborant.*
Nónne vides, insane, ut nos crudeliter urgent,
Quo capiunt astu? Nos irretire loquendo,
Sacrum offerre putant, & opus sublime, piumque:
Huc aures oculosque adigunt, huc ora manúsque.

Est etiam] affert alia urbanorum vitia, & ferè opposita segnitiei dicens, *Est Etiam*] scilicet civis, *cujus vecors*] id est, perversi cordis industria, *quærit opes vanas*] id est, ultra quam satis sit, & non justâ ratione; ut qui per artem (ut dicunt) Alchimiæ, id est, adjuvaminis, adjuvando naturam, sperant æs aut argentum vertere in aurum: quâ viâ nullus, inquit, hactenus invenit opes; certum est multos invenisse pauperiem: dicunt tamen ejus rei studiosi, inventos, qui ad intentum pervenerint. *Fuligine nigra*] quia vapore fumeo, *pallet*] quomodo, nisi ad anxietatem referamus, non constat. *Est qui, &c.*] Alius error eorum, qui magicis artibus, & characteribus, nescio quibus, sperant posse inveniri thesauros absconditos. *Omnia, nè veniant ad opus telluris & agri, Omnia*, inquam, *pertentant*] id est, experiuntur, ne fiant agricolæ, quo nihil honestius, nec justius. *Semper agunt, nunquam peragunt*] id est, perficiunt nihil eorum quæ incœptant. *Ex fœnore*] id est, usurâ. *Accipitres*] id est, aves ad prædam.

Vecors.

Alchimia.

dam. *Catulos*] ad venationem. *Et equos*] ad venandum, aut avibus, aut canibus. *Cercopithecos*] id est, caudatas simias. Nam κέρκος dicitur cauda; πίθηκος, simius, aut simia. Sunt ergò, quos catos marinos quidam vocant, capite, ut dicit Plinius, subnigro, & pilo asinino, quibus deformitas decori est, suntque ob cautum ingenium divitibus in deliciis. *Civis*] est pastor volucrum & canum, quia eos pascit. *Quo astu*] id est, quâ calliditate, ab ἄστυ, id est, ab urbe, ubi astutiores sunt. *Irretire*] id est, in laqueos & retia illigare, hoc est, circumvenire & decipere verbis, putant *sacrum offerre*] id est, arbitrantur se obsequium præstare Deo, quando nos decipiunt. *Huc*] id est, ad hanc operam ut nos decipiant. *Adigunt*] id est, applicant. *Ora*] id est, omnia quæ dicunt. *Et manus*] id est, omnia quæ faciunt. *Astus.*

Ful. *Unde urbanarum tibi tanta peritia rerum?*
Cor. *Hæc didici quondam, ductis in mœnia capris,*
Cùm lac vociferans ibam venale per urbem.
Mansi apud artocopum; sapiens, & ad omnia promptus
Furta erat, & crudum ferro subradere panem.
Ipse, ut erat mores urbis doctissimus, ista
Tradidit, affirmans nihil esse nocentius urbe:
Se quoque furari didicisse aiebat ab urbe.
Sunt etiam, qui parta ab avis patrimonia fundunt
In meretricum usus: quid fœdius, improbiusque?
Dic ubi mœchandi ars, homicidia, seditiones:
Nonne inter cives, atque intra mœnia regnant?
Quid reges, qui regna hominum per vulnera quærunt,
In mortémque suos adigunt? quid pectora miles
Objiciens telis, per mille pericula vadens,
Pro stipe dat vitam? Nulla est insania major.
Gloria præfertur vitæ. Quid gloria? quid laus?
Quid fama est? quid honor? Voces, & opinio vulgi.
Omnia longa dies abolet: cùm vivere cessas,
Omnia sic abeunt, ut lux cum sole recedit.
Qui mari sollicitant remis, cum vivere possint
In patria, stulti: ventis qui credit & undis,
Stultus: divitiæ cui sunt, & negligit uti,
Stultus: qui, ut natis cumulet patrimonia, partis

Abstinet, & genium fraudat, stultissimus; & qui
Quæ facere ipse potest, natis facienda relinquit.

Unde urbanarum] Bona interrogatio, ut decorum servetur, & verisimilis narratio. *Artocopum*] ut videtur, accipit pro panifico, seu (ut dicitur) pistore, qui Græcè dicitur ἀρτοποιός, id est, artopœus; quia ἄρτος dicitur panis, & ποιῶ facio. Sed artocopus, dicitur quasi labor panis; nam κόπος labor dicitur, sed accipitur pro laborante. Juvenalis autem videtur accipere pro pane, dicens Satyrâ quintâ. *Salva sit artocopi reverentia.* Ubi tamen pro pistore accipi potest, ut sic maneat discretio panis, qualem artocopus fecerit, & ita observando ejus jussum sit ei reverentia. Sed ad Poëtam nostrum. *Ipse, ut erat mores urbis doctissimus*] Hoc exemplo convincere possumus, participia comparari. Nam si nomen sit doctissimus, non regeret accusativum. Quocirca ego quidem *morum* potiùs dicerem; hic tamen versus *mores* potiùs docet legendum. Neque tamen omnino inauditum, si superlativa à participiis accusativum regentibus deducta, accusativum regant, cum adverbia à præpositionibus orta id faciant, ut *proximè Hispaniam Mauri sunt*, inquit Salustius. *Sunt etiam*] Aliam affert urbanorum stultitiam, qui patrimonia ab avis parta cum meretricibus absumunt. *Qui reges*] Docet & reges & cæteros bella pro dominio aut inani gloria gerentes, urbes ferè incolere; stipendiarios autem, qui invocati nomina sua dant, etiam urbanos esse, & maximè insanire, cum pro modica stipe periculum vitæ subeunt: quod rustici non nisi coacti faciant pro libertate patriæ, & conjuge ac liberis. *Qui mare sollicitant*] Rursus aliud genus stultitiæ (quod Persius quoque prosequitur) eorum qui cum satis habent, navigant tamen cum periculo vitæ. Item; *Stultus, divitiæ cui sunt, & negligit uti*] ut avarus: Nam, ut dicit Seneca, *Tam deest avaro quod habet, quam quod non habet.* Unde de sene avaro Hor. *Quærit, & inventis miser abstinet, & timet uti.* Et primo serm. *Congestis undique saccis Indormis inhians, & tanquam parcere sacris Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis. Stultus, qui ut natis cumulet, &c.*] quia sæpe malè absumunt. Unde

Avarus.

Persius,

Persius, *Ut tuus iste nepos olim satur anseris extis, &c.* Vide Satyram ultimam, ubi totum hoc est argumentum. *Et genium*] id est, naturam. Est enim genius Deus naturæ & loci nativi, quem, qui alimentum naturæ debitum subtrahunt, defraudare dicuntur. Terent. in Phor. *Suum defraudans genium. Quæ facere ipse potest*] quod per fabellam, seu apologum de cassita pulchrè recitat Gellius.

Qui numerant stellas, & se comprendere fata
Posse putant, stulti: verum dementior istis,
Naturam quicunque Dei scrutatur, & audet
Figere in immensam lucem tam debile lumen.
Nostra fides melior: civis ratione coactus
Difficile aßentit; nudis nos omnia verbis
Credimus, & plures faculas accendimus aris.
Civibus est infida fides: inquirere nunquam
Mente sinunt arcana Dei. Si numina scire
Esset opus, poterant nobis se ostendere: verum
Quando latere volunt, quid vestigare necesse est,
Quæ nos scire negant ipsi qui cuncta gubernant?
Nostra etiam pietas pietate potentior urbis.
Namque viri, qui sacra canunt, templisque ministrant,
Quanta legunt ruri paucis alimenta diebus?
Vidi ego quæsitas ex rure, in mœnia plenis
Puppibus inferri (pietas ea rustica) fruges.
Stultorum est aliud genus immedicabile quoddam,
Causidici, latratores, rabulæq; forenses,
Nummorum aucupium docti, legumque tyranni:
Ære patrocinium vendunt; producere causas,
Et lites pendere diu, vindemia quædam est.
Sunt & equestre genus medici, qui tangere venas
Nonnunquam illicitas audent, & ponere quædam
Non intellectis temeraria nomina morbis.
His, etsi tenebras palpant, est facta potestas
Excruciandi ægros, hominesque impune necandi.
Qui verò populis præsunt, hominesque gubernant,
Quo plus juris habent, quantoque licentia major,
Insanire solent tantò ampliùs. O ubi sancti

Rectores, & justitiæ, & pietatis amici,
Quos patres sero ante focum memorare solebant?
Omnia nunc abeunt pessum: spoliata queruntur
Templa, gemunt inopes, viduæ lacrymantur. Et hujus
Quænam causa mali? Quia stat pro lege libido.

Qui numerant stellas] ut astronomi; *& se comprendere f-*
ta] ut astrologi, genethliaci, & mathematici. *Natur-*
quicunque Dei scrutatur] Unde ille; *Mitte arcana Dei*
Et alius; *Altiora te nè quæsieris:* Et utroque major; *N-*
nimis sapere, sed ad sobrietatem. Nostra] id est, rusticoru-
Civis ratione coactus] id est, rationibus innitens. *Plures f-*
Facula. *culas*] id est, tædas & cereos tortos. *Mente sinunt*] id e-
desinunt. *Poterant nobis se ostendere*] Argumentum q-
verisimile fit, Deum non velle à nobis nosci, cum se n-
præbeat noscendum. *Quid vestigare*] id est, inquir-
necesse est ea, *quæ ipsi, qui gubernant cuncta*] scilicet s-
peri, *negant*] id est, prohibent nos scire: quasi dicat, N-
hil necesse est, &c. Quando, id est, quandoquidem. *Nost-*
etiam pietas] id est, charitatis, ut dicunt, exhibitio in e-
leemosynis erogandis. *Legunt*] id est, colligunt. *Stulto-*
est aliud] In pragmaticos & causidicos invehitur qu-
Satyricé. Unde aptè personam Cornicis assumpsit. *Rabul-*
que forenses] id est, forum judiciale, seu causas sectant-
Rabula. *Rabula*, secundum Festum, dicitur multis intentus neg-
tiis, paratusque ad reddendum quid, aut auferendum; v-
qui est in negotiis agendis acrior, quasi rabiosus. Secun-
dum Marcellum autem, *rabula* à rabie dictus est; que-
nunc advocatum vel causarum patronum dicimus. Cic-
ro; *Non enim declamatorum aliquem de ludo, aut rabulam*
foro; sed doctissimum, atque perfectissimum quærimus. Su-
Aucupium. ergo *rabulæ* (ut iterum Nonius attestatur) litigiosi. *Auc-*
pium] id est, captationem, ab avibus captandis. Comicus
Hoc novum est aucupium. Legumque tyranni] Quia summu-
jus summa malitia est. *Ære patrocinium vendunt, &c.*] E-
Vindemia. numerat causidicorum vitia. *Vindemia quædam* .i. lucru-
ut vindemia quæ est vini collectio, ut messis frugu-
Sunt & equestre genus medici] Et hoc quoque Satyric-
Equestres sunt; quia mulis ferè vehuntur medici. *Ven-*

illicita

illicitas] ad femora mulierum. *Nomina temeraria*] id est, rebus non convenientia; quæ fingunt, nè ignari deprehendantur. *Etsi tenebras palpant*] id est, cæci & ignari sunt. *Est facta potestas*] Quia, morientibus ægrotis inter curandum, in jus non vocantur. *Qui vero populis præsunt*] In primores,& optimates, ac magistratus invehitur. *Insanire solent tanto amplius*] cum tamen vel leve in aliis scelus, in illis maximum sit. Undè Juven. *Omne animi vitium tanto conspectius in se Crimen habet, quanto qui peccat major habetur.* *Abeunt pessum*] id est, pessundantur, & pereunt. *Spoliata queruntur*] id est, comburuntur templa.

Ful. *Ista tua, O Cornix, excandescentia fines*
Transit honestatis: scelus omnibus objicis omne.
Innocuos habitare homines & in urbe memento.

Cor. *Non habitant colubri quædam Balearibus arva*
Proxima, (non memini nomen) neque noctua Cretam,
Nec nemus Ægeriæ sonipes, nec vir bonus urbem.

Ful. *Vir bonus est animal rarum, paucasque per urbes,*
Et per rura locos habet: est rarissima virtus.

Cor. *Insanis, Fulica, insanis: Tot in urbibus hostes*
Sunt tibi, quot cives; hi nos tondentque, pilantque,
Non habita nostri capitis ratione: coarctant
Nos ad furta, ipsi mox ad suspendia mittunt.
Fas igitur, si quid nostris sese unguibus offert,
Radere, & insidiis, ac nostra indagine captos
Deplumare levi tactu sensim, & pede pressim.
Si videt, excusa; si sunt secreta, negato
Furta: quod occultum est, non est injuria, furtum.
Quicquid habent, noster labor est, industria nostra est.

Ista tua, O Cornix, excandescentia] id est, vehemens ira. *Fines*] .i. limites transit honestatis. *Baleares*] insulæ sunt in Hispania. Græcis dictæ à fundarum jactu. Nam βάλλω significat, *jacio*: tollitur autem nunc *l.* Balearicos autem contra glires à senatu auxilium petiisse constat, cum in quibusdam arvis vicinis non possent vivere serpentes, ea autem arva sunt in Ebuso, quæ est insula inter Ophiusam, & Pityusam. Ebusi enim terra serpentes fugat omnium *Ebusus.*

 veneno-

venenoſorum animalium expers; eadem cuniculos gignit populantes meſſes Balearium. Dicit autem ſe *nominis immemorem*, ut decorum ſervetur. Nam non congruit ruſtico longinquarum inſularum nomina ſcire, ſicut Maronianus ruſticus oblitus erat nominis Geometræ, dicens, *In medio duo ſigna: Conon, & quis fuit alter, Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem? Neque noctua Cretam*] ſcilicet habitat; cujus nomen non ignorat, quia ſub Venetorum ditione eſt. Noctua autem, quæ in Creta negatur, plurima Athenis eſt, uſq; adeo ut in proverbio ſit, Γλαῦκας Ἀθήνας, id eſt, *Noctuas Athenas*, aut in *Athenas*, ſcilicet fert is qui merces eo, ubi abundant, inutiliter tranſvehit, ac ſi aquas in mare vehat. *Ægeriæ* autem *nemus* eſt, ubi Numa Pompilius ſecundus Romanorum rex colloquium cum Ægeria nympha uxore ſua, de rebus religioſis habuit; ubi *ſonipes* negatur vivere: Eſt autem equus à ſono pedum ſic dictus, Æneid. 4. *Stat ſonipes ac fræna ferox ſpumantia mandit. Nic vir bonus urbem*] ſcilicet habitat; ſicut nec Albionem, ſeu Britanniam majorem lupus: *Vir bonus eſt animal rarum*] Mar. *Vir bonus & ſapiens, qualem vix repperit unum Millibus è cunctis hominum conſultus Apollo, Judex ipſe ſui.* Juv. *Rari quippe boni, &c. Habet*] id eſt, habitat, reſidet. *Sunt tibi* ſcilicet ruſtico. *Pilántque*] Hor. compilo ſecundâ longâ poſuit, *ne me Criſpini ſcrinia lippi Compilaſſe putes, verbum non amplius addam.* Eſt autem notum Gallis vocabulum: quod ſi tractum eſt à pilis, natura primam corripit. Indè autem tractum volunt per apologum Æſopi, quo, qui duas uxores habuit, alteram juvenculam, quæ canos decerpſit radicitus; alteram grandem natu, quæ, ut ſibi conformem haberet maritum, nigros capillos ſuſtulit; calvus & depilatus manſit, atq; ita nudatus & privatus intelligitur ſuis: quod efficere pilare eſt. *Coarctant*] id eſt, compellunt nos ad furta, quia exigunt quod ſine furto nos habere non poſſe ſciunt, *& mittunt mox ad ſuſpendia*] Potuit noſſe Candidus, quem alii ex agro Parmenſi, alii ex Mantuano oriundum dicunt. *Noſtris unguibus*] Argutè. quia cornices & fulicæ unguibus deripiunt. *Senſim*] .i. imperceptibiliter,

tibiliter, hoc est, paulatim, & *pede pressim*] id est, quasi presso pede sine strepitu. *Deplumare*] quia aves id avibus faciunt. *Si videt*] scilicet quisquam furta, *excusa*] dicens videlicet te jocari voluisse. *Si sint secreta, negato. Furtum, quod occultum est, non est injuria.* Quia *quicquid habent*] scil. cives, *est noster labor, est industria nostra.*] Hæc autem Cornici potiùs quàm bono pastori conveniunt dicere; quia furta nulli licita sunt: nec sua sibi vendicare sine superioris autoritate permissum. Unde dicit Fulica,

Ful. *Jam longe egrederis metam rationis, & æqui.*
Cor. *O Fulica, improbitas urbana coinquinat orbem.*
Unde tot in terras veniunt æstate procellæ,
Flumina, venti, amnes, grando? Vidisse recordor
Tellurem tremere, ac postes & tecta labare,
Solem obscurari, noctu obtenebrescere lunam.
Cur segeti lolium, messi dominantur avenæ,
Uva in capreolos transit, caligine verni
Depereunt flores? Mala parturit omnia nobis
Hæc civile nefas; pariet quoque plura deinceps.
Unde venit furor armorum, bellique tumultus,
Qui genus omne mali secum vehit? Omnibus urbs est
Fons & origo malis. Descendit ab urbe Lycaon;
Deucalion Pyrrha cum conjuge rusticus: ille
Intulit illuviem terris; hic abstulit: ille
Abstulit humanum terris genus; intulit iste.
Si terra (ut perhibent) flammis adolebitur unquam,
Istud grande nefas ulla descendet ab urbe.
Ful. *O Cornix, jam pone modum sermonibus istis,*
Audio jamdudum pueros de pulte loquetnes:
Cætera, si quicquam superest, post prandia dices:
Pulti indulgendum monet urbibus hora relictis.

Jam longe egrederis metam rationis, & æqui] quia urbanos deplumare, si clam fore speretur, consulis. *Coinquinat*] contaminat, polluit. *Orbem*] .i. universum mundum. *Unde tot in terras*] dicit omnem tempestatem importunam, omnemque calamitatem propter urbanorum scelera à Deo demitti. *Cur segeti*] Vir. *Grandia sæpe quibus mandavimus hordea sulcis, Infelix lolium & steriles dominantur avenæ.*

avena. Eſt autem lolium, de quo Salvator: *Nonne bonum ſemen ſeminaſti? unde ergò habet zizania? Inimicus homo ſuperſeminavit.* *Uva in capreolos*] id eſt, acidas quaſi chordulas quibus ſeſe vites palis & ramis alligant, quibus etiam veſci ſolent divites: *Caligine*] id eſt, aëre nebuloſo & obſcuro, atq; ità infecto. *Parturit.*] pro parit, id eſt, provocat, *Civile nefas*] id eſt, nefandum civium ſcelus. *Deſcendit ab urbe Lycaon*] quem ob perfidiam Jupiter in *lycon*, id eſt, lupum transformavit, & occaſione cujus ſceleris diluvium (ſecundum Ovid.) ſuperinduxit. *Deucalion Pyrrha cum conjuge.*] id eſt, uxore, *ruſticus*] ſcil. fuit, qui in montibus Theſſaliæ habitavit, ubi inter ſaxa degens, ad ſeſe profugientes tempore particularis diluvii benignè recepit: quocirca humanum genus jactis poſt terga lapidibus ſervâſſe fingitur. *Ille*] ſcil. Lycaon, hoc eſt, ſcelus ejus. *Intulit illuviem*] id eſt, inundationem aquarum, hoc eſt, diluvium *Terris*] id eſt, in terras: ut, *Inferretq; Deos Latio. Hic*] ſcilicet Deucalion cum Pyrrha. *Abſtulit*] ſcil. illuviem. *Ille*] ſcil. Lycaon, *abſtulit*] genus humanum terris. *Iſte*] id eſt, Deucalion, *intulit*] ſcil. in terras genus humanum, quod ſecundum fabulas, perierat; aut ſecundum hiſtoriam illic periiſſet, ſi non ſervaſſet. *Si terra, ut perhibent*] id dubitat ruſticus: aut ex ethnicis ſumptum, quibus non eſt fides habenda, niſi eadem in ſanctis quoq; literis habeantur. Nos autem credimus ignem conflagrationis diem judicii præceſſurum. Sed & Ovid. aliquando mundum igne periturum aſſerit Metamor. 1. *Eſſe quoq; in fatis reminiſcitur affore tempus, quo mare, quo tellus, correptáq; regia cœli Ardeat, & mundi moles operoſa laboret. Iſtud grande nefas*] ſcil. propter quod mundus ardebit. *Deſcendet ab ulla*] id eſt, à quavis una urbe, & non ab agro. *O Cornix, jam pone modum*] id eſt, finem. *Sermonibus iſtis*] ſcil. tuis improbis, & contumelioſis. *Audio jamdudum pueros*] .i. minores famulos, aut liberos, *loquentes de pulte*] .i. inſtare horam prandii. *Si quicquam ſupereſt*] .i. reliquum eſt. Gellius docet *ſupereſſe*, ſupra id quod ſatis eſt eſſe. *Hora*] ſcil. prandendi. *Monet indulgendum*] .i. operam dandam eſſe, aut invigilandum. *Pulti*] .i. cibo illi ruſtico, quo Romani diu vixerunt. *Urbibus*] id eſt, contumeliis de urbibus *relictis*.

EC-

ECLOGA VII.

De conversione juvenum ad Religionem, cum jam autor ad Religionem aspiraret, inscripta POLLUX.

JOANN. MURMELII argumentum.

Galbula pastores ad sydera laudibus effert,
Et canit ut viso versus sit numine Pollux.

Alphus & Galbula.

GAlbula, quid sentis? Pollux doctissimus olim
Fistulicen subito, quodam quasi numine tactus,
Destituit calamos, tunicas, armenta, sodales:
Bardocucullatus caput, ut campestris alauda.
Quatuor ante dies in religiosa recessit
Claustra; ferunt illum, pecudes dum solus in agris
Pasceret, effigiem quandam vidisse deorum:
Cætera non memini; sed tu quid, Galbula, sentis?

Galbula] Si frivolum non sit, dicam non sine ratione in hac septima Ecloga agi de conversione juvenum. Nam septenarium numerum, qui ex primo impari, & proximè illum subsequente pari conficitur, constat habere nescio quid mysterii, non solum in sanctis literis, sed etiam apud poëtas; unde est illud, *O terque quaterque beati, &c.* *Nam te jam septima portat Omnibus errantem terris ac fluctibus æstas.* Dicunt præterea, septimo quoque anno immutari nobis ætatem: ut primis septem annis simus infantes, proximis pueri, tertiis adolescentes, quartis juvenes; quam ætate constituendum est nobis genus vitæ, quos & quales nos esse velimus, & in quo genere vitæ. Bene ergò (ut de cæteris ætatibus, quæ pari ordine subsequuntur, taceam) in hac septima Ecloga agitur de juvenum ad religionem conversione: Unde hactenus *adolescentiam suam* (sic enim inscripsit

opus)

opus) poëta cecinisse putatur, deinceps cantaturus juventam & virilem ætatem, in duobus videlicet ultimis carminibus, quæ in religione composuit. Sed linquamus hæc argutioribus. Per *Pollucem* hoc loco intelligo poëtam. *Fistulicen*] id est, canens fistula, ut nostra ætate: sicut tibicen, canens tibiâ gruis, ut olim factitabant, & nunc quoque nonnunquam. *Quodam quasi numine tactus*] quia spiritus ubi vult spirat. *Bardocucullatus caput*] id est, habens *Bardocucullum* capiti tegendo aptum: *Bardocucullus* vestis est Gallica grossioris villi, facta compositione ex Bardis, qui poëtæ erant Gallicani, & cucullo: Cucullus enim vestis est grossior, capiti tegendo apta. *Bardi* item dicebantur olim stulti, apud Gallos, ut possis accipere *Bardocucullum* vestem fuisse Gallicam, stultorum, & vilium hominum. unde Martial. in distich. *Gallia Santonica vestita est Bardocucullo: Cercopithecorum penula nuper erat.* *Bardus*] ad hoc, autore Festo, stultus, à tarditate ingenii, appellatur per *Metathesin*: Græcè enim βραδὺς dicitur. Præterea, ut idem inquit, bardus Gallicè cantor appellatur; qui virorum fortium laudes canit, à gente Bardorum. De quibus Lucan. *Plurima securi fudistis carmina Bardi.* Nonius autem dicit bardum esse propriâ vi & ingenio tardum. Nam Græci tardum βραδὺν, id est, bardum dicebant. Plaut. in Persa, *Nimis equidem pro barda & rustica reor habitam esse.* Ex his & aliis multis, ut de Alpibus, patet Gallicam quoque linguam immutatam esse: nam multa nunc aliter, quam olim dicebantur, à Gallis dicuntur. *Ut campestris*] id est, in campis versari solita. *Alauda*] id est, avis cucullata, & plumeam cristam habens. *Effigiem quandam vidisse deorum*] ut in processu patebit. Videtur autem divam Virginem intelligere; aut quæ Herculi occurrisse à Cicerone memoratur: de qua suo loco dicam. *Cætera non memini*] id enim & rustico convenit, ut jam sæpe diximus, & œconomiæ, atque argumento hujus eclogæ. Nam intendit narrando duo facere: colligere videlicet laudes pastorum, & perfectionem religionis; potissimum Carmelitanæ, quæ prima est.

Fistulicen. *Tibicen.* *Bardocucullatus.* *Bardi.* *Bardus.* *Alauda.*

Gal,

Gal. *Ut dixêre patres, Faciens primordia rerum*
(Magna canam, nobis quæ quondam tradidit Umber)
Instituit Deus agricolas, pecorisque magistros.
Primus agri cultor rudis, immansuetus, & asper,
Qualis humus segnis, lapidosa rebellis aratro.
Ast ovium primus pastor, mitissima proles,
Instar ovis, quæ bile caret, quæ lacte redundat,
Mitis erat, nullis unquam pastoribus asper.
De grege sæpe suo sacrum ponebat ad aras,
Nunc ove, nunc pingui vitula faciebat, & agna
Sæpius, & magno divos ambibat honore:
Sic profecit apud superos, sic numina flexit,
Ut fuerit primo mundi nascentis ab ortu
Tempus ad hoc, cœlo pecoris gratissima cura.
Assyrios quosdam, (sed nescio nomina: curæ
Diminuunt animum) Deus ex pastoribus olim
Constituit reges, qui postea murice & auro
Conspicui gentes bello domuêre superbas.
Cum Paris Iliaca tria numina vidit in Ida,
Aut Paris, aut alius; puerum qui obtruncat ad aram;
Pastor erat. Quando cœlesti exterritus igne,
Venit ad ostentum pedibus per pascua nudis,
Pastor erat Moses; Moses à flumine tractus.
Exul apud Graios Amphrysia pastor Apollo
Rura peragravit, posito deitatis honore.
Cœlestes animi, Christo ad præsepia nato,
In caulis cecinêre Deum pastoribus ortum.
Et nova divini partûs miracula docti
Pastores, primi natum videre Tonantis;
Et sua pastores infans regnatur Olympi,
Ante magos regésque dedit cunabula scire.
Se quoque pastorem Deus appellavit, ovésque
Mitibus ingeniis homines, & mentibus æquis.
Et ne vana putes hæc somnia, nuper ab urbe
Rus veniens, picto perlegi hæc omnia templo.
Sunt pecudes pictæ, parvi sub matribus agni
In tellure cubant, ingens equitatus ab alto
Monte venit, radiant auro diademata divûm,

Et ſuſpenſa tenent vaga lumina prætereuntum.
Non igitur mirum, noſter ſi numina Pollux
Vidit: amant villas, & oves, & ovilia divi.
Simplicibus præſens Deus eſt, offenditur aſtu.

Ut dixêre patres] Ut probet veriſimile eſſe, paſtori eſſe numen viſum, altius orditur laudes paſtorum, docetque quod verum eſt, *Abelem* primum juſtum fuiſſe paſtorem, multoſque reges, ut *Abraham*, *David*, & ſimiles fuiſſe paſtores: *Chriſtum* ad hoc ſe appellaſſe paſtorem, dicentem, *Ego ſum paſtor bonus*; & recens natum primò à paſtoribus agnitum atque viſum, & multa id genus alia, quæ legendo patebunt. *Ut dixêre patres*] Virgil. *Arunci meminêre ſenes.* Ruſtici enim non ex libris, ſed ex majorum relatu hiſtorias diſcunt. *Deus jaciens primordia rerum*] id eſt, in prima hominum geneſi inſtituit agricolas, ut *Adam*, & primogenitum *Cain*. *Pecoriſque Magiſtros*] ut *Abelem*: quia autem dicendo primordia rerum viſus eſt altiùs ordiri, bonam facit *Parentheſim*, dicens, *Magna canam, nobis quæ quondam tradidit Umber*, cui totam doctrinam ſuam ubique acceptam fert. *Primus agri cultor*] ſcilicet *Cain*. *Ovium primus paſtor*] id eſt, *Abel*. *Inſtar*] id eſt, in ſtatum & morem, ac ſimilitudinem, quod Valla negat. *Quæ bile*] id eſt, cholerâ amaritiem animo afferente. *Sacrum ponebat ad aras*] Hiſtoria patet in principio Geneſeos. *Vitula faciebat*] ſcilicet rem ſacram. Sed *facio, & operor* per ſe poſita, de rebus ſacris intelliguntur. Nec dices, *Faciam vitulam*; quia id tauri eſt: ſed *vitula, aut vitulo*, ſubaudiendo rem divinam; ut in Buc. Maro: *Cùm faciam vitula pro frugibus, ipſe venito. Divos ambibat*] id eſt, ambientium more venerabundus adorabat. *Sic*] id eſt, uſque adeò numina flexit, ut cura pecoris fuerit à primo ortu mundi naſcentis, ſcilicet uſque *ad hoc*, id eſt, noſtrum *tempus*, *gratiſſima*] id eſt, acceptiſſima, *cælo*] id eſt, cœleſtibus. *Aſſyrios*] ut *Abraham*, *Loth*, *Jacob*, & cæteros Patriarchas. *Cùm Paris*] Alexander, qui & Paris, paſtor fuit. Nam cùm Hecuba ipſa gravida viſa eſſet geſtaſſe catellum facem geſtantem, quâ tota Troja incendebatur, idque ad Priamum retuliſſet,

&

& ille ad ſomniorum & phantaſmatum interpretes, reſponſum accepit, filium geſtare, qui Trojæ cremandæ occaſionem daret: quocirca pater quicquid pareret interfici juſſit. Mater autem non interfecit, ſed exponendum feris dedit, ubi à paſtoribus inventus, ab illis quoque educatus, in virum crevit, atque ab Oenone Nympha adamatus eſt, judiciumque inter tres deas dediſſe fertur. Cùm verò optimus eſſet athleta, & cum Hectore congreſſus eum viciſſet, ab eo interemptus fuiſſet, niſi frater agnitus: tandem pro Helena promiſſa in Græciam profectus fatalem attulit prædam. Unde Statius in Achilleïde; *Solverat Oebalio paſtor de littore claſſem Dardanus. Paris* ergò *aut alius*] quia de nomine, ut ruſticus, dubitat; *Cum vidit tria numina*] ſcilicet *Junonem, Palladem, & Venerem* de præſtantia formæ concertantes, *In Ida*] id eſt, ſylvâ ſic dictâ, *Iliaca.*] id eſt, Trojana. Quod additur, ad diſcretionem Idæ Cretenſis. *Erat paſtor puerum qui obtruncat ad aram*] ſcilicet Abraham, qui id facere voluit, erat paſtor. *Paſtor erat Moſes—quando cæleſti exterritus igne*] ſcilicet in rubo, qui non comburebatur. *Venit ad oſtentum*] id eſt, miraculum aliud portendens, ut virginitatem divæ genitricis Chriſti. *Pedibus nudis*] quia juſſus eſt calceamenta exuere. *Moſes*, inquam, *à flumine tractus*] ſcil. à filia Pharaonis regis Ægypti, cùm eſſet in fiſcella ſuper aquas natans, unde nomen accepit. Apollo ſpoliatus divinitate pavit Admeti regis armenta novem annis, unde *Nomius*] id eſt, paſtoralis eſt dictus: pavit autem apud Amphryſum fluvium Theſſaliæ, ſpoliatus, dico divinitate propter interfectos Cyclopas; unde in principio 3. Geor. dicit Virg. *Et te memorande canemus Paſtor ab Amphryſo.* Ideo hæc ſecundum Macr. l. 1. Saturn. finguntur, quia Apollo ipſe eſt ſol, qui omnia paſcit. *Deitatis*] Latinius diceretur *divinitatis*, ſed carmen id non accipit. *Cæleſtes animi*] id eſt, ſpiritus: unde, *Qui fecit angelos ſuos ſpiritus.* *In caulis*] id eſt, ſeptis paſtorum, ubi faciebant vigilias ſuper gregem ſuum, ut Lucas præclare memorat. *Ante magos*] .i. ſapientes Perſarum & Indorum; quia eâdem nocte quâ natus eſt, cum ipſis, ad minimum, decimo

Iliaca.

Moſes.

Nomius.

Caula.

mo tertio die primum visus sit. Dico ad minimum, quia controversia est, an eodem anno, an alio. *Ante magos regesque*] Unde *magos* pro regibus accipimus, propter illud, *Reges, Thersis, &c. Se quoque pastorem Deus appellavit*, dicens, *Ego sum pastor bonus. Ovesque*] Addens, *Agnovi oves meas, & cognoscunt me meæ*] id est, miti ingenio præditi homines. *Picto perlegi hæc omnia templo*] id est, in parietibus fani, ubi picta hæc fuerunt; & ideo dicit, perlegi. Maro in 6. *Quin protinus omnem Perlegeret*. Magna enim est convenientia pictoris & scriptoris. Unde eos Flaccus æquiparat, dicens, *Pictoribus atque poëtis, quidlibet audendi semper fuit æqua potestas: Sunt pecudes*] scilicet pastorum, qui Christum viserunt. *Ingens equitatus*] scilicet trium regum. *Diademata divum*] aut regum, aut angelorum, aut Christi, & parentum ejus; hoc est matris veræ, & patris legalis, ac nutritii, & naturalis à quibusdam putati. *Et suspensa tenent vaga lumina*] id est, oculos prætereuntium, hoc est, cogunt præterire volentes immorari donec picturam perspexerint. *Amant villas*] id est, domus rusticas & oves, & ovilia divi. *Simplicibus præsens Deus est*] Id sanctè & moraliter, si cordis simplicitatem intelligit.

Alph. *Vera refers, pecori si sint innoxia nostro*
Pascua. Vidi asinum, vidi præsepe, bovémque:
Jam memini turbæ venientis, & ora videre
Indica jam videor regum sua dona ferentum.
Unum oro: Quanam Polluci occurrit imago?
Galbula, si nosti, nè sit labor omnia fari.

Galb. *Et novi, & memorare libet; res digna relatu,*
Res digna auditu, pia, sancta, imitabile factum.
Durus & immitis pater, atque superba noverca,
Pollucem graviore jugo pressere juventæ
Tempore, cum dulces animos novus suggerat ætas:
Et cum jam invalidæ longo sub pondere vires
Deficerent, nullâque odium mansuesceret arte,
Constituit tentare fugam: res una volentem
Ire diu tenuit, nimis impatienter amabat.
Error enim communis amor juvenilibus annis,
Res est fortis amor, violentia fortior: ivit.

Et tales abiens (mihi namque solebat amores
Enarrare suos) mœsto dedit ore querelas:
O virgo, lacrymæne tuis solventur ocellis,
Cum te tam charo cernas ab amante relictam?
Ullane decessu duces suspiria nostro?
Tune mei crudelis eris forte immemor unquam?
Usque adeone tuum poterit frigescere pectus,
Pectus quod toties tot lumina fletibus implet?
Tune trahes crebros gemitus, & pallida fies?
Cerno oculos, cerno lacrymas, cerno anxia corda
Virginis. Heu! tantum quâ dissimulare dolorem
Fas erit arte? Dolor duplex mea pectora torquet;
Illius atque meus: sed fas mihi flere, quod illi
Non licet. Occultus longe magis æstuat ignis.
Incolumem mihi vos divi servabitis illam,
Ut, quando exilio repetam mea rura peracto,
Fiat amor felix saltem semel ante senectam.

Vera refers] Approbat Alphus. *Vidi asinum, & bovem, & præsepe.*] scilicet Domini, qui in eo ante asinum & bovem est positus. Vidi, inquit, de pictura intelligens. *Jam memini turbæ venientis,* id est, in mentem venit, & *videor* mihi nunc *videre ora Indica*] id est, Indorum regum, ab India venientium. *Et videor videre ora regum ferentum*] id est, offerentium dona, sc. *aurum, thus & myrrham. Et novi, & memorare libet*] quia res est *digna relatu*] id est, ut referatur, & recenseatur; & *factum*, scil. Pollucis, est *imitabile. Durus & immitis pater*] *Est mihi namque domi pater, est injusta noverca.* Videtur autem hæc vera vitæ ipsius poëtæ descriptio. *Graviore jugo*] Quia nimis rigidi, & severi erant, ut in prima ecloga docuimus. *Et cum invalidæ*] Est enim ea ætas imbecillis & inops consilii. *Nullaque edium*] sc. parentum. *Arte*] scilicet filii. *Constituit tentare fugam*] id est, discedere clam à parentibus tam duris. *Error enim communis*] Unde prius, *Semel insanivimus omnes. Res est fortis amor, violentia fortior*] sc. *Est O Virgo*] Querulosa discessio ab amica. *Crudelis*] quæ amantem non redamas. Maro: O crudelis Alexi! Nihil mea carmina curas, &c. *Lumina*] *Sic tot* legendum videtur,

detur, ut sit, *pectus*, inquam, *quod implet toties lumina tot fletibus. Dolor duplex, Illius atque meus*] *Illius*, scilicet virginis, quam occulto æstuantem putat amore: *Atque meus*] qui manifesto absumptus sum igne. *Exilio peracto*, quia in exilium voluntarium, ut patris sævitiam, & novercale odium devitet, abscedere destinavit. *Fiat amor fœlix*] ut potiatur amicâ saltem semel: id amatoriè & modestè.

Talia pergebat memorans voluitque reverti:
Tantus amor juvenem, vis tanta furoris agebat,
Sed jam jacta fugâ cunctis erat alea notâ:
Fronde sub Herculea fessus mœrore sedebat:
Ecce puellari virgo stipata coronâ,
Ora, manus, oculos habitumque simillima Nympha,
Et tali affata est puerum sermone dolentem:
Chare puer, quo tendis iter? vestigia verte.
Nescis (heu!) nescis quò te via ducat; & audes
Ignotis errare locis, nihil insidiarum
Per campos ratus herbosos, nihil esse pericli:
Omnia tuta putas, & quod placet, utile credis,
More juventutis stolidæ. Collectus in orbem
Sæpe latet molli coluber sub graminis umbra.
Est facile, incautos offendere: parvulus infans
Innocuos rutilum digitos extendit in ignem,
Nec nisi jam læsus vires intelligit ignis.
Hæc regio intrantes aditu consuevit amœno
Fallere: delicias offert, & gaudia: verum
Ingressis, quum triste nihil superesse putatur,
Mille parat laqueos, & mille pericula profert.
Trames hic, ut collem gressu superaveris illum,
Ducit in umbrosam-sylvam, crudele ferarum
Hospitium, loca tetra situ, & caligine opaca.
Quisquis eo deceptus abit, remeare vetatur:
Et piceis primum velatur lumina vittis,
Deinde per omne nemus, dumeta per aspera tractus,
Transit in effigiem monstri: dum volvere linguam
Atque loqui tentat, mugit: dum attollere sese
Credit, humi graditur quadrupes, neque suspicit astra.
Ima tenebrosæ vallis lacus æquore nigro

Occupat, & nigris mons plurimus imminet undis.
Huc tracti, in Stygios latices, altumque barathrum
Præcipites dantur: rapidâque voragine merſi,
In Styga, & æternas Erebi rapiantur in umbras.
Heu! quot paſtores iſtis ambagibus acti
Cum gregibus periere ſuis! Ego ſedula ſemper
Monſtro iter: hic ad opem vigilo indefeſſa ferendam.

Talia pergebat memorans] Commemorat quæ virgo vi-ſa ſit Polluci, cum jam fugam facere decreverat. Eam autem, quia in Carmelum ire ſuadet, & virginum coronam ſecum duxit, non ineptè putaveris divam virginem Mariam, cujus protectione & nomine inſignitur nunc Carmelitana religio, quam autor noſter profeſſus eſt. Quin adeò Eclog. 8. id manifeſtè docet. Alludit tamen ad eam quæ Herculi apparuiſſe dicitur: Unde dicit apparuiſſe, jacenti *Fronde ſub Herculea*] Reſpexit quoque bivium Pythagoricæ literæ, de qua in opuſculo Moroniano abunde diximus. Ut verò ſciamus quæ Herculi apparuerit, audiamus Ciceronem 1. officiorum ita diſſerentem: *In primis conſtituendum eſt, Quos nos & quales eſſe velimus, & in quo genere vitæ. Quæ deliberatio eſt omnium difficillima. Ineunte enim adoleſcentiâ, cui ineſt maxima imbecillitas conſilii, tunc id ſibi quiſque genus ætatis degendæ conſtituit quod maximè adamavit. Itaq; antè implicatur aliquo certo genere curſuque vivendi, quam potuit quod optimum eſſe judicare. Nam Herculem Prodicus dicit, ut eſt apud Xenophontem, cum primum pubeſceret, (quod tempus à natura ad deligendum, quam quiſque viam vivendi ſit ingreſſurus, datum eſt) exiiſſe in ſolitudinem, atque ibi ſedentem diu ſecum multumque dubitâſſe, cum duas cerneret vias, unam voluptatis, alteram virtutis, utram ingredi melius eſſet. Hoc Herculi, Jovis ſatu edito, potuit fortaſſe contingere; nobis non itidem,* &c. Hæc Cicero. Aiunt autem inter dubitandum duas acceſſiſſe matronas, *Virtutem & Voluptatem*; quarum voluptas prior ingreſſa, accuratiſſimè erat ornata & omnes delicias poſt ſe trahebat, reſpectans aliquando, cum faſtuque omni multa

oſtentans, & multa etiam plura pollicens, ſecum trahere Herculem tentavit. At *Virtus* aſpera, & dura, ſevereque intuens contrà, Non polliceor, inquit, aliquam voluptatem aut quietem; ſed laborem, pericula, ſudores infinitos; terra mariq; tolerandos, ſed horum præmium erit, Te Deum fieri. Quod audiens Hercules, gravibus verbis *Voluptatem* repellens, *Virtutem* ſequutus eſt. Cujus, ut inquit Maro, primus ingreſſus difficilis videtur. *Nam via virtutis dextrum petit ardua callem, Difficilemque aditum primum ſpectantibus offert: Sed requiem præbet feſſis in vertice ſummo.* Sed ad autorem: *voluitque reverti*] ſcilicet, ad virginem quam conſtituerat deſerere; quia nihil inconſtantius amante. *Sed jam alea erat jacta*] id eſt, jam perfricuerat frontem, hoc eſt, periculum infamiæ non amplius timuerat, & ita erat *extra aleam*, per quam ſignificatur omnis incertus eventus, & omne periculum, ut alea belli, &c. *Erat* autem *jacta fugâ*] id eſt, per fugam quam paraverat: *notâ cunctis*] id eſt, omnes ſciebant quòd fugere conſtituerat, & hoc animo ſedebat *feſſus mœrore*] amore languens & mœrore confectus, *ſub fronde Herculea*] id eſt, ſub populo, quæ plurima creſcit in ripis Padi. Unde Ovid. *Populiferque Padus, &c.* Ea autem arbor dicatur Herculi: Unde in Buc. *Populus Alcidæ gratiſſima*; qui ejus fronde coronatus, ad inferos deſcendit, ac rediit. Significat autem virtutem quæ intrinſecus viret, & extrinſecus pallet, ut ipſa frons populea. *Ora, manus, &c.* Synecdoche eſt: ut Æn. 4. *Omnia Mercurio ſimilis, vocemq; coloremq; &c. Per campos herboſos*] id eſt, virides, & ità adoleſcentiam notat. *Sæpe latet*] Maro: *Frigidus, O pueri fugite hinc, latet anguis in herba. Parvulus infans*] alludit ad Moſen, qui, relicto auro, carbonem ardentem in os ſuum intulit, quo ſe innocentem adhuc declaravit. *Aditu*] id eſt, introitu: *amœno*] delectabili, & voluptuoſo. *Trames hic*] ſcilicet tam amœnus. Pronomen hic, anceps eſt: unde hoc loco corripitur; adverbium autem ſemper produci vult. *Crudele hoſpitium*] appoſitorie: ſicut Æn. 6. *Itur in antiquam ſylvam, ſtabula alta ferarum. Situ*] id eſt, mucore, & lanugine immundam. *Remeare vetatur*] Maro; *Facilis*

Alea.

Facilis descensus Averni: Noctes atque dies patet atri janua Ditis. Sed revocare gradum, superasque evadere ad auras; Hoc opus, hic labor est: Pauci, quos æquus amavit Jupiter, aut ardens evexit ad æthera virtus, Diis geniti potuere. Piceis vittis] id est, caligine ignorantiæ & desperationis. *Velatur lumina*] .i. habet oculos velatos; est n. Græca locutio: *vittis*].i. fasciis, quibus ligari solent decollandorum oculi. *Transit*] id est, transformatur in effigiem monstri. Docet quid Metamorphôses poetarum sibi velint, quibus Ulyssis socii in feras & pecudes versi finguntur: quia homo voluptati deditus, fit bestialis. *Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei.* Unde *neque suspicit*] .i. sursum inspicit astra: ut Esa. 38. 14. *Attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelsum. Ima occupat*] id est, semper versatur in limo carnalium desideriorum. *Mons plurimus*] .i. difficultates & pericula, quæ in luxuriosa vita sunt. *Latices Stygios*] .i. obscœnas aquas tristitiæ infernalis. *Altumq;*] .i. profundum. *Barathrum*] .i. voraginem. *In Styga*] .i. lacum infernalem, à tristitia dictum. Declinatur autem, *hæc* Styx, *hujus* Stygos: indè *hanc* Styga, Accusativus. *Erebi*] *Erebus* ferè à doctis sine *h* scribitur, diciturq; lacus obscurus: nam Ἐρεβεννὸς obscurus dicitur. *Ego*] scil. Virtus, aut bona inspiratio. *Indefessa*] id est, indefatigabilis. Multa prætereo, quia nota sunt etiam pueris.

Vitta. *Suspicere.* *Stygius.* *Barathrum.* *Erebus.*

Tolle moras igitur, mortis fuge blanda propinqua
Atria, secreti tutam pete littoris oram,
Quâ contra Idalios fluctus mihi tollit in altum
Aera Carmelus viridi caput arbore cinctum.
Primus hic antiquis patribus spelæa, domosque
Præbuit arboreas, intra nemus ilice densum.
Ex hoc in vestros deducta cacumine montes
Relligio venit, sicut de fonte perenni
Flumina, & ex uno multi genitore nepotes
Illius in sylvis, abies ubi plurima surgit,
Pinguis ubi piceæ sudat liber & terebinthi,
Innocuum postquam feliciter egeris ævum,
Mox tua mutatis ætas renovabitur annis,
In loca te tollam meliora, virentia semper;
Immortalis eris, divum comes; ire per astra

Inter

Inter Hamadryades, & Oreadas, atque Napæas
Flore coronatas caput & redolentibus herbis,
Fas erit, ac super & subter cognoscere cœlos.

Tolle moras] Persequitur verba virginis, quæ Polluci apparuit. *Blanda atria mortis propinquæ*] quia *ducunt in bonis dies suos, & in puncto descendunt ad inferna.* Et alibi: *Stulte, hac nocte rapient animam tuam. Tutam oram*] id est, montis Carmeli, qui *contra Idalios fluctus*] .i. Cypron protenditur. *Mihi*] aut divæ virgini, aut sanctæ inspirationi. Nam omnis religiosa professio Heliam & Heliscum cæterósque filios Prophetarum habet autores, etiam Hieronymo censore. *Hic*] sc. Carmelus præbuit primus *antiquis patribus*] sc. jam dictis. *Spelæa*] .i. speluncas, *Domos arboreas*] .i sub arboribus. *Intra nemus densum ilice*] .i. in nemore ilicibus pleno. Unde dixit, *caput cinctum viridi arbore. Religio venit deducta ex hoc cacumine*] .i. ex hoc vertice Carmeli. *In vestros montes*] qui sc. in Europa sunt. Nam duce divo Ludovico primum in Galliam translati sunt. *Sicut flumina*] sc. deducuntur, *de fonte perenni*] .i. per totum annum, & in perpetuum fluente. Flumina enim fere in montibus fontem habent pro capite. *Illius in sylvis*] Ordo est, postquam egeris feliciter ævum innocuum in *sylvis illius*] sc. Carmeli, *ubi*] .i. in quibus surgit plurima abies, *& liber*] .i. cortex interior, *Piceæ*] sc. arboris, *pinguis*] quia picem exudat. *Et liber terebinthi sudat*] sc. resinam & picem. Allegoricôs vult illic tranquillam, & sine penuria esse vitam: quia *qui omnia derelinquunt, Christum sequentes centuplum recipient, & vitam æternam possidebunt. Mutatis annis*] sc. in æternitatem, qui erant transitorii. *Ire per astra inter Hamadryades*] .i. Nymphas arborum, & *Oreadas*] .i. Nymphas montium: *atq; Napæas*] id est, Nymphas florum .i. inter cœtus virginum. *Fas erit*] quia & ipsa virgo. *Hi sunt qui sequuntur agnum quocunq; ierit, &c. Ac super & subter*] quia in medio erit.

Hamadryades. Oreades. Napææ.

Sic effata leves virgo discessit in auras.
Tum sua juravit Pollux mutata repentè
Pectora, & extemplo victum expirâsse furorem;
Non aliter quam flamma cadit, si ardentibus agris

Effluat,

Effluat, & totas præceps Padus emovat undas:
Sic abiit crudelis Amor, qui sæpe pharetram
In juvenem, dum principiis obstaret amandi,
Dum tepet, ac timidè insanit, consumpserat omnem.
Sic igitur Pollux in claustra silentia venit.

Alph. Sunt quibus aspirent etiam nolentibus ultro,
Sunt quibus infensi sine causa & crimine dii sint.

Galb. Quod nos in pecudes, in nos id juris habent dii.
Hoc rus scire sat est: sapiant sublimius urbes.
Sic docuit rediens aliquando ex urbe sacerdos
Janus, & in magno dixit sibi codice lectum.

Alph. Sol cadit, & Baldi vix summa cacumina tangit;
Nos quoque jam sero cum sole recedere tempus.
Galbula, sarcinulas nè sit tibi ferre molestum;
Pera levis, levis est & cantharus: omnia parvus
Ferre labor sero; grave manè, sed utile pondus.
Ipse pecus ducam: mihi pars erit ista laboris.

Sic effata. Bene effata, quia sic dicuntur oracula. *Virgo* aut Virtus, aut diva Virgo, *discessit in leves auras*] id est, evanuit. *Tum sua juravit Pollux*] ideo juravit, quia difficile creditu. Simile D. Th. Aquinati contigisse fabulantur, qui accinctus lumbos, postea Venereum ardorem non sensit. *Et extemplo.* .i. illico, è vestigio: tractum ab auguribus volunt, qui designato templo, dicebant, Extemplo, quo dicto subito abscesserunt. *Furorem*, id est, amores. *Non aliter*, scilicet ut aqua extinguit ignem. *Qui consumpserat in juvenem omnem pharetram*] .i. omnes vires suas: *dum principiis obstaret*] .i. obstare vellet ut deberet juxta illud, *Principiis obsta, &c. Dum tepet*] .i. *dum animus in dubio est, facili momento huc illuc impellitur. Ac timide insanit*] id est, adhuc timore & pudore afficitur, & nondum consentit in illecebras. *Sic igitur Pollux in claustra silentia venit*] ubi impeditam habet venam, ne libere canat. Sunt quibus aspirent] quia spiritus ubi vult spirat. Sunt quibus infensi sine causa & crimine dii sint] id impie nimisque rusticè: quia consilia Dei sæpe occulta sunt, nunquam autem injusta. Videntur autem dii infensi bonis & insontibus, quando maximè amici sunt,

hoc est, quando eis tribulationem, ut meliores evadant, immittunt. Nam *virtus in infirmitate perficitur.* Qui ergò rustici id non animadvertunt, videntes bonos affligi, dicunt Deum eis infensum, cùm minime sit: Veruntamen si sit, non tamen injustus est, quia non habet præscriptam legem. Unde dicit Galbula, *Quod nos in pecudes*] Ordo est, *dii habent id juris in nos, quod nos* scil. habemus *in pecudes.* *Hoc rus scire sat est*] scil. rusticos. *Sapiant sublimius urbes*, id est, urbani. *Sic docuit rediens*] id est, veniens, cum illic habitent ferè prædicatores. *Et Janus dixit sibi lectum in magno codice*] scil. Decretorum, aut Bibliorum. *Sol cadit*] Pro more suo finem parat eclogæ, docens esse discedendi tempus. *Galbula, sarcinulas*] Ordo est. ô *Galbula, nè sit tibi molestum*] .i. grave, *Ferre*, id est, auferre & colligere, *sarcinulas*] id est, parvas rerum pastoralium sarcinas *Pera*] scil. nostra, in qua panis, & cætera edulia ferri solent, *est levis*] Unde dicunt Æsopum, cum aliis accinctum ad iter, libenter subiisse reticulum panis licèt ponderosius esset; quia novit in itinere imminutum iri. *Cantharus*] id est, poculum quo Silenus est usus, ut dicitur in Buc. Virg. *Et gravis attritâ pendebat cantharus ansâ.* Cantharus ergò sc. *levis*, quia exhaustus. *Parvulus labor est ferre omnia*] cibi & potus repositoria. *Sero*] id est, vesperi; & *grave pondus, sed utile* est ea *omnia ferre mané. Ipse*] scilicet ego, *ducam pecus*] .i. gregem nostrum.

ECLOGA VIII.

De Religione rusticorum, inscripta RELIGIO.

JOANN. MURMELII argumentum.

Ille canit montes, rura hic campestria: Nymphæ
Polluci visæ laudes & festa canuntur.

Candidus & Alphus.

HOrrida *solstitio tellus sitit*, Alphe, *reverso*:
Ad solitos montes, ubi ros in gramine, & æstus
Mitior, hæc armenta monet deducere tempus.

Alph.

Alph. Aëreos montes, & summa cacumina longè
Prospicio; quid sint montes (tibi vera fatebor)
Nescio: semper enim campestria rura, lacusque
Incolui. Montanus ager quâ fruge redundat?
Cand. O rude & illepidú ingenium! prope flumina semper
Versatus, fulicæ in morem, limosa per arva,
Sunt ubi ranarum, culicum, pulicum, cimicúmque
Lustra inter salices, ulvas, viridésque papyros,
Irridere audes, & nauci pendere montes,
Unde fluunt amnes, templis ubi tanta locandis
Marmora cæduntur, fulgens ubi nascitur aurum?
Quæ parit antennas tellus? medicamen ab herbis,
Dic, quibus est nisi montanis? De vertice Baldi
Sæpe melampodion legi: medicina capellis
Nulla magis præsens: quondam Valsasinus Ægon
Tradidit hoc, dum vere sues castraret, & agnos;
Tradidit, & dixit, Solus medicamen habeto.
Dic, Ubi castaneæ plures? ubi copia major
Glandis? in excelsis fontes & pascua vidi
Montibus, artocreas, & pingue polenta comedi.
Sunt populi fortes illic, robusta juventus,
Lata pedes, callosa humeros, nervosa lacertos,
Hispida, dura manus, moli indefessa ferendæ.

Horrida solstitio tellus sitit:] In hæc ecloga, quæ inscribitur *De religione rusticorum*, habentur primò laudes montium, quas Candidus, nactus occasionem ex calore solstitiali, quo urgente montes petere suadet, accumulat, non immemor (si rectè sentio) Carmeli sui, quem incolere jam animo constituerat, & cujus laudes prosequi intendit. *Solstitio* scilicet æstivali, non brumali. Est enim duplex, Alterum quo sol stare dicitur, quòd altius assurgere in epicyclo suo nequit; alterum, quia profundius descendere non potest, ut in bruma. *Ad solitos*] scilicet Candido, & gregi ejus. Nam Alphus montes ignorat. Ordo est, *Tempus monet deducere* (Dicerem *perducere* aut *producere*: nam *deducere in altum*, inusitatum est) *hæc armenta ad montes solitos, ubi ros est in gramine, & æstus mitior*] id est, temperatior: quia in summis

montibus

montibus tempore æstivo frigus opacum est. *Montanus ager quâ fruge redundat?*] Ex hac quæstione nanciscitur occasionem montium desrcibendorum. *O rude ingenium! versatus*] Constructio ad rem respiciens, non ad vocem, sicut apud comicum, *Scelus, qui me perdidit.*

Cimex. *Publicum*] primam communem habet hæc vox. *Cimicum*] Cimices sunt vermes fœtidi, parietibus & lectis inhærentes; &, ubicunque vapor est aquarum, frequentes ut culices, pulices, muscæ, & id genus bestiolæ.

Lustra. *Lustra.*] potiùs ferarum sunt. *Inter salices*] quæ in locis humidis nascuntur.

Ulvas. Papyrus. *Ulvas*] id est, herbas palustres; & *papyros*] id est, arundines quæ in Ægypto tantæ nascuntur, ut ex singulis internodiis faciant naviculas. Habent autem membranam tenuem, in qua olim scriptitabant. Unde nunc abutuntur vocabulo, *papyrum* pro chartis dicentes.

Nauci pendere. *Et nauci pendere*] id est, non pluris facere quam nauci: quod aut putamen est nucis, ut Priscianus & Tortellius sentiunt; aut granum fabæ cum se aperit, ut Servius vult; aut, ut nonnulli, mucor nucis priusquam condensatur in nucleum. Ponitur autem pro nihilo, aut re minimi pretii & valoris. *Unde fluunt amnes*] quia fere in montibus ortum habent. *Ubi tanta marmora cæduntur locandis*] id est, constituendis templis, id est, ad constituenda templa.

Antenna. Melampedion. *Antennas*] id est, malos rransversos. *Sæpe melampodion*] Melampodion genus nigri hellebori, à Melampode quodam, qui eo uti in divinationibus solebat. Dictum autem à pastore ejusdem nominis, qui primus hanc herbam invenisse dicitur, dum capras eo purgari animadvertit, datoque earum lacte furentes Prœtidas sanari. Undo Maro dicit Georg. 4. *Inventæq; nocent artes: cessêre magistri Phyllyrides Chiron, Amithaoniusque Melampus.*

Melampus Interpretatur autem Melampus *nigri pedis*. Dicitur enim Græcè μέλαν nigrum, & πȣ̃ς pes. Fuit & alius *Mantis*,

Mantis. id est, vates insignis. *Medicina capellis Nulla magis præsens*, id est, præsentiùs, & citius sanans. *Quondam Valsasinus Ægon*] Nè contra decorum medicinæ peritus censeatur, dicit se accepisse ab Ægone, quem Valsasinum à loco nominat. *Dic, Ubi castaneæ plures?*] videlicet quam

in

in montibus; quasi dicat, nusquam. *Artocreas*] .i. panem cui caro includitur. *Pastillum* vulgo vocant: ἄρτος enim dicitur panis, & κρέας caro. *Lata pedes*] id est, habens latos pedes. *Callosa humeros*] id est, habens humeros callosos ex labore, aut pulposos. *Nervosa lacertos*] .i. habens lacertos nervosos. *Hispida*] .i. pilosa. *Moli ferendæ*, id est *ad molem ferendam*] id est, quodvis onus portandum. *indefessa*] id est, indefatigabilis. *Artocreas. Pastillus. Hispidus.*

Vallibus ex illis, opera ut navalia curet,
Confluit hucce, nullum est hominum genus aptius urbi,
Sive velis castrare pecus, seu scindere fagos,
Sive fimum ferre è stabulis, haurire cloacas,
Latrinas curare, viámque aperire coactis
Sordibus, & scalis puteos descendere in altos:
Ingenio callent, & duro robore pollent.
Sed quid opus multis? Subeunt opus omne: popinis
Inservire, focos lignis cumulare, verúque
Artifici versare manu, dare libera fumo
Spiramenta, boum ventres ad flumina ferre;
Verrere humum immundam scopis, doctissima gens.
Quódque magis miror, semper sub pondere currunt,
Cotibus in duris oriuntur, & ardua vivunt
Per juga, cum capreis habitant spelæa ferarum.
Adde quod in cœlum brevis est è montibus altis
Transitus; erectum caput usque ad nubila tollunt;
Nubila transcendunt aliqui, puto, sydera tangunt.
Esse locum memorant, ubi surgit ab æquore Titan,
Qui (nisi dedidici) contingit vertice Lunam,
Et vixisse illic hominem, sed postea abactum
Improbitate gulæ, quod scilicet omnia poma
Manderet, & magno servaret nullo Tonanti.
Hinc divi, sanctíque patres in montibus altis
Delegêre domos tacitas. Carthusia restis,
Carmelus, Garganus, Athos, Laureta, Laverna,
Et Sina, & Soractis apex, umbrosaque vallis,
Et juga Nursini fato senis inclyta, & altis
Abietibus turrita caput Camaldula sanctum.
Cætera prætereo: nec enim sermonibus istis

Omnia

Omnia complecti statuo. Montana frequentant
Culmina cœlicolæ: sed anas, & mergus, & anser,
Ibis, onocrotalus, milvi, fulicæq; paludes.

Vallibus ex illis] .i. inter montes sitis; aut loquitur de planitie, quæ est in montibus. Enumerat autem sordida ministeria, ad quæ ferè aptiores sunt in montibus orti; sicut ad omnem laborem. Unde Juven. Sat. 2. *Et illud Montanum positis audiret vulgus aratris.* Posset tamen videri loqui de natis in planitie, & in convallibus, ut illis det honesta ministeria, his sordidiora. Sed de his, qui in montibus nascuntur, totus est sermo: quia dicit *Cotibus in duris oriuntur*] Credam de illis loqui, qui in Franciam veniunt purgaturi cloacas & fumaria, idque quasi Satyrico morsu, ut nescias an laudet, an verius irrideat eos, nisi quia rustico dat partes laudandi, cui etiam vile ministerium, dum strenue fit, laudabile videtur. Ex illis igitur vallibus, quæ sunt sub vertice montium, inter montes tamen, *Confluit huc*] .i. ad hæc plana loca, subauditur, ex superioribus, *robusta juventus*; *ut curet opera navalia*, id est, nauticum expleat munus. *Castrare*] i. emasculare aut excolare, *seu scindere*] .i. incidere, & amputare *fagos*] arbores glandiferas: à φάγειν, i. comedendo dictas. Non autem intelligo ut toreumata faciant aut cœlaturas, ad quas fagus apta: unde est, *Tibi pocula ponam Fagina, cælatum divini opus Alcimedontis.* Cloacæ sunt cryptæ subterraneæ, per quas sordes in fluvium demittuntur. *Sordibus coactis*].i. congregatis & compactis, ut aquæductus claudantur. *In altos puteos*] eorum purgandi gratiâ. *Popinis*] .i. culinis. *Dare libera fumo Spiramenta*, id est, purgare fumaria: vulgus caminos vocat. *Ventres ad flumina ferre*] aut sordes alvorum, aut intestina pecorum mactatorum. *Semper sub pondere currunt*] quod in vallibus ortis non congruit, & multò minùs quod sequitur. *Cotibus in duris oriuntur*] id est, inter cautes, & saxa aspera. *Spelæa*] id est, speluncas: sed Græcum est. *Adde quod in cœlum*] id scommate non caret, aut rustica simplicitate; quasi verò animæ spatio ferantur in cœlum. *Nubila transcendunt aliqui*] Athos enim est ultra mediam regionem aëris, usque adeo in eo neque

Cloacæ. *Popinæ.* *Spelæa.*

neque nubes, neque venti sint, sed cineres ex sacrificiis derelicti reperiantur, anno peracto, indispersi. *Esse locum memorant*] scilicet paradisum terrestrem, quem quidam sub lunari globo ponunt. *Quòd scilicet omnia poma*] id quoque pastorali joco non caret. *Hinc divi sanctique patres*] Hoc videtur principaliter intendisse, ut tandem Carmelum laudet. *Carthusia*] non longè à Gratianopoli, in Delphinatu, prima domus Carthusianorum, virorum profectò cœlestium, quibus, ut solidis tibicinibus, Christiana fulcitur religio. *Carmelus*] antiquitate omnes excellens, & observatione candidæ religionis cæteris non inferior. *Garganus*] divo Michaeli mons insignis. *Athos*] mons Thraciæ in confinibus Macedoniæ, miræ altitudinis, in quo est Potidæa religione insignis, quia cineres in aris derelicti, illîc disturbari negantur. *Laureta*] ubi diva Virgo habet ædem excellentissimam, & miraculis ac donariis clarissimam. *Laverna*] dea quæ à furibus colebatur, cui ædes erat juxta Lavernalem portam, quæ in Christianum conversa est usum. *Et Sina*] mons est (ut dicitur Gal. 4.) in Arabia; sepulcro divæ Catharinæ religiosus, & Præceptis Mosi datis olim jam illustris. *Apex Soractis*] Apollinis observatione olim præclarus. Virg. *Summe Deum, sancti custos Soractis Apollo.* Nunc quoque, quòd illîc sub Constantino nondum converso delituit Sylvester Romanorum Pontifex, insignis, & *vallis* dicitur *umbrosa*, in qua ille delituit. *Et juga Nursini fato senis inclyta*] à Nursia oppido in montibus posito. Æneid. 7. *Et te montosæ misêre in prælia Nursæ, Ufens, insignem famâ, & felicibus armis.* *Et Camaldula turrita caput sanctum*] id est, habens sanctum caput *Turritum*] id est, quasi turribus insignitum, *Abietibus*] quæ arbores in montibus nascuntur, súntque quas *sapinos* vocant. Est autem non longè à Florentia. *Cœlicolæ*] ut Michael, & cæteri angeli in Sina auditi. *Anas*] avis immunditiâ aquarum gaudens, *& mergus*] ad limum tendens, *& anser*] etiam illuvie aquarum pastus, *& Ibis*] ut Ciconia, cui similis est, serpentibus nutrita. *Onocrotalus*] etiam obscœnitatem amans, nam ab ὀνθέω, quod est inquino, deduci videtur. *Milvi*]

Carthusia. *Carmelus.* *Garganus.* *Athos.* *Laureta.* *Laverna.* *Sina.* *Syracte.* *Onocrotalus.* *Milvus.*

vi] aves rapaces & obscœnis viventes. *Fulicæ*] aves circa littora turpem victum quæritantes. *Paludes*] scilicet frequentant.

Alph. *Inter montanæ tantos regionis honores,*
Cur de messe, nihil est de palmite dictum?
Hæc tamen humanæ duo sustentacula vitæ
Maxima. Monticolæ veniunt è rupibus ad nos
Hordea mercatum, torvi, fuligine tincti,
Setosi, macie affecti, laceri, ac situosi.
Indigenæ ostendunt, quæ sit natura locorum.
Sed quod montanis de religionibus inquis,
Rettulit in mentem, quæ de Polluce feruntur.
Quæ dea, si nôsti visa est? quæ, Candide, Nympha?
Dic agè; nam cœptum certamen inutile nobis?
Utilior sermo de relligione tenendus.

Cand. *Galbula, qui solitus pecudes in pascua tecum*
Ducere, te satis hoc potuit docuisse, quod optas.

Alph. *Plura quidem Polluce super narrata: sed ipsam*
Nec docuit nympham, nec me quæsisse recordor.
Nunc subiit montem, cùm relligionis oborta est
Mentio, & illarum visa est mihi maxima laudum.

Cand. *Non erat illa Dryas, neque Libethris, nec Oreas:*
Venerat è cœlo superum regina, Tonantis
Mater, anhelanti pacem latura juventæ.
Huic Tethys, huic alma Ceres famulatur, & ipse
Æolus, æquoreis ventos qui frænat in antris.
Hanc Deus, astrorum flammas super, atque volantes
Solis æquos, supra fulgentem Cassiopeam
Extulit, & sacram bisseno sydere frontem
Cinxit, & adjecit subter vestigia Lunam.

Inter montanæ] Objicit Alphus nullam esse mentionem factam de frugibus, quas uberiores in æquore seu planitie nasci contendit. *De messe*] id est, de frugibus: *de palmite*] id est, vitibus. *Mercatum*] Supinum à *mercor*, id est, emptum. *Torvi*] quia immiti ferè sunt fronte, usquè adeo ut immites dicantur in cotibus orti. Undè Maro in Buc. Nunc scio quid sit Amor: duris in cotibus illum Ismarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes, Nec nostri generis

puerum

puerum, nec sanguinis edunt. *Fuligine*] i. pingui fumo. *Setosi*] .i. hirsuti. Juven. *Hispida membra quidem & dura per brachia setæ Promittunt atrocem animum.* *Situosi*] Valla docet, *siticulosi* esse in usu: licenter autem hic usurpatur *situosi*; quia per regulam fieret *sitosi*. *Indigenæ*] inde geniti, hoc est, ut hic accipitur, *Incolæ* *Sed quod*] Tendit ad principale, quod est, declarare divam Virginem esse visam Polluci, hoc est, poëtæ, ejusq; laudes accumulare, & poëtæ in religione vitam paucis significare. *Galbula*] de quo in Polluce satis dictum est, videtur per diminutionem dici à *Galba*, de quo Juven. *Nec vilis Galba tulisset*. *Polluce super*] .i. de Polluce. *Est enim Anastrophe*. *Super* autem accipitur cum Ablativo pro *de*, ut Æneid. 1. *Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa.* *Nunc subiit mentem*] id est, venit in mentem. *Non erat illa Dryas*] .i. Dea arborum, & præcipuè quercuum, ut diximus; *neque Libethris*] id est, una Musarum, quæ Libethrum incolunt: nec *Oreas*] id est, dea montium. Nam ὄρος mons dicitur. *Tonantis*] id est, veri Jovis, cujus est tonare: hoc est Jesu Christi filii Dei. *Mater*] scil. Maria. *Juventæ anhelanti*] id est, laboranti in periculo vitæ. *Pacem*] .i. tranquillitatem mentis. *Tethys*] id est, magna dea maris, uxor Oceani: facitq; Tethyos in Genitivo, & utramq; producere potest, ut in Georgicis: *Téq; sibi generum Tethys emat omnibus undis*. *Ceres*] dea frugum dicta, regina Siciliæ. *Alma*] quia nos suo invento alit. *Et ipse Æolus*] rex ventorum dictus, quod illorum usum mari fecit, abscissâ sylvâ quæ impedimento erat. *In antris æquoreis*] id est, vicinis æquori: Æneid. 1. *Æoliam venit loca fœte furentibus austris*, &c. *Frænat*] ibidem: *Illa se jactet in aula Æolus, & clauso ventorum carcere regnet*. *Deus extulit hanc*] scilicet divam Virginem, super flammas astorum: Unde canitur *O gloriosa domina excelsa super sydera, quia assumpta es Maria ad æthereum thalamum*. *Atque volantes*] .i. pernices: *equos solis*] quos quatuor Ovid. in principio 2. Metam. ponit, ut alibi diximus. *Supra fulgentem Cassiopeam*] quæ est in circulo arctico: effigies tamen corporis ad æstivum circulum pervenit, quem capite & dextrâ manu tangit.

quam

Setosi. **Indigenæ.** **Galbula.** **Dryas.** **Libethris.** **Oreas.** **Tethys.** **Ceres.** **Æolus.** **Cassiopea.**

quam propè mediam dividit circulus lacteus, non longè à Cephei circulo locatam, ubi occidit cum *Scorpione*, exoritur cum *Sagittario*. Hanc Euripides, & Sophocles, & alii multi scripserunt gloriatam olim fuisse, quod Nereïdas corporis pulchritudine superaret, propter quod in siliquastro conspicitur sedens, & vertente se mundo resupinato capite ferri videtur. *Bisseno sydere*] ut Apocalyps. 12. *Mulier amicta sole: & luna sub pedibus ejus.*

Alph. *Candide, mira canis, nullis pastoribus unquam*
Cognita. Quid Tethys? quid fulgens Cassiopea?
Æolus æquoreis ventos quis frænat in antris?
Qui sunt solis equi? magna atque ignota recenses.

Cand. *Sydera sunt partim, partim sunt nomina prisca.*
Omnia quæ Pollux mihi cùm narrasset, in ædem
Duxit; &, Ista sacer paries, ait, omnia monstrat.
Pictus erat paries signis & imagine multâ.
Omnia non memini; mens est mihi debilis: ista
Vix tenui, dum sæpe animo volvo, atque revolvo.
Sæpe recordari, medicamine fortius omni.
Ista potest nigro depellere nubila cœlo:
Ista potest siccis fluvios dare frugibus imbres,
Cum volet; ista novos duris emittere campis
Cum volet: emissos poterit restringere fontes.
Qui modo sunt steriles, & nudi gramina campi,
Si volet, in pingues poterit convertere glebas.
Frigida Saturni cum sydera suscipit atro
Scorpius hospitio, non auferet hordea grando,
Nec domus ardebit: nam tunc hæc omnia cœlum
Dicitur iratis in terram effundere ab astris.
Si volet, hæc nobis custodiet omnia virgo.
Si favet hæc nobis, complebunt horrea messes,
Adjicietque gregi semper fœtura gemellos.
Si pecus infelix erit, & sine vellere, solo
Ipsa potest nutu dare lac, dare vellera, & agnos,
Et curare greges, omnemque avertere morbum.
Nil opus est modo Pana sequi, neque cætera ruris
Numina, quæ veteres frustra coluisse feruntur.

Vidi

Vidi ego circum aram nymphæ pendere capellas,
Plaustra, boves, & oves; hîc Jani vidimus hircum.
Et memini inscriptam versu hoc legisse tabellam,
VOTUM pro salvo Janus breve reddidit hirco.

Candide, mira canis.] Nè contra decorum majora quàm quæ pastoribus conveniant, cecinisse putetur, castigat poëta, dicens se à Polluce didicisse. *Sydera sunt partim*] ut Cassiopea. *Iste sacer paries*] scil. qui erat in æde sacra. *Sæpe recordari*] subaudi *est fortius omni medicamine. Fluvios imbres.*] i. effluentes & abundantes. *Novos fontes emittere*] quod usu venisse varia loca prædicant. *Frigida Saturni* (id enim prognosticon est futuræ *calamitatis*) id est, culmorum per grandinem dejectionis. Unde dicit Maro Georg. 1. *Hoc metuens cœli menses & sydera serva, Frigida Saturni sese quo stella receptet.* Quia, ut autor noster interpretatur, dum in Scorpium venit, grandinem generat Saturni sydus: sed divâ Virgine intercedente, *non auferet hordea grando, Nec domus ardebit*] id est, comburetur fulmine. *Fœtura*] id est, fœcunda productio fœtûs. Maro. *Si fœtura gregem suppleverit, aureus esto.* *Fœtura.* *Adjicit*] scil. ad gregem. *Gemellos*] id est, geminos fœtus. *Si pecus infelix*] id est, morbidum & miserabile fuerit: bene autem convertit sermonem ad rem pastoralem. *Solo nutu*] solo indicio capitis. *Pana*] Deum pastorum. *Pan.* De quo Maro, *Pan curat oves, oviúmque magistros. Cætera numina*] *ut Palem, Apollinem, Faunos, Sylvanos, Ægipanas, Satyros, Cererem, Bacchum, &c. Nymphæ*] id est, divæ Virginis, æterni patris sponsæ. *Capellas*] id est, capras cereas. *Hircum Jani*] id est, quem Janus putarat amissum, cùm à puero in vepribus alligatus esset, ut priùs vidimus. Est autem artificiosè hoc dictum. Nam sic priùs dictam veram historiam asserit. Erat autem *hircus* cereus, aut depictus, ut patet ex carmine. Moris est autem Italorum, in tabellis votivis depingere casus suos, & miraculosas liberationes aut recuperationes. Unde & Amasius poëta.

Nunc Dea, nunc succurre mihi: Te posse mederi,
Picta docet templis multa tabella tuis.

Dúmque ea perlegerem, Pollux hæc carmina supplex,
Ante aram genibus positis in marmore, dixit:
O dea, quæ servas urbes, & rura, precamur
Nè Padus exundet, nè strix nocturna per umbras
Hauriat infantes, nec eant per compita larvæ.
Diva, fave agricolis: talpas occide, malignam
Aggeribus pestem: gelidis sata læta pruinis,
Quando bruma venit, conspergere, diva, memento;
Ne tineæ rodant anno frumenta sequenti.
A Boreæ flatu pingues defende mariscas,
A gruis ore fabas, & ab ansere farra palustri,
A serpente boves, à vulpe & fure cobortem,
A brucho erucas, à brumæ grandine vites.
A vi & fraude lupi pecus, à rubigine fruges,
A rabie catulos, à flamma & fulmine villas,
A murum insidiis petasonem, à milite pernas,
A campe, & pigris, pigris (Heu! cætera nescit
Mens oblita sequi; numerus me in verba reduxit
Sæpius; in numerum rediens, oblivia forsan
Mente abigam; retro gradior, numerûmque recurro)
A murum insidiis petasonem, à milite pernas,
A campe, & pigris virides limacibus hortos,
(Alphe viden' quæ vis numeri? jam cætera cerno)
A tonitru reboante cados, à frigore fætus,
A gravibus vitulos œstris, à gutture porcos
Arginoso: operas pubes ne rustica perdat,
Adsis, ô Dea: nec lædant examina fuci,
Neu milium furentur aves, neu vellere sentes
Succida, nec lappas apprendat lana sequentes.
Diva gubernatrix hominum, custodia vatum,
Diva laborantum requies, medicina dolentum,
Et tutela gregum, nostris, precor, annue votis.
Talibus orabat Pollux. Ego postibus hærens,
In baculum pede porrecto recitata notabam
Altiùs, ac memori condebam singula mente.

Dúmque ea perlegerem.] Ostendit Pollucem in religione memorem pastorum, atque orare pro rerum rusticarum conservatione: Unde carmen ejus deprecatorium recen-

ſet. *Perlegerem*] ſcil. oculis, non ore. Nam (ut dixi) picturæ ſunt indoctorum libri. *Ea*] ſcilicet, quæ depicta dixit: *in marmore*] ſuper marmor pavimentitium. *Nè Padus exundet*] quia ſæpe, ut Maro dicit, *Fluviorum rex Eridanus, campóſque per omnes, cum ſtabulis armenta trahit. Ne ſtrix nocturna*] id ex ruſticorum ſuperſtitione, qui putant ſtriges & lamias noctu volare, quæ infantes auferunt edendos: quod fictum eſt ad terrorem puerorum, ne noctu vagentur. Autor eſt Porphyrio, ad illud Horatii in arte Poëtica; *Lamia.*

Nè quod cunque velit, poſcat ſibi fabula credi.
Neu pranſæ lamiæ vivum puerum extrahat alvo.

Perotrus autem dicit de ſtrigibus ſic. Striges non à ſtringendis infantium corporibus, ut quidem falsò exiſtimant, ſed à ſtridore nomen habent: fabuloſumque eſt, quod eæ tradunt ubera infantium labris immulgere. Aves ſunt nocturnæ: Lucan. *Quod trepidus bubo, quod ſtrix nocturna queruntur.* Conſtat tamen & in maledictis jam eſſe, & etiam apud vetuſtiſſimos fuiſſe, accipique pro maleficis mulieribus, quæ noctu gradientes infantium corpora ſanguinem ſugendo exhauriunt. Hæc ille. *Hauriat igitur*] id eſt, exhauriat ſanguinem ſugendo: *nec larvæ*] id eſt cacodæmones, ac lemures, hoc eſt, nequam ſpiritus, qui vagari putantur, & dum innocui ſunt, lares dici. *Talpas*] appoſitorié: malignam peſtem *aggeribus*] id eſt, cumulis terræ. *Ne tineæ*] ſcil. nivales, aut alii vermiculi, ut limaces, bruchi, tineæ, blattæ. *Mariſcas*] id eſt, ficus. *Anſere paluſtri*] id eſt, indomito, in paludibus verſari ſolito: *à ſerpente boves*] id eſt, quia in alvum immitti ſolent: *Cohortem*] id eſt, gregem: *Brucho*] .i. vermiculo, caules & erucas, quæ ſalaces ſunt herbæ, depaſcere ſolito: *à bruma*] id eſt, brumali frigore: *à rubigine*] infeſtâ pluviâ quæ rubiginem inducit: catulos .i. catellos: *villas*] id eſt, domos in agro: *petaſonem*] id eſt, anteriora crura ſuûm: *à milite*] id eſt, ſtipendario. Franci arcitenentem Francum appellant: *à campe*] id eſt, vermiculo illo hortenſes maximè herbas & arborum frondes erodere ſolito: Unde Columella, *Nec ſolum teneras audent erodere*

Striges. *Larvæ.* *Mariſcæ.* *Bruma.* *Petaſo.* *Campe.*

dere frondes, Implicitus chonchæ limax, hirsutáque campe. Fingit autem rusticum oblitum carminis, ut decorum servet. *Quæ vis*] id est, *virtus numeri*] id est, rhythmi & metri, quia *metra juvant animos*] id est, memoriam, Unde ille; *Numeros memini, si verba tenerem.* *A tonitru reboante cados*] id est, vasa vinaria, in quibus per vehemens tonitru vina obverti solent, & in vappam mutari. *Fœtas*] id est, gravidas oves: *Oestris*] quos Latini asilos vocant. Maro Georg. 3. *Cui nomen asilo Romanum est: œstrum Graii vertere vocantes:* vitulos ardente sole nimium excruciant, & in fugam quasi furentes vertunt. *A gutture anginoso.*] Is enim suibus peculiaris est morbus: *operas*] i.e. labores diurnos. *Fuci*] vespæ sunt inutiles apes, aut muscæ non mellificantes, sed mella furantes. Unde dicit Maro de apibus, *Ignavum fucos pecus à præsepibus arcent. Examina*] autem sunt apum seu apium fœturæ; Juven. *Examenq; apium longâ consederat uvâ. Milium*] legumen, ut quidam volunt, à *mille* dictum, quod *millesimum* reddat: tamen primam corripit, ut Georg. 1. *& milio venit annua cura. Vellera succida*] id est, cùm lana nondum lota. *Sentes*] id est, spinæ & vepres hirsuti: *Lappas*] id est, nodulos hirsutos in lappa herba crescentes. *Memori mente*] Ut vero simile faciat.

Cadus. *Fœta.* *Oestrum.* *Angina.* *Opera.* *Examen.* *Milium.* *Sentes.* *Lappæ.*

Alph. *Candide, Polluci pro sollicitudine tanta;*
Pro precis officio, pro relligione putásne
Dandum aliquid? Nobis pietate peculia crescunt: (crates.
Cand. *Quid ni aliquid dandum est? Opus est persolvere*
Alph. *Rusticus es, orates etenim pro gratibus inquis.*
Cand. *Crates & grates parvo discrimine distant:*
Dandum aliquid: neu bis detur, sine pascha reverti,
Quando sacerdotes commissa piacula solvunt.
Alph. *Quid dabimus? (vituli gravis est jactura) vel agnum,*
Vel leporem: pietas etiam laudabilis anser.
Cand. *Dona docet tempus, Lepores brumalia dona;*
Quando nive hibernâ currendi erepta facultas.
Anser ad Autumni finem, nonásque Calendas
Pertinet: æstatis, coryli nova poma racemi;
Munera lactantes hœdi sunt veris & agni,

Tunc si de cordis aliquem conspexeris agrum,
Ac tenuem, qui nec vendi nec vivere possit,
(Munus erit solenne satis) donabimus agnum.
Ipse mihi, cùm jam regredi post prandia vellem,
Carmina de Nympha solennibus eruta fastis
Tradidit, & dixit, si quando gravabere curis,
Hæc cane: pro mentis medicamine carmen habeto.

Candide, Polluci] Ostendit poëta hoc figmento pastorum animum ad gravitudinem, ut ad eam invitet, non immemor professionis suæ. *Pietate*] id est, eleemosynis piè exhibitis: *Peculia*] id est, possessiones. *Opus est persolvere crates*] ut risum excitet, facit rusticum *crates* pro *grates* dicere. *Dandum aliquid*; sed *nè bis detur, sine*] id est, permitte pascha reverti. *Piacula*] i. peccata expiatione digna: *Solvunt*] i. absolvunt. *Jactura*] id est, amissio. *Etiam anser est pietas*] i. eleemosyna laudabilis. *Dona docet tempus*] id est, pro tempore danda sunt dona, quia habent & opsonia sua tempora: Unde *lepores* etiam debent dari in media hyeme, quando nix alta impedit aufugere, *Anser* ad autumnum ad Calendas Novembris pertinet. *Coryli*] id est, avellanæ, & *nova poma, & racemi* sunt munera æstatis. *Hœdi & agni lactantes*] id est, adhuc lac sugentes, *sunt munera veris*] id est, verni temporis. *De cordis*] id est, fœno autumnali. *Qui nec vendi, &c.* Morem rusticorum satyricè describit, qui donant quod retinere non possunt. *Carmina*] scil. sequentia *de Nympha solennibus eruta fastis*] id est, Fastorum libris.

Pietas. Peculia. Piacula. Coryli.

Quando Molorcheo Titan descendit ab astro,
Pronus, & Astrææ jam limina virginis intrat,
Virgine lætetur pubes, & cana senectus:
Transiit ad superos, & Olympica regna petivit
Ogdoas ut toto jam tertia fluxerit orbe,
Festa dies iterum: natalia virginis aras
Ignibus illustrant, offert nova liba sacerdos.
Libra redit noctes properans æquare diebus:
Exultat Picenus ager, vehit Adria puppes
Illyricas, & Chaonias; cum mercibus adsunt
Thusci, Umbri, Veneti, Siculi, Lauretica templa

Cum donis turmatim adeunt; votisque salutis,
In sublime jugum læti ad commercia tendunt.
Et cùm Thessalicas cursu breviore sagittas
Sol subit, & frigent urentibus arva pruinis:
Clausa gynæcei sacris penetralibus, hausit
Corde deam toto, proprios oblita parentes.
Et cum semiferi fugiens Chironis ab arcu
Languet ad hyberna glacialia limina capri:
Induat ornatas & mas & fœmina vestes,
Lætitiâque diem celebrent quo semine sacro
Conjugis annosus gravidam pater imbuit alvum.
Illa dies etenim sanctæ primordia Nymphæ
Fecit, & in nostras vetuit descendere sordes.

Quando Molorcheo] Docet quibus temporibus agantur solennia festa divæ virginis: ut festum *Assumptionis* in medio *Augusti*, quando sol derelinquit *Leonem*, & ingreditur *Virginem*. Unde idem in Parthenice Mariana: *Terga feræ Titan Nemææ extrema tenebat, Fulgentem cratera inter claramque coronam.* Sequitur autem in hâc re opinionem Nigidii, qui hunc *Leonem* tradidit à Luna jussu Junonis in terra Arcadiæ, & regione Nemeæ educatum, & deinde in exitium Herculis demissum, quem Hercules jussu Euristhei clavâ quam à Molorcho hospite acceperat, interfecit. Itaq; postea clavâ pro gladio, pelle pro scuto usum Herculem fuisse. *Leonem* verò a Junone inter sydera relatum: qui ad occasum spectans supra caput *Hydræ* constitutus est. *Quando igitur Titan*] id est, sol, descendit pronus, *ab astro Molorcheo*] id est, à *Leone* clavâ Molorchi interempto. Est autem longè petitum epithetum. *Et intrat jam limina virginis Astrææ*] id est, Justitiæ virginis, quæ *Astræa* dicta cœlum petiit; sed, ut dicit Ovid. *Ultima cœlestum terras Astræa reliquit.* Tunc scil. *pubes*] .i. juvenes pubescentes *& senectus cana*] .i. senes canescentes, *lætetur virgine*] sc. Mariâ. quia sc. tunc transiit ad superos, & petivit *regna Olymp.*] .i. cœlestia. *Ogdoas*] describit festum Nat. D. Virg. dicens, *Ut*] id est, postquam *tertia ogdoas*] .i. octava aut tertius octonarius numerus. Est enim ὀγδοὰς εἶδος numerus oct. quo ter replicato post

Ogdoas.

Assum-

Assumptionem, habetur natalis Virginis, *fluxerit jam toto orbe, iterum* (scil. est.) *Festa dies*] quia *natalia virginis illustrant aras virginis, ignibus*] scilicet luminibus. *Sacerdos offert nova liba*] id est, libamina: *Libra*] scil. signum redit, *properans*] id est, festinans, *æquare noctes diebus*] quia paulò pòst est æquinoctium autumnale. Unde Maro, *Libra die noctisque pares ubi fecerit horas. Ager Picenus exultat*] sc. festo solenni. *Adria*] id est, mare Adriaticum, *vehit puppes Illyricas & Chaonias*] i. e. Epirotitas, id est, vehentes Illyricos & Chaonas, seu Epirotas Lauretum visentes. *Thusci adsunt cum mercibus*] id est, rebus venalibus. *Umbri, &c.*] *In sublime jugum*] ubi ædes est divæ Virginis. *Et cùm Thessalicas*] describit festum *Præsentationis* ejusdem Virginis, quod celebratur, cùm sol subit cursu breviori, quia tunc bruma est. *Sagittas Thessalicas*] .i. *Sagittarium* signum, quod Chiron Thessalicus constituere dicitur: quia tunc *Clausa sacris penetralibus*] scil. templi: *Gynæcei*] id est, secreti virginum. Est enim γυναικεῖον (i. *Gynæceum*) locus ubi mulieres versantur, ubi *Clausa hausit deam toto corde, oblita proprios parentes*) quia soli contemplationi divinæ vacabat, *nil terrenum sapiens*. Hoc autem festum celebratur undecimo Calendas Decembris. *Et cùm semiferi fugiens Chironis, &c.*] Describit festum *Conceptionis* ejusdem divæ Virginis, sequens ordinem Calendarii, non rei gestæ; quia prius concepta, quàm præsentata fuit. *Et cùm sol fugiens ab arcu Chironis*] scil. Sagittarii. *Semiferi*] id est, Centauri. *Centauri* enim sunt populi Thessaliæ, qui primi equos illic ascenderunt: unde procul visi, crediti sunt umbilico tenus equi. Unde fabula orta, ut infernè equi, supernè homines dicantur. *Languet*] quia parum habet caloris. *Ad limina glacialia*] id est, ad ingressum frigidi *capri*] .i. *Capricorni: hyberni*] id est, hyemalis signi, *tum* scilicet *& mas, & fœmina induat ornatas vestes*] id est, ornent se, & *celebrent lætitiâ*] scil. *cum*, id est, lætentur: *diem quo pater*] sc. Joachim, ut potior est sententia, *annosus*] .i. vetulus, *imbuit semina sacro*] id est, prævento ab originali macula. *Alvum conjugis*] scil. *Annæ gravidæ: Etenim illa dies fecit*

Gynæceum.

Centauri.

primordia] id est, conceptum, *sanctæ Nymphæ*] id est, sponsæ altissimi Patris, *& vetuit descendere in nostras sordes*] scilicet originalis peccati, in quod omnes de viri semine nati descenderunt.

Cùm volat imbrifera lampas Phœbea sub urna,
Ad vernos reditura dies, jam proxima veri,
Ite nurus omnes, sacros altaribus ignes,
Thura focis, faculas manibus date, ducite pompam:
Attulit in templum nova dona puerpera virgo.
Quando gregis princeps, aurato vellere fulgens,
Incipiet Zephyris aperire tepentibus annum,
Et dare majores luci quàm noctibus horas,
Aliger occultam redeat paranymphus in ædem,
Et nova miranti referat mandata puellæ:
Festa dies Tuscis populos de collibus omnes
Cogit, & Arnicolis vocat ad Florentia templa.
Tum quoque, sed tenui virgo prius intervallo
Nupsit, & hæc teneris lux est celebranda puellis,
Quando sub extrema Cancri testudine Phœbus
Volvitur, & revehit vicina Canicula morbos,
Thure piam celebrate diem: redit hospita mater
In proprios à matre lares: altaria circum
Primitias Cereris geminæ suspendite matri.
Iste dedit Pollux, vigilans quæ in montibus olim
Fecerat ad pecudem caulas, dum nocte serenâ,
Militiam cœli, sparsósque examinet ignes.
His quoque plura dedit: sed carmina plura referri
Non sinit extremum deponens vespera solem.

Cùm volat] Docet quando celebrandum sit festum *Purificationis*, aut veriùs *Præsentationis* & *Apparitionis* Christi, quo præsentatus à diva Virgine in templo. Ordo est, *Cum lampas Phœbea*] id est, sol, *volat sub urna imbrifera.*] Id est, sub Aquario adhuc existens. *Reditura ad dies vernos*, qui incipiunt in Martio. *Jam proxima veri*] scil. existens. *O nurus*] id est, nuptæ *omnes ite, date sacris altaribus ignes, data focis thura, date manibus vestris faculas, ducite pompam*] id est, lætas supplicationes, seu processiones. *Quia virgo puerpera*] i. quæ virgo

go permanens puerum pepererat, *attulit in templum nova dona*] quia puerum, qui datus est nobis, hoc est Deum incarnatum, & de Virgine natum: quæ duo maximè sunt nova, nec priùs visa, nec deinceps videnda. *Quando gregis princeps*] Describit festum *Annunciationis*, & *Incarnationis* dominicæ, quod in Maria celebratur, sole existente in principe gregis, id est, Ariete. *Paranymphus*] id est, pronubus Gabriel Archangelus: *Aliger*] quia alati pinguntur, angeli. *Miranti*] quia turbata est in sermone ejus, Luc. cap. 1. *Nova mandata*] quia, *Ecce, concipies in utero, & paries filium.* *Arnicolas*] id est, Arnum amnem colentes, cujus accolas quidem Fluentinos volunt appellandos: unde non semel pro Florentia Fluentia, & pro Florentinis Fluentini leguntur. Id autem festum Florentini præcipuè celebrant. Non est autem legendum *arvicolæ* quasi arva colentes: quia illi ubique sunt; *Arnicolæ* in Thuscia tantùm. *Tum quoque*] Tangit festum nuptiarum; quia priùs nupserat. Nam cùm esset desponsata missus est angelus, &c. *Tenui*] id est, modico: *intervallo*] id est, spatio temporis. Est autem spondaicus versus: *& hæc lux*] scilicet nuptiarum: *Puellis teneris*] nubere sperantibus, *Quando sub extrema Cancri*] Disertè docet festum quod visitationis nomine celebratur sexto nonas Julias, potiùs dicendum reversionis, quia statim, ut concepit, abiit cum festinatione in montana, & mansit illic menses tres, usque post nativitatem divi Joannis præcursoris Domini. *Quando igitur Phœbus*] id est, sol, volvitur *sub extrema testudine Cancri*] id est, extremâ parte, quia testudinata videtur: *Et Canicula*] scilicet cœlestis. *Vicina*] id est, mox oritura, revehit morbos, *celebrate diem piam*] i. pii officii thure: *quia mater*] id est, prægnans virgo, quæ etiam ab Elizabetha mater vocata est, quia dixit, *Unde mihi hoc, ut mater Domini mei*, &c. quod de ea potiùs quàm de alia prægnante dicitur: quia per eum quem gestabat certa erat etiam partu futura mater. *Hospita*] scil. Maria redit à *matre*] scil. Joannis: *in proprios lares*] i. suas ædes, *suspendite ergò circum altaria geminæ matri*] scil. Mariæ & Elizabethæ: quia à quibusdam vocatur festum Elizabethæ.

Paranymphus.

Arnicolæ.

Pri-

Primitias Cereris] id est, novas fruges, quæ nunc maturæ sunt. *Ista dedit Pollux*, &c. *dum examinat ignes*] id est, dum virtutem scrutatur astrorum. *Vespera*] id est, *vesperus*, aut *vesper*, aut *hesperus*, & *vesperugo*, stella illa vespertina quæ mane *Lucifer* dicitur.

ECLOGA IX.

De moribus curiæ Romanæ post religionis ingressum edita, Inscriptáque, FALCO.

JOANN. MURMELII argumentum.

Faustulus expertus Romani frigida tractûs
Pascua, pastorum mores exponit iniquos.

Faustulus & Candidus.

CAndide, quo casu patriis procul actus ab oris
Hæc in rura venis? hic pascua nulla, nec amnes,
Nec liquidi fontes, nec ovilia tuta, nec umbræ:
Et tamen assiduos gregis hæc pascuntur in usus.

Cand. *Faustule me noster Corydon, qui plurima quondam*
His armenta locis habuit, magnamque peculî
Congeriem fecit pecori, me credere adegit
Esse salutares istis in montibus herbas.
At postquam segnes agros, & inertia saxa
Vidimus, & siccis arentem fontibus undam,
Pœnituit longæq; viæ, patriæq; relictæ.

Faust. *Postquam te incolumem saltus intrare Latinos*
Contigit, antiqui potes hæc mea tecta subire
Jure sodalitii; sunt hinc mihi pauperis agri
Jugera pauca, meæ vix sufficientia vitæ.
Quicquid id est commune puta. Tibi forsitan ulla
Prospera sors aderit: fortuna simillima vento est:
Cariceæ succede casæ, dum præterit æstus,
Dum grex in gelida procumbens ruminat umbra;
Pone pedum, discumbe parùm; recreabere potu:
Potu opus est; potu iste gravis compescitur æstus:

Pocula

Pocula prende; fluet meliùs post pocula sermo.
Cand. *Pocula quis tantâ demens æstate recuset?*
Faust. *Vina sitim minuunt, animique doloribus obstant;*
Vina ut amicitias; vires ità corporis augent.
Cand. *Hæc parit ora bonos (si patria vina) racemos.*
Faust. *Funde iterum: Potare semel, gustare. Secundus*
Colluit os potus. Calefacta refrigerat ora
Tertius. Arma siti bellúmq; indicere quartus
Aggreditur. Quintus pugnat. Victoria sexti est.
Septimus (Oenophili senis hæc doctrina) triumphat.

Candide] Inscribitur hæc ecloga *Falco*, quòd composita est in gratiam Falconis Simbaldi patricii Romani, Protonotarii, Apostolicíq; fisci custodis, de quo in epigrammatis mentio frequens: estque de moribus curiæ Romanæ. Inducitur autem *Candidus* persuasus à Corydone cum pecore Romam proficisci, relictis patriis pascuis: cujus incœpti eum serò pœnitet. Occasione cujus multa dicuntur in detestationem avaritiæ Romanæ curiæ. *Hæc in rura*] id est Romana: Præteribo enim quæ nota sunt. *Jure antiqui sodalitii*] id est, sodalitatis, & hospitalitatis. *Fortuna simillima vento est*] id est, maximè incerta, & inconstans. *Caricea casæ*] id est, tectæ caricæ, quæ est herba acuta: Maro; *Et carice pastus acutâ. Pone*] id est, repone: aut depone, ut quiescas. *Pedum*] id est, virgam pastoralem quâ pedes ovium capiunt, & dirigunt: invitat autem ad potandum, nec abnuit *Candidus*: ut siqua petulantius in curiam Romanam dicta sint, à potis dicta censeantur. *Animiq; doloribus obstant*] Unde *Bacchus*, *Lyæus*, quòd curas solvat, & *Liber*, quod ab eis liberet, dictus est. *Vina ut amicitias*] quia compotando trahitur magna familiaritas, Comicus: *Qui compotrix ejus est.* Solomon & Cicero comparant vina & amicitias in hoc, quòd utraque, quò veteriora, eo meliora putentur. *Hæc ora*] id est, regio, parit bonos racemos, *si* hæc *vina* sint *patria*, id est, in hac patria nata. Unde *Faustulus*, potui magis quam verbis intentus, inquit, *Funde iterum*] quia *Potare semel est gustare*] id est, pitissare duntaxat. *Secundus potus*] id est, haustus, *colluit*] id est, irrigat penitus os. *Tertius*

refri-

refrigerat ora calefacta. Quartus aggreditur indicere siti adhuc prædominanti *bellum. Quintus pugnat. Victoria est sexti*] scil. *haustûs. Septimus triumphat*] scil. de siti. Hæc doctrina est senis *Oenophili*] id est, amatoris vini; ut priùs docuimus.

Cand. *Res est consiliis secura fidelibus uti:*
Utile doctrinis præbere senilibus aures.
Victa sitis, mens ægra manet, curæque supersunt.

Faust. *Ut sedata sitis, sic mens sedabitur ægra:*
Funde merum; bibe: Cardiaco medicina dolori hæc.
Utitur ad curas isto medicamine Roma.

Cand. *Omne opus, atque labor vult intervalla: quiescat*
Obba parùm; contra muscas impone tabellam.
Non madet imbre dies, nec habet nox humida rorem,
Crescere nec duris poßunt in cotibus herbæ:
Importuna fames, labor improbus, aëris ardor
Conficere gregem macie: vix debile corpus
Spiritus æger agit; vacuâ cute porrigit ossa
Clunis, & exilis cava contrahit ilia venter.
Hic aries, qui fronte lupos cornúque petebat,
Nunc ove debilior, pavidóque fugacior agno est.
Hæc mihi (sed nimiùm me ardentia vota ferebant)
Omnia divino prædixerat omine cornix:
Vix egressus eram limen, cùm tristia portans
Auguria à dextra venit, tegetísque sinistræ
Culmine consedit, pressóque minaciter ore
Vociferans, iter auspicio prohibebat aperto.
Heu pecus infelix, quod lacte & prole solebas
Affluere, in nostris licuit dum pascere campis!
Gramina dum quæris, succi plus perdis eundo,
Quàm referas pastu. Simul hîc tabescimus ambo:
Tu tenui victu, curis ego victus amaris.

Res est consiliis] Graphicè docet, quid curæ valeant. *Quia victa sitis*] sc. est, sed *mens ægra manet, curæque supersunt.* Ad quod Faustulus. *Ut sedata sitis est, sic mens sedabitur ægra. Cardiaco medicina, dolori hæc*] Hæc medicina, sc. frequens potus est, medicina dolori. *Cardiaco*] i. cordis, quem qui patiuntur, nimiùm sitiunt. Unde Juven.

Cardiacus dolor.

Cardiaco

Cardiaco nunquam cyathum missurus amico. Dicitur autem ἀπὸ τῆς καρδίας, Quod Græcè dicitur *cor. Quiescat obba*] id est, lagena lato fundo. Unde à Persio dicitur *sessilis obba. Impone tabellam contra muscas.*] Tege nè à muscis inquinetur. *Importuna fames*] quæ importuna est de via fessis. *Labor improbus*] id est, assiduus, & ita improbandus. Maro. *Labor omnia vincit improbus, & aëris ardor Confecêre gregem macie*] id est, emaceraverunt: sed plus est *confici macie*, quàm *macerari*: quia quod *conficitur*, deficit. *Venter exilis*] quia vacuus. *Divino omine*] i. à diis portento, aut divinandi vim habente. Maro. *Sæpe malum hoc nobis, si mens non læva fuisset, De cœlo tactas memini prædicere quercus: Sæpe sinistra cavâ prædixit ab ilice cornix. A dextra venit*] Cicero tamen, lib. 1. de divin. scribit *corvum à dextra*, à sinistra *cornicem* facere ratum, unde hîc potius videtur dicendum, *à læva:* verùm addit, *tegetisque sinistræ Culmine consedit*] ubi sc. visa est: Et quia sola, infausti est augurii, ut Plin. docet. *Teges*] dicitur tugurium. *Vociferans*] Est enim infelicis garrulitatis avis *auspicio* aperto] i. manifesto. *Prohibebat iter*] id est, profectionem. *In nostris*] scil. Mantuanis. *Quàm referas pastu*] i. è pascendo; est enim *Nomen*. Simul *hîc tabescimus ambo*: *Tu*] scil. infelix pecus, *tabescis*, scilicet tenui victu, id est, penuriâ victûs, & inediâ: *Ego*] scil. *tabesco* victus curis amaris.

Obba.

Teges.

O Nostræ regionis opes! O florida parat!
O campi virides! O pascua læta, feráxque
Et nunquam sine fruge solum, currentia passim
Flumina per villas, rivi per rura, per hortos!
Hinc pecus, hinc agri pingues, sub sydere Cancri,
Cùm tritura sonat passim, cùm Junius ardet,
Arva virent, textæ lento de vimine sepes
Poma ferunt, redolent ipsis in vepribus herbæ.
O nemorum dulces umbræ, mollesque susurri,
Quos tecum memini gelidis carpsisse sub umbris,
Turturis ad gemitus, ad hirundinis ac Philomelæ
Carmina, cùm primis resonant arbusta cicadis!
Aura strepens foliis moto veniebat ab Euro

Et

Et baccata super tendebat brachia cornus.
Ipse solo recubans pecudes gestire videbam,
Atque alacres teneris luctari cornibus agnos.
Post somnos, per gramen humi nunc ore supino,
Aut flatu implebam calamos, aut voce canebam :
Pectore nunc prono rutilantia fraga legebam.
Faust. *Vivere tum felix poteras, diciq; beatus :*
Sed bona, quòd nondum fueras expertus acerbam,
Vilis erat tibi, téque ideo fortuna reliquit.
Quando iterum veniet, (veniet si forsitan unquam)
Sicut capreolis sursum nitentibus hærent.
Stipitibus, vites, stringuntque tenaciter ulmos ;
Sic illam tu prende manu, neu desere prensam :
It, redit, effigiem mutat, nec imagine constat,
Par Lamiis, quas nocte ferant errare per umbras.
Mobilis ut facies ; ità mens deludere gaudens,
Quod dederat tollit : pensi nihil : omnia casu
Qui nimium metuunt sapiuntve, repellit, & odit.

O nostræ] Continua sunt verba *Candidi*. Nam Faustulus, se Latinum significavit, atque in sua patria esse. Omnia autem usque adeò facilia sunt, ut vel minima expositio videatur inanis: nihil tamen est abjectius dictu, quàm huic stylo congruat. *Areæ virent*] Virgilius ; *Ut quantum longis carpent armenta diebus. Exiguus tantum gelidâ ros nocte reponat.* *Sepes poma ferunt*] Miram narrat fertilitatem, sed non raram Italiæ, ubi in unius hortis, poma, vitem, fruges, & legumina non semel uno anno colligas. *Redolent ipsis in vepribus herbæ*] Id quoque Verum est, quia rosæ nascuntur. *Mollésque susurri*] scil. fontium & apum, Maro : *Sæpe levi somnum fundebat inire susurro.* Est autem *susurrus* raucum & lene murmur. *Gelidis sub umbris*] Idem, *Hîc inter flumina nota, Et fontes sacros frigus captabis opacum.* *Turturis ad gemitus*] quia ejus cantus est gemitus. Idem, *Nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo.* *Ad hirundinis ac Philomelæ carmina*: Hæ enim aviculæ dulciter canunt. Maro : *Hinc alta sub rupe canit frondator ad auras :* quod de Philomela intelligi posse docet Servius. *Cum primis*] Idem : *Sole sub ardenti*

Susurrus.

resonant

resonant arbusta cicadis. Ab Euro] id est, oriente. Cornus baccata aut brachia baccata] id est, baccis ornata, hoc est, cornis. Idem. Victum infelicem baccas, lapidosáque corna Dant rami. Et in eodem 3. Æneid. Baccatámque jugis Naxon. Solo recubans] Idem. Recubans sub tegmine fagi. Gestire] id est, gestu alacritatem prodere, aut voce. Idem. Nec calamis solùm æquipares, sed voce magistrum. Rutilantia] quia matura. Fraga legebam] Idem: Qui legitis flores, & humi nascentia fraga. Vivere tum felix poteras, dicique beatus: sed bona fortuna erat tibi tamen vilis, quòd nondum fueras expertus acerbam. Id vero verius est. Unde dici solet, Dulcia non meruit, qui non gustavit amara. Et sic, Dulcia non sapiunt, cui non gustantur amara. Et ideo, quia despecta tibi fuit fortuna, reliquit te.] Id quoque moraliter: quo suadet præsenti uti fortunâ: quia multis dilatio nocuit. Unde Lucan. Tolle moras; nocuit semper deferre paratis. Quando iterum veniet] scilicet fortuna. Veniet si forsitan unquam] Bona Parenthesis: quâ incertitudinem fortunæ significat. Sicut vites hærent stipitibus] id est, palis, hoc est, ad palos. Capreolis] id est, cordulis quibusdam ad hoc natis. Nitentibus] i. tendentibus sursum. Sic prende manu] illam, scilicet fortunam: neu] id est, neve desere prensam] i. semel comprehensam. Fortuna it & redit, & mutat effigiem, nec constat imagine] i. nec servat semper eandem imaginem; Par.] id est, similis, Lamiis] i. mulieribus, quæ se transfigurare dicuntur: Pensi] i. excogitáti & deliberati nihil, scilicet, habens Omnia casu] scil. faciens: repellit, & odit, Qui nimiùm metuunt] Unde dictum à Marone, Audaces fortuna juvat: aut ut alii legunt, Audentes. Ve] pro vel. qui nimium sapiunt] quia, ut Philosophus docet, quanto plus est sapientiæ, tanto minus fortunæ; quia sapientes sunt prudentes, omnia prospicientes priusquam eveniant, & ità pauca eis à casu & fortuna obveniunt.

Baccatus. Capreolus.

Cand. Delicias patrii quoties reminiscimur agri,
Ferre tot ærumnas animo non possumus æquo.
Sed quo mente feror? Casu afflictatus acerbo,

Unde

Unde magis crucior, fœlicia tempora volvo.
Majus adest, florent vites, humilesque genistæ,
Jam spicata seges, malus jam punica multo
Flore rubet, redolent sepes albente sabuco
In patria, per rura Padi, per pascua Minci:
Hîc verò nec dum incipiunt pubescere montes.
Quod si vere solum torpet: Quid frigora brumæ
Solstitiúmque feret, gelidis cùm terra pruinis
Albicat, & rubido cùm cœlum incanduit æstu?
Sunt tamen hîc armenta quibus cutis uvida, cervix
Non signata jugis gemino frons ardua cornu
Luxuriánsque toris pectus; nisi pabula carpant,
Non erit hâc tanta humectum pinguedine corpus.

Faust. *Hæc armenta quibus caput à tellure levatur*
Altiùs, & cui sunt longa internodia crurum,
Cuncta vorant, herbas primùm, mox ore supino
Arboreas frondes, summæque cacumina sylvæ.
Hoc imbelle pecus, quod humi nascentia tantum
Gramina decerpit, vacuis jejunat in arvis.

Cand. *Quid verbis opus est? Cunctis animantibus una est*
Conditio. Semper majora minoribus obsunt:
Agna lupo, mites aquilis sunt præda columbæ;
Innocuos delphin venatur in æquore pisces.
Unde fit hoc? certè res prodigiosa videtur.
Hæc loca si procul hinc videas è rupibus altis;
Pingue solum, & multo vestitum gramine dicas:
Quò magìs approprias, tanto magìs omnia sordent.

Faust. *Hoc est Roma viris, avibus quod noctua: trunco*
Insidet, & tanquam volucrum regina, superbis
Nutibus à longè plebem vocat: Inscia frondis
Turba coit, grandes oculos mirantur, & aures,
Turpe caput, rostrique minacis acumen aduncum;
Dúmque super virgulta agili levitate feruntur
Nunc huc, nunc illùc aliis vestigia filum
Illaqueat, retinent alias lita vimina visco,
Prædáque sunt omnes verubus torrenda salignis.

Delicias patrii] Permanet querulus *Candidus*, ut tandem perveniat ad mores curiæ Romanæ notandos. *Unde magis*

magis crucior] quia summum infelicitatis genus est, *Fuisse felicem. Maius*] scilicet mensis floridus. *Jam spicata*] id est, in spicas formata. *Malus punica*] id est, quæ aurea mala fert. *Sabuco* pro *sambuco albente*] scil. floribus, cùm acinos nigerrimos habeat. *Per pascua Minoî*] pro Minois per Apocopen, aut Synæresin. *Pubescere*] id est, frondescere. *Quod si vere*] id est, verno tempore: de quo dictum est, Nunc omnis parturit arbos. *Torpet*] constrictum frigore jacet. *quid frigora brumæ*] scilicet *ferent*? *Quid solstitium*? scil. æstivale *feret*? Bruma inquam, gelidis cùm terra pruinis Albicat: Solstitium autem, rabido cùm cœlum incanduit æstu. *Cutis uvida*] id est, glabra & nitida: Horatius; Me pinguem & nitidum & bene curatâ cute vises. *Cervix non signata jugis*] id est, quæ nondum portaverit jugum. *Luxuriánsque toris pectus*] quod indicium bonum indicat. Virgilius Allegoricòs autem vult divites omnia ingurgitare, ut docet manifestè *Faustulus*. Unde addit *Candidus*, *Semper majora minoribus obsunt: Agna est lupo præda, mites columbæ sunt præda aquilis. Delphin*] quia *Balænas & Cete* alere dicitur, quia intrat eorum ea, & egreditur, cùm sequentes pisciculi in alvum Balænæ demittantur. Unde quidam latronem appellant: *venatur*] id est, insidiis capit, quia nihil est pernicius eo. Multa autem per Allegoriam dicuntur. *Hoc est Roma viris*] id est, captatrix. Ostentat enim se placidam & opulentam: & adventantes inediâ confici sinit. *Quod noctua avibus*] quæ admirationi est eis, & ità circumvolantes capiuntur aut visco, aut reti. *Lita*] id est illita, à lino: *Vimina*] id est, Virgulæ aut perticæ parvæ. Sunt præda torrenda *veribus*] alii verubus legunt: sed & Maro *veribus* dixit, Pars in frusta secant, veribúsque cremantia figunt. *Salignis autem*] id est, salicibus: quia talibus utuntur rustici.

Cand. *O bellum hoc! Poterit dici nihil aptiùs unquam;*
Sed procul (en!) coluber tortos in pulvere gressus
Flectit, & exertis sitiens ferit acra linguis.

Faust. *Candide, quæ moneo memori sub pectore serva.*
Quando inter sylvas graderis, defende galero

Lumina: namque rubi prætendunt spicula longis
Dentibus, & curvus discerpit pallia mucro.
Nec depone pedum, multâque armare memento
Cote sinum, ne te subito novus opprimat hostis;
Et perone pedem tegito. Spineta colubris
Plena hominum vitæ morsu insidiantur amaro,
Et nunc longa dies æstu facit acre venenum.
Mille lupi, totidem vulpes in vallibus istis
Lustra tenent, &, quod dirum ac mirabile dictu est,
Ipse homines (hujus tanta est violentia cœli)
Sæpe lupi effigiem moresque assumere vidi,
Inque suum sævire gregem, multâque madere
Cæde sui pecoris. Factum vicinia ridet,
Nec scelus exhorret, nec talibus obviat ausis.
Sæpe etiam miris apparent monstra figuris,
Quæ tellus affecta malis influxibus edit.
Sæpe canes tantam in rabiem vertuntur, ut ipsos
Vincant cæde lupos: & qui tutela fuerunt,
Hostiles ineunt animos, & ovilia mactant.

O bellum hoc!] Assentatorum more, ut Persius indicat; laudat dictum *Faustuli*; quod tamen hîc amicè fieri potest: verùm ostendit colubrum insidiari cantantibus. *Exertis linguis*] ab ex & sero. Maro. *Et linguis micat ore trisulcis.* *Defende galero*] id est, largo pileo rustico. *Curvus mucro*] id est, pugio spinarum. *Nec depone pedum*] id est, baculum pastoralem. *Multâ cote*] id est, duris lapidibus. *Novus hostis*] id est, improvisus, & inexpectatus serpens. *Et perone*] id est, calceamento rustico, crudo corio crura ambire solito. *Spineta*] id est, loca spinis & vepribus consita. Maro: *Nunc virides etiam occultant spineta lacertos.* *Sæpe lupi effigiem*] Maro in pharmaceutria: *His ego sæpe lupum fieri & se condere sylvis Mœrin, &c.* Id autem Arcadibus dictum est evenire solitum: sed sic intelligo lupos fieri, ut socii Ulyssis facti sunt, & ursi, & leones ac porci, quòd eorum mores assumpserunt: unde furaces, & rapaces significat. Sed ad fabulam quoq; respicit: nam effigiem dicit & mores. Augustinus docet in Italia visum esse quibusdam, quod in asinos essent versi, & ità subirent

Galerus. *Pedu.* *Pero.* *Spinetum.*

subirent onera, à conjugibus imposita more asinorum. *Malis influxibus*] malis influentiis. Acri profectò aceto conspergit Romanos, quasi verò cœlum id faciat. *Canes ovilia mactant.*] Nota allegoria in prælatos, qui subditos spoliant.

Fama est, Ægyptum coluisse animalia quædam :
Et pro numinibus multas habuisse ferarum.
Ista superstitio minor est quàm nostra : ferarum
Hîc aras habet omne genus, contraria certe
Naturæ res atque Deo, qui dicitur olim
Præposuisse hominem cunctis animalibus unum.
Sæpe etiam morbosa æstas, & pestifer annus
Ingruit : & passim languens pecus omne per arva,
Sternitur ; extinctæ dum ballat ad ubera matris
Agnus obit ; moritur duro sub pondere taurus.
Nec modus est morbo, non est medicina veneno,
Sed vicina domus vicino à limite mortem
Haurit, & assiduè sumunt contagia vires.
Ista feras rarò pestis rapit : utile semper
Fert pecus, extinctas caulas epulantur atroci
Dente lupi, nostrâque feræ jam jura opulescunt.
Can. *Heu, heu! Quam præceps miserum me insania traxit!*
Credere fallaci gravis est dementia famæ
Romuleos colles. Tyberim, Romanáque tecta
Audieram : & studio mens est accensa videndi,
Ducendique bonis in tot præstantibus ævum.
Accessi cum parte gregis : tentoria demens,
Trans juga summa tuli, mulctralia, cymbia, ahena,
Et Cacabos, &, quo formatur caseus, orbem
Fagineum, impensam, atque operas amisimus omnes.

Fama est, Ægyptum] Docet omne genus ferarum habere aras suas Romæ, id est, omne genus vitiorum esse in honore & pretio : quod Juvenal. Sat. 1. graphicè docet, asserens ; non nisi flagitiosos exilio & carcere dignos, sublimari, & ideo inquit, *Aude aliquid brevibus Gyaris aut carcere dignum. Si vis esse aliquis, Fama est, Ægyptum*] Idem docet Juven. Sat. *Quia*

 nescit

nescit, Volusi Bythinice, qualia demens Ægyptus portenta olas? Crocodilon adorat Pars hæc: illa pavet saturam serpentibus Ibin, &c. Multas ferarum] id est, multas feras. *Ista*] scil. Ægyptiorum superstitio: Superstitiosorum & delirantium religio minor est, *quàm nostra*] id est, Romana. Quia ferarum Hic aras habet omne genus. *Præposuisse*] ut in Paradiso, Gen. 1. *Dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli, & universis animantibus, quæ moventur super terram. Sæpe etiam morbosa æstas*] hoc quoq; verum. *pecus omne*] id quia pastor dicit: sed & homines plurimi pestilentiâ absumi illic quotannis solent. *Dum balat*] id proprium est ovis, ut boare bovis, & mugire tauri: *moritur duro sub pondere taurus*] Hæc omnia nimis graphicè habentur Georg 3. Ecce autem duro fumans sub vomere taurus considit, &c. *Nec modus*] id est, finis est morbo. *non est medicina veneno*] id est, infectioni venenosæ. Ib. *Quæsitæque nocent artes: cessere magistri Phillyrides Chiron; Amythaoniúsque Melampus. Ista feras rarò pestis rapit*] id quidem verum; & tamen non ità multiplicantur, ut pecudes. *Opulescunt*] id est, opulentæ & divites fiunt; ut feræ sit Nomen] Nam si *ferè* scribitur, refertur ad lupos. *Credere fallaci gravis est dementia famæ*] proverbiale: sensus autem est, se tractum famâ quæ erat, omnes qui Romam accederent, ditari, illùc suo pecore commigrasse, & cum armis pastoralibus, quæ graphicè enumerat. *Mulctralia*] vasa in quæ lac trahitur & mulgetur. *Cymbia*] vasa in morem cymbarum, in quæ transfunditur lac. *Ahena*] id est, lebetes ex ære factos, *& cacabos*] aliud genus vasis, quidam *caldaria* vocant. *Et quo formarur caseus, orbem*] i. vas rotundum quo imprimitur. Unde à forma *formaginem* vocat Apuleius. Unde Gallicum vocabulum. Hunc ut charum ostendat *fagineum*] i. ex fago commemorat tornatum. *Impensam*] sc. pecuniam. *Atque operas amisimus omnes*] quæ erat vox corvi aliquando Romæ venum expositi.

Quid faciam? quo me vertam? Sperata negantur
Pabula: tot casus, tot ubiq; pericula cogor
In veteres remeare casas; & cœpta fateri
Consilii egressa malis, iterumq; per æstus,

Et montana pati longos per saxa labores,
Heu pecus infelix · ô lava sydere pastor
Huc avecte! Fuit multo præstantius istud
Ignorâsse solum, patrióque in limine tutos
Consumpsisse dies, gelidis senuisse sub antris,
Atque Padi circum ripas, Athesisve per agros,
Aut ubi per virides campos & pascua nota
Mincius it, vel quà vitreo natat Abdua cursu,
Consedisse, gregem pavisse salubribus herbis.
Faust. *Te tua credulitas, & me mea fallit in horas,*
Vidi ego suprema qui prosperitatis habebant
Culmina, dum laudata petunt cecidisse, nec unquam
Emersisse malis. Facit experientia cautos.
Hi prius explorant, & non laudata sequuntur
Omnia; laude carent quæ sunt meliora: fuerunt
(Non ego) quæ famam retinent, ac nomina servant,
Cuncta suis pollent vicibus. Luna, Adria, Troja,
Salvia, quas nobis memorabat sæpius Umber,
Nomine sunt solo, delevit cætera tempus.
Si minor est patriæ (forsan modò) gloria nostræ,
Res tamen est melior: laudatæ gloria Romæ
Quanta sit, in toto non est qui nesciat orbe:
Fama quidem manet, utilitas antiqua recessit
Illi, prisca quibus maduerunt pascua, fontes
Nunc humore carent, venis aqua defuit haustis.
Nulla pluit nubes, Tyberis non irrigat agros,
Tempus aquæductus veteres contrivit; & arcus,
Et castella ruunt: procul hinc, procul ite capellæ;
Hîc jejuna fames & languida regnat egestas.

Quid faciam] Desperantis vox. *Et cœpta fateri Consiliis egressa malis*] quod summè dolendum innuit Virgiliana Juno, Æn. 1. *Mene inceptis desistere victam? O lævo*] id est, sinistro & inimico *sydere pastor huc avecte*] potiùs quam *advecte* dicit, quia à bonis pascuis ad sterilia migrâsse dolet. *Istud*] scilicet stirile & sceleratum *Patrioque in limine tutos Consumpsiisse dies*] repete, Fuit multò tutius. *Athesisve per agros*] qui fluit ex Tridentinis Alpibus. Tridentum alluit, & Veronam dividit *Mincius* — *Lævus.* — *Athoses.*

Minicius. Abdua.

Minicius] fluvius Mantuanus, non longè a Mantua in Padum fluens, sæpe commemoratus. *Abdua*] qui à Strabone *Adua* dicitur, fluvius ex Verbano lacu ortus, in Padum quoque incidit. *Verbanus* autem, ut *Larius & Benacus*, ex alpibus ortum habet atque incrementum. *Consedisse*] à consido, id est, locum habitationis cepisse: ut Æn. 1. *Vultis & his mecum pariter considere regnis?* *gregem pavisse*] repete, ut dixi, Fuit multo salubrius. *Te tua credulitas*] docet non facilè credendum. *In horas*] & non *oras*, legendum. Sed secundum Vallam, quia non ponitur nota incrementi, potiùs diceret *in horam*. *Vidi ego*] à certitudine argumentatur, quia Plus valet oculatus testis unus, quam auriti decem. Ordo est: *Ego vidi eos qui habebant culmina*] id est, summitatem, *suprema*] id est, summæ prosperitatis: Alludit ad rotam fortunæ: *Cecidisse, dum petunt laudata*] quia sæpe, quæ bona & læta, vertuntur in pejus. Unde dici solet, *Dum bene vertant*. *Nec unquam*] scilicet postquam semel inciderant, *emersisse malis*] id est, caput extulisse è malis, quibus obruti erant. *Facit experientia cautos*] & ideo senes difficulter inducuntur ad credendum. Quia multam experientiam fraudis habent. *Hi*] scilicet cauti, *Explorant*] i. exquirunt & examinant priùs. *Et non sequuntur omnia laudata*] sed quæ compererint bona: quia sæpe *laude carent quæ sunt meliora*] scil. laudatis. *Non ego*] i. fateor *fuerunt*] sc. multa *quæ retinent famam, ac servant nomina*] cùm nihil habeant rei. Sed *cuncta pollent suis vicibus*] vicissitudinibus: Unde Comicus, *Omnium rerum vicissitudo est*. *Luna, Adria, Troja, Salvia*] hæ urbes quas *Umber*] sc. doctus ille, cujus sæpe meminit, memorabat nobis hoc semper, nè contra decorum plus quàm ut pastori competat sapere dicatur. *Sunt*] sc. nunc *solo nomine*] quia tempus delevit cætera, quia omnia senescunt, & labascunt in tempore. Unde *tempus edax rerum, &c.* *Luna*] civitas olim Hetruriæ, ad Macram fluvium, de qua Lucanus, *Hoc propter placuit Thuscos de more vetusto, Acciri vates, quorum qui maximus ævo; Aruns incoluit deserta mœnia Lunæ.* Interiit enim nunc, sed regio adhuc *Lunensis* nominatur.

Luna.

Adria]

Adria] quoq; urbs *Italiæ* fuit, quæ mari, cui viciná est, nomen dedit: quod *Adrianum* seu *Adriaticum* dicitur, & interdum etiam *Adria* genere masculino, mare ipsum qd superum vocant, quia orientem versus in qua ora Venetiæ sunt. *Troja*] notior est, quàm ut de ea quicquam dicendum sit. *Deleta est Salvia*] ut aliæ multæ: ut *Saguntus*] in Hispania. *Carthago* in Africa, *Corinthus* in Peloponneso, &c. *Si minor est patriæ* (forsan modo) *gloria nostra*] Ergò & *Faustulus* se Mantuanum indicat: qui ait, *Res tamen est melior. Illi, prisca, &c.*] Per *fontes* beneficos, in poëtas intelligit; ut *Mœcenatem*, *Augustum*, *Messalam*, *Pollionem*, & similes. *Aquæductus veteres*] manifesta est *Allegoria*. *Hic jejuna fames & languida regnat egestas*] Selecta & apta epitheta: Nam ideo fames, quia jejuna; & ideo languidus quis ferè, quia egenus. Egestas n. languorem parit, sicut & inedia: ut patet in apologo, quem Livius recitat de membris, quæ in ventrem conjuraverunt. *Adria.*

Hic tamen (ut fama est, & nos quoque vidimus ipsi)
Pastor adest, quadam ducens ex alite nomen,
Lanigeri pecoris dives, ditissimus agri,
Carmine qui priscos vates atque Orphea vincat.
Orphea, qui traxit sylvas & saxa canendo.
Hic alios omni tantum virtute Latinos
Exuperat quantum, Tyberim Padus, Abdua Macram;
Lenta salix juncum, tribulos rosa, populus algam,
Credimus hunc illi similem, cui Tytirus olim
Bis senos fumare dies altaria fecit.
Hic ovium custos, ipso vigilantior Argo,
Daphnide nec solùm, sed eo, qui dicitur olim
Admeti pavisse greges per Thessala rura,
Ductor & omne pecus Solymi curare magistri
Dignus, & antiquo dignus succedere patri,
Qui fuit Assyrii pecoris post retia pastor.
Iste potest servare gregem, depellere morbos,
Humectare solum, dare pascua, solvere fontes,
Conciliare Jovem, fures arcere luposque.
Si favet iste, mane: quod si negat iste favorem,
Candide, coge pecus, melioraque pascua quære.

Hic tamen ut fama] Huc tendit principale institutum, ut videlicet Falconem Sinibaldum à largitate laudet, aut ad eam invitet, cujus gratia videtur tota ecloga composita. *Ut fama est*] quæ sæpe mendax. Unde Maro, *Tam ficti pravique tenax, quam nuntia veri*: ideo addit, *Et nos quoque vidimus ipsi.* *Pastor adest*] aut quia etiam imperatores vocant pastores, aut sermo sit pastoralis, aut quia datarius, & ut dicunt, eleemosynarius est, & ita multorum pastor. *Quadam ducens ex alite nomen.* Dicitur enim Falco, quod & avis notæ nomen. *Lanigeri pecoris dives.* Maro in Bucol. *Quàm dives nivei pecoris, quàm lactis abundans! Ditissimus agri*] Idem Æn. primo: *Huic conjux Sichæus erat, dotissimus agri Phœnicum. Carmine qui priscis vates atque Orphea vincat*] More Maroniano principem ab exercitu separat ut egregium significet. Nam *Orpheus* unus priscorum est vatum: sicut Æneid. primo; *Reliquias Danaûm atque immitis Achilli*: ubi Achilles non excluditur à Danais, sed excellere atque egregius esse significatur. *Orpheaque in medio posuit, sylvasque sequentes. Et saxa*] quod Amphioni ascribit Horatius, dicens in arte poetica, Sylvestres homines sacer interpresque deorum, Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus, Dictus ab hoc lenire tigres rabidosque leones, Dictus & Amphion, Thebanæ conditor urbis, Saxa movere sono testudines & prece blandâ Ducere quò vellet, *&c. Tyberim Padus*] est enim Padus longè maximus fluviorum Italiæ quinque ostiis in mare Adriaticum prorumpens. Unde Georg. 1. *Fluviorum rex Eridanus, &c. Abdua*] fluvius latus, de qua jam dixi, *Macram*] fluvium exiguum cujus meminit Lucilius, dicens, *Nullusque vado qui Macra moratur Alnus.* *Macri* autem campi sunt in medio Bononiæ & Ravennæ, & aliarum civitatum, per quas itur Romam. *Lenta salix juncum*] scil. exuperat. *Populus*] arbor frequens ad Padum, *Algam* herbam, quam projicit aqua, quæ ad populum sæpe jacitur Maro. *Projecta vilior alga. Credimus hunc illi*] scil. Augusto Cæsari. *Cui Tityrus*] id est, Maro: *Bis senos*] ut in eclog. 1. *Hic illum vidi juvenem, Melibœe, quotannis, Bis senos cui nostra dies altaria fumant. ipso vigilantior Argo*] cui tamen

Falco. Orpheus. Padus. Abdua. Macra. Alga. Argus.

men centum erant oculi, quorum induntaxat somnum acceperunt. Verùm *Falco* quoque pervigil est avis. Unde in epigrammatis alludit de eo ad summum Pontificem; *Ludere sopitis, pastor potes otia curis: Falco tuis Agri more gubernat oves. Daphnide*] quem tamen Theocritus & Maro doctissimam, & divinandi peritam inducunt. *Nec solùm*] scil. *Daphnide doctior*, sed eo scil. *Apolline Nomio*, qui ob interfectos Cyclopas novem annis spoliatus divinitate, pavit armenta Admeti regis Thessaliæ juxta Amphrysum, ut alibi diximus. *Per rura* ergo *Thessala*] id est per Amphrysum. *Omne pecus*] i. totam Ecclesiam catholicam : *magistri Solymi*] i. Hierosolymitani, videlicet Petri : *& dignus succedere patri*] scil. Petro papæ qui pater dicitur, qui scil. pater fuit. *Pastor pecoris Assyrii*] i. Judaici, & totius Ecclesiæ, quæ prima fuit in Assyria. *Post retia*] i. relictis retibus factus est piscator hominum. *Conciliare Jovem*] aut Deum, aut summum Pontificem. *Si favet iste, mane*] Omnem ergò spem in *Falcone* collocandum censet : quod ut significet, hoc argumentum excogitavit.

ECLOGA. X.

De fratrum Observantium & Non observantium controversia, post religionis ingressum,
inscripta Bembus.

JOANN. MURMELII argumentum.

Nunc vera & falsa discrimina religionis
Narrat, ovesque pias Carmeli separat hædis.

Candidus, Bembus, Batrachus,
& Myrmix.

Maxima pastores agitat discordia Bembe,
Qui Solymos colles Galilæáque rura colebant.
Batrachus hinc, Myrmix illinc certare parati,
Judice te: paucis, si non audire recusas,
Et nisi te revocant majora negotia, dicent.
Tu pater es vatum, tu scis componere lites.

Jer-

Jurgiáque, & blandis convitia tollere verbis,
Te quoq; Pierios fama est potasse liquores,
Et vidisse deas, quibus est custodia sacri
Fontis; & Eurotæ campos, ac Phocidis arva,
Ipse ubi fronde sua tibi tempora cinxit Apollo,
Dona dedit, citharam, nervos, & eburnea plectra.
Bemb. *Dicite, quandoquidem tepidos admovit ad ignes*
Nos hyberna dies, dum non sinit ire per agros
Bruma gregem, flatu Boreas dum sævit acuto,
Dum riget omne solum, tectis dum plurima pendet
Stiria, dum torpent sub aquis glacialibus amnes,
Otia damnantur, quæ nulla negotia tractant.

Maxima pastores] Hac ultimâ eclogâ, quam, ut superiorem, in religione composuit, agitur *Carmelitarum fratrum Observantium*, quorum partes, *Batrachus* agit, & *Non-observantium quos Myrmix*, defendit, controversia: fictis non abs re contendentium vocabulis. Nam Μύρμηξ formica dicitur, cui ferè similem habent *Carmelitæ de observatione* interiorem tunicam, quia piceam, aut, ut dicunt, griseam; βάτραχος autem rana quæ nigra est, ut *Non-observantium* tunica. Maro: *It nigrum campis agmen.* Præterea, ut in fabulis est, ranæ elegerunt regem, ut *Observantes* sub uno communiter vivunt patre. Formicæ autem in una quidem domo multos habent magistratus, ut *Non-observantes* diversas habent culinas. Litem proponit *Candidus*, per quem ferè autorem intelligo. *Pastores*] id est, *Carmelicolas*, aut fratres de *Carmelo* profectos. *Solymos*] id est, *Hierosolymitanos. Tu pater es vatum*] Fortè *Generalem Ordinis* hoc nomine appellat, *qui pater est vatum*, quia *Carmelitarum*; qui filii olim erant prophetarum, & prophetæ, qui & vates dicuntur. *Tu scis componere*] id est, finire: ut, *Ante diem clauso componet vesper Olympo.* Et in Bucolicis: *Non nostrum inter vos tantas componere lites.* Unde qui pacto litem terminant, se composuisse, aut compositionem fecisse dicunt. *Pierios liquores*] id est, haustus musicos, quibus poeta evaserit. *Et vidisse deas*] id est, Musas: quibus visis, & ab eis ad *Hippocrenem* ductus Hesiodus, poeta evasit. Unde Ovid. Ecce

deas

leas vidi, non quas præceptor arandi Viderat, Ascræas cùm sequeretur oves. Neutro autem modo dicit se Persius evasisse poetam, in principio sic: *Nec fonte labra prolui caballîno, Nec me in bicipiti somniâsse Parnasso Memini, ut repente sic poëta prodirem.* *Et Eurotæ campos*] Eurotas fluvius est Laconiæ laurifer: Unde illic Phœbus fingitur docuisse lauros. In Bucolicis Maro: *Omnia quæ Phœbo quondam meditante beatus. Audiit Eurotas, jussítque ediscere lauros, ille canit.* *Ac Phocidis Arva*] in quibus Parnassus est mons, totus Musis consecratus. Ovid. Separat Ænios Actæis Phocis ab Arvis, Terra ferax. Et paulò pòst: *Mons ibi verticibus petit arduus astra duobus, Nomine Parnassus, superátque cacumine nubes.* *Fronde suâ*] id est, lauro, Maro in Buc. *Phœbo sua semper apud me Munera sunt lauri.* *Dona dedit*] scil. suam citharam, quam à se inventam Orpheo dedit. *Nervos*] i. chordas, & *eburnea plectra*] i. lyram heptachordam, quam invenit, cùm tetrachorda Mercurii dicatur. Horatius in arte: *Ne forte pudori sit tibi Musa lyræ solers, & cantor Apollo.* *Dicite*] Sic Palæmon Maronianus: Dicite quandoquidem in molli consedimus herba. Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos. Quod hic ex industria mutat, quasi per legem *Amœbæi* carminis contrarium dicens: *Tepidos admovit*] Persius: *Admovit jam bruma foco te, Basse.* *Sabino*] *Boreas*] ventus septentrionalis, dictus rex Thraciæ, quòd illinc ubi regnat ad nos veniat, flatûs est acuti. Unde Maro, *Et Boreæ penetrabile frigus adurit.* *Dum riget*] scil. gelu. *Stiria*] gutta in longum congelata. *Torpent*] stagnantium more. *Otia damnantur, quæ nulla negotia tractant*] Unde Cicero principio tertii Offic. Publium Scipionem dicere solitum scripsit Cato, nunquam se minùs otiosum esse, quàm cùm otiosus, nec minus solum, quàm cùm solus esset. Magnifica verò vox, & magno viro ac sapiente digna, quæ declarat illum, & in otio de negotiis cogitare, & in solitudine secum loqui solitum. Ubi scias velim otiosum dici, qui muneribus publicis vacuus operam dat rerum cognitioni; unde poetica studia otia vocantur. Non ergò otiosus nihil agit, sicut cessator.

Myrm.

Myrm. *Pastores, genus infelix, æstate vagamur*
Pro grege solliciti: sed, cùm nos frigidus imber
Continet in stabulis, lites & jurgia surgunt.
Batr. *Qui veteres audent ritus mutare suòque*
Arbitrio, & nullis ducunt sub legibus ævum,
Hi sunt ô Myrmix, qui bella domestica gignunt.
Bemb. *De veteri ritu, qua consuetudine patrum*
Rixa igitur vobis? Leges moréisque parentum
Batrache dic; dic Cur nostrum venistis in orbem
Ex Phœnice solo? Nos pascua vidimus illa:
Vidimus herbosos felici uligine campos.
Vertice Carmeli vitreis uberrimus undis
Fons cadit, & rauco densum nemus irrigat amne.
Vidimus & Jordanis aquas, ubi maximus olim
Pastor oves mergens, scabiem recitavit avitam,
Amnis hic à Libano veniens, Galilæa per arva
Transit. & ampla lacu consurgit in æquora magno.
Unde coit rursum; rursum mare fundit apertum,
Urbs ubi Romani de nomine dicta Tiberi
Unda coit rursum tandem Jerichunte relictâ
Intrat in infames Asphalti gurgitis undas.
Hinc satis est, nos oram omnem vidisse probatum:
Dicite. & hinc tandem vestras demergite lites.
Myrm. *Batrachus audaci semper sese ingerit ore,*
Et mihi se præfert magno temerarius ausu.
Batr. *Non ego me ingessi: processi à judice jussus.*

Pastores, genus infelix] proponit *Myrmix* litem, detestans eò quod qui *De observatione* non sunt, quia molliorem ducunt vitam, vellent in suo statu sine controversia & molestia permanere: Contrà, *De observatione* vellent omnes sui similes esse. *Æstate vagamur pro grege solliciti*] Allegoricos, pro victu. *Sed cum nos frigidus imbre Continet in stabulis*] Maro Georg. 1. *Frigidus agricolam si quando continet imber*. Non exire autem stabulis, tunc dicit ibidem sic: *cùm propiùs stabulis armenta tenerent*. *Lites jurgia surgunt*] Argutè: quasi in odium jurgiorum, litem refugit. Unde *Batrachus*, *Qui veteres audent ritus mutare*, &c. *Hi sunt, ô Myrmix, qui bella*

bella domestica gignunt] quasi dicat, Non nos sumus in culpa qui velimus in pace sine injuria vivere; sed qui ordini, & professioni nostræ injuriam inferunt per novos ritus: interloquitur autem *Bembus*, significans se peritum locorum, & observationis veteris, ut idoneus comprobetur judex arbitrarius. *Leges moresque parentum*] id est, patrum & majorum tuorum, ad quos revocare vis. *Dic Cur nostrum venistis in orbem?*] id est, in Europam. *Ex Phœnice solo*] id est, ex Galilæa, quam *Phœnices* secundum Strabonem habitant, & quæ est in *Phœnicia*. *Nos pascua vidimus illa*] Ut pastoralem agere rem videantur, & non impertinentem ad Bucolicum carmen, dicit *pascua*, non *claustra*: *Felici uligine*] Uligo, inquit Servius, est naturalis terræ humor ab ea nunquam discedens: unde uliginosus ager semper humidus est; humidus, aliquando siccatur. *Vertice Carmeli vitreis uberrimus undis Fons cadit*] id est, defluit. *Ubi maximus olim pastor*] Non tam de *Helisæo*, qui illic *Naaman Syrum* à lepra mundavit quàm de divo *Joan. Baptistâ* loqui videtur, qui scabem avitam, id est, originalem maculam resecavit baptizando. *Amnis hic*] id est, *Jordanis*. *Libano veniens*] per duos fontes qui dicuntur, *Jor.* & *Dan.* unde *Jordanis* nomen. *Rursum mare fundit apertum*] scilicet Tiberiadis, de quo Joan. 6. Abiit Jesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis. *De nomine dicta Tiberi*] pro *Tiberii*, scil. *Tiberias*. *Tandem Jerichunte relictâ*] Declinatur hæc *Jerichus*, hujus *Jerichuntis*; sicut *Amathus Amathuntis*, & multa alia. *Intrat in infames Asphalta gurgitis undas*, Asphaltus est, quod mare mortuum vocant, in quod urbes illæ quinq; infames obsorptæ sunt igni & sulphure propter abominabile crimen, quod ab illarum una *Sodomiticum* vocant. *Hinc*] .i. ex his quæ dixi, *satis probatum est, nos vidisse omnem oram*] i. regionem illam. *Dicite ergo & demergite*] i. obruite: *& sopite*] hoc est, finite tandem: *hinc*] i. de hac re vestras lites. *Et mihi se præfert magno temerarius ausu*] Volunt enim, *De observatione*, ut sunt, præstantiores haberi. *Processi à judice jussus*] dixerat enim judex *Bembus*, *Batrache dic*, &c.

Uligo.

Asphaltus.

Bemb.

Bemb. *Pone pedum Myrmix, & tu quoq; Batrache: Non est*
Orandum armatis manibus, sed mentibus æquis.
Batrache, dic: Myrmix animi compesce furorem
Interea, ut venias magis ad responsa paratus.
Qui furit, insanit: qui verò insanit, amaro
Impatiens animo, nec corda, nec ora gubernat:
Quicquid ait, vanum est; quicquid molitur, ineptum.
Batr. *Bembe, genus nostrum generisque exordia dicam.*
Venimus Assyriis, ut Candidus inquit, ab oris:
Est pater Helias nobis, qui sustulit armis
Pastorum genus omne malum, qui traxit Olympo
Flammigeros ignes, qu' ascendit in æthera curru.
Bemb. *Nobile & antiquum genus hoc, & clara propago.*
Batr. *Pastores alii, quotquot per rura vagantur*
Omnia, sunt rivi nostris à fontibus orti.
Nos dedimus leges, pascendi ostendimus artem.
Quò magis hi peccant, qui, cum sint ordine primi,
Primatum amittunt, studia inconsulta sequendo.
Nos radix, alii rami: sed nos quoque rami,
A veteri radice patrum jam ætate caduci.
Tradidit Helias certam pastoribus artem,
Quâ curare greges, quâ noxia pabula fas est
Discere, & occultos imbres, ventósque latentes:
Quæve salutaris foret, & qui pestifer annus,
Signa dedit; nihil obmisit quod ovilia tangat.
Sed fons ille fluens Carmeli è rupibus altis,
Tam nitidus quondam, tam dulci limpidus undâ.
Tramite mutato (patet id) modo curris in austrum:
Sed priùs (extat adhuc vetus alveus) ibat ad ortum.
Hi cursus fecere novos: liquêre priores;
Quos dederat rivo veterum prudentia patrum.

Pone pedum Myrmix] Quia acris lis est; nè ex verbis ad verbera prorumpant, monet tela deponi: pro quibus pastores pedum habent. *Et tu quoq; Batrache*] Bonâ phantasiâ priorem compellat eum, qui *De observatione* non est, quasi ardentior sit ad arma. *Non est orandum*] i. e. causæ non sunt ab oratoribus dicendæ coram judice armatis manibus: id enim vetant leges. *Sed mentibus æquis*]

Quia,

Quia disturbatis animis, facilè veritas læditur. *Batrache lic*] Repetit & confirmat quod suprà dixit. *Ut venias magis ad responsa paratus*] Bona admonitio, quia ardentes irâ raró se purgant ut decet, intenti ad ingerenda potiùs convitia: ut patet apud Virgilium in Palæmone. *Nec corda nec ora gubernat*] Unde Horat. *Ira furor brevis est: animum rege, qui nisi paret, Imperat. Quicquid molitur*] id est, cum molimine & difficultate conatur attentare. *Bembe, genus nostrum*] ut gratiam & benevolentiam judicis captet, compellat enim proprio nomine, pollicetur que exequi ipsius jussa. *Venimus Assyriis, ut Candidus inquit, ab oris*. Dixerat enim, *Qui Solymos colles, Galilææque rura colebant*. Judæa enim in Assyria est, cujus caput olim Babylonia. *Est pater Helias nobis*] scilicet Thesbites, de quo 3. & Regum abundans mentio fit. *Qui sustulit armis*] Nescio an legendum sit, *arvis*. Quòd si legendum est *armis*, intelligam *de armis zeli*, aut *de ignibus cœli*, quibus armatus, duas quinquagenas sustulit. *Qui traxit Olympo Flammigeros ignes*] ut 4. Reg. 1. *Si homo Dei sum, descendat ignis de cœlo, & devoret te, & quinquaginta tuos*. Idem. 3. Reg. 18. *Invocavi ignem qui devoravit holocaustum. Qui ascendit in æthera curru*] ut habetur 4. Reg. 2. *Nobile & antiquum genus hoc, & clara propago*] Quia monasticæ vitæ princeps est Helias, & sanctis literis perquam illustris. *Propago* autem quando *progeniem* significat, primam corripit; quando *vitem*, producit. *Pastores alii*] id, ut dixi, divus Hieronymus quoque sentit. *Nos dedimus leges*] quia primi fuerunt, qui religiosorum more simul viverent & monasticam vitam in Carmelo agerent. *Pascendi ostendimus artem*] i. normam simul vivendi. *Quo magis hi*] qui nova instituta appetunt; & vetera quæ digniora,& melicra sunt,immutare volunt. *Primatum amittunt*] quia dicunt se ultimos medicantium approbatos, cùm primi sint qui jussi sunt in solido statu permanere. *Sequendo studia inconsulta*] i.inconsultorum,quibus novitas placet.*Sed nos quoq; rami, A veteri radice*] i. pullulavimus à patribus nostris: sed alii quasi per imitationem collateraliter, nos per propagationem

gationem ex vera radice: *caduci ætate*] id est, antiquitate; à prima perfectione decidentes: quod dicit, propter *Non-observantes*. *Tradidit Helias certam pastoribus artem*] id est, formam rectè vivendi exemplo vitæ suæ reliquit, *Quid curare greges*] ut rem pastoriam (ut dixi) agere censeatur, omnia ad pastores refert, ostendens officia pastoris ovium, cùm *Allegoricos* intelligat animorum. Pastorum enim est, curare greges, vitare pabula noxia; quia certis diebus saltem abstinent à carnibus: *& occultos imbres*] id est, infectiones: *& ventos latentes*] murmura, ni fallor, intelligit. Maro autem in Georgicorum primo dat verorum ventorum prognostica: *nihil omisit*] more suo *Positione* in *obmisit* primam producit, cum Horatius, & ferè alii *omisit* primâ brevi scribant. *Sed fons ille fluens*] *Allegoricôs*, vita religiosa. *Tam limpidus*] id est, purus & clarus. *Tramite mutato (patet id) modo currit in Austrum*] id est, in meridiem, qui amantibus, in Italia præsertim, est pestifer: quia corrumpit etiam obsonia. Juven. *Tamen hic properat velut urgeat Auster.* Horatius: *Præsentes Austri coquite horum obsonia, &c.* *Allegoricos*, vult bona instituta esse inversa atq; depravata. *Sed prius ibat ad ortum*] scil. solis, id est, ad Orientem: quia Eurus & Boreas salubres sunt venti. *Allegoricos* intelligit, ad cœlum. *Extat adhuc vetus alveus*] per quam scilicet fons ille fluere solebat: id est, adhuc reperiuntur reliquiæ veteris religionis. *Extare* enim est, *superstitem* esse aut *superstare*, dum reliqui occiderint. *Hi*] scil. novi qui *Non observant*.

Myrm. *Quid tibi, sive novo currat, seu tramite prisco,*
Dummodo fœcundis humectet pascua lymphis?
Et quid de cœli quereris regione? per Austrum
Solis iter: melior vitis, quæ respicit Austrum,
Et melior legitur Libycis de collibus uva.

Batr. *Et melior taxus Boream quæ respicit: ergò*
In Boream meliùs poterat decurrere rivus,
Pastores: Et curâ pecoris malesani relictâ,
Sermonem de vite facis; qua si legibus iisdem
Grex & vitis eant: nec quod discrimen in undis,

Grami-

Gramineque, & ventis nosti, & quàm noxius Auster
Sit pecori. Disce à Roma: si innoxius Auster,
Cur mutinensis agri pecudes sunt vellere fusco?
Cur Clitumnus habet niveas? Cur Mantua molli
Lanitio excellit; veronáq; proxima Manto?
Unde hæc multiplici rerum variantia formâ?
Non aliunde nisi à cœlis, à gramine & undâ.

Bemb. *Candide utrumq; pedum procul hinc (rogo) pretium*
Inter eos hodie video bellum acre futurum. (*aufer;*
Clam cape, & auferto: subter sarmenta recondo.

Quid tibi] Rusticè respondit *Myrmix*, ut doceat, *Non observantes* ferè doctos esse, & non literis, sed perditis fluviis vacare. *Quid tibi*] id est, ad te: sicut in Evangelio; *Quid tibi & mihi, mulier? Dummodo fœcundus*] id quidem verum, si eam fœcunditatem pariat quam *Batrachus* desiderat. *Per Austrum solis iter*] quia semper est in *Zodiaco: melior vitis*] scilicet est, quæ respicit Austrum; quia respicit solem incumbentem: Unde dictum est, *Deniq; apertos Bacchus amat colles. Et melior legitur Lybicis de collibus*] id est, *Lybiam*, hoc est, meridiem respicientibus; aut revera de Lybicis intelligit, ob eandem rem. *Et melior taxus*] Docet *Batrachus*, non esse responsum ad rem; quia licet ad Austrum versa vitis sit melior, non tamen continuo melior est pecori *Auster*: quàm *Eurus* sicut licèt taxus, quæ frigora, secundum Maronem, amat, dicet autem 2 Georgicor. *apertos Bacchus amat colles, Aquilonem & frigora taxi*] præstantior est ad *Boream*: non statim tamen ad *Boream* est melius pecus. *Sermonem de vite facis*]Argute taxat eos ebriositatis & vitiositatis: quia ex abundantia cordis os loquitur. *Quasi legibus iisdem*] scilicet pascuis iisdem. *Grex & vitis eant*] Quod esse negat; quia sæpe ubi major vini copia, minor est pecorum:innuens per hoc vini copiam officire castitati Religiosorum. Nam *venter mero æstuans facile dispumat in libidinem*, ut autor est Hieronymus. *Nec quod discrimen*] est, quæ differentia, scilicet *sit*, & *quam noxius*] id est, noxius *Auster* sit pecori. *Disce à Roma. Si innoxius Auster*, &c.] id quidem manifestum, quia eo flante varii ge-

 nerantur

nerantur morbi. *Cur Mutinensis agri pecudes sunt vellere fusco*] id est, subnigro. *Cur Clitumnus habet niveas?*] scilicet pecudes; sed & juvencos ac tauros, quibus in triumphis utebantur. Unde Maro *Geor.* secundo. *Hinc albi, Clitumne, greges, & maxima taurus Victima, sæpe tuo perfusi flumine sacro, Romanos ad templa deûm duxere triumphos.* Clitumnus autem fluvius est in Metania quæ pars est Umbriæ partis Thusciæ: de quo fluvio dicit Plinius in naturali historia, *quòd animalia quæ eum potaverint, albos fœtus procreant. Cur Mantua molli lanitio excellit?*] Est tamen in Euganeis mollior, sed vicini sunt: *Veronáque proxima Manto*] id est, Mantuæ urbi. Usurpativè dixit Manto, quia non utimur nisi in Nominativo, Accusativo, & Vocativo in *o*, & Genitivo in *ûs*, à Græcis in *o* longum exeuntibus, ut Manto, Mantus. *Candide utrumq; pedum*] quia deposuerunt pedum, id est, baculum pastoralem, sed non longè à se rejecerant: nè à verbis ad verbera pervenirent, monet sedulus pastor Bembus secretè Candidum, ut utriusq; pedum *subter sarmenta recondat*] Sarmenta autem, quia non omnes Gallicum noscunt, sunt putamina & resectamenta vitium.

Batr. *Bembe mihi tecum sermo est: dum viximus unà,*
Dum commune pecus nobis fuit, heu! mihi quantum
Dedecus, (heu!) quot sunt pecudes incommoda passa!
Non mersare gregem fluvio, nec vellera certis
Temporibus (sicut mos est) tondere licebat:
Nudabant spineta pecus, nudata secabant
Terga rubi, scabie cutis aspera, tabidus humor
Pestis, & in totum serpebant ulcera corpus:
Multa igitur refert pecudes quæ pabula carpant,
Flumina quæ potent, & qua regione morentur.
Dic mihi, dic Myrmix, Priscum cur lana colorem
Perdidit? hæc gregibus quidnam nova vellera fecit?
Cur pecus est nigrum quod erat melioribus annis
Clarum? Immutarunt mutati vellera humores.
Bembe ad te redeo, paucis absolvere nitar.
Sed quo digna omni tua sit sententia laude,
Vera loquar: Tu jura tenes; ego facta docebo.

Ju

Judicium reddit verum enarratio vera.
His animadversis, ægrè tot damna ferentes
Venimus ad fontem; rivúmque à vertice summò
Scrutari mihi cura fuit: Tu, provide Myrmix,
Interea nidos avium, vel dorcada parvam
Venabare, tuæ quæ dona darentur amatæ.
Myr. *Bembe, vides ut aperta in me convitia torquet?*
Auguror ista manu lis est, non ore agitanda;
Mos mihi non linguâ, maledicta refellere dextrâ.
Cand. *Batrache nè verum taceam, linguosior æquo es.*
Jurgia bilem acuunt, convitia pectus acerbant.
Non tibi cum puero res est, nec homuncio Myrmix
Res male tuta viros lingua irritare proterva
Batr. *Da veniam Myrmix; amitam proferre volenti*
Nescio quis mihi misit in os malus error amatam.
Myrm. *Do veniam, cave ne rursum me voce lacessas.*

Bembe, mihi tecum sermo est] Quasi dicat, in hoc homine nihil video rationis. *Dum viximus unà*] id est, priusquam per reformationem (ut aiunt) à *Non observantibus* sejuncti sumus. *Heu! mihi quantum dedecus, (heu!) quot sunt pecudes incommoda passæ!*] quasi dicat, maxima & innumera. *Nec mersare gregem fluvio*] id est, debitam curam animis adhibere. *Nudabant spineta pecus*] id est, mundanæ cogitationes & conversationes: nam litera ut dicunt, aperta est. *Tabidus humor*] vitium carnis. *Multum igitur refert*] id est, distat & ad rem facit, *quæ pabula*] De spiritualibus, intelligit. *Priscum cur lana colorem perdidit?*] Quia prius, ut ex aulæis comprobaverunt, *Observantes* usi sunt vestibus piceis, seu griseis, qualibus adhuc in nonnullis utuntur fratres illiterati, quos *Conversos* vocant. *Nova vellera*] quia nunc nigra sunt intrinsecus indumenta, quod factum dicunt, ut unius videantur gregis. Quia enim piceus color (ut in fratribus *D. Francisci* videmus) tam varius est, concluserunt in nigrum immutare, quem *De observatione Italica* respuunt putantes natalem & sine fuco factum magis congruum religioni: quod & Maro censuit, dicens, *Nec varios discet*

mentiri lana colores. Veritas enim præstat mendacio. *Quod erat melioribus annis clarum*] Si de exteriore loquitur, non videtur procedere: quia omnes adhuc candidam servant chlamydem. Dicamus ergo *clarum*] id est, subnigrum qui respectu planè nigri clarus est. *Vellera*] vulgò gemino *V* scribitur: quia tamen à *velando* venit, potest simplici scribi. *Vera loquar*] Oratoriè juxta Rhetorum præcepta præ se fert fiduciam. *His animadversis*] scilicet malis quæ pecori obvenerant. *Venimus ad fontem*] scilicet religionis. *Vel dorcada*] *Dorcas*, Græcum est: Latinè caprea dicitur, id est, capra sylvestris. *Tu provide*] Ironicôs id refert: *tua quæ dona darentur amatæ*] Id amarè sed utinam non verè. Unde Myrmix, *Bembe, vides, &c. Mos mihi non linguâ, maledicta refellere dextrâ*] id autem acerbius contra se fatetur Myrmix, id est, non observans, ut se longe à Dominico consilio abhorrere significet, qui auferenti pallium docet potiùs tunicam addere, quàm in pugnam procedere, aut litem inutilem fovere. Verùm quia neutrum decent convitia, accedit *Candidus* livoris expers: *linguosior*] id est verbosior, *æquo*] id est, quam æquum & honestum est. *Jurgia bilem*] id est, choleram, quæ stomachum movet. Quia sermo durus suscitat furorem. *Nec homuncio Myrmix*] id jucundè: quia *Myrmix*, ut dixi, formica interpretatur, cui robor pro modulo corporis maximum inest, quia grana majora se infert interdum, & ova sua se quoq; majora transfert. *Viros*] quasi dicat animosos, & mares animos. *Amitam proferre volenti*] *Amita* patris est soror, ut *matertera* matris: cui honestiùs quàm amatæ mittantur munera. Cætera nota, ut hæc ferè nota putem.

Myrmix.

Amita.

Matertera

Batr. *Alveus excelsa saliens de rupe, lacunam*
Foderat, & clausis ripas æquaverat undis.
Gurges erat textu sylvarum umbrosus opaco:
Densaque sepierant tristem spineta lacunam.
Mille venenorum species in gurgite vidi,
Mille secus ripas in opaco margine, mille
Per nemus ad lymphas sinuoso serpere gressu.

Ob-

Obstupui, & rapido rediens ad ovilia cursu,
Incipio paleas furcâ versare tricorni :
Ecce! caput tollit coluber, linguâque trisulcâ
Sibilat, inflantur fauces, nepa livida tendit
Brachia; ventrosus profert vestigia bufo;
Vipera per stipulam ingrediens strepit, O loca dixi,
Non pecori tantum, verùm & pastoribus ipsis
Noxia! mox grege diviso, de sedibus illis
Pascua quæsitum tristis meliora recessi,
Pérque iter antiquum fontis nova flumina duxi
In campos, ubi prima suos aurora colores
Explicat, & croceos Phœbi redeuntis ad ortus.
Hic mihi fœcundæ pecudes, hæc pascua læta,
Et sine labe liquor, dulces sine crimine lymphæ:
Hæc loca primævi sunt quæ coluere parentes.
Signa casæ superant, puteus, cariosaque ligna
Fixa solo, sejuncta pedum discrimine septem,
Et focus, & lacerâ quæ cingitur area sepe.

Alveus excelsa] Docet *Batrachus*, quid in fonte videret, dicens. *Alveus*] id est, rivus saliens de excelsa rupe, *foderat*] scil. præcipiti casu, *lacunam*] id est, receptaculum aquarum & sordium. *Gurges*] id est, vortex aquarum. *Spineta*] id est, spinæ densæ. *Sepierant*] id est, sepimento quodam clauserant. *Ego vidi mille species venenorum*] id est, pravarum traditionum, & malorum morum. *Ad*] i. juxta, *lymphas*] id est, aquas : id est, vidi fontem primæ religionis penitus infectum. *Obstupui, &c. Furcâ tricorni*] id est, tria cornua habenti, *Nepa livida*] id est, scorpius habens venenum lividum sub cauda. Sed hic dicit *livida brachia*] id est, chelas liventes. *Ventrosus*] id est, habens magnum ventrem. *Bufo*] id est, rana venenosa. *Vipera*] id est, aspidum pessima, sic dicta, quòd vi pariat, quia non potest edere fœtus suos, quos ore concipit, & patrem concipiendo necat; sed ipsi vicini partui, aut jam maturi ad partum dentibus secant ventrem maternũ, atq; ita vipera neq; patrem neq; matrem vidit unquam incolumem: quod benignitate na uræ in nos efficitur ne tam noxia pestis multiplicetur. *Pascua quæsitum tristis meliora*

recessi

recessi] *Quæsitum*, supinum, id est, ut quæram, aut quæsiturus meliora pascua. Unde docet *observantes* discessisse propter pravos *Non-observantium* mores. *Perq; iter antiquum*] juxta traditionem primorum patrum. *In campos ubi prima suos*] id est, orientem versus, sicut priùs dictum est, ad ortum. *Croceos ortus Phœbi*] scil. solis. *Hæc loca primævi sunt quæ coluêre parentes*] Manifesta est ergò *Allegoria*] Nam per orientem, eorum puram & salubrem significat vitam: per meridionalem plagam & austrum, vapidam & mollem; ut ventus ille plumbeus & tepidus est. *Ligna casæ*] scilicet pastoralis, *cariosáque ligna Fixa solo, sejuncta pedum discrimine septem*] Tantum enim spatii cellis singulis congruit, & *focus* scil. communis, quo ignis fovetur: *& area*] i. locus spatiosus in medio claustri; circum quem porticum deambulacra faciunt. *Cingitur sæpe lacera*] *Allegoricè* significat claustrorum muros, dirutos, & pervios à *Non-observantibus* factos.

Myrm. *Cura viris levibus rerum solet esse novarum:*
Propterea certè nova pascua quæris & omnes
Fingis inauditos, & vis novus autor haberi.
Batr. *Cura viris gravibus rerum solet esse suarum;*
Propterea Myrmix nimis à gravitate recedit:
Hæc novitas non est novitas, sed vera vetustas:
Relligio & pietas patrum instaurata resurgit,
Quam tua corrupit levitas & nota tuorum
Segnities, Igitur, si quis labentia tecta
Erigat, & sterilem qui mansuefecerit agrum,
Judice te damnandus erit. Non ponitur arbor
Altera, sed veteri inseritur bona virgula trunco:
Segne prius lignum, nostro fit fertile cultu.
Myr. *Quamvis pingue tuo pecori sit gramen, & unda*
Defæcata; tamen multæ cum matribus agnæ
Interiêre: lupi & pastæ meminêre volucres.
Batr. *Hæ fateor, quæ dira tuæ contagia pestis*
Accepêre, etiam procul aspicientibus obsunt:
Tantum virus inest vestri, vis tanta veneni.
Propterea magis atque magis discedere semper
Est animus: patitur pecus hæc incommoda nostrum

Soli

Sola, quod in vastam nondum discessit eremum, Adria.
Nec satis à vobis procul in deserta recessit.

Myr. *Batrache, de gregibus mentiris plurima nostris:*
Certè alienarum tibi cura superflua rerum,
Et temere assumis partes censoris iniqui.
Cur mihi, qui pasco cujum pecus, ista tueri
Non licuit? Solisne domus mea cognita vobis?

Cura viris levibus] Quanquam adstrenuè cavet *Batrachus*, nè res novas dicatur molitus: tamen cum aliud non posset, id falsò objicit *Myrmix*. *Et vis novus autor haberi*] Hoc eis objicitur, quia ad reformationem alios vocant aut compellunt. *Cura viris gravibus*] Subtilis responsio, diverbium diverbio retundens. *Hæc novitas non est novitas*] id est, quam dicis esse novitatem, non est novitas, sed vera vetustas. Unde manifestè dicit, *Relligio, & pietas patrum instaurata*] id est, in statum & formam priorem reducta (unde veriùs dicitur *instauro* quam *restauro*) *resurgit*. *Et nota tuorum*] scil. confratrum. *Qui mansuefecerit agrum*] Redit ad translationem propter sæpe dictam causam, nè videlicet non pastoralis agatur res. *Segne*] i. tardum & infœcundum, quamvis pingue. Docet etiam inter eos, qui se observantes dicunt, adhuc esse morbidos, & multos interiisse: ad quod *Batrachus*, *Hæ fateor*] fateor, quòd hæ oves interiêre, *quæ dira tuæ contagia pestis Accepere*] i. quæ infectæ ad nos venerunt, nec se purgari permiserunt. *Tantum virus*] i. venenum. *Quod in vastam nondum discessit eremum*] i. quòd nondum penitus à communione vestra discessit. Dicitur autem *eremus* sine asperatione, genere fœminino, & mediâ longa; quæ tria inverti solent. *De gregibus mentiris plurima nostris*] cùm aliter se purgare nequeat, ad convitia resurgit. *Cur mihi qui pasco cujum*] Dictum id puto pro *Cujumcujum* .i. cujuscunque pecus. *Ista tueri*] .i. prospicere quæ tu mihi objicis. *Solisne domus mea cognita vobis*] .i. videtis vosne soli infectionem (ut dicitis) domûs meæ, quam nos ignoramus?

Batr. *Æthiopes una quoniam nigredine sordent,*
Ille color nulli vitio datur: omnibus idem
Vultus, & alterius si quis reprenderit ora,

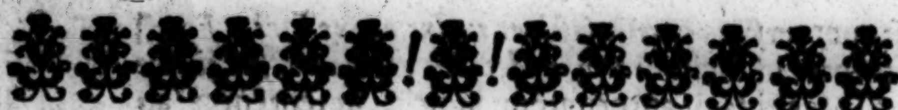
Et sua damnaret Pecori, pecorisque magistris
Fæx eadem, scabies eadem, cutis & color idem.
Bemb. *Parcite, jam satis est lis intellecta, diésque*
Inclinata cadit jam post juga summa ruit sol.
Audite ô magni generis longævi propago,
Lite super vestra quæ sit sententia nostra.
Myr. *Batrache, me audaci toties sermone lacessis:*
Batr. *Non ego, sed non æqua magis te causa lacessit:*
Judiciumq; timet sibi mens male conscia justum.
Can. *Quando inimicitias tempus deponere rursum,*
Vestra novas lites vecordia suscitat: ergò
Perpetuis hac rixa odiis æterna manebit.
Quæ nos debilitas capitis, quæ insania vexat?
Non pudet his uti tanto sub judice nugis?
Ergo animis audite æquis, odiisq; sepultis,
Ultima doctiloqui quæ sit sententia Bembi.
Bemb. *Ferte per antiquos patrum vestigia gressus,*
Et veteres servate vias: revocate vagantes
Per valles & saxa greges, per lustra ferarum.
Figite in antiquis iterum magalia campis.

Æthiopes una] Graphicè docet quare illi non videant suam deformitatem suaq; vitia: quia omnes tales sunt. *Ille color*] id est, niger. *Fæx eadem*] id est, infectio. Quia verò ad manifesta usq; convitia processum est; nè ultrà progressio fiat, dicit Bembus. *Parcite*] id est, abstinete à convitiis; quia lis est jam satis intellecta, diésque inclinata cadit. *Audite O magni generis longæva propago*] quia eos ab antiquitate laudat, timet jamdudum Myrmix causæ suæ unde non attendit ad judicem, sed ad convitia dicta, dicens, *Batrache, me audaci toties sermone lacessis*] id est, provocas ad iram. *Non ego*] scilicet, te lacesso. *Sed magis*] id est potius, *lacessit te causa*] scilicet, tua *non æqua*] id est, iniqua: *Judiciumque timet sibi mens malè conscia justum*] Multæ & egregiæ ubique sunt sententiæ, quas memoriæ commendasse profuerit. Interloquitur *candidus* qui director videtur utrorumque litigantium; quia pro eis judicem delegit. *Quando*] Ordo est, *quando tempus*] sc. est, *deponere inimicitias*, tunc sc. *vestra vecordia*]

id

id est, perversitas cordis *suscitat rursus novas lites.* *Ergo*] indignanter id dicit. *Non pudet his uti tanto sub judice nugis?*] Magni facit autoritatem judicis, ut sententiæ ab eo datæ majus sit pondus. *Ergo*] quia id decentius & honestius est, quam odiis progredi. *Animis audite æquis, odiisque sepultis*] id est, sopitis & oppressis. *Ultima*] id est, ut dicunt, *definitiva sententia*. Est autem hæc, *Ferte per antiquos, &c.* id est, Incedite more majorum vestrorum. *Revocate vagantes per villas*] id est, qui aberrant à Carmelo, qui mons est; id est, à vera Religione in Carmelo institutâ. Intelligere autem potes molliter viventes. *Et per saxa*] id est, dura & aspera mundanarum curarum, *& per lustra ferarum*] id est, lupanaria: quia meretrices *lupæ*, quæ feræ sunt, dicuntur; & *lustra* ob id etiam *lupanaria*. Seclusâ autem Allegoriâ remotiore, manifestè vult errantes in perniciosis institutis & moribus ad rectam reduci Religionem, quæ antiqua est. Unde concludit, *Figite in antiquis iterum magalia campis*] *Magalia* (ut dixi) & *mapalia* Pœnorum linguâ sunt *tuguria*, & quasi pastorales casæ. Vult ergò, præstare, in antiqua vivere paupertate, dummodo sancta majorum suorum servent vestigia.

FINIS.

Index digestus juxta seriem Alphabeti, continens Vocabula difficiliora quæ in *Badianis* Commentariis sparsim exponuntur.

A

ABdua, 144. 146
Acernus 23
Adulta seges 2
Ænobarbus 75
Æolus 121
Ærarium 73
Æsopi patina 75
Æstimo 32
Alauda 102
Alchimia 92
Alcides 58
Alea 101
Alaa 116
Alius 63
Alma 20
Alter 61
Amaror 8
Ambages 7
Amens 13
Amynticus 18
Angina 126
Anteire 27
Antennæ 116
Antiquus 2
Aonius 73
Apella 32
Appendix 20
Araris 43
Argus 146
Arma 77
Arnicola 131
Artocreas 117
Athos 119
Asphaltus 151
Assurgere 86
Astus 57. 93
Athesis 143
Atrides 59
Aucupium 96
Augustus 70
Avarus 56. 94
Aversor 41
Averto ib.
Avertor 42
Auster 7

B

BAccatus 137
Bacillum 73
Baldus 31
Barathrum 111
Bardi 102
Bardocucullatus ib.
Bardus ib.
Belides 58
Beblis ib.
Bifidus 65
Bimestris 52
Bombyces 74
Bombycinus ib.
Boreas 85
Bustum 40
Bruma 70. 125
Bryseis 59

C

CAdus 126
Campe 125
Calces 23
Calices 4
Canis sirius 55
Capreolus 137
Carbo 29
Cardiacus dolor 134
Cardo 8. 34
Carmelus 119
Carthusia ib.
Casa 31
Casses 51
Cassiopeia 121
Catanes 28
Catus 9
Catula 106
Causari 15
Centauri 130
Ceraunia 54
Ceres 15. 121
Chryseis 59
Cicones 58

Cime-

Cimex 116
Circus 77
Cithara 72
Cloaca 118
Codrus 76
Cœnacula 65
Coitus 21
Condere 70
Concinnus 68
Concitare 89
Coryli 127
Crocodilus 62
Crudus 78
Cruentus 56
Crumena 73
Cura 3
Curare 44
Cymbia 68

D

Deianira 59
Demens quis 86
Demoliri 31
Dentale 15
Dibaphus 74
Discrimen 32
Dissimulare 51
Domina 40
Dryades 397
Dryas 131

E

Ebusus 97
Enucleare 4
Epicedium 40
Epitaphium ibid.
Erebus 111
Erynnis 45
Eurydice 60
Examen 126
Excubare 38
Exhaustus 49
Extimo 32
Extemplo 113

F

Facul 55
Facula 66
Falco 146
Farrago 73
Fasces 90
Fascinare 8
Fastidium 64
Fatum 24
Faxa 72
Feralis 51
Fides 83
Fistulicen 120
Fœniseca 90
Fœta 126
Fœtare 20
Fœtura 123
Fulica 61
Fulminare 59

G

Galatea 51
Galbula 121
Galerus 140
Ganea 56. 80
Garganus 119
Gener 15
Graiæ 66
Gynæceum 110

H

Hamadryades 39. 112
Harculus 31
Harpyæ 65
Hebrus 46
Hedera 45
Hernicus 55
Hilarare 20
Hippodamia 59
Hippolitus 58
Hispidus 117
Hyæna 62
Hyems 85
Hymen 6
Hymenæus ib.

I

Ignis pro *Amore* 3
Iliacus 105
Illætabilis 20
Immaturus 45
Impendere 34
Imperiosus 56
Improbus ib.
Incestare 65
Inconsultus 35
Indigena 121
Indignabundus 56
Indigus 70
Iners 4
Ingemere 3
Insomnia 46
Insomnis 44
Ira aeris 31
Jurgia 33

Lævus

L

LÆvus 143
Lætamen 87
Lamia 125
Lampyris 15
Lappa 125
Larvæ 115
Laureta 119
Laverna ib.
Lavinia 59
Lena 56
Levis 36
Levitas 51
Libethrides 54
Libethris 121
Ligo 90
Linter 20
Liquor æris 18
Lucullus 73
Ludere 20
Lumina 41, 52.
Luna 144
Lupa 79
Lupanar ib.
Luscus 8
Lustra 116
Lyæus 16
Lymphaticus. 13

M

MAcra 146
Maga 56
Magalia 50
Malis avibus 83
Mantis 116
Manubrium 79
Marisca 125
Masculus 81
Meditari 53
Medusa 62
Melampodion 116
Melampus ib.
Melota 85
Miles 22, 32
Milium 116
Milvus 119
Mimus 81
Mincius 144
Mimus 85
Modus 55
Moses 105
Mulctralia 68
Mugire 85
Myrrha 58

N

NÆnia 40
Naiades 39, 66
Napæa 39, 112
Narcissus 24
Nauci pendere 116
Neæra 85
Nodus Herculis 72
Nomius 105
Noster 18
Nugæ 78
Nugari 50

O

OBba 20, 135
Obductus 50
Oenophilus 16
Oenophorum ib.
Oestrum 126
Ogdoas 128
Olympicus 83
Olympus 66
Ominia 18
Onocrotalus 119
Opera 18, 126
Orare quid differat ab adorare 87
Orcus 42
Oreades 93, 112
Oreas 121
Orexis 4
Orgia 23
Orpheus 146
Ossa 53

P

PAdus 18, 53
Pan 123
Pannosus 29
Papyrus 116
Paranymphus 131
Parnassis 45
Parnassus ib.
Pasiphae 58
Pastillus 117
Pastinum 90
Pastus 5
Patulus 16
Pauperies 10
Peculia 127
Pedica 7
Pedum 140
Penula 68
Perna 9
Pero 140
Petaso 9. 125
Philtrum 45

Phle-

INDEX.

Phlegethon 39
Piaculum 127
Pietas ib.
Pileolus 72
Pilum 92
Polenta 85
Polyhymnia 54
Polymnia ib.
Pondo 37
Popinæ 118
Populare 52
Posthabere 33
Præcordia 8. 65
Præcox 45
Prospicere 22
Proximare 16
Pruina 80
Pyramis 87
Pyrrhus 76
Pythagoras ib.

Q

Quàm 24
Quando 3 83
Quo 36

R

Rabula 96
Rebecca 58
Referre 50
Rhodope 53
Rostrum 6
Rulla 15

S

Salax 56
Salignus 50
Scylla 57
Securis 90
Securus 32
Semiramis 58
Sentes 126
Septiforis 54
Seres 74
Sericus ib.
Serræ inventio 80
Servitium 49
Serus 17
Setosus 121
Simulare 51
Sina 119
Sirenes 24
Solifossores 90
Solivagus 42
Sopitus 50
Sopor 2
Soracte 119
Sortiri digitis 5
Spelæa 118
Spicatus 15
Spinetum 140
Spiritus 38
Squarrosus 73
Stimulus 90
Stiria 85
Stiva 15
Stratus 4
Striges 125
Stygius 111
Super 6
Supra ib.
Sirculus 38
Suspicere 111
Susurrus 136
Sylvanus 39
Syrtes 7

T

Tabescere 49
Tantalus 13
Teges 135
Telum 48
Tempe 54
Tentans 50
Tethys 121
Tetricus 28
Tibicen 102
Tytirus 18
Tosnus 16
Trivia 8
Turgidus 7
Tyberis 53
Tyndaris 57

V, U.

Vecors 92
Venus 33
Ventriculus 16
Verna 20
Vertex 31
Vimen 9
Vindemia 96
Vinetum 16. 80
Virtus 65
Vites 90
Vitta 111
Uligo 152
Umber 52
Ulva 52
Urna 40

FINIS.